קובץ זכרון

לרגל 80 שנה להסתלקותו של

הגאון הקדוש

רבי לוי יצחק שניאורסאהן זיע"א

רבה של יקטרינוסלב

– אביו של כ"ק מרן אדמו"ר מליובאוויטש זיע"א –

כ' מנחם אב תש"ר–תשפ"ד

בסוד קדושים

לוויה עגמומית התהלכה ביום כ' מנחם אב תש"ד, לפני שמונים שנה, באדמת ישימון, בעיר אלמא-אטא שבמדינת קזחסטן. משתתפי הלוויה המועטים צעדו במרחק ניכר מהמיטה, מהלכים בצידי הדרך, פן יראה אותם מאן דהוא 'חוטאים' בהשתתפות במעמד שכזה ויבולע להם.

הייתה זו הלוויתו של הגדול שבענקים, הגאון הקדוש **רבי לוי יצחק שניאורסאהן** זצוק"ל, שנסתלק למנוחת עולמים עם תומה של גלות נוראה ומייסרת שנגזרה עליו על ידי השלטונות הרוסים ימ"ש, הרחק מכל יישוב יהודי, כשמנוחתו כבוד בחלקה יהודית קטנה לצד כמה יהודים בתוככי בית קברות נכרי.

אפילו שם משפחתו "**שניאורסאהן**" - איננו מופיע על מצבת ציונו הקדוש. שֶׁם זה היווה סדין אדום עבור המשטר הקומוניסטי. שם שמסמל מסירות נפש ועמידה איתנה נגד מעלליהם. שם שהזכיר להם שעדיין לא הצליחו במלחמתם להכחיד את היהדות מעל פני ברית המועצות. עד כדי כך שאפילו בגלות הנידחת בקזחסטן, שבו השפעת הממשל הסובייטי הייתה פחותה מאשר בתוככי רוסיה, עדיין חששו היהודים שהתעסקו בקבורתו לכתוב את "השם המפורש" מחשש שמא גם מעשה זה יוודע וייספר להם בבוא היום בחשבון עוונותיהם...

בגין מה נאסר הגאון הקדוש המופלא, שכל רז לא אניס ליה, שמימי נעוריו שחו הכל בגדלותו בתורה, שמכל רחבי רוסיה הורצו אליו שאלות הלכתיות חמורות, שבטרם נאסר הנהיג בעוז עדה גדולה בישראל, שקדושתו ואישיותו הכבירה כבשה והמיסה גם את ליבם של יהודים שזה מכבר הפנו עורף לדרך ישראל סבא?

- על שלא פחד ולא חת. לא נבהל מהמכריזים הסובייטים, ועמד בתוקף על משמרת היהדות בעומדו כרבה הראשי של העיר הגדולה יקטרינוסלב (לימים: דנייפרופטרובסק); דאג לכך שרבבות יהודים יאכלו מצה שמורה מהודרת בפסח; עמד על כך שמנייניי תפילה ימשיכו להתקיים גם לאחר שבתי הכנסת נסגרו על מנעול ובריח או הפכו לבתי מלאכה; דרש וחיזק את אמונתם של יהודי עירו בהשי"ת ועמד על כך שמקוואות מחתרתיים יפעלו ושלא ימוש ספר התורה מפי היהודים ומפי זרעם.

ימים קשים מנשוא עברו על יהדות רוסיה. החינוך הקומוניסטי הכפרני קנה לו שביתה בקרב רבים וטובים. והוא - הגאון הקדוש המופלא - המשיך בשלו. הרביץ תורה, הנהיג בעוז את היהדות, ולבסוף - נאסר, יוסר ביסורים שאין הדעת תופסתם ולבסוף הוגלה למשך חמש שנים לעיירה נידחת במרכז אסיה בה אין אף יהודי כדי לוודא שלא תהיה לו עוד שום אפשרות להשפעה על אף נשמה, עד אשר חלה מרוב ייסורים ונסתלק.

ציון מנוחתו של הגה"ק רבי לוי יצחק זיע"א אשר בקוחסטאן

שמע השם "רבי לוי יצחק שניאורסאהן" (או כפי שנקרא בפי מכריו מצעירותו "העילוי מדובריאנקה", ויותר מכך בפי המון העם - גדול מרבן שמו - "רבי לוי'ק") - עורר בקרב יהודי מסך הברזל של השנים ההן רגש פנימי של כבוד יראה והערצה. גם מי שלא

זכה להכירו ורק שמע אודותיו ידע והרגיש שמדובר כאן באישיות אחרת. יוצאת דופן. יהודי המתהלך עמנו על אותה קרקע, אך ראשו מגיע השמימה.

גאונותו הפלאית קנתה לה שם בכל מרחבי ארץ. גדולי תורה, רבנים ויושבי על מדין הפנו אליו שאלות חמורות ודנו עמו בדברי תורה. והדרך החדשה והגאונית שסלל בלימוד הקבלה הדהימה את כל מי שנחשף אליה.

יומם וליל היה הוגה בתורה, מחדש וכותב. גם בימי גלותו הקשה והמרה לא פסיק פומיה מגירסא ועטו מלנבוע.

- הוא הגאון אשר רז לא אניס ליה בכל מכמני התורה.
- הוא המקובל אשר כבש דרך חדשה וייחודית בלימוד הקבלה, כשגאונותו המתפרסת על כל חלקי התורה והעמקתו במימיה האדירים מהווים אבני-דרך לדרכו הסלולה, והוא פוסע בהם בבטחה, בבחינת "ואתהלכה ברחבה".
- הוא המתמיד אשר לא פסק פומיה מגירסא ואף בהיותו בגלות בלי לחם צר ומים לחץ לא הפסיק רגע מלהגות בה יום וליל ולכתוב חידושי תורה כמעיין נובע בכל עת מצוא.
- הוא מרא דאתרא של אחת הערים בעלות הריכוז היהודי הגדול ביותר באותם ימים, אשר עמל לבסס את מתכונות הדת על תילה בעיר הגדולה יקטרינוסלב (כיום: דנייפרו) נוכח אתגרי השעה.
- הוא הגבר אשר לחם בעוז ותעצומות ללא חת אל מול אימתני השלטון הסובייטי.
- הוא המשכיל אשר ידיו רב לו גם בחכמות העולם עד אשר גם יהודים חופשיים שהשתייכו לעדת המשכילים העריצוהו עד כלות.
- הוא העניו אשר שום דבר לא היה קטן בעיניו ועסק בגופו נפשו ומאודו בכל פרט של חיזוק התורה ויראת שמים.
- הוא אשר רבים השיב מעוון, ובצוק העיתים כאשר המוני יהודים התרחקו ממורשת אבות בשל מלחמת החורמה האכזרית שנוהלה היטיב להעמיק אל הנשמה הטהורה המפעמת בכל יהודי, קירבו לעבודת השי"ת, מבלי הבט על המצב בו הוא נמצא, והחזיר המונים למוטב
- הוא איש האמונה והבטחון המוחלט אשר ראה את נוכחותו והשגחתו הפרטית של בורא עולם ומנהיגו בכל רגע ובכל פרט, ובעיני הבדולח שלו, אשר חצו את המעטה הגשמי של עולמנו והיטיבו ראות כיצד 'אתה מחיה את כולם', ראה באופן המבהיל את הרעיון את השורש הרוחני שבכל מאורע ובכל פרט.

◆

מפעים, מרומם את הנפש ומעורר את הלב לגעת בשולי אדרתו של האי צדיק וגאון ולהיחשף למעט מזעיר ממסכת חייו. מעוררת השתאות היא ההיחשפות לדרכו המופלאה בלימוד התורה.

אך לא לסיפור דברים בלבד קאתינן, כי לימוד גדול מאוד יש לכל אחד מאתנו, כאשר ת"ל אין מונע ומעכב בידינו מלמסור את עצמנו ואת רצונותנו לעבודתו ית', בבחינת 'אני לא נבראתי אלא לשמש את קוני'. רוממות הנפש הנפעלת כאשר נחשפים ומתבוננים בהנהגתו של מי שאלה אשר שלטון היה בידיהם גמרו אומר ללחום בו אך הוא לא נכנע, של מי אשר גופו הטהור חווה סבל בל יתואר ולא נהנה מעולם הזה באצבע קטנה אך בה בשעה נשמתו הגדולה האירה ורוממה את הטבע כולו ותחת ייסורים בלתי נסבלים הגה, חידש, כתב ולימד תורה.

אשר על כן, כינסנו בקובץ זה מאמרים, רשימות, סיפורים ודברי תורה של הגאון הקדוש, לרגל יום ההילולא השמונים, כ' במנחם אב תש"ד-תשפ"ד.

◆

יום ההילולא הוא יום אשר בו (כלשון זקנו של בעל ההילולא, בעל התניא קדישא) "כל מעשיו ותורתו ועבודתו" - של בעל ההילולא - עולים בעילוי אחר עילוי ומאירים לארץ ולדרים עליה, בהשפעת ברכת ה' ובהתעוררות לירא שמים. זהו גם יום המסוגל לבקשת ברכה במקום מנוחתו עדן.

מכון והאר עיננו

לשליחת קוויטלעך על הציון:
פקס: 077-3182914
כתובת דוא"ל: ohel@chabad.kz

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2025

גוף שבור נשמה פורחת

הגה"ק רבי לוי יצחק שניאורסאהן זיע"א היה **רבה של עיר** שהיוותה אחד מרינוזי היהודים הגדולים ברוסיה של אותם ימים, **אב"ד ופוסק** שהורצו אליו שאלות מכל רחבי המדינה ומחוצה לה, **וקברניט רוחני** שהנהיג את קהילתו בעוז אל מול השלטון הסובייטי, תוך כדי שפתח **שמים חדשים בתורת החסידות והקבלה > הגוף שלו נאסר**, הוגלה ועבר ייסורים עצומים עד שאפילו בנו, **כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע**, התקשה לזהות את תמונתו, אבל **הנשמה שלו לא הפסיקה לפרוח** בחידושים בתורת הקבלה, בראיית השגחת ה' ובתפילה בהשתפכות הנפש

הרב אליהו וולף

"אם לא יאפשרו לי להעמיד 'משגיחים' מטעמי, אנשים הנאמנים לי, וכל העבודה תתבצע אך ורק לפי ההנחיות הברורות שאעביר להם - לא אתן הכשר, ואף אודיע בכל מקום שאין לי כל קשר עם הקמח של המאפיות הללו".

מילים ברורות וחד־משמעיות אלו, נאמרו על ידי הגאון הקדוש רבי לוי יצחק שניאורסון, רבה של יקטרינוסלב, לנציגי הממשל הסובייטי.

ברית המועצות של שלהי שנות השלושים. אימה וחרדה הם לחם־חוקם של עשרות מיליוני אזרחים. איש לא מעז להרים את ראשו, כל ניסיון שכזה ממוגר באחת, ללא רחמים, על ידי אגרוף הפלדה האימתני של השלטון הקומוניסטי. החיים היהודיים, או מה שנשאר מהם, ירדו למחתרת. בתי כנסת הולאמו והפכו למפעלי תעשייה, מקוואות טהרה נאטמו, רבנים ומלמדים נאסרו ועקבותיהם אבדו, כל אדם שני הוא סוכן חשאי המדווח לשלטונות על 'עבירות' של שכניו או אפילו של בני משפחתו. רק אי־אלו בתי כנסת נותרו פעילים, עם קומץ זקנים הפוקדים אותם ומשמשים כתפאורה עבור השלטון שכאילו אינו רודף את דת ישראל, כמעט ואין זכר לחיים היהודיים העשירים שפעלו ברחבי הממלכה.

הפחד אופף את כולם. כמעט את כולם. מלבד יהודי אחד ששלטון האימה לא יכול לו - הגאון הקדוש רבי לוי יצחק

ציור: זלמן קליינמן

שניאורסון, רבה של העיר יקטרינוסלב (כיום דנייפרופטרובסק).

השלטון שלט בכל. באנשים, ברכוש, במפעלים, באדמה, הכל שייך לשלטון הסובייטי. אדם שאינו עובד ביום השבת, אינו מביא תפוקה ל'קולקטיב', מוגדר כפוגע בכלכלת המדינה ודינו להישלח לגלות לסיביר. שדות החיטה, טחנות הקמח, המאפיות - שייכים לשלטון, והפוגע בהם מוכרז כאויב העם.

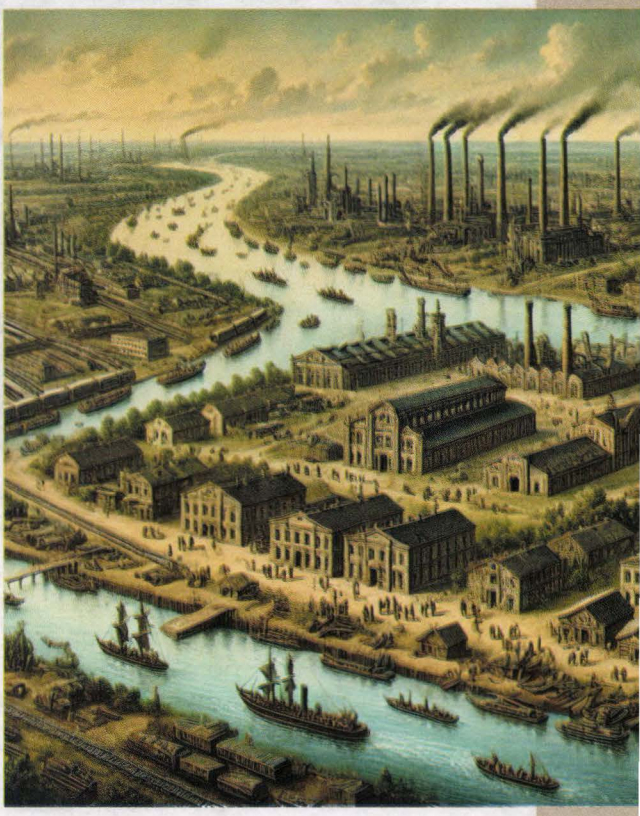
נציגי השלטון הגיעו אל רבי לוי יצחק, שכיהן כרבה הראשי של העיר יקטרינוסלב שסביבותיה היו פרושים שדות חיטה לכל האופק, והוא זה שנתן את כשרותו על המצות לחג הפסח - והודיעו לו באופן שאינו משתמע לשתי פנים, שאם הוא לא יעניק את חותמת הכשרות שלו לטחנות הקמח ומאפיות המצות השייכות לשלטון, כך שההכנסות ממכירת המצות יהיו פחותות, הוא מכריז בכך מלחמה כנגד השלטון, וההשלכות מכך ברורות למדי.

אך רבי לוי יצחק לא חת מפניהם, והודיע במילים ברורות: "באם אוכל להציב משגיחים מטעמי שיפקחו על הידור המצות, וכל ההוראות שאתן ימולאו - אעניק בשמחה את ההכשר הנדרש. אך באם לא יאפשרו לי להעמיד משגיחים, או שלא יישמעו להוראות שלהם - לא אעניק את ההכשר, ואף אפרסם בכל מקום שהמצות אינן תחת השגחתי".

רבי לוי יצחק אף הוסיף והצהיר: "אסע לנשיא רוסיה, לקאלינין, ואעמיד בפניו את העובדות לאשורן. אם תרצו להעניש אותי, הרשות בידכם, אבל לא אתן הכשר למצות שלא נאפו לפי הוראות ההלכה, כפי רצונו של הקדוש ברוך הוא".

גאות מול שפל

יקטרינוסלב של ראשית המאה התשע־עשרה היתה בשיא התפתחותה, נהר הדנייפר ששימש כעורק תחבורה מרכזי להעברת סחורות ואנשים, אדמת האזור הפורייה ומרבצי פחם וברזל שהתגלו

ציור המתאר את העיר יקטרינוסלב באותם ימים

בסביבתה - הביאו לשגשוגה של העיר שהתרחבה עוד ועוד. הוקמו בה מפעלי תעשייה גדולים, מסילת ברזל נסללה בה והיא הפכה לעיר מרכזית בעלת השפעה רבה על האזור כולו. יהודים רבים התיישבו בה והיוו כ-40% מכלל האוכלוסייה.

הקהילה היהודית הקימה בעיר סידורי כשרות, בית עלמין, בתי כנסת ומקוואות טהרה, תלמודי תורה ומוסדות חסד ואף בית רפואה יהודי, רבנים בעלי שם כיהנו בה, ויהודי העיר נטלו חלק בכל ענפי התעשייה ואף נשאו במשרות כלליות כרופאים, עורכי דין, מנהלי חשבונות וכדומה.

במקביל לשגשוגה הכלכלי של תושביה היהודיים, החלה גם התדרדרות רוחנית. התרבות הרוסית חלחלה אל בתי היהודים, וההתבוללות קנתה לה דריסת רגל.

אחרי המפלה שרוסיה נחלה במלחמתה עם יפן (1905) חלה תפנית במדינה כולה, והיחס ליהודים הלך והורע. חברי מועצת העיר היהודיים התפטרו מתפקידם, הסתה פרועה קנתה לה מקום בלב ההמון ופוגרומים פקדו את העיר. עשרות רבות מיהודי העיר נרצחו, מאות חנויות נבזזו, דירות הוצתו, ויהודים רבים החלו לנטוש את העיר.

בתקופת שפל זו, בתקופה קשה גם מן הפן הרוחני וגם מן הפן הגשמי - נבחר רבי לוי יצחק לכהן פאר כרבה של העיר יקטרינוסלב.

הוא האיש שיכול היה לרומם את קרן היהדות, הוא הקברניט אשר יכל לנווט את הספינה היהודית בין הגלים הסוערים. בגאונותו, בצדקותו, בתקיפותו ובכישרונותיו המזהירים - יכל לעמוד מול נחשולי הזעף הרוחניים והגשמיים.

רבי לוי יצחק שניאורסון, עלה על כס הרבנות בעיר יקטרינוסלב בשנת תרס"ט, וכיהן בה ברבנות שלושים שנה - עד ליום מאסרו, בתחילת חודש ניסן של שנת תרצ"ט.

נזה ראש טוב...

רבי לוי יצחק, דור רביעי (בן אחר בן) מבנו בכורו של כ"ק אדמו"ר ה'צמח צדק' מליובאוויטש זי"ע, הוסמך להוראה כבר בצעירותו על ידי גאונו דורו. ביניהם - הגאון רבי חיים מבריסק זצ"ל והגאון רבי אליהו־חיים מייזל מלודז' זצ"ל. לימים, כאשר הגאון רבי חיים עוזר גרודזינסקי זצ"ל שהה ביקטרינוסלב, הוא התבטא אודותיו: "העולם אינו יודע כלל איזה גאון אדיר נמצא בין חסידי חב"ד".

חסיד שהיה מבקר לעיתים בביתו של רבי לוי יצחק סיפר לימים, כי הוא ראה את כתב הסמיכה של רבי חיים מבריסק,

שם היה ביטוי המביע הפלגה מליצית על גדלותו, שתוכנה הוא אשר אם ישקלוהו על כף מאזניים אחת, ובצד השני יניחו מלוא הכף זהב - יכריע צדו של רבי לוי יצחק.

כן, אתה!

שעת לילה מאוחרת, נקישה נשמעת על דלת ביתו של רבי לוי יצחק. אישה מבוגרת נכנסת, סוקרת את החדר וכשנוכחת לראות שאין לה ממי לחשוש, לוחשת לרב: "בעוד כשעה, בחצות הלילה, יבואו לכאן בתי וחתני, שניהם מחזיקים במשרות ממשלתיות בכירות, ובואם לכאן כרוך בסכנה מרובה. רק לאחר תחנונים מצדי, הבטיחו לי לבקר אצל רב יהודי שיסדר להם חופה וקידושין כדת משה וישראל. אך הם התנו זאת שהחופה תתקיים רק בביתך, אדוני הרב, ולא אצל אף רב אחר".

בחצות הלילה אכן הגיעו החתן והכלה והוכנסו לחדר צדדי, להסתירם מעין רואים.

ראשית דבר יש להשיג מנין. בשעה כזו - מהיכן מלקטים עוד שמונה יהודים?

אין מקום לדחיית החופה למועד אחר, יש לאתר שמונה יהודים, שלא זו בלבד שהם כשרים, אלא כאלו שלא ידברו על מה שראו. במידה ופיהם ייפתח - חייהם של הרב, בני הזוג ויתר הנוכחים, בסכנה.

חלפה לה חצי שעה והמנין התלקט לו, כמעט מנין. חסר אחד, העשירי. היכן מוצאים כעת יהודי עשירי?

על אחד הדיירים, צעיר יהודי, בבניין בו התגורר הרב, הטילו השלטונות לשמש כיושב־ראש ועד הבית. תפקידו היה לבדוק ולבלוש אחרי התנועה אל ביתו של רבי לוי יצחק, האם יש נכנסים ויוצאים, ושאכן לא נערכים בו טקסים דתיים.

הרב שלח לקרוא ליהודי זה, מבלי להודיע לו מהי מטרת הזימון.

כאשר הצעיר הגיע ושמע מהרב שהוא זקוק לו כעשירי למנין - הוא קפץ כנשוך נחש: "א־נ־י"?!

"כן, אתה", פסק הרב...

הלה ניגש אל החלונות, הגיף את התריסים והסיט את הווילונות, והמתין בדריכות לבאות.

הרבנית חנה, רעייתו של הרב, הביאה מפה גדולה. ארבעה מבין הנוכחים, שהיו גבוהים מן השאר, החזיקו בארבע פינותיה ופרסו אותה כחופה.

כאשר הרב סיים לכתוב את הכתובה, החתן והכלה יצאו ממחבואם. פני הכלה היו מכוסות, וגם החתן השתדל להסתיר את פניו ככל הניתן. מחמת פחדם של הזוג הצעיר לא הודלקו נרות, הרב ערך את החופה, בירך את הברכות, החתן קידש את כלתו בטבעת, ובשעה אחת ושלושים החתן והכלה מיהרו להסתלק מהמקום כל עוד נפשם בם, ויחד איתם כל שאר הנוכחים. מלבד שניים.

שני יהודים אלו הוציאו את כרטיסי המפלגה הקומוניסטית, ניגשו אל הרב ואמרו לו בהתרגשות: "רבי, כשאנו כעת כאן, במחיצתך, איננו רוצים להיפרד ממך, כל זה - בהציגם את הכרטיסים - איננו שווה בעינינו מאומה בעת שהננו יחד איתך"...

מי רוצה אמת?

בסוף חורף תרצ"ט ערכו שלטונות ברית המועצות מפקד־אוכלוסין כללי. בין השאלות שנצטוו האזרחים לענות היתה שאלת האמונה, האם הנשאל מאמין בה' או חלילה לא. כאשר רבי לוי יצחק הבחין שרבים חוששים לענות בחיוב על אמונתם בה', הוא נשא דברים ברבים, הלך מבית כנסת לבית כנסת ודיבר מעל גבי הבימה בפני הציבור כולו, כי אסור לאיש יהודי להתחמק מלענות נכונה על שאלה זו, ומי שלא יענה נכונה - כופר הוא במלכות שמים. דבריו התקיפים שנאמרו ללא חת ובפני קהל רב, הותירו את כולם בהלם, ברור היה שבקהל יושבים מלשינים מוסווים שימסרו את הדברים לשולחיהם.

בעקבות נאומיו החדים, יהודים רבים, בהם גם כאלו שהחזיקו במשרות ממשלתיות, ניגשו למשרדי הרישום וביקשו לקבל מחדש את השאלונים שלהם על מנת לתקנם, הם דרשו שייכתב שהם יהודים מאמינים בה' אלוקי השמים. בראותם כי כך, אחרי תקופה יצאה הודעה מהשלטונות כי כל השאלונים אינם

תקינים, וכל ממלאי השאלונים נדרשים למלא אותם מחדש.

מאוחר יותר, אחרי שנאסר, נשאל רבי לוי יצחק בחקירתו על פשר הדברים, והוא השיב בפשטות: מאחר שהשלטונות מעוניינים לקבל תשובות אמיתיות, והיות ורבים מהיהודים עלולים שלא לענות נכונה על השאלה הזו מחמת יראתם פן תקופח פרנסתם, לכן עוררתי אותם לענות את האמת על השאלה ולא להתחמק ממנה...

איומים לקריקטורה

כאשר השתוללותם של הקומוניסטים נגד הדת הגיעה לשיאה והדיה הגיעו לרחבי העולם כולו, יצא האפיפיור בקריאה נגד הממשלה הסובייטית. על אף אכזריותה ועריצותה, לא נעמה לחיכה של הממשלה ההתעוררות הכללית של דעת הקהל העולמית נגדה, והיא חיפשה דרכים להחליש את הרושם שעוררה קריאה זו. בין פעולותיה היה ארגון כינוס של רבנים במינסק אשר מהם היה צריך להישמע קול קורא להכחשת השמועה.

מעשה שטן הצליח. הם כינסו שלושים ושניים רבנים, ובהתאסף ראשי עם נאלצו לחתום על הודעה כי שקר הודעת האפיפיור, וכי אין רדיפות נגד הדת בברית המועצות. שיכורים מהצלחתם המסחררת, התכוננו לכנס אסיפה דומה מכל רבני אוקראינה אשר אף הם, כעמיתיהם, יחתמו על כרוז דומה. הם שלחו הזמנות לכל הרבנים להתאסף בחרקוב, משם תצא הקריאה לכל העולם כולו. בין המוזמנים היה גם רבי לוי יצחק.

ביודעם כי רב זה למשפחת שניאורסון מהווה אגוז קשה לפיצוח, וכי במשלוח הזמנה בלבד לא יסתיים הדבר, הם החליטו להשקיע בו היטב ולרככו, למען ישתתף אישית באסיפה ואף יצרף את חתימתו לכרוז שלהם.

לא אחר מאשר מפקד הג.פ.או. בעצמו הזמינו לשיחה אישית. הוא הסביר לרבי לוי יצחק את חשיבות האסיפה ועל התועלת המרובה שתצמח לתדמית הממשלה ברחבי העולם כולו, ובתום דבריו הושיט לו המפקד כרטיס חינם במחלקה הראשונה של הרכבת המהירה היוצאת לחרקוב.

רבי לוי יצחק לא התפעל מהמחווה, הודה למפקד על טוב לבו ומיאן לקבל את הכרטיס שהוגש לו. הוא הדגיש כי אינו זקוק לכך, וכי יכול הוא לנסוע על חשבונו האישי. המפקד לא ציפה לסטירת לחי מצלצלת כזו מידו של רב יהודי, אך הבליג על חרון אפו.

ביום המיועד הגיע רבי לוי יצחק לחרקוב. מיד בתחילת הכנס הרגישו הרבנים באיש זר המסתובב ביניהם, ובהבינם כי אינו אלא סוכן הג.פ.או. נמנעו מלדבר ביניהם. מה עשה רבי לוי יצחק? עמד במלוא קומתו והביע דעתו בגלוי ובפני כל, כי אסור על הרבנים לחתום על כרוז שכזה הבנוי כולו על שווא ושקר!

האסיפה נמשכה כמה ימים, ורבי לוי יצחק לא שקט ולא נח. ללא הרף דיבר והתריס נגד חומרת הדבר באם יחתמו הרבנים על מסמך של כזב. שר החינוך שעמד על חומרת הדבר, אשר כתוצאה מתקיפותו ועמידתו עלולה האסיפה להתמוטט, זימן אליו את רבי לוי יצחק והסביר לו באריכות את החשיבות הראשונה במעלה שהממשלה הסובייטית רואה בפרסום מסמך זה, ועל החומרה הגדולה שהיא רואה בהופעותיו הגלויות נגד טובת הממשלה.

תוצאותיה של שיחה זו היו אפסיות. גאב"ד יקטרינוסלב עמד על משמרתו בתוקף, בגאון ובעוז, ועמדתו האיתנה גיבשה וחישלה את עמדת שאר המוזמנים אשר התחילו אף הם להתחמק מלהיענות לבקשת הממשלה.

תוך כדי מהלך האסיפה נודע על אישיות מסוימת העומדת לנסוע מחוץ לגבולות המדינה. רבי לוי יצחק שלח אליו שליח מיוחד וביקשו נמרצות אשר מיד בהגיעו לחוץ־לארץ ימסור לעיתונות העולמית על שערורייה זו של התנכלות השלטונות לרבנים.

השליח מילא את שליחותו באמונה, והידיעה התפרסמה בעיתונות החופשית. כלי התקשורת אף צירפו לידיעה קריקטורה בה נראה איש משטרה כשבידו אקדח שלוף, מולו יושב רב יהודי על

כיסא, והשוטר מכריחו לחתום על הנייר המונח לפניו.

בתום האספה זימן שוב שר החינוך את רבי לוי יצחק, ובד בבד עם הדגשת אישיותו כמי שהצליח לחתור תחת מטרת האסיפה - העמידו על חומרת מעשיו בתור אזרח במדינת רוסיה באומרו לו: "אדם גדול אתה, אבל אזרח רע".

"אישיות מסוכנת"

כל עוד רבי לוי יצחק ניהל ברמה את עדתו, והנהיג בעוז את יהודי המחוז והמדינה כולה, השלטון הקומוניסטי לא יכול היה להמשיך בתכניתו, למחוק כל זכר ליהדות פעילה. רבה של יקטרינוסלב עמד כעצם בגרונה.

בליל ט' ניסן תרצ"ט פרצה פלוגת שוטרים לביתו ולקחוהו למאסר, ממנו לא שב עוד לביתו.

הוא נלקח לבית הכלא בעיר הבירה קייב, שם עבר חקירות מתישות ועינויים בלתי־נסבלים. עיון בתיקי החקירה שלו, שנחשפו בשנים האחרונות, מגלה עד היכן הגיעה אכזריותם של החוקרים. רוב חקירותיו נערכו בלילות שבת או לילות חגי ישראל, ישנן חקירות שארכו יותר מ-12 שעות רצופות, כאשר מתוך שעות ארוכות אלו נותרו רישומים של שאלות מועטות, ולא קשה לדמיין מה הוא עבר בשאר הזמן. עיתים הוא נחקר פעמיים או שלוש ביממה אחת.

גופו סבל רבות, אך רוחו נותרה איתנה. גם מקריאה שטחית של תיקי החקירה עולה כל העת התופעה שלמרות אכזריות החוקרים, רבי לוי יצחק אינו מוסר להם אף שם של יהודי על מנת להפלילו כשותף לו ב'פעולות החתרניות'. השמות היחידים שהוא 'זוכר' בחקירתו הם של אנשים שכבר נפטרו, או כאלו שכבר יצאו את גבולות המדינה.

רבי לוי יצחק שמר מכל משמר על גאון יעקב, גם במקום איום זה, וגם כאשר הדבר עלול היה לעלות בבריאותו. את זקנו לא הצליחו לגלח, והוא אף 'זכה' לשם־תואר מפי הסוהרים - 'האיש שאינו מקבל חבילות בשבת'. אחת לעשרה ימים היה כל אסיר זכאי לקבל חבילה מביתו. רעייתו הרבנית חנה, ביודעה שבעלה אינו אוכל את מאכלי העכו"ם בכלא, היתה מכינה לו אוכל, ומביאה לו, ביום המיועד, חבילה עם מזון ובגדים.

כאשר היום העשירי היה חל בשבת קודש, היתה הרבנית מוליכה לו את האוכל

באמצעות נערה גויה, אולם התברר כי רבי לוי יצחק סירב לקבל את החבילה - כיוון שלשם כך היה עליו לחתום ולאשר כי קיבל אותה. לא עבר זמן רב, ומצבו הגופני - אליו נוספו אותות החקירות הקשות - הלך והידרדר.

חקירותיו ארכו חודשים ארוכים, וכאשר החוקרים נוכחו לראות כי באופן כזה הם לא יחלצו אשמה ברורה, העבירוהו לבית הבית הכלא בעירו דנייפרופטרובסק, שם היו עצורים יהודים נוספים מבני קהילתו, השוחט והגבאי, ועוד דמויות מבני הקהילה, כאלו שהחקירות והעינויים מוטטו את כוחותיהם, והם היו מוכנים להודות בכל מה שיאמרו להם - ושם החוקרים ערכו עימותים בין רבי לוי יצחק לבינם.

גם שם הכחיש רבי לוי יצחק את כל ההאשמות שניסו לטפול עליו.

בסופו של דבר, בשל 'אישיותו המסוכנת' הוחלט להגלות אותו לכפר נידח בערבות קזחסטן, למשך חמש שנים. שם שהה הוא, בתנאים בלתי־אנושיים, מחורף שנת ת"ש ועד אחרי חג הפסח תש"ד.

הכל קבלה

רבי לוי יצחק הוא ייחודי בשיטת תורתו, בנתיב שהוא עצמו סלל. הוא לא רק גאון, לא רק מעמיק, לא רק מחדש, אלא פורץ דרך. רבי לוי יצחק בנה מערכות שלמות של ביאורים בתורת הסוד המדויקים על־פי הרמז. דבר זה אינו מצוי, כמדומה, אצל קודמים לו, ראשונים ואחרונים, שעסקו בתורת הסוד ובתורת הרמז.

לא רק בתורה ראה הוא כיצד הכל עולה בקנה אחד, אלא גם בחיי היום־יום, בכל הנעשה בעולמו של הקב"ה. סיפורים רבים סובבים סביב גישתו זו, אך דומה כי הבולטת מכל היא - רשימתו אודות מאסרו וגלותו. בקריאתה אנו עומדים נפעמים מהיקף גאונותו בקבלה, ומהתאמת המאורעות לתוכנם הקבלי באופן מפליא.

"אני לוי יצחק בן זעלדא רחל, הגלתי על משך ה' שנים, למתא [=לעיר] ציאילי במדינת קזחסטן. ומהם . . ישבתי בבית האסורים, מן ט' ניסן ה'תרצ"ט עד ט"ו שבט שנת שת"ה (בס"ה, בחמשה בית האסורים. בתחילה בדניפראפעטראווסק ואח"כ בקיוב ואח"כ עוד הפעם בדניפראפעטראווסק, ואח"כ בחארקאוו ואח"כ באלמא אטא), היינו משך ש"ג ימים כמספר שב"א. ואימתי הודיעו שמשפטי נמסר להאסאבא-סאוועשצאניע [=וועדה המיוחדת] דנ.ק.ו.ד. סס"ר, בליל הושענא רבה קרוב לאשמורת הבוקר . . והם שפטו אותי על גלות ה' שנים הנ"ל".

רבי לוי יצחק כותב: **"ומובן שכל זה הוא בהשגחה פרטית מלמעלה על כל חטאתי ועוונותי ופשעי המרובים, ויהי' זה לי כפרת עוון, וה' הטוב אשר לא כלו רחמיו ירחם עלי ועל בני ביתי שיחיו . . בזכות אבותי הקדושים נ"ע זצוקללה"ה זיע"א..."**

אחרי הקדמה זו, מתחיל הוא לבאר את הדברים על פי קבלה: **"והנה שמי רומז על גבורות, הן לוי והן יצחק, כידוע. וכן מספר שניהם יחד [=הגימטריה של שתי השמות], שהוא מספר נד"ר. הנה נד"ר הוא בבינה מקור הגבורות.**

"וכן בהצטרף לזה מה שאני "בן זעלדא רחל", הנה יעלה ביחד מספר תרנ"ו. שהמספר הזה רומז על שמות אלוקים [=שם מדת הגבורה] במילוי יודי"ן ש', וברבוע ר', פשוט פ"ו [=שלושה אופנים בחישוב הערך המספרי של שם "א־לקים"], והנקודות דשם אלקים הם ע', ביחד הוא תרנ"ו.

"מספר שוש"ן (ש"ו, מספר לו"י יצח"ק ב"ן, ש"ן מספר זעלדא רחל), שושן הוא אדום, כמו שושנה אדומה, והיינו בינה מקור הגבורות, ולכן ביום הכיפורים, בחינת בינה, מתחיל הפייט דתפלת מוסף בתיבת שושן, שושן עמק איומה. והמחתה של יום הכיפורים היתה של זהב אדום. ויום הכיפורים הוא כמו פורים, כידוע, הנה בפורים הי' כל המעשה בשושן הבירה...

"וזהו שישבתי בבית האסורים משך שב"א ימים, נקודת שבא הוא בגבורה, כידוע. והגלתי על משך ה' שנים, לנגד ה' גבורות"...

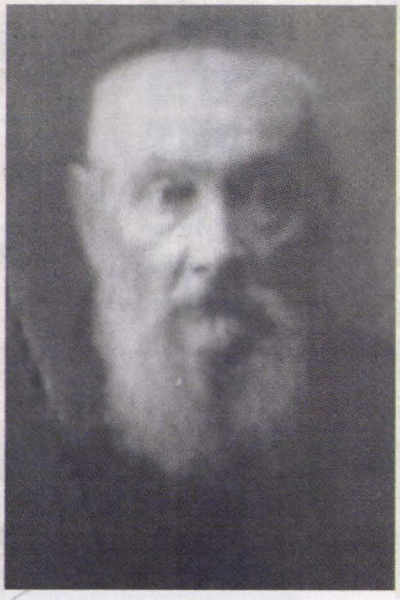
וכך ממשיך רבי לוי יצחק ומרחיב את הרשימה על משמעות חמש שנות מאסרו, ומדוע הוא ישב בחמישה בתי סוהר אך הם היו בארבע ערים, מה הסיבה שמשפטו נמסר בליל הושענא רבה, ומדוע מקום גלותו הוא בעיר "ציאילי", ויום הגעתו למקום הגלות היה דווקא ביום שני י"ט בשבט, וכן הלאה.

את רשימתו הכואבת הוא מסיים במילים: **"ויהי רצון שבמהרה בימינו יומתקו כל הגבורות והדינים, ויהפך ה"צל" לאורה וטובה נגלית, ואשוב לביתי שלום במהרה בימינו אמן".**

בכל הצבעים

במהלך חייו רבי לוי יצחק כתב אלפי גיליונות מחידושיו. מעיין תורתו נבע ללא הרף, אך רובו הגדול אבד במאורעות הזמן. השלטון הרוסי לקח ארגזים רבים של חידושי תורתו, והגרמנים ימח־שמם שרפו את הנותר.

במקום גלותו בציאילי שבקזחסטן, גם לחם למחיה היה בגדר מותרות. רבי לוי יצחק וזוגתו הרבנית חנה, שעזבה את ביתם ונסעה אליו לתמוך בו בגלותו, רעבו

מאחורי התמונה, בה נראה הגה"ק רבי לוי יצחק לאחר מנת הסבל והייסורים שעבר במאסר ובגלות, כתב בנו - הרבי מליובאוויטש: "אאז"ל?". כלומר: האמנם כל כך נשתנה מראהו?

ללחם, פשוטו כמשמעו. הדברים היחידים שהיו להם בשפע, היו יתושים, חום כבד מנשוא, רעב ובדידות. מלבד זאת, היו הם צריכים ליצור יש מאין כל דבר לו הם נזקקו, ממים ועד קמח, מיטות וכלי מאכל.

ואם לחם אין להשיג, מי מדבר על מכשירי כתיבה כדפים ועפרונות.

אולם מסירת נפשה של הרבנית לבעלה לא ידעה גבולות, וביודעה עד כמה התורה וכתיבת החידושים שעלו כל העת במוחו הנובע יקרים הם לו, לא פחות מכזית לחם, ואולי אף יותר מכך, ליקטה היא עשבים שונים ויצרה מהם דיו, למען יוכל בעלה לכתוב בתמציתיות רבה את חידושי תורתו, אותם כתב על שולי דפי ספר הזוהר וספר התניא שהביאה איתה הרבנית עבורו מביתם.

בשל 'פס ייצור' ייחודי זה לדיו, חידושיו שנכתבו בשולי גיליונות ספריו הינם בצבעים שונים של דיו - אדום, ירוק, כחול ועוד, בהתאם לעשבים והחומרים שהיו זמינים תחת ידי הרבנית באותה העת.

כעבור שנים רבות, כאשר ספרים אלו נגאלו והגיעו לבנו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע, הוא מסר אותם לעריכה והדפסה, ובכל שבת, בהתוועדויות עם החסידים, ביאר קטע מביאורי אביו על הזוהר, וביאר מה ההוראה מהם בעבודת האדם לקונו בחיי היום־יום.

עד הסוף

בתום תקופת גלותו, תוך כדי מסירת נפש לא מבוטלת, הצליחו חסידיו ומכריו ששהו באותה העת בעיר הבירה הקחזית, אלמא־אטא, להביאו ממקום גלותו אל עיר הבירה.

גופו היה שבור ורצוץ. החקירות והעינויים, הגלות המרה והקשיים היום־יומיים נתנו בו את אותותיהם, והמחלה האיומה קיננה בו ואכלה ללא רחם. כאשר רעייתו, הרבנית חנה, הביאה לימים לארצות הברית תמונה ממנו מתקופה זו, ובנם, הרבי, ראה את התמונה - הוא התקשה לזהות בה את דמותו של אביו. עד כדי כך השתנה מראהו לרעה. הרבי כתב בגב התמונה "אאז"ל?" [=אדוני אבי זכרונו לברכה?] כאומר, הזהו אבי ז"ל?...

בעיר הבירה היתה לרבי לוי יצחק מעט רווחה, שוב חזר הוא לחיות בין יהודים. למרות מצבו הבריאותי הירוד ועל אף שידע שהוא במעקב מתמיד של השלטונות גם בגלותו, רבי לוי יצחק החל מחדש לומר דברי תורה ברבים, לחזק ולעודד את רוחם השפופה של היהודים המקומיים, וקרא להם לשמור על קיום התורה והמצוות ללא פשרות.

רבי לוי יצחק שהה בעיר מספר חודשים מועט, מסוף חודש ניסן ועד ליום כ"ף מנחם אב, בו הוא השיב את נשמתו הטהורה ליוצרה, והוא נטמן בגולה.

מקובל היה בין החסידים ברוסיה של אותם הימים, כי הרוצה לצאת מגבולות מסך הברזל ומתפלל על קברו של רבי לוי יצחק, בקשתו נענית. גם כיום, בשנים האחרונות, קברו המרוחק הפך לכתובת ליהודים הזקוקים לישועה, והם עושים את דרכם הארוכה עד לציונו וזוכים לראות נסים ונפלאות. ■

זכרונות הרבנית

שביבים מזכרונות אשת חבר

מתוך עלי הזכרון שהעלתה על הכתב אשת מסירות הנפש הרבנית הצדקנית מרת **חנה שניאורסאהן** ע"ה

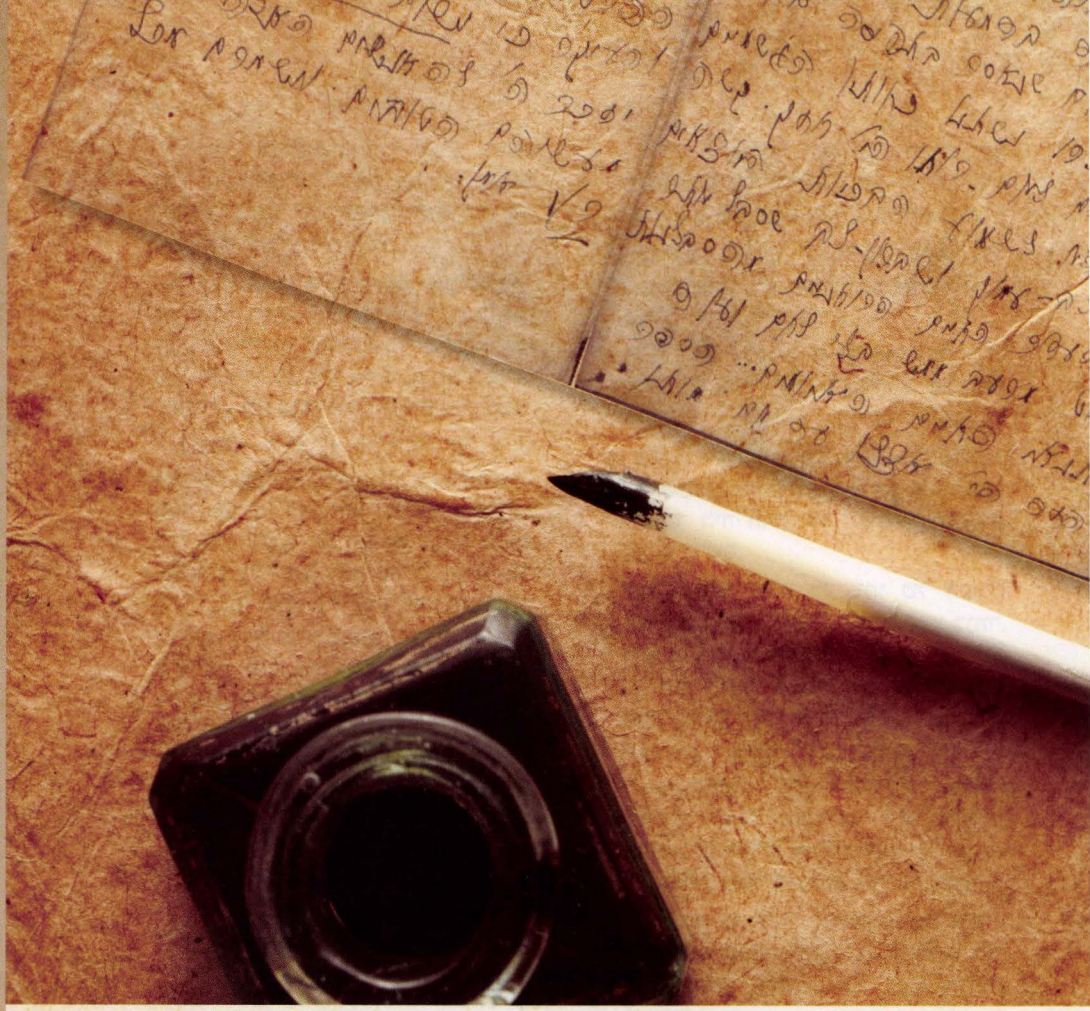

אוצר בלום נתגלה עשרות שנים לאחר הסתלקותו של הגאון הקדוש רבי לוי יצחק זי"ע: זכרונות מרטיטים בכתב ידה של אשת חבר הרבנית הצדקנית מרת חנה, אשר רשמה מעשיות ואפיזודות מקורותיו המסעירים של בעלה בשנות רבנותו, כאשר עמד כסלע איתן מתוך מסירות נפש על החזקת היהדות ברוסיה; את מנת הייסורים המבהילה שהייתה מנת חלקו מאז נרדף ונאסר על ידי השלטונות; ואת ימי הגלות הנוראים והקשים להכלה.

"לא סופרת אנוכי ולא בת סופר, וחפצי הוא רק לרשום מעט זכרונות מבעלי ז"ל, מהשנים האחרונות לחייו" - במילים אלו פתחה הרבנית הצדקנית מרת חנה את מחברת הזכרונות, שכתבה זמן קצר אחרי הגיעה לארצות הברית מעמק הבכא, בה מתוארות בכתיבה משובחת (בשפת האידיש) ורווית רגשות, הקורות עמה ועם בעלה הדגול.

ואכן, מבין שיטין אלה - מאירה דמותו המופלאה של רבי לוי יצחק, המשלבת גאונות עצומה בכל מכמני התורה, לצד הנהגה נמרצת של רבבות יהודי העיר. מבעד לכל אלו משתקפת דמותו העילאית עוז רוחו ומסירות נפשו גם בתנאים בלתי אנושיים.

אשת פלאים הייתה הרבנית. היא הקריבה עצמה ומרצונה נסעה להיות לצד בעלה הגדול בגלות אליה נשלח על ידי עריצי הלב הקומוניסטים, בערבות קזחסטן הצחיחה, במקום בו בקושי ניתן היה להשיג דבר מאכל או מעט מים, בתנאים שרק הקריאה עליהם קשה מנשוא, לעתים

ללא קורת גג, בביתם של נכרים חסרי תרבות, כשהאוויר הדחוס כהה מהיתושים הממלאים אותו.

בקריאת הרשימות מקבלים אנו הצצה לאופי החיים היהודיים ברוסיה של אותם ימים, ההתמודדות היומיומית בקיום החיים היהודיים תחת השלטון הסובייטי, פעולותיו הכבירות של בעלה הדגול לשמירת הגחלת בעמק הבכא, והתנאים הבלתי נתפשים של גלותם בכפר קזאחי נידח ואיום, בסביבת גויים פראיים כשאפילו מניין יהודים איננו באזור.

ברשימה שלפנינו ליקטנו חלקים מועטים מרשימות זכרונותיה.

התיאורים מימי הגלות קשים מאוד לקריאה (הרבנית לא רצתה שבנה - הרבי מליובאוויטש זי"ע - יקרא את התיאורים הקשים), ועל כן לא הבאנו אותם במסגרת לקט זה.

התוויה שבצאת

יום אחד החל לבקר בביתנו נער בשם מיטיא גוראריה. הנער, שלא היה שומר מצוות, היה אז תלמיד בבית־הספר התיכון, בעל אופי הגון ואצילי מאוד.

הנער התיידד עם ילדינו, החל להגיע לאמירת חסידות, וקשר את עצמו מתוך התמסרות רבה לסגנון חיים זה. הוא החל לשמור שבת, וניתן לומר שהפך לירא־שמים במלוא מובן המילה.

עדיין היה עליו לסיים את לימודיו בבית־הספר, אבל חבריו ומוריו הבחינו כבר בהתקרבותו לחיי תורה ומצוות, והחלו לרודפו. בשל כך הוא התקשה

להתקבל לאוניברסיטה, ושוב ושוב דחו את בקשותיו. פעם אמר לו רקטור האוניברסיטה, ששניאורסון יעזור לו, שכן הם אינם יכולים לעזור לו...

בסוף הגיע שלב שכבר לא יכלו לדחותו, וקיבלוהו לאוניברסיטה, אך בתקופת הפגרה שלחוהו לקולחוז כדי שיעבוד שם. מדי יום היו מגיעים אלינו מכתבים מלאי שאלות - מה מותר לעשות שם ומה אסור.

כששלחו אותו מן הקולחוז אל העיר בנסיעת עסקים, כדי לרכוש את כל הדרוש עבור משרדי הקולחוז - החברים שנסעו יחד אתו הביאו עמהם אל העיר חמאה ומוצרים דומים אחרים, כדי להרוויח כסף ממכירתם; ואילו הוא בירר היכן מתגוררים יהודים, ומה בדיוק נחוץ להם מבחינת צרכי דת. תיקו היה מלא במזוזות, ציציות, סידורים, לוחות אל"ף-בי"ת וכדומה, אותם היה מביא עמו בגנבה ומחלק במקומות שונים, הכל על-פי ציוויו של הרב.

בגלוי הוא היה חבר קומסומול[1] בכל מאת האחוזים, והכל חיבבוהו - אפילו הגויים.

מדי יום ביומו היה מתפלל כשהוא עטור בתפילין, אבל אסור היה לאף ילוד אשה להבחין בכך. הוא סידר לעצמו מקום לתפילה בשדה, ולפנות-בוקר - בשעה שהגויים עדיין לא התעוררו כולם - היה יוצא אל השדה, למקום שבו צמחה תבואה לגובה רב, ובהיותו נמוך-קומה היה מתחבא בין השיבולים ומתפלל כשתפיליו מכוסות בכובעו. באותה תקופה חלו ימי החנוכה, והרי צריך להדליק נרות חנוכה ולברך עליהם.

הממונים עליו היו שבעי-רצון מאוד מעבודתו, והורו לו להתגורר ב"פינה האדומה", ומשם היה עליו להפיץ את "אור ההשכלה" בקרב הכפריים. הוראות כיצד לנהוג בעניין זה - קיבל משניאורסון, והכל עבר בשלום.

אולם, פעם אחת נשלח אל הקולחוז צעיר יהודי מהעיר כדי לעמוד מקרוב על העבודה המתבצעת בקולחוז, ובשעה שתים-עשרה בלילה הגיע אל "הפינה האדומה", וראה שם את נרות החנוכה דולקים... כיהודי הוא הבין היטב במה מדובר, על-אף שה"חנוכייה" שדלקה שם לא היתה אלא שמן בתוך תפוחי-אדמה.

כדרכם בקודש - הדבר דווח מיד לקומסומול, ולא יצאו ימים מועטים עד שהנער פוטר מעבודה זו.

כך המשיך ללמוד תורה מתוך מסירות-נפש, ולהקפיד על כל דקדוק קל של דברי סופרים.

בימים הנוראים נהג להתפלל בביתנו, כדי ששכניו לא יבחינו בכך שהוא מתפלל, ובבוקר היה הולך אל האוניברסיטה רק כדי להירשם.

ביום קיצי אחד, בעיצומו של הקורס השלישי באוניברסיטה, הלך לרחוץ בנהר, ולא שב ר"ל. היה זה שבר גדול. הוא היה בן יחיד להוריו, ונוסף לכך היה מפורסם מאוד בקרב ציבור שומרי-התורה.

פטירתו עשתה רושם חזק גם על האוניברסיטה. האוניברסיטה שלחה משלחת אחרי משלחת כדי להודיע שבכוונתה לערוך את ההלוויה על חשבון הממשלה, בשל הערכתם הרבה לנפטר.

למיטיא זה, עליו השלום, היתה אחות, אף היא הגונה ואצילית מאוד, אבל קומוניסטית. היא הגיעה כבר לדרגת מזכירת התא הקומוניסטי מטעם הקומסומול במפעל פטרובסקי - דרגה שלא כל אדם זוכה לה...

גם במשלחות מטעם האוניברסיטה היו קומוניסטים, והם פנו אליה בעניין סדר הלוויית אחיה. היא ענתה להם שהוריה הם שומרי מצוות, והיא כקומוניסטית אינה יכולה להתערב בכך. היא באה אלינו בריצה, בוכייה: "רבי, אני יודעת שרצונו של מיטיא הוא רצונכם, וככל שתצוו - כך נעשה"!

מובן מאליו שההלווייה היתה דתית לחלוטין, כשם שהנפטר היה שומר-דת. השתתפו בה יהודים מבוגרים וצעירים. הרחוב היה שחור מאנשים. המלווים נשאו את הנפטר אל בית-הכנסת שבו התפללו הוריו, ושם הספידוהו. מהאוניברסיטה הגיעו סטודנטים רבים בלוויית מספר מורים במסגרת משלחת רשמית, אבל הם עמדו מרחוק ולא נטלו חלק בהלווייה עצמה.

1. תנועת הנוער של המפלגה הקומוניסטית של ברית המועצות.

גבאי בית־הכנסת הוציאו שולחן אל הרחוב הסמוך לבית־הכנסת, וביקשו מהרב לשאת דברים.

הרב נאם למעלה משעה. הוא סיפר על כל הנהגותיו של הנפטר בחייו, על התנהגותו בזמן הלימודים ועל אורח־חייו בביתו, הכל מתוך תוקף ועוז־רוח. הרב פנה אל הנוער והוכיח להם שיכול אדם לחיות חיי תורה ומצוות מבלי שהדבר ימנע אותו מלהיות מעורה גם בענייני העולם.

דבריו נחלו השפעה עצומה על השומעים. רבים סברו שבוודאי הרב ייעצר בתום דבריו.

זמן רב לאחר־מכן היו עדיין הלווייה זו והספדו של הרב שיחת־היום בכל החוגים.

במוצאי יום כיפור, לא יכול להיכנס לעולם החולין

יכולות הכתיבה שלי דלות מכדי לתאר את האווירה ואת השתפכות הנפש ששררה בבית הכנסת באותם ימים נוראים, תחת השפעתם של הרב ושלוחי הציבור.

רבים מוכרחים היו לצאת לעבודה גם בראש השנה וביום הכיפורים. משום כך הנהיג עבורם שניאורסון בראש השנה מניין נפרד, שכונה "מניין ראשון". התפילה במניין זה הסתיימה עד השעה שמונה בבוקר, ומבית הכנסת יצאו המתפללים לעבודתם.

מניין זה התקיים גם ביום הכיפורים, אלא שביום זה לא שבו המתפללים מעבודתם לבתיהם, אלא חזרו לבית הכנסת. הם היו מגיעים לתפילת נעילה. בשעת תפילת נעילה היה בית הכנסת מלא מפה לפה, וגם ברחוב התגודדו אנשים רבים.

כולם היו יגעים, פשוט פיזית, מהצום ומההליכה הרגלית למרחקים גדולים מאוד. נוסף על כך היה מצב רוחם מר מאוד בשל הידיעה שהם נאלצים לעבוד ביום שכזה. לא ניתן לתאר את שברון הלב שמשל בכיפה בתפילות אלו. כשהיה בעלי משוחח עם המתפללים על נושא זה, היה בוכה כשדמעות שליש ניגרות מעיניו. הוא נהנה מאוד מההתעוררות הרוחנית של אנשים אלה, והיה אומר במין שמחה שכזו: "אח, זוהי מהותם של יהודים!"

בשובו הביתה במוצאי יום הכיפורים, לא היה בעלי יכול להיכנס בבת אחת לעולם החולין.

כשהיה נכנס הביתה, בשעה מאוחרת למדי, הסתפק בשתיית כוס תה, ומיד היה יושב ומתוועד, כשהוא לבוש ב'קיטל' וחגור באבנטו של הצמח־צדק, עד השעה שתיים־שלוש לפנות בוקר.

בעלי היה אומר דברי חסידות, שתמיד עסקו עדיין בענייני תפילות היום. בשנים האחרונות היה בעלי מדבר על גדלותם

ציור המתאר מפקד אוכלוסין באותם הימים

של בני ישראל, על מסירות נפשם למען היהדות, ועל אהבת ישראל המתגלה בתקופות אלו. ההתוועדות הייתה נמשכת בריקודים.

הבהרת אמונה במעמד הכפירה

לפני חג הפסח של אותה שנה התקיים גם מפקד אוכלוסין של כלל האוכלוסייה, ובין כל השאלות שעליהן נדרשו הנפקדים לענות היתה השאלה: "האם אתה מאמין?"

היו מאמינים שחששו לכתוב שהם אכן כאלו. בשבת עלה איפוא בעלי על הבימה בבית-הכנסת, בשעה שנכח בו קהל גדול,

והכריז שתשובה שלילית על שאלה זו היא בגדר כפירה של ממש, ואסור ליהודי לעשות זאת.

לדברים אלו היתה השפעה כה רבה, עד שיהודי אחד, שעבד במוסד ממשלתי, עבודה שהיתה נחוצה לו לפרנסתו, ואשתו כתבה בשמו שהוא אינו מאמין - פנה אל המשרד שריכז את הנתונים הסטטיסטיים, והורה לתקן ולכתוב שהתשובה הקודמת לא היתה נכונה, ושהוא אכן מאמין. האיש היה מלא סיפוק על כך שהיה לו העוז לעשות זאת, ובא להודות לרב על כך שהשפיע עליו בכיוון זה.

ולא מה שחשיב

במהלך החקירות שלאחר המעצר - חקירות שנערכו על-פי רוב בסביבות השעה שלוש-ארבע לפנות-בוקר - נשאל בעלי: כיצד עלה בידו, בשנה של מחסור חמור בקמח ובמוצרי מזון בכלל, להוציא אל הפועל פעילות שכזו בהיקף כה נרחב כפי שעשה בעניין אספקת המצה, ולא עוד אלא לצורך ענייני דת[2]?!

על כך השיב בעלי, שהוא שיחד את קלינין[3] כשביקר אצלו, ותמורת זאת העניק לו קלינין את הרשיון לכך... החוקר, ימח-שמו, השתתק.

שאלה נוספת ששאלו אותו במהלך החקירה היתה בעניין השאלה על האמונה במפקד האוכלוסין. היה ניכר שהדברים שנשא בעלי בבית-הכנסת נמסרו להם מלה במלה. מסתבר שהם הציבו בבית-הכנסת איש משלהם, שישים לב לאופן הנהגתו של בעלי ולמידת השפעתו על הקהל. כפי שנודע לנו אחר כך, נמצא להם אדם כזה מקרב המתפללים עצמם.

על שאלה זו השיב בעלי, שמאחר שהשלטון הסובייטי מקפיד שהכל יתנהל על-פי מידת האמת, והרי ייתכן מצב שיהודי שהוא אכן מאמין יכחיש את אמונתו ויענה תשובה שאינה אמיתית, מחשש שהדבר יפגע בפרנסתו או בדברים אחרים - הוא ראה צורך להבטיח שהציבור לא ירמה את האחראים על מפקד האוכלוסין באמצעות תשובה כוזבת...

אח, כמה מחוכמת וכמה פקחית היתה הדרך שבה השתמט מהם בעלי! ואכן, תשובותיו של בעלי סתמו את הגולל על שתי שאלות אלו.

"האיש שאינו מקבל חבילות בשבת"

לאחר חמישה חודשים של חיפושים אחרי בעלי [מאז שנעצר בט' בניסן תרצ"ט], ונסיונות להשיג מידע על מקום הימצאו ולברר אם קיבל את הדברים ששלחתי על שמו לקייב ולדנייפרופטרובסק - בירורים שעליהם תמיד נעניתי ש"הוא איננו", קיבלתי הודעה מבית-הכלא שביקטרינוסלב, ובה נאמר כי "שניאורסאהן" נמצא שם בתא שמספרו כך וכך, וכי אני יכולה להעביר אליו מצרכי מזון וכסף.

לכל-לראש שימחה אותי הידיעה על כך שהוא עודנו בחיים, ושנית - שיש ביכולתי להעביר אליו מה שניתן להעביר. סוף-כל-סוף - לאחר כל הקשיים והסידורים הרשמיים, אותם הייתי מוכרחה לעבור - העברתי אליו חבילת מזון.

מועד קבלת החבילות נקבע לפי סדר האלף-בית הרוסי, והתפרס על-פני עשרה ימים. בפעם הראשונה בעלי אכן קיבל את החבילה, וקיבלתי על כך קבלה בחתימתו. בפעם השנייה חל תורו של בעלי, על-פי האות הראשונה של שמו, ביום השבת. הכנתי אפוא את הכל מערב שבת, ובשבת בבוקר לקחתי עמי נערה רוסייה כדי שתטלטל את החבילה.

יותר מארבעה קילוגרמים של מזון לא הותר להעביר לבית-הכלא, ובמשקל זה נכלל גם לחם. לולא הייתי באה באותו יום - היה עלי להמתין עשרה ימים נוספים. מארבעת הקילוגרמים של לחם ששלחתי לו - נטלו פעמיים "מעשר"... ומאחר שהיה ברור שהוא לא אכל דבר ממאכלי בית-הכלא - סברתי שלכל הדעות מותר לי להעביר אליו מזון בשבת.

לאחר המתנה מייגעת מהשעה שבע בבוקר עד השעה שבע בערב, כשכבר החשיך לחלוטין, נמסר לי פתק - שתוכנו אף הוקרא בקול רם על-ידי המפקד, בנוכחותם של אנשים רבים שעמדו אף הם בתור (אם-כי הם לא הבינו את פירושו

2. הסיפור המלא על פעולה זו מופיע בעמוד 6.
3. מיכאיל קלינין, כיהן כראש המדינה הסובייטית השלישי בין השנים תרע"ט-תש"ו.

של הפתק שהוקרא): "מכיוון שהיום שבת, סירבתי לקבל את החבילה"!...

בנסיונות שכאלה ניתן לעמוד רק באמצעות החוסן הרוחני ויראת־השמים של בעלי.

כל זאת - לאחר שישה חודשים שבהם חי בעלי על לחם שחור ומים בלבד וסבל ייסורים גדולים, וביודעו שעליו להמתין זמן ניכר עד שיוכל לקבל חבילה נוספת!

בעמל רב הצלחתי לשכנע את האחראי למסור לו את החבילה כעבור שלשה ימים - אם־כי בעלי נהנה מאי־קבלת חבילת המזון בשבת יותר ממה שנהנה מקבלתה לפני הזמן הקבוע...

לאחר-מכן כונה בעלי על-ידי פקידי הכלא: "האיש שאינו מקבל חבילות בשבת".

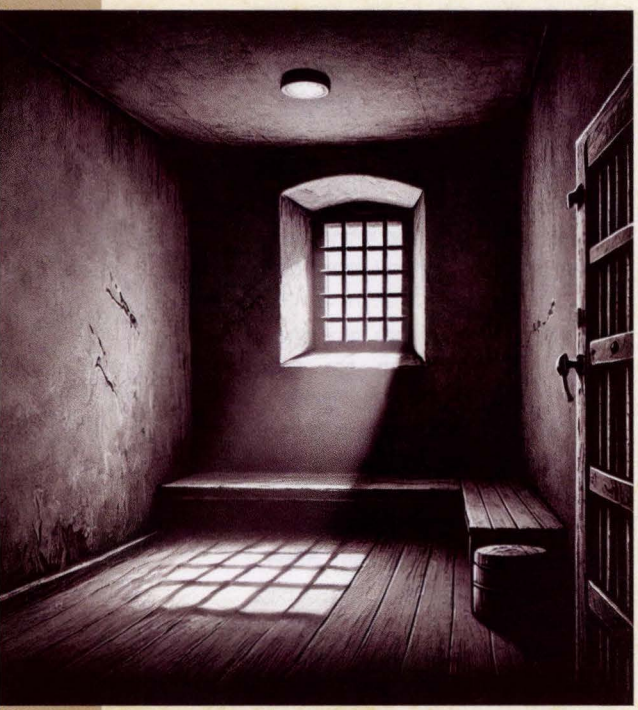
הפרופסור הנוצרי

במשך כל תקופה זו לא ניתנה לי ההזדמנות לראות את בעלי אישית, אולם דרישת-שלום כתובה קיבלתי. היה זה מכתב ממפרץ נאגאייב[4], מאדם ששהה בחג הפסח בתא אחד עם בעלי בבית-הכלא בקייב. כפי שבעלי סיפר לאחר-מכן, היה זה פרופסור נוצרי, שעמד לאבד את עצמו לדעת, ובעלי הוריד אותו מחבל התלייה המוכן.

דרישת-שלום זו נעמה לי מאוד. כותב המכתב דיווח על מצב בריאותו של בעלי, וכתב שלעולם לא ישכח את "ל.ז." [-לויק זלמנוביץ] - את ראשו החריף ואת הידע הנרחב שלו. הם היו ארבעה אנשים בתא אחד, וכל שלושת האחרים חיו רק בכוח השפעתו של בעלי, שעודד אותם לבל יפלו ברוחם מכל העובר עליהם.

האיש התפעל גם מעוז-רוחו של בעלי: כמו על כל העצירים, נצטווה גם בעלי להסיר את זקנו. בין האסירים היו רבנים ויהודים מבוגרים יראי-שמים שניסו למנוע את גילוח הזקן, אך מאום לא עזר להם - הפקודה הוצאה אל הפועל וכולם יצאו כשהם מגולחים. אולם כשהגיע תורו של "ש." [-שניאורסאהן] - הכריז בתוקף רב: "את זקני לא תטלו ממני!", והללו נבהלו מפניו ולא נגעו בו. ואכן, כפי שראיתי בעצמי לאחר-מכן, היה בעלי האסיר המזוקן היחיד.

[ברשימה אחרת מספרת הרבנית כי בהיותם בגלות קזחסטן "פעם הבחנתי במהנדס נוצרי שתפס את בעלי בזקנו ושאל אותו: "כיצד עלה בידכם לשמור על זקנכם המלא? אני שואל זאת משום משום שבעבר חלקתי את תא-המאסר עם יהודי שהוכה לאחר שסירב להניח לסוהרים לספר את זקנו, ובשל כך גילחו את זקנו לחלוטין""].

דרישת שלום מעוכבי הכלא

בצהרי יום אחד בחודש חשון נכנס לביתנו אדם צעיר. הוא עלה במדרגות ומיד נכנס הביתה, אל חדר האוכל, מבלי לשאול איש, כאילו היתה הדירה מוכרת לו היטב. הצעיר התיישב מיד על כסא, ופתח בהקדמה לביקורו - שאם אספר למישהו על ביקורו אצלנו אני וגם הוא נהיה בסכנה.

רחל - הנערה שגדלה בביתנו במשך

4. מפרץ ליד העיר מאגאדאן שבמזרח רוסיה, לחופו הצפוני של ים אוחוצק. במהלך הרדיפות בתקופת סטאלין שימש מפרץ זה כנקודת מעבר לאסירים בדרכם למחנות קולימה ומאגאדאן.

שנים רבות, והיתה כה מסורה אלינו עד שהתחננה בפני אנשי הנ.ק.וו.ד. שיקחו אותה במקום הרב, והצהירה כי היא מוכנה בלב שלם לרצות במקומו את זמן המאסר שיושת עליו - היתה בחדר כשהאיש נכנס. הוא אמר שממנה הוא אינו חושש, והודיע שברצונו למסור דרישת שלום מאת "ל. זלמנוביץ". להעלות עלי כתב את מה שהרגשתי באותה שעה - אין בכוחי...

הוא סיפר שבעלי ז"ל מסר לו תיאור מדוייק של הכניסה לדירתנו, כך שלא יצטרך לשאול איש, ואיש לא יבחין בו. הוא מסר ש"ל.ז." ישב שלושים ושניים יום בבידוד, וביום השלושים ושלושה הכניסו לתאו את אותו אדם[5], כדי שישהו בו בשניים.

היה זה מהנדס נוצרי ששוחרר לאחר שישה חודשי ישיבה בכלא. לפני שיצא משם הבטיח לבעלי שמיד לאחר שיבוא לביתו ויחליף את הבגדים שלבש בבית-הכלא ימסור את דרישת-השלום. הוא אכן עשה כך, והגיע לביתנו מיד.

האיש היה יחד עם בעלי במשך חודש תשרי, וכך סיפר (ברוסית): את יום-הכיפורים של "ל.ז." לא אשכח לעולם. כל היום הוא בכה וזעק בקול, וקרא פרקי תהילים בעל-פה עד שעה מאוחרת בלילה. כל היום לא דיבר אלי ולו מלה אחת, ולי לא היה העוז לפתוח בשיחה אתו.

לימים, בהיותנו כבר בגלות, סיפר לי בעלי שמאחר שבאותו יום-כיפור לא היה ברשותו כל סידור או מחזור, הוא התפלל מה שזכר בעל-פה - אם-כי די היה בכך כדי להעסיקו במשך כל היום.

לשאלתי מהו החטא שמייחסים לבעלי, השיב המהנדס: הוא בנה "מיקא" (כלומר: מקווה) בחצר בית-הכנסת, ועל כך מאשימים אותו ("תפרו לו תיק" - זה היה הביטוי ברוסית). השמש פלט דבר-מה נגדו בעניין זה.

באותה תקופה אכן דובר על בניית מקווה, ושמש בית-הכנסת העיד שהרב גייס סכום כסף רב לצורך הבנייה. הוא אף מסר עדות שלפיה נאסף בביתנו בשמחת-תורה כסף למחיית נשותיהם של טוכצ'בסקי ובוכארין[6], ושמגייס הכספים העיקרי היה בעלי ז"ל.

כדי לברר את העניין לאשורו, הובילו את בעלי ואת העדים לחקירה משותפת פנים אל פנים, ומיד כשהם ראו אותו - השמש ואחד השוחטים שישב שם גם הוא - הצהירו כי עדותם אינה אמת, וכי הם חתמו עליה רק משום שהכריחו אותם...

המהנדס הוסיף ואמר לי, שאמסור לבעלי בדרך כלשהי - שהרי לכתוב פתקאות אסור היה - אם ראש-חודש כסלו יהיה יום אחד או שניים[7]: משום מה מטרידה אותו שאלה זו מאוד, שכן הדבר קשור ל"מכבים"... (כוונתו היתה לומר שבכך תלויה קביעות ימי החנוכה).

איפה טעם היה לנקיטת ידיים...

במבט מבחוץ, מותיר בית-הכלא בחרקוב רושם נוח בהרבה מבית-הכלא בדנייפרופטרובסק. הוא נקי יותר ודומה במקצת למגורים פרטיים, כך שנדמה כאילו מצבם של הנמצאים בתוכו אינו נורא כל-כך. אולם לאמיתו של דבר אין הדברים כך. מבפנים, כל בתי-הכלא הם בסגנון דומה.

גם הפעם יצא בעלי אל המפגש בליווי שומר, והשיחה התקיימה דרך רשת ברזל.

מראה פניו של בעלי השתנה להחריד מאז הפעם הראשונה שראיתיו. הוא שמח, כמובן, על בואי. לשנינו היה קשה מאוד לספר את כל פרטי הדברים, משום שגם כאן כמעט לא הניחו לנו לדבר. בעלי לא ידע עדיין מתי עתיד משלוח האסירים לצאת.

רציתי לצפות ביציאתו של משלוח האסירים, אך לא נמסר שמה של תחנת הרכבת שדרכה יעבור המשלוח, ולא היתה דרך לקבל מידע זה.

התהלכתי איפוא סביב לחצר בית-הכלא, וכשהגיעה כבר שעת לפנות-ערב, ראיתי משאית יוצאת מן החצר - משאית גבוהה, שהיה צורך בסולם כדי לעלות אליה. לרוחב המשאית הותקנו ספסלים מלוחות-עץ, ועליהם ישבו גברים, כל אחד מהם

5. כלומר: את המספר.

6. מיכאיל טוכצ'בסקי (1893-1937) - המפקד העליון של הצבא האדום. ניקולאי בוכארין (1888-1938) - מהפכן ומדינאי סובייטי. שניהם הואשמו בבוגדנות והוצאו להורג.

7. ראה לקמן ע' 000.

לבוש בבגדים שהיו ברשותו, אחדים מהם מכורבלים בשמיכות. היו ביניהם גם מספר נשים. לא שיערתי כלל שבעלי נמצא בין אנשים אלה, אך בכל זאת התבוננתי היטב במשאית, וראיתי שכל האסירים השפילו את ראשיהם כדי שפניהם לא ייראו.

כפי שבעלי סיפר לי לאחר-מכן, הוא אכן היה בין האסירים הללו, ואכן במסע זה שולחו האסירים מבית-הכלא בדרכם למקום גלותם. הם הובלו במשאית אל מחוץ למקום יישוב, והועלו לרכבת שהמתינה להם שם. בכך החל מסע הגלות.

האסירים נסעו כך חודש ימים, מתוכם אחד-עשר יום שבהם כלל לא היו ברשותם מים.

לימים סיפר לי בעלי ברגש רב עד כמה קשה היה לו באותם ימים לקיים נטילת-ידים של שחרית. ראיתי שהוא אינו יכול לשכוח זאת. התפלאתי מה עשה בעניין מים לשתייה כדי להשקיט את צמאונו, אולם על כך הוא השיב בתנועת ביטול, כלאחר-יד. אחד החיילים המלווים הוסיף לבעלי מדי-פעם כוסות מים, שבהם התאפשר לו ליטול את ידיו ("אינך יכולה לתאר לעצמך איזה טעם היה לנטילת-ידיים זו", אמר לי בעלי). החייל עשה זאת תמורת מעט מזון שנתן לו בעלי מהצידה לדרך שהיתה ברשותו...

מתרומם לעולם אומר

יום זה - ב' ניסן - הזכיר לי את הפעם הראשונה שנסעתי אל בעלי למקום גלותו לחג הפסח. היה זה בשנת ת"ש (1940).

פיסית, בעלי חש מאוד שלא בטוב. היה זה חודשיים לאחר מסעו אל הגלות, וגם תנאי החיים שם היו קשים במידה שלא שיערתי קודם לכן. אך ביום זה שכח בעלי את כל זאת.

"היום הרי הוא יום ב' ניסן [יום ההילולא של הרבי הרש"ב מליובאוויטש]. מן הראוי היה לומר חסידות - אבל הרבה שומעים אין. הייתי רוצה לכתוב עניין בחסידות - אבל נייר לכתוב עליו אין. עלי אפוא לצאת ידי חובתי במחשבה. יעזור ה' שיהיה לי כוח לחשוב"...

[שבוע לפני חג הפסח נסעתי לעיר קזיל-ארדא, והבאתי משם שתי מחברות, אבקה להכנת דיו וקסת כדי להביא את הדיו בתוכה. את השמחה שהדבר גרם לבעלי - לא ניתן לתאר. הוא נחלץ מיד למלאכת הכתיבה, ביתר מרץ מאשר לאכילת הלחם שהבאתי לו לאחר רעב כה ארוך וכבד].

זמן מה ישב בעלי כשהוא שקוע במחשבותיו, ולאחר מכן החל לדבר על הרבי נ"ע, כשהוא שוכח כליל על מקום הימצאו ועל מצבו.

החום היה אז כה גדול, עד שלא ניתן היה להישאר בלבוש מלא. אני זוכרת שבערב הבאתי לבעלי בגדים נקיים, ובסביבות השעה 10 בבוקר כבר הייתה החולצה מכוסה בנקודות שחורות. הדבר נגרם על ידי הזבובים שטינפו את החולצה במהלך הלילה. הדבר היה בלתי־נסבל.

בשעה שבעלי דיבר, היה תמיד מעיף מבט על הכתמים שעל החולצה, ומתרומם לעולם אחר לחלוטין. הוא סירב בתכלית לשים לב לקשיים מסוג זה.

בדיקת חמץ בליטא ב'יאלי

ראוי לציין שלפני פסח עוד ערכנו בדיקת חמץ וביעור חמץ. ציאילי לא חלמה על כך מעולם, וגם אני לא ראיתי מעולם בדיקת חמץ וביעור חמץ שכאלו...

רוב הרהיטים שלנו היו עשויים מקופסאות החבילות שהצטברו בחדרנו במשך הזמן. מקופסאות אלה הרכבתי ארוניות, ובאותו חלק מהחדר שכונה "מטבח", וכן על השולחן, יצרתי מעין מזנון קטן ועוד חפצי-בית מאולתרים דומים. לצורך בדיקת חמץ הוצאו כל אלו אל "החצר", כלומר - אל צידו השני של החדר...

בליל ערב פסח, בעוד אני טרודה בהכנת כל צרכי החג, עברה על בעלי מין חווייה רוחנית יוצאת-דופן בשעת התהליך הממושך של בדיקת החמץ.

לאחר-מכן, למחרת בבוקר, בשעת שריפת החמץ, בכה בעלי כל העת בכיות כה רבות, עד שהיה קשה לי לראות ולשמוע זאת. מעולם לא התבוננתי בדקדקנות בפרטי הנהגתו של בעלי; הפעם רק שמעתי את המלים הספורות: "כשם שאני מבער חמץ מביתי ומרשותי, כן תבער את כל"... מעבר לכך כבר לא יכולתי לשמוע ולו מלה אחת. כך הוא בכה בדמעות, והמלים נבלעו בפיו.

ימים נוראים בגלות נוראה

ביום־הכיפורים בשנה שעברה, ישבנו בחדרנו בשלושה (השלישי היה היהודי הגולה שהתארח אצלנו בכל יום־טוב), מחזור הבאתי מביתי.

את הטעם שהרגשנו אז בשעת התפילה - אין באפשרותי לתאר. תוך כדי תפילה - זוכרת אני - הבחנו דרך החלון (על־אף שהווילון כיסה את החלון היטב, כדי שלא ניתן יהיה לראות דרכו) באדם צעיר המציץ אל תוך הבית. מובן שנבהלנו מאוד, שמא מדובר במרגל. האורח פחד להכניס את האיש הביתה, אולם בעלי ז"ל פתח את מנעול הדלת והורה לו להיכנס.

היה זה גולה צעיר מליטא. לאן התגלגלו הוריו - לא ידע; אותו עצמו גייסו ושלחו לשם לעבודת כפייה. פעם, כשנסע בעגלה במסגרת עבודתו, הבחין בבעלי, ומיד החליט שעליו לברר היכן הוא מתגורר. הוא ראה איכשהו בפניו של בעלי - כך סיפר - שבמחיצתו ייקל עליו לשפוך את לבו ביום־הכיפורים. הדבר היה שבוע לפני יום־הכיפורים, ובמהלך שבוע זה עלה בידו למצוא את כתובתנו.

הצעיר ידע תפילות רבות בעל־פה. עד השעה אחת־עשרה עבד, נוסע ממקום למקום בעגלתו. הוא פחד לבקש שישחררוהו מעבודתו ליום זה, ולכן עבד כמחצית היום, ובשעה שתים־עשרה כבר היה בביתנו, כשבגדי החול כבר אינם עליו.

כעבור מחצית השעה נכנסה לחדרנו יהודייה, כולה פחד וחרדה. היא הגיעה לכאן מניקולייב עם בעלה, ושמעה ממישהו שאנו מתגוררים כאן. מקום מגוריה היה במרחק ארבעה קילומטרים מכפרנו. בעלה טען שאם הקב"ה יכול היה לעולל כך לעם ישראל - אין הוא רוצה להתפלל אליו; האשה, לעומת זאת, טענה שדוקא עכשיו רוצה היא להתפלל יותר מבכל השנים, ולכן צעדה את המרחק הרב ברגל - כשהיא שרויה, כמובן, בצום, ובנוסף לכך חוששת לשאול לכתובתנו, שכן הליכה אל רב - ולא עוד אלא רב גולה - הייתה מעשה שהצריך זהירות רבה.

בראותי התכנסות זו של מתפללים, איש איש עם תנאי חייו הקשים ולבו השבור - אינני יודעת מה עוד יכול לגרום שברון־לב כה גדול.

שבע הקפות בין השולחן למיטה

לאחר מכן הגיע חג הסוכות. סוכה - בנינו על חשבוננו כתוספת לבית, כביכול כחדר מבוא אל חדרנו, כדי שהקור לא יחדור ישירות אל החדר עם פתיחת הדלת. בעלת הבית דרשה שנבנה גם גג על־גבי החדר, ואמרנו לה שבינתיים אין לנו כסף לכך, ובחורף - כשיגיעו ימי הכפור - נעשה זאת.

לאחר מכן הגיע יום שמחת תורה. ספר תורה עדיין לא היה אז ברשותנו. היינו אני ובעלי לבדנו בחדר.

הגיע זמן ההקפות. קשה לאדם קטן־ערך כמוני לתאר את החוויה הרוחנית שניכרה על פני בעלי, כשהחל להכריז בקול רם: "אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלוקים אין עוד מלבדו!" הוא אמר את מלות הפסוק באותו ניגון שבו נהג לעשות זאת בעירנו בנוכחות מאות רבות של יהודים בבית־הכנסת שם לא זו בלבד שהיו ריקודים, אלא שנראה היה שגם האבנים רקדו מגודל השמחה...

בשמחה כזו התאזר בעלי גם כאן. הוא אמר כל פסוק, ולאחר כל הקפה שר ורקד - בינו לבין עצמו, כמובן - כשבפיו הניגון שכונה בעירנו "ניגונו של הרב". בין השולחן למיטה היה שטח פנוי קטן, ושם הלך בעלי סביב סביב בעריכת ההקפות: "זך וישר הושיעה נא... טוב ומטיב עננו ביום קראנו" - ניתן היה לחוש במילים אלה את רגשי לבבו, את שאיפתו שהשמחה תהיה שמחה זכה וטהורה. "יודע מחשבות הושיעה נא... לובש צדקות עננו ביום קראנו"...

הייתה זו עבורי חוויה קשה ביותר. ישבתי לי בפינה, על שרפרף העץ, והתבוננתי בגודלה ובעוצמתה של אהבת התורה של אדם זה, שרקד כך לבדו את כל שבע ההקפות.

למחרת בבוקר אמר בעלי מתוך אותה חיות את הפיוט "שישו ושמחו בשמחת־תורה".

הדפסת כתביו

אני מאחלת לעצמי שאזכה לראות בהדפסת מכתביו של בעלי ז"ל הנמצאים בכתובים, כדי שיצא לאור משהו מתורתו של "מעיין הנובע" שכזה, שלא הפסיק

לרגע מלחשוב בדברי תורה, ובמקום שלא היתה לו האפשרות להביע את מחשבותיו בדיבור - כתב אותן חלקים-חלקים על-גבי נייר.

אין ספק שיש לי הזכות לקוות לכך לאחר כל מה שראיתי בחיי. איך שהוא, זהו דבר שהיה צריך להיעשות. אינני יכולה לסייע להביא זאת לידי פועל, אבל רצוני עז שהדבר יתבצע, ותקוותי שבסופו של דבר כך יהיה.

וְהָיָה רֵאשִׁיתֵךְ מִצְעָר וְאַחֲרִיתֵךְ יִשְׂגֶּה מְאֹד

לסיום פרק קשה זה, המלווה בתיאורים כואבים מתהליכי הגסיסה והמוות של הקהילות היהודית החשובות שפיארו את העיר יקטרינוסלב (יחד עם ברית המועצות כולה) אי אפשר שלא להתייחס ולו במילים ספורות למהפכה היהודית האדירה המתחוללת בשלושים השנים האחרונות בעיר.

חמישים שנה לאחר שרבה הנערץ של העיר נאסר והוגלה, ובכך נסתם הגולל על פריחת חייה היהודיים, הגיע אל העיר בשליחות בנו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע, השליח רבי שמואל קמינצקי שליט"א, אשר עד מהרה הפיח רוח חיים מחודשת והזרים חמצן רוחני ליהודי העיר, הלוא הם בניהם ונכדיהם של היהודים אשר חסו תחת צלו של האילן הגדול.

ידה הארוכה והלופתת של המפלגה הקומוניסטית ניסתה להשכיח מהם כל זכר ליהדותם ולכסות את נשמתם בשכבות עבות של קרח קפוא, ועתה - להבה קטנה, מאירה ומחממת, של אידישקייט אותנטית וטהורה המיסה באחת את הקרח ונשמתם החלה זוהרת במלוא יופיה.

בתי כנסת, מקוואות, בתי ספר לבנים ולבנות, ישיבה לחוזרים בתשובה וסמינר לחוזרות בתשובה - אלו הם רק חלק מהמוסדות אשר הוקמו בתוך שנים ספורות בעיר דנייפרופטרובסק (לשעבר - יקטרינוסלב). שיעורי תורה לכל שכבות האוכלוסיה, בכל הגילאים ובכל הרמות מתקיימים במקום, מאות יהודים שלא ידעו לומר 'שמע ישראל' הפכו ליהודים יראים ושלמים, ולהיות יהודי, ולהלך בכיפה ובציצית - זו גאווה של ממש בדנייפרופטרובסק של היום.

לפני כ-12 שנים נחנך בעיר (סמוך ונראה לבית בו התגוררו הגאון הקדוש רבי לוי יצחק זי"ע ומשפחתו) המרכז היהודי הגדול בעולם, מרכז 'מנורה', המהווה מעצמה שוקקת חיים של אידישקייט. בעיר בה נאסר להצהיר על אמונה בהשי"ת, בוודאי שלא ללמוד תורה ולקיים מצוות - הוקם מרכז אדיר ובולט של אידישקייט המעניק ליהודי העיר תחושת 'גאון יעקב' ושמחה מיהדותם.

הקהילה היהודית בדנייפרופטרובסק (יקטרינולסב לשעבר) היא מהגדולות והמפוארות ברחבי ברית המועצות. רוח טהרה ושיבה אל המקורות מפעמת בקרבם של נכדי וניני אותם יהודים יקרים שהשלטון הקומניסטי גזל מהם את יהדותם. מאות ואלפי משפחות חוזרים לחיק יהדותם בגאון וממלאים את בתי הכנסיות והמדרשות השוקקים בעיר.

אין ספק כי רוחו של בעל ההילולא, שמסר נפשו במשך שלושים שנה על שמירת היהדות בעיר מרחפת ומשפעת על התקומה היהודית בעיר, ואם בחייו הגשמיים הוא לא זכה לראות את פירות עמלו הרי ברמת הכלל נתקיים בה מאמר חז"ל "כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר" כי "יש שכר לפעולתך נאום השם".

מעט מן האור הגנוז

בדרך לימודו של הגאון הקדוש רבי לוי יצחק שניאורסאהן

הגאון החסיד רבי יואל כהן זצ"ל

שימת הלב לפרטי הפרטים של הסוגיא יחד עם חדירה לעומקה של נקודת הסברא הכללית העומדת בליבה • הארת סוגיות בנגלה על פי קבלה, וגם העמקת העיון בתורת הקבלה בדקדוק, במבנה ובהגיון • איחוד בין "גוף" ו"נשמה" • נגיעה בדרכו הייחודית של הגאון הקדוש רבי לוי יצחק זיע"א בלימוד התורה

"גוף" ו"נשמה" בלימוד התורה

כשלומדים סוגיא עיונית ישנן שתי דרכים מרכזיות לאופן לימוד הסוגיא. אמנם, פעמים רבות לימוד סוגיה מסוימת בלול בצורה כזו או אחרת משתי הדרכים גם יחד, אולם יחד עם זאת, כאשר מנתחים לעומק את צורת העיון והלימוד בסוגיא, נמצאים למדים שביסודו של דבר ישנם שני אופנים כיצד לגשת אל הסוגיא:

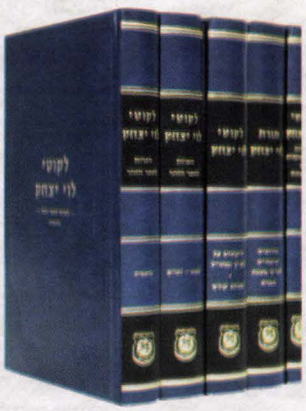
א) הדרך הראשונה היא שימת הדגש המירבי והעיקרי בעיון ודיוק **בפרטי** הענין הנלמד, בכל פרט ופרט בפני עצמו, גם בפרטים כאלו הנראים לכאורה כדברים צדדיים שאינם נוגעים באופן ישיר לענין הנדון. בדרך הלימוד הזאת, ישנה חשיבות מיוחדת לכל פרט ופרט **מצד עצמו**. כמובן, על ידי הבנת הפרטים לאשורם מתווספת הבנה גם בכללות הענין, אך אף על פי כן, התרכזות המחשבה של הלומד היא בעיקר בפרטים. ועד כדי כך, שההתעכבות העיונית היא לא רק בפרטים ענייניים, אלא גם בדיוק הלשון: לדקדק, למשל, בתיבה זו או אחרת הכתובה לכאורה שלא על פי דקדוק (לשון זכר ולשון נקבה, וכיו"ב), אף שבפשטות אין לזה שום קשר עם תוכן הענין הנלמד.

ב) הדרך השניה היא שימת הדגש המירבי והעיקרי בעיון והעמקה **בכללות** הענין, בנקודת הסברא המרכזית של הסוגיא. בדרך הזו, אינה נוגעת ה"צורה" של הענין

על כל ביטוייה ופרטיה, ועל אחת כמה וכמה שאין תופס מקום לעמוד ולהתעכב על הדיוק בלשון. המכוון והמבוקש בשיטת הלימוד הזו - הוא בעיקרו דבר אחד: החדירה לעומקה של הסברא עצמה.

ויתירה מזו: ידוע[1] בענין "מבין דבר מתוך דבר", ששני "דברים" אלו (גם ה"דבר" הראשוני, וגם ה"מתוך דבר" שנלמד ממנו), עם היותם שתי סברות שונות זו מזו - בכל זאת יש בשתיהן אותה נקודה שכלית. אלא שהסברא הזו המונחת ב"תוך דבר" היא עמוקה ומופשטת מאד, עד שקשה לתפסה בכלי השכל המוחשי הרגיל, ורק מי שחונן בשכל בעל יכולת הפשטה והעמקה טובה ("נבון", שאפילו בימי משה "לא אשכח"[2]), בכוחו לראות את הנקודה המופשטת הזו, ה"**תוך** דבר" - התוך והפנימיות שבסברא, ולכן ביכלתו להבין ממנה עוד "דבר".

כאשר מתעמקים אפוא בכללות הענין, בנקודת הסברא, לא זו בלבד שאין המחשבה מתעכבת ומצטמצמת בפרטים שבאותה הסוגיא גופא, אלא להפך: בכל סוגיא שהאדם לומד הוא מוצא מיד את הנקודה המשותפת, המופשטת מה"ציור" של סוגיא זו, ומגלה השוואות והבנת דבר מתוך דבר גם בסוגיות אחרות.

סדרת הספרים המכונסת את מעט כתבי תורתו של רבי לוי יצחק

ויש להמתיק ולהטעים את החילוק שבין שתי דרכים אלו על פי המבואר בכמה מקומות בתורת החסידות[3] שבכל שכל וסברא יש "גוף" ו"נשמה": בדרך הראשונה - ההדגשה היא על ה"גוף" של השכל, ובדרך השניה - על ה"נשמה" שבו.

מובן מאליו, שעם כל העילוי הבולט שבדרך השניה על הדרך הראשונה - כדוגמת מעלת הנשמה על הגוף - הרי הלימוד בא לידי שלימות דווקא כשמתעכבים גם על הפרטים ועל דיוק הלשון. שהרי גם הנשמה בפני עצמה, בלי גוף, אינה תכלית השלימות. וכמו שהגוף בפני עצמו אינו נקרא אדם, כן גם הנשמה בפני עצמה אינה נקראת אדם. התואר "אדם" מתייחס דוקא למציאות אחת הכוללת ומאחדת גוף ונשמה. וכן הדבר גם בתורה שנמשלה לאדם ("זאת התורה אדם"[4]), שהשלימות שבלימוד התורה היא דוקא בלימוד כזה המאחד את ה"גוף" וה"נפש".

החדירה ל"עצם העניין" – מיזוג הנקודה הכללית עם הפרטים השונים

שלימות זו היא אחד מהקווים האופייניים והבולטים בספרי **הגאון הקדוש רבי לוי יצחק זצוק"ל**:

המעיין, אפילו בעיון קל, בהערותיו הארוכות המשתרעות על עשיריות דפים, מלאים וגדושים (ובכל זאת נקראות בשם "הערות"!), הרי הוא משתומם מגודל ההיקף הענקי והעשירות הבלתי מוגבלת שבהן, איך שעל יסוד רעיון ונושא אחד הוא מבאר בהגיון רב ובעקביות שיטתית פרטים רבים ושונים באותו מאמר רז"ל שהוא עומד עליו, וגם - כ"בדרך אגב" - עוד מאמרי רז"ל רבים.

מצד אחד מתגלה לפנינו עשירות של עומק הגיוני ומרחב שכלי שאין לו כל תחומין, כי רעיון זה שרבי לויק יצחק זצוק"ל מחדש וממציאו לפנינו, הוא בבחינת נקודה מופשטת כל כך עד שאינה יודעת גבולות ומעצורים. מבחינה זו חידושיו של רבי לוי יצחק הם כולם בחינת "נשמה" - זאת בנוסף על העובדה שחידושיו הם בחלק הנסתר שבתורה שהוא "**נשמתא** דאורייתא"[5];

1. ראה ספר המאמרים קונטרסים ח"א קעא, ב. ספר המאמרים תש"ט ע' 70. ובכ"מ.
2. עירובין ק, ב. פירש"י עה"ת דברים א, טו.
3. ראה ספר המאמרים תרפ"ז ע' מב. ספר המאמרים תש"א ע' 99. לקוטי דיבורים שכט, ב ואילך. ועוד.
4. חקת יט, ד. וראה זהר ח"ב קיז, ריש ע"ב. ח"ג כט, ב. ובכ"מ. וראה ספר המאמרים תש"א שם.
5. זהר ח"ג קנב, א.

ומאידך - רבי לוי יצחק "מצמצם" עיונו בדיוקים רבים של צמצום וכיווץ, שקשה למצוא דוגמתם, הן בכמות והן באיכות, אצל מחברים אחרים. הוא מייחס חשיבות רבה לכל פרט ולכל "דבר קטן" ומתעכב לדייק לא רק בכל תיבה ותיבה של המאמר הנדון - באיזו לשון נאמר (זכר ונקבה, יחיד ורבים), אם היא חסרה או מלאה (ביו"ד או בלי יו"ד), וכיו"ב - אלא גם בשמותיהם של בעלי המאמר, ואפילו במקום והזמן שבו נאמר המאמר וכיוצא באלו.

ואין מדובר כאן שחידושיו של הגאון כוללים את שני אופני הלימוד האלה (הן הדיוק בכל פרט ופרט וההצטמצמות לפרטי פרטים והן חדירה לעומק המופשט של כל סברא וסברא ומציאת אותה נקודה כפי שהיא משתקפת במקומות אחרים), שגם זה הוא דבר חידוש. אלא ששיטתו היא באופן אחר לגמרי: שתי צורות הלימוד בתורת רבי לוי יצחק נובעות מאותו היסוד והיו לאחדים ממש: על ידי ה"צמצום" בפרטים ובדיוקי הלשונות וכיו"ב - בזה גופא הוא "רואה", וגם מראה ומסביר לאחרים (המעיינים בספריו), את המרחב של הנקודה השכלית המופשטת.

ולכשתמצי לומר, המיזוג והאיחוד של הנקודה המופשטת עם ההתחלקות לפרטים המוגבלים, מבטא את הנקודה **העצמית** של העניין, שהיא נעלית יותר גם מה"נקודה הכללית המופשטת": ההבדל שבין "כלל" ל"פרט", בין "הפשטה" ל"הלבשה" ובין "נשמה" ל"גוף", הוא רק **בצורת** הדבר. אבל כשמגיעים **לעצם** הענין, אין שום מחיצה ופירוד בין ה"פרטים" של ה"גוף" ל"כלל" של ה"נשמה", אלא זוהי מציאות אחת.

כעין יסוד לרעיון זה, אפשר למצוא בדברי רבי לוי יצחק גופא באחת מאגרותיו[6]. רבי לוי יצחק מדבר שם על מעלת תורת החסידות, שבה מתמזגים ומתחברים שתי הבחינות שבתורה - הנסתר (קבלה) והנגלה:

"קבלה", כותב רבי לוי יצחק, "אינה מושגת לשכל אנושי, כי היא רק בדרך קבלה ואמונה בלבד", ו"ענין גילוי אור החסידות" הוא "שהנסתר דתורה, הסודות היותר עמוקים, יושגו בהפשטתן לשכל על דרך כמו ההשגה דנגלה דתורה". ואומר רבי לוי יצחק, שהטעם לזה הוא, כי "גילוי אור החסידות הוא בחינה יותר גבוה מקבלה ונגלה", ולכן "בכחה לחבר ב' הבחינות גם יחד, שהנסתר והרז גופא יהי' מושג בנגלה"[7].

ודבריו אלו של רבי לוי יצחק בנוגע לחיבור נסתר ונגלה על ידי תורת החסידות, שהכוח שבתורת החסידות לחברם הוא מפני ש"אור החסידות הוא בחינה יותר גבוה" משניהם - יש לומר גם בנוגע לדרכו המיוחדת, לחבר ולאחד את הנקודה הכללית שבכל ענין עם הפרטים ודיוקי הלשונות שבו.

להלן נציע שתי דוגמאות המבליטות את דרכו המיוחדת בלימוד התורה. דוגמה אחת היא מדברי הגאון עצמו, והדוגמה השנייה מאופן לימודו של הרבי בדברי אביו.

חשוב לציין, שלגודל הכאב, מרבית כתבי הגאון שכללו אלפי גליונות בתורת הנגלה, החסידות והקבלה, אבדו ולא הגיעו לידינו. רק מקצת מן המקצת, חלק ממה שכתב בארבע שנות גלותו על גבי גליונות ספריו בקיצור נמרץ, מפני מחסור חמור בדיו ונייר, הגיע לידינו בדרך נס. רובם ככולם של הערותיו וחידושיו שהגיעו לידינו, כולל חידושיו על הש"ס, הם על פי דרך הנסתר (קבלה). אך למרות זאת, עינינו רואות שהרבה מביאוריו אלו מכניסים ומוסיפים עומק הגיוני באותו הענין גם כמו שהוא על פי הנגלה.

יסוד ושורש הפלוגתות בין אביי לרבא

במסכת קידושין (נא, א וברש"י שם) נפלגו אביי ורבא לגבי "קידושין שאין מסורין לביאה" - אם "קידש אחת משתי אחיות ולא פירש איזוהי מהם, [הרי] אין יכול לישא אחת מהן, [מהחשש] שמא זו היא אחות אשתו". לפי דעת אביי הוו קידושין, ואילו רבא אמר לא הוו קידושין.

וכדי לבאר פלוגתא זו מביא הגאון

6. לקוטי לוי יצחק אגרות ע' רכג.

7. וראה קונטרס ענינה של תורת החסידות הערה 40: "מצד עצם מהות התורה, בחי' יחידה, אין חילוק בין הסוד שבה לשאר החלקים, וגם הסוד יכול להיות בגילוי".

מחלוקת נוספת בין אביי לרבא במסכת גיטין (לד, א), בנוגע ל"גילוי דעתא בגיטא", במקרה בו שלח אדם גט לאשתו ואחר כך גילה דעתו שאינו רוצה בגט, אבל לא ביטל את הגט. לפי דעת אביי, גילוי דעתא בגיטא לאו מילתא היא (והגט אינו בטל), ואילו רבא סבר שהגילוי דעת הוא כן בבחינת "מילתא היא", ולכן הגט בטל.

ומבאר הגאון[8], שאביי ורבא אזלי לשיטתייהו. כלומר, שסברותיהם של אביי ורבא בשתי פלוגתות אלו נובעות משיטתם הכללית, או נכון יותר, שסברותיהם נובעות מעניינם ומהותם הרוחני בבחינות ה"מקיף". באופן כללי, "אור מקיף", הוא אור שלמעלה מהשגה ותפיסה (תפיסה תיתכן באור פנימי דוקא). אכן, גם ב"מקיף" יש שתי בחינות: "מקיף הקרוב", שיש לו שייכות כלשהי ל"פנימי"; ו"מקיף הרחוק" שאינו שייך כלל לפנימי, כי "אין בו שום אחיזה".

וזהו גם ההבדל שבין אות מ' סתומה (מ' סופית: ם) לאות ס': הסתימות של האות המ' מורה על בחינת העלם (צורת האות היא כזו שמקיפה את כל החלל שבפנים, ואין כל פתח של גילוי), היינו בחינת מקיף שלמעלה מגילוי (השגה ותפיסה). אבל יחד עם זאת, מכיון שמ' סתומה היא מרובעת, הרי זה מורה, שבחינת המקיף שמרומזת באות זו "יש לו התיישבות ויש בו אחיזה קצת" (כי לריבוע יש ארבע צלעות, וניתן להגדיר נקודת התחלה וסוף). מה שאין כן האות ס', שהיא לא רק סתומה מכל צדדיה, בחינת העלם ומקיף, אלא גם עגולה (ובעיגול אין נקודת התחלה וסוף) - ועובדה זו רומזת לבחינת "מקיף הרחוק", ש"אין בו שום אחיזה".

ושתי בחינות אלו הן בחינותיהם ועניניהם של אביי ורבא: אביי שייך לבחינת מקיף הרחוק, אות ס' שהיא עגולה; ורבא שייך לבחינת מקיף הקרוב, אות מ' שהיא מרובעת.

וזהו עומק דברי הגמרא במסכת ברכות: "אביי ורבא הוו יתבי קמיה דרבה [למדו אצל רבה בעודם ילדים], אמר להו רבה למי מברכין, אמרי ליה לרחמנא [שאל אותם: למי מברכים? וענו: לקב"ה]. ורחמנא היכא יתיב, רבא אחוי לשמי טללא, אביי נפק לברא אחוי כלפי שמיא" [שוב שאל אותם: והקב"ה היכן יושב? רבא הצביע לעבר התקרה, ואילו אביי יצא החוצה והראה על השמים][9].

באופן ההצבעה השונה של רבא ואביי (בעודם ילדים) במענה על שאלת רבה, ניתן לראות את השוני בשורשם ומהותם:

תקרת הבית היא בחינת מקיף הקרוב (מקיף את האדם אך גם קרוב לאדם), מה שאין כן שמים הם מקיף הרחוק (שהרי "שמים **לרום**"). וגם: בית, בכלל, הוא מרובע (ובמשנה נקבע לענין נגעי בתים שהבית צריך להיות מרובע[10]) - בדוגמת מ' סתומה שהיא מרובעת. לעומת זאת שמים הם עגולים, דוגמת אות ס'. ולכן רבא "אחוי לשמי טללא", ואביי "אחוי כלפי שמיא" - כי רבא שייך למקיף הקרוב, ואביי למקיף הרחוק.

ועוד: בגמרא במסכת ראש השנה (יח, א. ובפרש"י שם (בפירוש הראשון): אביי ורבא. וכ"ה גירסת הע"י שם) כתוב: "אביי ורבא תרווייהו מדבית עלי קאתו, רבא חי מ' שנין ואביי חי **ס'** שנין" - כי חיותו של רבא נמשכה מבחינת מקיף הקרוב, אות מ' (סתומה), וחיותו של אביי נמשכה מבחינת מקיף הרחוק, אות ס'.

חילוק זה שבין אביי לרבא בשורש בחינתם הוא הסיבה והטעם לפלוגתתם בכמה מקומות, כאשר הדבר הנדון הוא בבחינת מקיף הרחוק: מצד בחינתו של רבא (מקיף הקרוב) - דבר שהוא בבחינת "מקיף הרחוק" אינו מציאות שאפשר להתחשב בה; מה שאין כן מצד בחינתו של אביי - גם דבר כזה הוא מציאות המכרעת בהלכה. [וזהו הטעם מה שבכל מקום הלכה כרבא, לבד מדיני "יע"ל קג"ם" שבהם הלכה כאביי, כי בחינת ה"מקיף הרחוק" תתגלה בעיקר לעתיד לבוא, ואילו עכשיו היא למעלה מיכולת הכרעה בעולמנו זה. והתייחדו דיני יע"ל קג"ם, כי שש הלכות אלו יש להן שייכות מיוחדת לבחינה זו. ואכ"מ].

וזוהי ההסברה בפלוגתת אביי ורבא

8. תולוי"צ ס"ע קלז ואילך.

9. מה, א.

10. נגעים רפי"ב.

ב"קידושין שאין מסורין לביאה" וב"גילוי דעתא בגיטא":

על ידי קידושין נמשך בחינת אור מקיף מהבעל לאשה (שהרי קדושה הוא מלשון הבדלה, היינו "אור מקיף שהוא קדוש ומובדל מהדבר ששורה ומקיף עליו"), ועל ידי ביאה נמשך אור פנימי מהבעל להאשה (שהרי ביאה היא, כמובן, "המשכה בפנימיות"). אמנם, גם במקיף שבקידושין ישנן שתי בחינות: קידושין המסורין לביאה - מקיף הקרוב, וקידושין שאין מסורין לביאה - מקיף הרחוק. ולכן, לפי שיטת רבא ובחינתו (מקיף הקרוב) - קידושין שאין מסורין לביאה אינם קידושין, כי דבר כזה אינו נחשב למציאות; לעומת זאת מצד בחינתו של אביי (מקיף הרחוק) - גם קידושין שאין מסורין לביאה הם קידושין.

וסברא זו עצמה היא גם טעם פלוגתתם ב"גילוי דעתא בגיטא". שהרי ענינו של גט - שהוא "הנגד ולקבל דקידושין" - הוא שעל ידו מסתלק המקיף שנמשך על ידי הקידושין; ו"גילוי דעתא בגיטא" משמעותו שהבעל גילה דעתו שאינו רוצה בגט אבל לא ביטל את הגט, כלומר שמציאותו של הגט היא בבחינה שלמעלה מידיעה (מפני שהגט עודנו במציאות שכן לא ביטלו, אבל כבר נתגלתה דעתו שאינו רוצה בגט), בחינת "מקיף הרחוק". ולכן, לפי שיטת אביי ומצד שורש בחינתו - "גילוי דעתא בגיטא לאו מילתא היא", ו"לא בטיל גיטא"; לעומת זאת לפי שיטת רבא ומצד בחינתו - "גילוי דעתא בגיטא מילתא היא", ו"בטיל גיטא".

והגאון מסביר זאת בעומק יותר:

בקידושין שאין מסורין לביאה, הרי העובדה שאינם מסורין לביאה הוא מצד אי ידיעתו של המקדש (שאינו יודע איזו מהן קידש). ונמצא שהנקודה המשותפת בפלוגתתם של אביי ורבא בשני הענינים היא, האם עלינו להתחשב עם ענין ה"דעת":

לפי שיטת רבא, יש להתחשב בדעתו של האדם המתגלה לפנינו. ולכן, מצד אחד, כאשר יש אי־ידיעה בקידושין באופן כזה שמצד אי־הידיעה הקידושין הם "רחוקים" מהמציאות הממשית, "אין מסורין לביאה" - אזי הקידושין אינם קידושין; ולאידך, כאשר יש גילוי דעתא בגיטא שאינו רוצה בגט - צריך להתחשב בדעתו, והגט בטל.

לעומת זאת, שיטת אביי היא, שהדעת אינה דבר המכריע בזה, אלא דוקא המציאות שלמעלה מהדעת, שהיא היא עיקר המציאות. ולכן, אי־ידיעתו של המקדש שהקידושין "אינן מסורין לביאה" אינה מבטלת את הקידושין, כי המציאות שלמעלה מהידיעה היא שהוא עשה מעשה קידושין. וכמו כן הוא בנוגע לגילוי דעת בגט, שהגילוי דעת של המגרש שאינו רוצה בגט אינו מבטל את הגט - כי עלינו להתחשב עם מציאות הקידושין והגט כמו שהם למעלה מהדעת, בבחינת "לא אתיידע", מקיף הרחוק.

ביאור זה, עם היותו כולו על פי דרך הנסתר (קבלה), נותן גם הסבר הגיוני נפלא בגדרם של שני ענינים אלו (קידושין שלא נמסרו לביאה, וגילוי דעתא בגיטא) על פי נגלה. הנושא בשני ענינים אלו (גם על פי נגלה) הוא נושא אחד: האם ענין מופשט, שרחוק ממציאות ממשית ולמעלה מהדעת, נחשב כמציאות או לא[11].

"עשר או עשרים" – ביאור מפליא באגרת התשובה

הדוגמא דלעיל היא מדברי הגאון עצמו. הדוגמא הבאה היא דוגמא מעניינת מהאופן בו למד כ"ק אדמו"ר זי"ע את דברי אביו הגאון (מאז שהגיעו לידיו כתבי אביו שנותרו לפליטה, נוהג היה הרבי ללמד ולבאר בהתוועדויות קטעים מביאורי אביו, והדברים נדפסו בכרכים מיוחדים בפני עצמם בשם "תורת מנחם - תפארת לוי יצחק").

הדוגמא דלהלן היא מתוך ביאורו של הרבי על ההערה הראשונה של אביו הגאון ז"ל לאגרת התשובה שבספר התניא[12]:

באגרת התשובה פ"ג מביא כ"ק אדמו"ר הזקן את פלוגתת "חכמי המוסר האחרונים" בענין מספר התעניות "במי שחטא חטא אחד פעמים רבות": "יש אומרים שצריך להתענות מספר הצומות

11. מדברי הגאון מוכח, שעל פי הסברה זו, יובהרו כמה פרטים בשתי סוגיות אלו, וגם ביתר הסוגיות שבשאר ד' הסימנים של יע"ל קג"ם (יאוש שלא מדעת וכו') - שבכולם (אף שמפרש רק שנים מהם) הוא אותו הנושא.

12. נדפס בלקוטי שיחות חל"ט, עמ' 121.

לאותו חטא פעמים רבות כפי המספר אשר חטא, כגון המוציא זרע לבטלה שמספר הצומות המפורש בתיקוני תשובה מהאריז"ל הן פ"ד תעניות, **ואם חטא בזה עשר או עשרים פעמים על דרך משל צריך להתענות עשר או עשרים פעמים פ"ד וכן לעולם**", ויש אומרים שמספיק שיתענה מספר הצומות פעם אחת. "והכרעה המקובלת בזה להתענות ג' פעמים כפי מספר הצומות דחטא זה. דהיינו רנ"ב צומות על הוצאת שז"ל, וכן בשאר חטאים ועונות".

הגאון מתעכב על כך שאדמו"ר הזקן "תפס הדוגמא **עשר או עשרים**", מדוע דווקא מספרים אלו? ומבאר, כי הפגם שבהוצאת ז"ל (שהוא טיפה) הוא בחכמה, וחכמה היא אות י' (כדמות טיפה). ולכן נקט "עשר או עשרים" - כי י' הוא "עשר", ויו"ד במילואה (י' ו' ד') הוא "עשרים"[13].

בהשקפה ראשונה, הערה זו של הגאון היא רק "רמז יפה". אבל ביאורו של הרבי מגלה, כיצד הערה קצרה זו שופכת אור רב על הטעם הפנימי של שתי הדיעות שמביא בתניא ושל ה"הכרעה המקובלת".

וזהו תוכן הסברתו של הרבי:

בדומה לדיוק זה (למה "תפס הדוגמא עשר או עשרים"), יש כאן דיוק כללי יותר - לאיזה צורך מוסיף אדמו"ר הזקן "כגון המוציא זרע לבטלה כו'": איזו אי־הבנה יש בענין זה "שצריך להתענות מספר הצומות כו' כפי המספר אשר חטא" כשהוא אמור באופן כללי, המתיישבת בזה שמביא דוגמא מחטא מסויים ("כגון המוציא זרע לבטלה כו'").

פרט נוסף אינו מובן בדברי אדמו"ר הזקן: לאחר שאומר "ואם חטא בזה עשר או עשרים פעמים עד"מ צריך להתענות עשר או עשרים פעמים פ"ד", הוא מוסיף "**וכן לעולם**", כלומר, שגם אם חטא בזה יותר מעשרים פעמים צריך להתענות פ"ד צומות עבור כל פעם. ולכאורה: מאי קמשמע לן? וכי יבוא מישהו לחלק בין עשרים פעמים ליותר מעשרים, שבכדי לשלול סברה זו צריך להוסיף "וכן לעולם"?

וההסברה בזה: מכיון שכל האברים כלולים זה מזה - נמצא, שבכל אבר יש שלושה ענינים: א) עצם מהותו. ב) שכל האברים כלולים בו, באבר זה. ג) המשכתו והתפשטותו בכל שאר האברים, במקומם הם.

ומזה מובן, שהפגם באבר פרטי - שבא על ידי עבירה השייכת לאותו האבר - הוא בכל שלושת הענינים שבו: במהותו העצמי; באברים כמו שהם כלולים בו; הפגם שאבר זה מביא בהתפשטותו והמשכתו בכל האברים.

מאליו מובן, שהתעצמות הפגם על ידי זה שהחטא נכפל כמה פעמים, היא רק בענין השני והשלישי (האברים כמו שהם כלולים באבר זה, ואבר זה כפי שהוא משפיע על כלל האברים האחרים). לעומת זאת, הענין הראשון, שהוא הפגם שנעשה בעצם מהותו של האבר, הרי הוא כבר נעשה **כל כולו** בפעם הראשונה - וזאת מכיון שה"עצם" אין בו פרטים, ולא יתכן שיתוסף בזה - בוודאי לא תוספת של עניין עיקרי - על ידי שהאדם חוזר על החטא פעם נוספת.

אמנם, גם הענין השני והשלישי חלוקים זה מזה: הענין השני, שהוא הפגם באברים הכלולים באותו האבר (השייך לחטא זה) - נשלם בפעם השלישית. וכמו שמביא אדמו"ר הזקן (בתניא שם) את דברי הזוהר "זמנא תליתאה אתפשט ההוא כתמא מסטרא דא לסטרא דא", שבפעם השלישית חודר הפגם, הכתם, בכל פרטי האבר (האברים הכלולים בו); מה שאין כן הענין השלישי - הפגם שנעשה בשאר אברי הגוף (מצד התפשטותו של אבר זה בהם) - מסתבר לומר, שבכל פעם שחוטא מתוסף בפגם זה.

וזהו טעם ההפרש שבין שלוש הדיעות בנוגע לכמות התעניות שצריכים להתענות על חטאים חוזרים ונשנים, שהן "מקבילות" לשלושת הענינים שבפעולת החטא על האדם:

בכדי לתקן את הפגם שנעשה בעצם מהותו של האבר (שנשלם כולו בפעם הראשונה) - מספיק מספר הצומות פעם אחת, כדיעה השניה;

בכדי לתקן את הפגם שנעשה באברים הכלולים באותו האבר - צריך להתענות

13. לקוטי לוי יצחק לתניא ע' כט.

את מספר הצומות שלוש פעמים, כפי ההכרעה המקובלת:

ובכדי לתקן גם את הפגם שנעשה בשאר האברים עצמם - צריך להתענות על כל פעם ופעם, כפי הדיעה הראשונה.

וענין זה מרמז אדמו"ר הזקן במה שמוסיף "כגון המוציא זרע לבטלה כו'" - כי בחטא זה מודגשים באורח בולט שלושה ענינים אלו:

- טיפת הזרע היא נקודה (טיפה) שלמעלה מציור, ונקודה זו היא קשורה עם נקודת הנפש;
- טיפת הזרע כוללת את הכח של כל הגוף[14], ו"הזרע... יש לו חלק מכל אבר ואבר"[15];
- הוצאת הזרע פועלת גם בכל אברי הגוף (כמו שהם נמצאים במקומם הם), וכמ"ש הרמב"ם[16] "כל שתצא ביותר הגוף כלה וכחו כלה וחייו אובדים".

בכך שמביא הדוגמא "כגון המוציא זרע לבטלה כו'" לגבי חטא זה, כביטוי לשלושת הענינים הללו שבפעולת חטא האדם ובתיקון פעולה זו, מתברר שזהו גם הטעם של שלוש הדיעות בשאר החטאים.

ובכדי לרמז יותר על כוונתו בהבאת דוגמא זו, אין אדמו"ר הזקן מסתפק באמרו "צריך להתענות פ"ד על כל פעם" (או לשון דומה לזו) אלא הוא מפרט "עשר או עשרים כו' וכן לעולם" - כי פירוטיו אלו ("עשר", "עשרים", "לעולם") מבטאים את אותן שלוש נקודות:

- "עשר", המספר של אות י' **עצמה** (שהיא "כדמות טיפה") - שייך לתיקון הפגם שבעצם המהות;
- "עשרים", המספר של אות י' **במילואה** (י'ו'ד') - לתיקון הפגם באברים הכלולים בטיפה (בדוגמת הו' והד' שבמילוי היו"ד, שעם היותן אותיות אחרות, בכל זאת הן כלולות ביו"ד);
- ו"לעולם", הפעמים שלאחרי הפעם העשרים - לתיקון הפגם באברי הגוף כמו שהם נמצאים במקומם הם.

והרי זו דוגמא מהערה קצרה של רלוי"צ, שבהשקפה ראשונה היא רק "רמז יפה"; אמנם על ידי התבוננות והתעמקות ראויה מתגלה, כיצד בהערה זו צפון הטעם של כל שלוש הדיעות בענין "מספר הצומות".

ויתירה מזו: בשיחה זו הרבי אף מראה איך שהערה קצרה זו מבהירה גם את התוכן הכללי של כל הפרק בתניא (אגרת התשובה פ"ג)!

לחפש בכל דבר את החיות האלוקית שבו

לעיל הזכרנו שבתורת הגאון רבי לוי יצחק בא לידי ביטוי איחוד ומיזוג בין "גוף" ו"נשמה" בתורה. ולכשתמצי לומר, איחוד הנשמה והגוף, שהוא הבריח התיכון שבספרי הגאון הדנים בעמקי רזי תורה, "מבריח" וחודר הלאה־הלאה, מן הקצה אל הקצה - שגם במאורעות שבעולם הוא רואה את ה"חיות" וה"נשמה" שבהם.

ולדוגמא: כשהוא כותב "תשואות חן בעד המנעלים שנתקבלו במועד חג הפסח", הוא מביא מיד מקור בתורה, הן בנגלה שבתורה והן בנסתר שבתורה, לשייכותם של מנעלים לחג הפסח (לקוטי לוי יצחק אגרות ע' שפז.); וכשהוא כותב על דבר המאסר שלו, הוא מבאר כל הפרטים שבזה על פי דרך הקבלה (ראה רשימתו על המאסר שלו): הוא ישב, למשל, בחמשה בתי אסורים, אבל רק בארבע עיירות, כי שני בתי אסורים היו באותה העיר - ואת זה הוא מבאר שחמשת בתי האסורים הם כנגד חמש הגבורות וכך הלאה וכך הלאה.

הגאון רלוי"צ לא חיפש "המצאות" של חידוד. אלא הדבר נובע מהכרה עמוקה ביותר, שמכיון שכל דבר ודבר יש בו חיות אלוקית - וכל מאורע ומאורע הוא הלוא בהשגחה פרטית - על כן חיפש ומצא בכל המאורעות את החיות האלוקית שבהם, ומכאן גם ההתאמה המפליאה בין המאורעות שאירעו לו עם ענינים נעלים שבחסידות ובקבלה.

ה"נקודה" הזאת של ההתאמה בין ה"גוף" ל"נשמה" אותה פיתח הגאון, התבטאה לא רק בדרך לימודו אלא גם באישיותו - גדלות עצומה מחד, ופשטות נדירה מאידך - אך קצר המצע מהשתרע.

14. ראה רמב"ם הל' דיעות פ"ד הי"ט: שכבת זרע היא כח הגוף וחייו כו'.
15. ראשית חכמה שער הקדושה פט"ז (ר, ד).
16. הל' דיעות שם.

פירורים משולחן גבוה

פנינים מאוצר תורתו של
הגה"ק רבי לוי יצחק זי"ע,
בעיבוד שווה לכל נפש

תיבת נח וראש השנה

בתפילת מוסף של ראש השנה, בחלק של "זכרונות", אנו אומרים עשרה פסוקים של "זכרונות", והראשון שבהם הוא זכרונו של נח: "וגם את נח באהבה זכרת, ותפקדהו בדבר ישועה ורחמים... ככתוב בתורתך: ויזכור אלוקים את נח ואת כל החיה ואת כל הבהמה אשר איתו בתיבה"...

מה לתיבת נח בעיצומו של ראש השנה?

מבאר רבי לוי יצחק דבר פלא: חז"ל אומרים (ראש השנה י, ב): "בראש השנה נפקדה שרה, חנה ורחל".

כשנתבונן באותיות של שלושת השמות הללו, נבחין שכל שם הוא בן שלוש אותיות, ובכל שם ישנן שתי אותיות שהן שותפות גם בשמות האחרים, ואילו אות אחת אינה מופיעה בהן והיא ייחודית לה:

האותיות הייחודיות שבשמות הנשים שנפקדו בראש השנה הינן: ש', נ' ל'. שלוש האותיות הללו, הן המידות של תיבת נח: "וזה אשר תעשה אותה, שלוש מאות אמה אורך התיבה, חמישים אמה רחבה, ושלשים אמה קומתה". ש' של שרה בגימטריה שלוש מאות, נ' של חנה בגימטריה חמישים, והאות ל' של רחל בגימטריה שלושים.

(לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש, עמוד שפב)

המתקת גבורות השופר של יצחק

שיעור אורכו של השופר הוא כדברי חז"ל (ר"ה כז, ב): "כדי שיאחזנו בידו, ויראה לכאן ולכאן".

הגדרה זו של מידת השופר, יש בה רמז למהותו הפנימית של השופר:

ראש השנה הוא יום של דין, הקב"ה יושב על כסא דין, ביום זה "ויבוא גם השטן" לקטרג ולעורר דינים על עם ישראל, ועל ידי התקיעה בשופר מערבבים את השטן (ראה גמ' ר"ה טז ע"א וברש"י), וממתיקים את הגבורות. אנו אומרים פסוקי "קר"ע שט"ן", כדי שעל ידי התקיעות הקב"ה יעמוד מכסא דין ויישב על כסא רחמים.

המתקת ה"גבורות" (כמבואר באריכות בתורת הקבלה) נעשית על ידי מדת ה"חסד" ומדת ה"רחמים" (מדת התפארת), הנמצאות משני צידי מדת הגבורה.

שלושת האבות, אברהם יצחק ויעקב, הם שלשת המדות: חסד גבורה ותפארת.

במילים אחרות: "יצחק" האמצעי (-מדת הגבורה) ממותק על ידי אביו אברהם (-מידת החסד) ועל ידי בנו יעקב (-מידת התפארת).

השופר שהוא "**אילו של יצחק**" ממאורע העקידה, הוא בחינת הגבורה, מה עוד שקול השופר מעורר חרדה שתוכנה היא גבורה.

ומידת השופר היא (א) "כדי שיאחזנו בידו", **ביד ימין**, מידת החסד, מידתו של אברהם. (ב) "ויראה לכאן ולכאן", והדבר מרמז על כפל המילה "יראה" שאברהם קרא למקום עקדת יצחק: "ה' **יראה** אשר יאמר היום בהר ה' **יראה**". כפל ה"יראה" של הפסוק שאחרי העקידה, הוא כנגד "ויראה לכאן ולכאן" של מידת השופר.

השופר עצמו, הוא בחינת הגבורות של יצחק, ומשני צידיו ניצבים אברהם ויעקב, בחינת החסד והרחמים הממתיקים את הגבורות. "ויראה לכאן ולכאן" - הדור שקדם לו (אברהם) והדור שאחריו (יעקב).

והדבר מרומז בגימטריה של המילים "ויראה לכאן ולכאן" שהערך המספרי שלהם הוא 430, שזו גם הגימטריה של "אברהם" 248 + "יעקב" = ויחד הם 430.

(לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש, עמוד שנה)

הגאון מיקטרינוסלב ובנו הרבי מליובאוויטש

כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע היה לא רק בנו חביבו, אלא גם תלמידו המובהק של גאב"ד יקטרינוסלב, הגאון הקדוש רבי לוי יצחק זי"ע. גם ממרחק גיאוגרפי עצום המשיכו להתכתב בעומקי וסתרי תורה • מדוע בנו הכל בעת ה'בר מצווה' של הרבי מליובאוויטש? כיצד תיתכן חתונה ללא חתן? ועל איזה מנהג מפציר הגאון רבי לוי יצחק מבנו שיחדל מעשותו? • **מסכת הקשרים המיוחדת שבין הגאון רבי לוי יצחק ובנו - כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוק"ל**

הרב אליהו וולף

אותו היום מילאה התרגשות את יהודיה הרבים של העיר ניקולייב שבאוקראינה. בתו של רבה הנערץ של העיר, הגאון רבי מאיר שלמה ינובסקי זצוק"ל, נישאת היום. ולמי? - לאברך גאון עולם שיראתו קודמת לחכמתו.

היה זה בי"א סיון תר"ס. הגאון הקדוש רבי לוי יצחק שניאורסאהן - שעתיד להפוך לרבה של אחת מהערים בעלות ריכוז היהודים הגבוה ביותר ברחבי רוסיה - יקטרינוסלב - נשא לאשה את הרבנית הצדקנית מרת חנה נ"ע. את השידוך יזם לא אחר מאשר כ"ק אדמו"ר הרש"ב מליובאוויטש נ"ע.

קרוב לעשר שנים התגורר רבי לוי יצחק בעיר ניקולייב כשהוא שוקד על התורה והעבודה וסמוך על שולחן חותנו הרב. בשנת תרס"ט, לבקשת ולאחר מאמצי רבו - הרבי הרש"ב מליובאוויטש נ"ע - נתמנה לרבה של מטרופולין גדולה זו, והנהיג ברמה את עדתו, גם בימים טרופים בהם הספינה היטלטלה בסערות העזות של התקופה, כאשר עמידתו האיתנה על משמרת היהדות נתנה את אותותיה בכל רחבי רוסיה.

כשנתיים לאחר נישואיו, ביום שישי י"א בניסן תרס"ב, נולד בנו בכורו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע.

בהזדמנות מסויימת סיפרה הרבנית חנה, אמו של הרבי: "**בעלי ציווה עלי ליטול את**

ידיו של התינוק בכל עת שיתעורר משנתו וירצה לאכול - החל מיום לידתו. מה שאין כן אצל שאר הבנים. כנראה - אמרה הרבנית - שהיתה זו הוראה מכבוד קדושת אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע".

באותו יום שישי י"א בניסן תרס"ב, שיגר הרבי הרש"ב ששה (!) מברקים מליובאוויטש לניקולייב, ובהם ברכות ואיחולים ללידת התינוק, וכן שאלות והדרכות שונות הקשורות בהולדת הרך וחינוכו.

חגיגת בר המצוה

ביומן זיכרונותיה של הרבנית חנה, מספרת היא על חגיגת הבר מצווה של הרבי:

"בחגיגת הבר מצוה שלו... נשא שתי דרשות - בנגלה ובנסתר. בחגיגה השתתף ציבור גדול מאוד... חגיגת הבר מצוה התקיימה בשבת וההתוועדות נמשכה עד אחרי ההבדלה. אני עצמי לא הייתי בחדר שבו נישאו הדרשות, אבל הכל התהלכו בהתפעלות מתוכנן, התפעלות שלא ניתן לתאר. אני זוכרת שהמהנדס פאליי - הוא היה מוכשר מאוד וידע ללמוד היטב ובחריפות - ניגש אלי: "זו לי פעם ראשונה בחיי - אמר - שאני שומע דברים שכאלה מפי נער בגיל זה".

"לאחר מכן אביו של בר המצוה דרש

ממנו שיבטיח לו דבר מה - אני עצמי לא נכחתי שם - ולא בקלות רבה הוא הסכים לכך. יצאו מן החדר אנשים מבוגרים וצעירים, שומרי מצוות ושאינם כאלה, בפנים בוכיות. שררה שם מין אוירה שאין בפי מילים לתאר. הדבר נמשך שעות רבות, עד שבסופו של דבר נתן בר המצוה את תשובתו החיובית.

"לאחר מכן יצאו הכל יחד בריקודים, בפנים בוכיות אך מלאות שמחה, כביכול עברו כולם לעולם אחר".

אב ומורה

הרבנית התבטאה ואמרה פעם: "בעלי הרב לא אהב אותו כאהבת אב אל בן גרידא, אלא הוא העריכו והתחשב בדעתו בענינים שונים, עוד מילדותו".

ה'מלמד' של הרבי בשנות ילדותו, הגאון רבי זלמן וילנקין זצ"ל סיפר, כי באחד מימי השבת קודש, כאשר רבי לוי יצחק דיבר בפני הקהל בתורת הנסתר, העיז אחד הנוכחים לשאול אותו - בפני מי הוא אומר כל זאת, הרי אין כאן איש אשר יבין את דבריו. נענה רבי לוי יצחק ואמר: שם, בפינה, ישנו בחור אחד אשר הוא מבין את כל מה שהנני אומר. בהצביעו לעבר בנו בכורו, הרבי.

החסיד רבי שמואל גרוסמן סיפר, כי אחד מאנ"ש שבת פעם אצל רבי לוי יצחק ביקטרינוסלב. בסעודות שוחח רבי לוי יצחק בדברי תורה, כשהוא שט בכל מרחבי התורה, אלא שמפעם לפעם הפסיק את דבריו וחיכה שבנו בכורו יגלה את המראי־מקומות לדברים שאמר. בהזדמנות מסויימת פנה הלה אל רבי לוי יצחק ושאלו מדוע אינו אומר בעצמו את המקורות לדבריו? השיב לו רבי לוי יצחק: בני זה, בקיאותו חובקת עולם. וכאשר הוא מרצה את המראי מקומות - אני שומע מקורות חדשים שכשאר נשאתי את דברי לא כיוונתי בדעתי אליהם, ומתקיים בי באמת "ומתלמידי - זה בני - יותר מכולם".

בין לנינגרד ליקטרינוסלב

בשנת תרפ"ג, נפגש לראשונה הרבי מליובאוויטש זי"ע - שהיה בגיל 21 שנים - עם מי שעתיד להיות חותנו: כ"ק אדמו"ר הריי"צ מליובאוויטש זי"ע. מאז, חילק הרבי זי"ע את זמנו בין השהות במחיצת אביו הגרלו"י לשהות במחיצת הרבי הריי"צ. באותה תקופה, קירב כ"ק הרבי הריי"צ את הרבי מאוד והכניסו אל עבודת הקודש פנימה.

היו אלו ימי עליית הקומוניסטים לשלטון. כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ, שדר באותה תקופה בעיר לנינגרד (היום - פטרבורג), לחם בהם ללא חת את מלחמתה של תורה, ובמקביל גם רבי לוי יצחק בעירו ניהל את מלחמת היהדות מול השלטון. הרבי היה הן כאן והן שם, הן אצל כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ והן אצל אביו. קיבל את תורתו מהם ובמקביל לזה עסק במלחמתה של תורה הן לצד אביו והן לצד כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ.

כאשר טבעת סכנת המאסר סביב כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ הלכה והתהדקה, התבקש הרבי להפחית עד למינימום עד נסיעותיו לאביו ליקטרינוסלב. היה עליו להיות קרוב אל הרבי, להיות קרוב למאורעות, לכל צרה שלא תבוא.

את ראשיתה של שנת תרפ"ז, השנה בה נאסר כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ, עשה הרבי בבית אביו, ולאחר מכן - שב ללנינגרד, למוקד הפעילות. לאחר המאסר והגאולה בי"ב תמוז, כאשר הוחלט כי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ ייצא מרוסיה, וברשימת האישים הקרובים שהוא לוקח איתו הופיע גם שמו של הרבי - נסע הרבי למפגש האחרון עם אביו.

כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ יצא מרוסיה בסוף חודש תשרי תרפ"ח, והרבי נסע לעשות את חגי תשרי במחיצת הוריו. ניתן לשער, שהרגשות אצל רבי לוי יצחק והרבנית חנה היו מעורבים. מחד - שמחה ונחת על העתיד המזהיר הנשקף לבנם בכורם, ומאידך - צער וכאב הפרידה מן הבן היקר והאהוב.

אותו חג שמחת תורה של שנת תרפ"ח בבית מדרשו של רבי לוי יצחק היה גדול ועצום, כאשר בנו בכורו של הרבי, חביבו וחביב הקהילה כולה, החדיר בכל כוחו שמחה רבה, שמחת תורה אמיתית, בנפשות כל הנוכחים, כמי שמטעינים מטען גדוש העשוי לשמש צידה לדרך ארוכה בת שנים רבות.

היה האב הגדול רוקד בהתלהבות וספר

התורה בידו, ומולו מכרכר ומפזז בכל עוז בנו הרבי, הממשיך בכרכורו ופיזוזו לכבוד התורה, לכבוד ישראל, ולכבוד הקב"ה נותן התורה והבוחר בעמו ישראל - גם כשאביו חדל מריקודו מחמת עייפותו.

כמעט כל שעות היממה המשיך הרבי לרקוד, ושילהב בשמחה זו את כל בני העיר, גדולים וקטנים. השמחה גרפה אתה גם אנשים זרים.

כעבור שנים שיחזרה הרבנית חנה את זכרונותיה:

"אף אחד מלבד בעלי ואנכי לא ידע כי בננו עומד לצאת לדרכו הרחוקה... באותו שמחת תורה התוועדו הרבה מאוד, רקדו ללא שיעור, כדי להסתיר כביכול את רגשותינו האמיתיים. התאמצנו בכל כוחותינו להיות שמחים ורעננים יותר מתמיד... הבטתי בעיני בננו וראיתי הן כמה כואב לו הדבר שעליו לעזוב אותנו... אולם הן גם אמרו, כביכול, אמא, אל תדאגי...".

היו אלו ימים גדולים לרבי ולאביו, משל אמר להם ליבם - ששוב לא יתראו פנים אל פנים. הבן השתדל לקבל ככל האפשר יותר ויותר מאביו, רבו ומדריכו מיום לידתו ועד עתה, והאב התאמץ להנחיל לבנו עוד ועוד ממורשת אבותיו הגנוזה אצלו.

ביום חמישי שלאחר שמחת תורה יצא הרבי מבית הוריו כשהוא נוסע ברכבת ללנינגרד, משם ייצא את גבולות המדינה. מעתה ואילך הקשר ביניהם יתקיים באמצעות הנייר. באמצעות מכתבים וחבילות שהרבי שיגר להוריו, ומכתבים שרבי לוי יצחק והרבנית חנה ישגרו לבנם.

חתונה ללא חתן

המכתב הראשון שיש בידינו, מרבי לוי יצחק לבנו הרבי, הוא מערב חג הפסח אחר חצות היום, של שנת תרפ"ח.

מכתב זה, וכן כל אותם עשרות מכתבים שכתב רבי לוי יצחק אל הרבי במהלך השנים - פותחים באיחולים לרגל אותו יום או מאורע, אם זה איחולים לקראת חג מסויים, כראש השנה, חג הפסח, או חג השבועות וכדומה, ואם זה מכתב לרגל מאורע בחייו הפרטיים של הרבי, כיום הולדת, יום השנה לנישואיו וכדומה. כל מכתב כזה, פותח במילים ספורות

כ"ק אדמו"ר הריי"צ מליובאוויטש זי"ע נושא דברים כשלצדו יושב חתנו כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע

העוסקות באותו מאורע אישי או יום חג ומועד, ומיד מבאר רבי לוי יצחק את תוכן הדברים על פי תורת הנסתר, כשהוא בולל נגלה שבתורה עם הנסתר שבה למקשה אחת.

סדר רובם של המכתבים הוא, שהמכתב פותח בנושא הפרטי המדובר בו, ומיד לאחר שורה או שניים, כשרבי לוי יצחק מתחיל לבאר את הנושא על פי קבלה, הוא פותח סוגריים, כאילו אומר - כאן נצא מהנושא כפי שהוא נראה על פי שטחיות, ונרד לעמקם של דברים. והוא מרחיב ומעמיק את הנושא, ובסיום הביאור - ולעיתים הביאור מסתיים אחרי עשרה דפים או יותר - הוא סוגר את הסוגריים, וחוזר לנושא הפרטי בו הוא פתח.

בי"ד כסלו תרפ"ט התקיימה חתונתו של הרבי עם הרבנית חיה מושקא, בתו של כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ. החתונה התקיימה

בעיר וורשא, ואילו רבי לוי יצחק והרבנית חנה - נותרו מעברו השני של מסך הברזל, ביקטרינוסלב.

כשבוע לפני החתונה, ביום ו' כסלו, שלח רבי לוי יצחק לבנו שני מכתבים באותו היום, מכתבים המלאים הן ב"אותיות של קבלה" על משמעות יום הנישואין, והן בשפע של ברכות הנובעות מלב מתגעגע. את אחד המכתבים הללו מסיים רבי לוי יצחק במילים: "**אביך אשר נפשו קשורה בנפשך...**".

למחרת היום, בז' כסלו, שולח רבי לוי יצחק מכתב לרבי, ובאותם הימים שולח לו מכתב נוסף ובו שורה של הוראות פרטיות מה לעשות בימי ההכנה לחתונה: מה עליו ללמוד, מה לומר ב"מי שברך" בעת שיעלה לתורה, כוונות הטבילה במקווה ביום נישואיו, סדר התפלה ליום הנישואין, מה ללבוש בעת החופה, מה עליו לחשוב בעת החופה ועוד.

את המכתב הזה הוא מסיים במילים: "נא מחמד נפשי עשה ככה, ויוטב לך כל הימים, כחפץ אוהבך אהבת נצח ובלי מצרים, חפץ באשרך והצלחתך תמיד כל הימים".

ביום החתונה עצמו, ביום י"ד בכסלו, שיגר רבי לוי יצחק מברק לבנו הפותח במילים "ממעמקי תעלומות לבבי הנני מברכך בני אהובי מחמדי ליום חתונתך עם בת גילך חיה מושקא יחיו למזל טוב, השם אלוקי אבותינו הקדושים אשר בזכותם אנו חיים, יפרוש עליכם סוכת שלומו ויהיה הבנין שלכם עדי עד ... אביך אשר הוא איתך עמך ממש".

דודו של הרבי, רבי שמואל שניאורסהן זצ"ל, כותב לרבי על מברק זה:

"**ודע יקירי שבעת כתבו הטעלעג' [המברק] הגדולה, המתחלת "ממעמקי תעלומות לבבי וכו'" ביום חתונתך, ושאנכי כתבתיה אחר כך באותיות לאטין ושלחתיה - היה כתובה בדמי לבבו ממש ובדמעות זולגות ואת כל לבו שפך במילים הללו, והלוואי יהיה כן כמו שנאמרה באמת. הנני מודיעך זה כדי שיהיה לך לזכרון ואל תחשבנה כשאר הטעלעג' אם שמורה היא איתך, כי גם אני לא אשכח את הרגעים האלו ולא יסורו ממני כל הימים. כל אהבת האב והאדם הגדול והרגשות היותר פנימיות מהיחידה שבנפש נשפכו בהטעלעג' הזו**"...

גם רבי לוי יצחק במכתבו אל הרבי כמה ימים לאחר החתונה, הוא חוזר ומתייחס למברק זה, וכך הוא כותב לרבי:

"חפצי מאוד שהדיפעש [מברק] שלי, שיש בו מאה ואחד תיבות, יהיה שמור אצלך, כי נכתב מקירות לבי ומעומק נפשי (מוסגר לך פה העתק ממנו, כי כתבנו בלה"ק), ותשמרנו לאורך ימים ושנים טובים ונעימים"...

ומכתב נוסף בו רבי לוי יצחק מבקש מהרבי שיכתוב לו בפרטיות מכל הדיבורים והשיחות של כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ בחתונה "ובפרט מהנוגעים אליך".

מעניינת במיוחד היא "חגיגת החתונה" שהתקיימה בביתם של הוריו של הרבי, ללא החתן והכלה. דברי חתונה זו מתוארים באריכות בספרים ימי מלך ותולדות לוי יצחק, ובעוד מקומות רבים.

להלן תיאור אותנטי שכותב לרבי יומיים אחר החתונה, דודו, רבי שמואל שניאורסאהן זצ"ל (במכתבו הנזכר לעיל):

"**ביום השבת קודש אחר התפילה היה כמובן קידושא רבא וסעודה גדולה, ואם כי מספר הקרואים היה מעט אבל הבאים היו מרובים. לכבוד היום ולכבוד הזוג החדש, נאמרו דרשות, ועל כולם דרוש דרש אביכם שיחיה בדמעות שמחה וגיל וממעמקי לבבו, וממש נראה בעינינו אשר אצלנו יושבים החתן והכלה ואין כאן ריחוק מקום כלל ואתנו עמנו הייתם. דברו באי כוח מהבתי מדרש והביעו רגשות לבם והשמחה עמוקה שלהם. גם אני הח"מ דיבר מה שדיבר...**

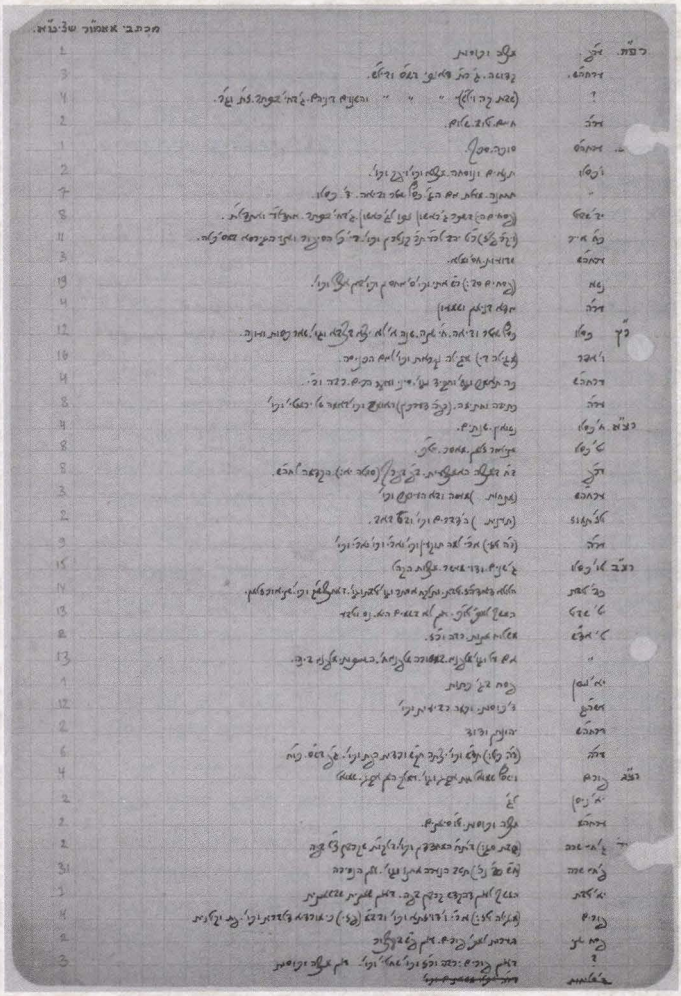
"**הסעודה נמשכה עד השעה השמינית בלילה, וכמעט כל הבאים נשארו עד אחר הסעודה. באמצע הסעודה כטוב לבנו עשינו ריקודים ומחולות כדבעי למהוי, ועוד יתר מכדבעי למהוי. הריקודים היו לא רק למטה אך גם למעלה - כי גם השולחן היה מקום לריקוד, ולא רק בהתפשטות הנפש אך גם בהתפשטות הגוף, כלומר בהפשטת הבגדים החיצונים עד הטלית קטן. הכלל - יום הקריאה [העליה לתורה, השבת שלפני מועד החתונה] היה ברוב שמחה וגיל אמיתית ברוב פאר והדר, ואנכי הח"מ גם מעט יצאתי מכליי וד"ל.**

"אחרי היום ההוא נגשנו להכנות להחתונה, וכל משך העת משבת קודש עד יום ג' ערב התעסקנו בזה. היה חתונה בפה אצלנו בפועל ממש. ואם כי החתן והכלה לא היו פה, ואפשר נגע זה להענין מעט, אבל באמת לפי ההכנות והשמחה היה דומה כאלו הייתם פה ממש, לא רק ברוח כי גם בגוף...

"המשתה נפתח בשעה 7 בערב. הפתיחה נעשה על ידי אביכם שיחיה אשר בדמעות גיל הודיע להבאים מיום שמחתו ובקש להשתתף בשמחתו. ואם כי דחוק מעט ויש מקום להזיע, אבל בתור אוהבים ייטיבו להזיע אתו עמו יחד בערב הזה (וכן באמת עשו)...

"הנאומים נמשכו עד השעה אחת עשרה בלילה. בתוך כך הובאו (על ידי מי אינו ידוע) מנגנים בכלי זמר והסעודה התחילה, והריקודים והמחולות אין קץ ממש בלי הפסק וכה נמשך הדבר עד השעה השביעית בבוקר. הריקודים היו גם כן בהתפשטות הנפש והגוף, עד הטלית קטן, ואצל האנשים אשר אין להם טלית קטן - עד הכתונת, דווקא על השולחן ועל החלון והעיר דנייפרופטרובסק צהלה ושמחה.

"היו ריקודים כלליים וריקודים פרטיים לנו לבדינו, ולהם, היינו להקרואים לבדם, ולכולם יחד. הכלל - מי שלא ראה שמחה כזו לא ראה שמחה מימיו".

'מפתח' בכתי"ק של כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע בו פירט את כל מכתבי אבינו הגדול אליו. על כל מכתב ציין את התאריך, את תוכן המכתב ואת מספר העמודים. בראש העמוד כתב: "מכתבי אאמו"ר שליט"א"

"שהנך מתענה בכל יום ויום עד עת המנחה"

במקביל למכתבי תורה וברכות, האבא גם מדריך את בנו ממרחק.

במכתב מאותו חורף, כותב רבי לוי יצחק לרבי: "... שהנך מתענה בכל יום ויום עד עת המנחה ... איני מבין אותך כלל, מהו השיטה הזאת, מאין לקחת ומי למדך כאלה. כמדומה שלעת עתה רחוק אתה מגבורת שמשון, ולמה אתה עושה כאלה, אין זו דרך התורה, ולא דרך התשובה כלל וכלל, נצרך לשמור הבריאות בכך תוקף ועוז, והנני מצווה עליך במפגיע שבל תעשה כזאת בשום אופן... והשתדל ביותר לשמור את בריאותך...".

בדומה למכתב זה, גם שנים לאחר מכן, בשנת תרצ"ה כותב לו אביו (לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש, עמוד שכא): "ראה והשתדל לשמור את בריאותך שתהיה חזק ובריא אולם, שגם זה, ועוד יותר, מצוה

גדולה ביותר. ואם חיזוק הבריאות הוא לתורת ה' ועבודתו, אין לך מעלה יתירה מזה, כי הכל נתעלה לטוב .. ולזאת אדרבה, אל תחמיר בחומרות וסייגים בזה, חזק כוחותיך ובריאותך בכוונה כללית לשם שמים...".

תורה שבנתב

מכאן ואילך, לאורך כעשר שנים, עד למאסרו של רבי לוי יצחק בתחילת חודש ניסן תרצ"ט, התקיימה התכתבות עניפה בין הרבי ואביו, התכתבות בנגלה ונסתר שבתורה, המעורים זה בזה גם יחד למקשה אחת. בספר "לקוטי לוי יצחק - אגרות קודש" מודפסים מאות עמודים צפופים, של מכתביו של רבי לוי יצחק אל בנו הגדול.

בשנים האחרונות, כאשר התפרסמו חוברות ה"רשימות" של הרבי, רשימות המקיפות את התורה כולה, אנו נוכחים לראות שהרבי היה שולח העתק מאותן רשימות אל אביו הגדול, ורבי לוי יצחק היה משיב עליהן.

על פי רוב רבי לוי יצחק משבחן, עיתים הוא מעיר עליהן את הערותיו, ועיתים טוען שלדעתו הביאור הינו שונה במעט.

לדוגמא כותב הוא לבנו הרבי: "וע"ד **הערותיך על מכתבי נהנתי מהם מאוד, ואם חכם בני ישמח לבי גם אני...**" (עמוד רנח); "**טוב הדבר שאמרת, ועיין שבת... וייתן לך השי"ת כח ועצמה והצלחה שתחדש לאמתתה של תורה... והיה לי לענג מה שהיית במסיבה בשמחה ואמרת דברים טובים ונכונים, וטהור ידים יוסף אומץ גם על להבא**" (עמוד ש).

ומאידך, על ה"רשימה" בענין המשכן וכליו ("רשימות" חוברות קה-קט) העוסקת בחנוכת המשכן וכלי המשכן, אותה שלח הרבי לאביו - משיב לו רבי לוי יצחק (עמוד שפח) במכתב בן עשרה דפים, והוא פותח את דבריו וכותב לו: "**...מה שכתבת שמחיצת חצר המשכן מקלעים של פשתן רומזת על האמונה בה' אחד, שדבר זה הוא המבדיל בין חצר המשכן שבכל אחד ואחד לרה"ר שבעוה"ז כו', לדעתי הרמז אינו עולה יפה, כי...**"

מעניין לציין את מכתבו של רבי לוי יצחק לרבי (עמוד שז-זח) בו הוא כותב לרבי כך:

"**עתה בדבר מכתבך בהחידושי תורה שחננך ה'... אפס בדבר אשר כתבת אתה, והנך שואל להודיעך דעתי בלי כחל ושרק. להוי ידוע לך כי המאמר בכללותו טוב מאוד, שיש בו חריפות ובקיאות בנגלה ובנסתר, ושכל ישר ועמוק בהבנת התורה בנגלה ובנסתר, ותודה לא-ל בעד זה שחננך בינה דעה והשכל, להבין ולהשכיל בתורתו ית', והמאמר הוא הפלא. חזק והתחזק והוסיף אומץ, וה' יהיה בעזרך כי תשכיל לאמתתה של תורה, ותצלח ותעלה מעלה מעלה -**

"**אמנם בני מחמדי, עצתי אמונה לך, כי תראה בכל ענין כמו זה, להוסיף פלפלין ומלח, היינו לראות שיהיו הדברים יותר ויותר מיוסדים על פי חכמת האמת, על פי קבלה, שהוא אמתתה של תורה, והוא הטל והמאור שבתורה, כי אז יהיו הדברים בהירים ומאירים יותר, וכל הענינים יעלו אז כפתור ופרח, היינו קיילעכדיק [מעוגלים] מכל צד ופנה שאז נראה וניכר היטב שהענין הוא אמיתי...**".

"שהתחלת להניח תפלין דשמושא רבא..."

במקביל למשלוח חידושי תורה בין הבן לאביו - הרי שבשל המצוקה הכלכלית שהיתה באותם ימים ברוסיה, הרבי גם היה שולח להוריו מוצרים בסיסיים למחייתם. בהקשר זה מעניין להעתיק את מכתבו של רבי לוי יצחק מאותם ימים, משנת תרצ"ז (עמוד שפז), בו הוא כותב לרבי:

"**ת"ח בעד המנעלים שנתקבלו במועד חג הפסח**". וכאן רבי לוי יצחק פותח סוגריים, כמוזכר לעיל, ובהם הוא מוצא את הקשר על פי קבלה בין נעליים לחג הפסח: "**שכתוב בו ונעליכם ברגליכם, וכן לע"ל והדריך בנעלים**", וכך הוא ממשיך ומבאר במספר שורות נוספות את הקשר בין נעליים לחג הפסח -

ולאחרי שהוא מסיים במכתבו את הביאור על פי קבלה, הוא סוגר את הסוגריים, ומציין "פרט שולי": "**המה [כלומר: המנעלים] טובים**"...

אחרי הביאור על משמעות הנעליים וחג

הפסח על פי קבלה, הוא גם לא שוכח לציין לרבי, שהנעליים טובות...

מעיון במכתביו של רבי לוי יצחק לרבי, ניתן גם ללמוד מעט על מאורעות חייו של הרבי. במכתבו משנת תרח"צ (עמוד תכ) כותב רבי לוי יצחק, כנראה במענה למכתב של הרבי אודות דירה שהם עברו להתגורר בה: "כשהדירה היא בת שני חדרים כדירתכם זאת, פרוזדור וטרקלין, או קיטון וטרקלין" - וכאן הוא עובר לבאר על פי קבלה את משמעות הדברים.

וכן מכתב אחר (עמוד תכב) במענה למכתב של הרבי: "**הנך כותב שהתחלת להניח תפלין דשמושא רבא .. ויהיה ה' בעזרך להרגיש המוחין שבתפילין הללו ג"כ**".

הנתק

בחודש ניסן תרצ"ט אסר השלטון הקומוניסטי את רבי לוי יצחק, והקשר בינו לבין הרבי נותק.

כך חלפו להם שנים ארוכות של נתק, עד שהקשר חודש בדרכים לא דרכים, כאשר רבי לוי יצחק שהה במקום גלותו בכפר נידח בשם ציאילי, בערבות קאזאחסטן.

בזיכרונותיה של הרבנית (חוברת טז) היא כותבת על מצוקת הקיום שהיתה להם באותו מקום, ועל נקודת אור שהבליחה אל חשכת אותם ימים אפלים. וכך היא מספרת:

"יום אחד הגיע אלינו מברק מטשקנט, ובו נאמר שבמשרדי הקהילה שבעיר (הכוונה לקהילה היהודית שבמוסקבה, שהשתכנה זמנית בטשקנט) נמצא מברק מבננו בכורנו, ובו הוא שואל היכן נמצאים הוריו ואחי אביו.

"מיד עם קבלת המברק, הורינו להבריק אליו בחזרה את כתובתנו, ושם קיבלנו כעבור כמה שבועות מברק נוסף. ומיד כשהבחנו בחתימה המתנוססת עליו - "מענדל", "מוסיא" - אורו עינינו במדה רבה.

"אולם רק את מלות החתימה יכולנו להבין. אשר לשאר כל תוכנו של המברק - לא ידענו את השפה האנגלית כדי שנוכל להבין מה נאמר בו...

"החיפושים אחרי מי שיכול לקרוא עבורנו את המברק, נמשכו שבוע שלם, והיה עלי ללכת לשם כך ארבעה קילומטרים, רגלי כמובן, עד שמצאנו מורה בבית ספר, שהצליח, בקושי רב ומתוך מאמץ, לקרוא עבורי את המברק.

"סוף סוף הצטלצל באזנינו קול ביתי, קול קרוב, שכה חסר לנו.

"כעבור זמן קיבלנו כבר שתי חבילות מזון, מבחינה זו הוקל מצבנו"...

גם רבי לוי יצחק הצליח באותם ימים לשגר גלוית דואר אל הרבי, גלויה בה הוא מתאר את מצבם הכלכלי. כמובן שבאותם ימים, מברק שכזה היה נבדק בשבע עיניים, והוא היה אמור להכתב בשפה הכי פחות מאשימה.

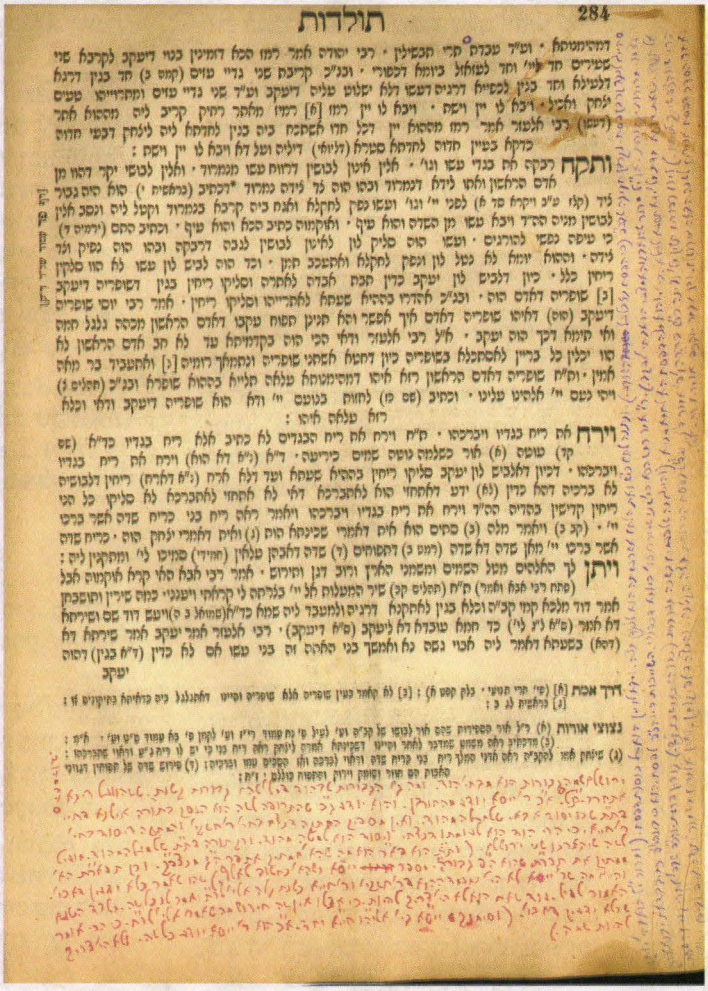
גלויה זה נשלחה בדואר "רשום" ו"אקספרס". זו גלויה העוסקת בפיקוח נפש של ממש. אך משך זמן המשלוח של הגלויה - לפי החותמות שעליה - ארך יותר מחודשיים ימים.

בגלויה זו כותב רבי לוי יצחק לרבי: "... אני גר כאן כמעט 4 שנים, ואמא הגיעה לפני שנתיים לחג הפסח .. כל הרכוש שלנו - שמיכות וכדומה - נשאר בבית, ואנחנו נשארנו בלי כלום, ללא כל אמצעי קיום. אנחנו ב"ה חיים, אבל הבריאות שלנו לקויה, חלשה מאוד, ולעיתים קרובות אנו חולים. וכמה היה חפצנו להיות לעת זקנה ליד הילדים. אנחנו כאן בין זרים, ומכרים - אין. אני מבקש מכם שמיד עם קבלת מכתב זה, לכתוב לנו על בריאותכם ואיך אתם חיים, ולשלוח לנו חבילה עם בגדים ולבנים חמים, ובד לתפירה לבגד עבורי, וכן נעליים מדה 43, ולאמא מדה 38, כמו כן מזון: שמן וכדומה. בלי סבלנות מחכים למכתב מכם... ".

במשך כל השנים, הרבי, וגם חותנו הרבי הריי"צ, נקטו במאמצים רבים ובשתדלנות רבה בניסיון לסייע לרבי לוי יצחק ולחלצו מן המיצר, אך למרבה הצער כל המאמצים לא עלו יפה.

בדין הקדש במחשבה - דוגמה להתכתבות תורנית בין הרבי לאביו

להלן קטע ממכתבו של רבי לוי יצחק

עמוד אחד מספר הזהר שהיה בידי הגאון הקדוש רבי לוי יצחק בימי גלותו בקוחטן, שבצידיו כתב הערות וביאורים. ניתן לשים לב לשוני בצבעי הכתב. הגובע מכך שלא היה דיו ברשותו, אלא זה שרעייתו הרבנית הצליחה להכין עבורו במאמצים מעלים

אל הרבי מחורוף תרצ"ד (לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש, עמוד שא):

"... במכתבך הקשית על המבואר בלקוטי-תורה שקרבן צריך להקדישו בפה, והקשית משבועות דכ"ו: גמר בלבו מנין, ת"ל כל נדיב לבו. והיה קשה לך מהאמור במעילה ד"ח ברש"י "בפה". ונכנסת לדחוק שהכוונה ברש"י הוא למעט שאין צריך מעשה, אבל גם מחשבה מועלת.

אתפלא עליך איך הקשית כזאת, מה שייכות ענין שהיא הקרבן קדוש בפה דוקא, להאמור בשבועות.

האמור בשבועות הוא לענין החיוב על האדם, שלא צריך שיאמר בפה דוקא הרי עלי עולה, או הרי זה עולה. אלא גם אם גמר בלבו הרי עלי עולה - מחויב להביא עולה. ואם חשב שבהמה זו תהיה עולה - מחוייב להביא בהמה זו לעולה (ומוטל עליו גם כן המצות עשה להביאם ברגל שפגע בו תחלה, ואם לא הביא עבר על מצות עשה, וכשעברו ג' רגלים עבר על לא תעשה דבל תאחר), הנה זהו רק חיוב על האדם, אבל גוף הבהמה אין בה שום קדושה עדיין במה שחשב בלבו בלבד, ואין בה איסור גיזה ועבודה, ואין בה מעילה כלל,

ורק אם אמר בפה הרי זו עולה, אז נעשית הבהמה לקרבן שיש בה קדושה ואסורה בגיזה ועבודה ומועלין בה,

ובכל הקרבנות כן הוא, שכ"ז שלא אמר בפה שתהיה בהמה זו (או עוף זה, או שתי הלחם וכדומה) עולה או שלמים וחטאת ואשם וכדומה, אין בה שום קדושה כלל (מלבד בכור, שאם שמצוה להקדישו בפה, אך אם לא הקדישו (אפילו במחשבה בלבו ג"כ) יש בו ג"כ קדושה, ואסור בגיזה ועבודה ומועלין בו, מפני שהוא קדוש מרחם, וכאמור ברמב"ם הלכות בכורות פ"א הל"ד יעו"ש),

והוא האמור ברש"י ותוס' שם ושאר מפרשים "בפה" למעוטי מחשבה, והוא האמור בלקו"ת שקרבן הוא קדוש בפה דווקא, ואם לא הקדישו בפה - אין בהקרבן שום קדושה עדיין וד"ל. וכנראה בחפזון כתבת זאת".

בשולי הגליון מציין הרבי מראי מקומות שאותם מציין לכאורה כחיזוק לדעתו:

"גם הקרבן קדוש כמוכח הסוגיא קידושין מ"א ושם ברש"י. ותרומות פ"ג מ"ח בר"ש, פני משה ועוד".

ושם:

בקידושין לגבי "קדשים" כותבת הגמרא: "מה להנך שכן ישנן במחשבה", ומפרש רש"י שם: "שכן ישנן במחשבה - קדשים נמי איתנהו במחשבה (וכן נמי פסול קדשים ופיגול ע"י מחשבה הם באים) גמר בלבו לומר שור זה עולה הרי הוא עולה כדתני' בשבועות פ"ג מוצא שפתיך תשמור אין לי אלא שהוציא בשפתיו גמר בלבו מנין ת"ל כל נדיב לב עולות".

ובתרומות פ"ג מ"ח כותבת המשנה: "המתכוון לומר תרומה ואמר מעשר, מעשר ואמר תרומה, עולה ואמר שלמים.. לא אמר כלום, עד שיהו פיו ולבו שווין". ובפירוש הר"ש שם (בסוף דבריו): .."בעינן פיו ולבו שווין, דכתיב מוצא שפתיך, וכתיב לבטא בשפתים וכתיב כל נדיב לב - בעינן גומר בלבו ומבטא בשפתיו. ודוקא כששפתיו ולבו מכחישין זה את זה, אבל לא מכחשין זה את זה - מהני בתרומה וקדשים, כדדרשינן בפרק שבועות שתים, שאני גומר בלבו אע"פ שלא הוציא בשפתיו".

ובפני משה (על משנה זו בתלמוד ירושלמי): "עד שהיו פיו ולבו שוין - שלא יהו מכחישין זה את זה, ואם לא היה מוציא בשפתיו כלל וחישב בלבו על התרומה הרי זה תרומה, דכתיב ונחשב לכם תרומתכם במחשבה בלבד תהיה תרומה, וכן בהקדש אם לא הוציא בשפתיו מה שהוא נגד מחשבתו הוי הקדש, דגלי רחמנא כל נדיב לב, דאפי' גמר בלבו ולא הוציא בשפתיו מהני. ודוקא בשבועות ובנדרים הוא דבעינן עד שיוציא בשפתיו, דחולין מקדשים לא גמרינן, הכי הויא מסקנא דמילתא".

מסתבר שהרבי שלח לאביו מכתב נוסף (מכתבי הרבי לאביו לא מופיעים בספר זה), בו פירט את מראי המקומות התומכות בשיטתו, וביי"א טבת תרצ"ד אביו משיב לו במכתב נוסף (עמוד דש-שה):

..וע"ד קושייתך עוד הפעם על האמור בלקו"ת שאין קרבן קדוש אלא ע"י אמירה בפה, מהאמור בשבועות שגמר בלבו סגי, ולא ניחא לך בתירוצי שהוא רק לענין חיוב המוטל על האדם די במחשבה. אבל לקדושת הבהמה - צריך להיות אמירה בפה, כי הרי משוה קדשים לתרומה, ופשוט שתרומה קדושה ע"י מחשבה, וכמ"ש ברמב"ם פ"ד הלכה ט"ז להדיא - הנה מה שלדידך הוא להדיא ברמב"ם - לדידי אינו כלל להדיא..."

רבי לוי יצחק ממשיך ומביא מראי מקומות התומכים בשיטתו, תוך שהוא מתייחס למראי המקומות שהרבי ציין לעצמו בשולי הגליון (וכפי המסתבר כתבן במכתב לאביו) ומבארם על פי דרכו.

גם על שולי מכתב זה מציין הרבי וכותב: "**לעיין בהציונים אצלי במחברת ע"ד מחשבה**". וכפי הנראה הרבי מציין ל"מחברת" שלו, ל"רשימה" חוברת קנ"א, שם הרבי עוסק תחת הכותרת "כי לא מחשבותי מחשבותיכם" במהותה של מחשבה והשפעתה בהלכה, ומביא שם מראי מקומות רבים לדיני מחשבה בתרומה, מחשבה בפיגול ועוד.

אני דבק בחינוכי

בשיחת כ"ף מנחם אב תשל"ט, בהתייחסו לכך שגורמים שונים תקפו את דעתו, בנוגע לסכנה שבמסירת שטחים מארץ ישראל, אמר הרבי:

"השם יתברך עזר לי (לא על ידי בחירתי ורצוני) ונולדתי כבכור אצל אאמו"ר, שהתמנה לרב ראשי ביקטרינוסלב (כיום - דניפרופטרובסק).

"באותם ימים במדינה ההיא נאלצו לנהל ויכוחים או להשיב על שאלות, ולספוג נזיפות וכיו"ב - ולשם כך היה צורך בידיעת השפה הרוסית. כיון שהייתי בנו בכורו של הרב הראשי, ושלטתי בשפה, נפל הדבר בחלקי.

"ואם כן מורגל אני כבר מאותם ימים, לפני 65-60 שנה, שאין להמתין ל"כיבודים" - ואינני מתכוון לשבת ולשתוק בעניני פיקוח נפש. אסור לי לנהוג כן, ולא לכך חינכוני וגדלוני.

"אני דבק בחינוכי - כשאשר מדובר בעניינים הכרוכים בפיקוח נפש, אין להבליג, תהא תגובתו של "פלוני בן פלוני" אשר תהיה".

נפלאות מתורתו

בשנת תשל"ג עמל איש הספר, החוקר הנודע הגאון החסיד רבי יהושע מונדשיין ז"ל את ספר ה'מפתחות' לספרי הגה"ק רבי לוי יצחק זי"ע • כהקדמה לספר כתב 'מבוא' מאלף המהווה למעשה עבודת מחקר רבת חשיבות שמעניקה קווי מתאר ל'שיטת הלימוד' הייחודית של רבי לוי יצחק, ומוצאת לה מקבילות אצל רבותינו הראשונים והאחרונים, תוך ציון עקבי (בהערות השוליים) לדוגמאות מייצגות בתורתו.

אנו מתכבדים להגיש מאמר יסודי זה

הרב יהושע מונדשיין

"זכות רבה ונפלאה" - כך הגדיר כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע[1] את קבלת ספרי אביו - רבי לוי יצחק זצ"ל - ורשימותיו. עבור עולם התורה שלא נתוודע עד כה לאותה שיטה נעלה המופיעה לעינינו ב"לקוטי לוי יצחק" נוסף בהדפסת כתבים אלו אף "גילוי אור חדש".

המושג "חידוש" בקבלה (שהרי, עם היות הכתבים בלולים מכל חלקי הפרד"ס, אך יסוד ופינה הוא חלק הסוד) מעורר תמיהת מה; אם קבלה - לאו חידושא, ואם חידוש הוא - קבלה מניין? לאותה הסברה זקוקים גם החידושים בפשטי התורה, שהרי "כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש [אם חידוש אמת הוא[2]] ניתן למשה מסיני",[3] וכיצד יחול שם "חידוש" על הנגלה מאז ומקדם וכבר קדמו משה רבינו ע"ה? על החידושים שבחלק הנסתר ניתוספו גם אזהרות שלא לחדש, ואף מן הנמנעות הוא לסבור סברות בשכל האנושי ולכוון אל האמת הנתונה מסתר עליון,[4] וכיצד תובן האפשרות של "חידוש בקבלה"?

---

[1]. ב"פתח דבר" ל'לקוטי לוי יצחק'.
[2]. 'קונטרס עץ החיים' עמ' 58.
[3]. ראה מגילה יט, ב; ירושלמי פאה פ"ב ה"ו ובמקומות שנסמנו בלקוטי־שיחות (ד, 1088 הע' 11).
[4]. ראה הקדמת הרמב"ן לפירוש התורה ובמקומות שנסמנו בהקדמת המו"ל לטעמי המצות מהריקאנטי (לונדון תשכ"ג) עמ' כד.

וכבר נתבאר[5] שמשה קבל את **כללי** התורה מסיני, ואין בכל פרטי החידושים שבכל הדורות אלא מה שבכלל המקובל, וה"חידוש" הוא להוציא מכללים אלו את הפרט המחודש באותו ענין. והן הן הדברים גם לגבי חכמת הקבלה, כי לא נאסרו ח"ו חידושי תורה בפנימיותה, ואדרבה, אותו החיוב "לאפשא לה"[6] שקיים בנגלה שבה חל גם על הנסתר, "**וכל אחד ואחד** מחוייב לחדש **בפרד"ס** כפי כחו",[7] אלא שחידושים אלו מוכרחים להיות קשורים ומוגדרים בכללים המסורים והנתונים איש מפי איש, ורק במסגרת זו זכאי האדם, וחובתו היא, לחדש בתורה, לגדלה ולהאדירה.

שיטת רבי לוי יצחק לקשר ולאחד לחלוטין את הנגלה והנסתר, מסורה היתה לו מכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב מליובאוויטש נ"ע,[8] ובדרך קודש זו הסלולה מרבוה"ק עד הבעש"ט נ"ע ולמעלה בקדש[9] צעד לבטח דרכו, והתהלך ברחבה באיחוד כל חלקי התורה בהיקף עצום שלא נגלה עד כה (כדלקמן) "כבן דחפיש בגניזו בכל רזין דביתיה".[10]

שיטת רבי לוי יצחק מיוסדת על דרך הדיוק[11] (שהיא "כבודה של תורה"[12]), שעל פיה כל פרט ופרט בדברי תורה - אף בתורה שבעל פה ובדברי המחברים - מדויק הוא בתכלית עד לאחת, אין אות מיותרת, והכל ניתן להידרש בדרך הרמז והקבלה, בגימטריאות בראשי־תיבות וכד'.

(דרך זו של רמזי המספר בולטת מיד לעין המעיין, ודומה שמכל תשעת סוגי הגימטריאות המנויים בס' הפרדס[13] אחת מהנה לא נעדרה. גם דרך זו אינה יכולה להיחשב רק כפרי כשרון וכד', שהרי "אין אדם רשאי לדון בחשבון גימטריא ולהוציא מהן ענין עלה בדעתו",[14] ופרטי החשבונות מסורים ומכוונים אף הם בכללים מקובלים ומדוייקים שאין יד הכל רשאית למשמש בהן כרצונה[15]).

להבהרת גישתו של רבי לוי יצחק מן הראוי להשוות את רשימותיו אל מול הספרים הידועים לנו מדור דור, ניווכח כי מצאנו חבר אף לדרכים ולשיטות ה"מוזרות" ביותר לביאור דברי הקדמונים, ומאידך גיסא יובלט כיצד קדמו אותם דברים רק בכללותם, אך בהרחבת הביאור לפרטי פרטים ניצבים אנו לפני תופעה חדשה וראשונית שלא זכינו לה עד כה.

תורה שבכתב

הרב יהושע מונדשיין

דרשת התורה שבכתב בדרך הדיוק ורמזי הקבלה אינה צריכה לפנים; "כל התורה כולה שמותיו של הקב"ה"[16] וכל אות ותג, צירופיהן וחשבונן הכל מדוייק בתכלית הדיוק. בתלמוד מתגלה גישה זו בכל הנוגע להלכה והררים נתלים בשערה, ובספר הזוהר חזינן כן לגבי סודות התורה ודברים שכבשם עתיק יומין.

דמיון רב לדרכו של רבי לוי יצחק בביאור המקראות ודרשתם נמצא ב"לקוטי תורה" להאריז"ל (השגור על לשון רבי לוי יצחק ומובא ברשימותיו פעמים אין מספר), וכן ב"מגלה עמוקות" על התורה. אך כדרכו פורש רבי לוי יצחק את מצודתו על מאות פסוקים[17] שלא בא ביאורם בספרי הקבלה, אבל גם באותם פסוקים שקדמוהו המפרשים אינו מסתפק

---

[5]. לקוטי־שיחות (יט, עמ' 252 ואילך, ושם בהע' 26).
[6]. זח"א יב, א. תורה אור לט, ד.
[7]. תניא אגה"ק סי' כ"ו.
[8]. ראה 'לשמע אזן' עמ' 217.
[9]. ראה במכתב כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע (אגרות־קודש, יא, עמ' קסז).
[10]. זח"ג קיא, ב ונתבאר בהמשך תרס"ו עמ' קנז, עיי"ש.
[11]. ראה שיחת כ' מנ"א תש"י.
[12]. פי' הרע"ב למשנה כל המכבד את התורה (אבות פ"ד מ"ו. ויסודם בפירש"י סוטה מט, א ד"ה בטל כבוד תורה).
וראה בפירוש הרמ"ז לזח"ג (פ, א) שזה בפרט בסודות התורה.
[13]. שער ל' פ"ח.
[14]. הרמב"ן בתחילת ס' הגאולה.
[15]. 'שומר אמונים' ויכוח א' כ־כג, וראה 'גנת אגוז' (זאלקווא תקל"ג) פד, ב; לקוטי־שיחות (ג, עמ' 874).
[16]. הרמב"ן בהקדמתו לפירוש התורה. 'יונת אלם' (פ' כ"ט) ועד"ז בזח"ב פז, א; זח"ג עג, א ובכ"מ.
[17]. נסמנו ב'ספר המפתחות - לתורת לוי יצחק ולקוטי לוי יצחק' מפתח הפסוקים.

בקיים, ולעולם מוצא הוא מקום להרחבת הביאור ועיניו גלויות "להביט נפלאות מתורתך".

מלבד הדיוק בכל תיבה ואות, בטעמיהם ובנקודותיהם, מחייבת ההשגחה הפרטית הגלויה ביתר שאת בתורה הקדושה, מציאת קשור עניינים גם בין פסוקים ופרשיות אשר למראית עין מרוחקים המה מפאת מקומם או תוכנם, אך אם רק נקודה מסויימת המפורשת ב"מסורה" מגשרת ביניהם ברור כי הלא דבר הוא, ויש לגלות את הקשר הפנימי שבין כל אותם פסוקים (שממנו נובע אף הדמיון החיצוני), ומדוע דוקא תיבה זו או נקודה פלונית נועדה לבטא את היחס והקרבה ביניהם.

רבי לוי יצחק זצ"ל מטפל רבות בצד זה של המקראות,[18] ויותר ממה שהגיע לידינו רשם ברשימותיו על המסורה, שאליהן מציין הוא פעמים רבות אך אנו לא זכינו לאורם. בספרים רבים ביארו את המסורה בדרך הפרד"ס,[19] ומהם יש לציין את הס' "היכל הברכה" עה"ת[20] העוסק - בדרכו שלו - בביאור רמזי המסורה בשיטת הקבלה.

העדר שום מקריות ח"ו בתורה מחייב שגם חלוקת הפרקים (בספר תהלים שחלוקתו יסודתה בהררי קדש[21]) מדוייקת היא, ובכמה מקומות מבאר רבי לוי יצחק מדוע ענין פלוני נכתב דוקא במזמור שמספרו כך וכך[22]. ואף זאת מצינו ראינו בספרי הקבלה הדורשים את רמזי סימן המזמור בס' תהלים.[23]

על ספר הזוהר

כמחצית מרשימות רבי לוי יצחק הנדפסות, הן הערותיו בגליונות ספרי הזוהר. שיטת הדיוק העצום מתפשטת גם לכאן, באותם קטעי הזוהר שבהם תקע יתדותיו לבארם, ואינו מניח דבר גדול או קטן שלא יהא מוסבר לתכליתו בדיוקי הקבלה וכל פרט ופרט מתמצה עד תומו.

אם מוזכרים באותה מימרא שמות חכמי הזהר או המקום והמצב בו שהו באותו זמן מובטחים אנו שרבי לוי יצחק יטעים לאזנינו מדוע דבר־תורה זה נאמר דוקא על־ידי אותו חכם ובאותו מקום, ויבאר כיצד פרטים אלו קשורים קשר הדוק לתוכן המימרא שהושמעה והיאך משתלבים הם היטב בסיפור המעשה שאותו מגלה הזה"ק, שהרי: "המעמד, ומצב הסביבה פעלו את גילוי המאמר שנאמר בו במקום".[24]

כ"ק אדמו"ר האמצעי מליובאוויטש נ"ע מוסר[25] את דברי רבינו הזקן: "**כאשר שמעתי מפי קדשו ז"ל.. דמ"ש ברע"מ בזהר (פ' נשא)[26] דבהאי חיבורא דספר הזהר ביה יפקון מן גלותא כו', היינו בלימוד בעיון גדול דוקא, ואמר על עצמו.. רגילותו ללמוד.. בעיון והעמקה גדולה וביגיעה רבה בדקדוק הלשון בכל מלה שיהי' מכוון על-פי אמיתית חכמת הקבלה, ובזה היה מדריגת האר"י ז"ל שזכה לגילוי אליהו ורוח-הקודש מפני שיגע הרבה בלשון מאמרי הזוה"ק כמבואר בשבחי האר"י**".[27]

רבי לוי יצחק מתמיד בכך ברוב תוקף ועוז; דיוקיו המופלאים מתבססים אף על שימת הלב לחסירות ויתירות[28] (וידועה היא סגולת קדושת הזוה"ק גם באותיותיו)[29] בדוגמת רבוה"ק, וכדרך האריז"ל שגילה סודות בגימטריות תיבות הזהר[30]

---

[18] נסמנו ב'ספר המפתחות - לתורת לוי יצחק ולקוטי לוי יצחק' בערך מסורה.

[19] כביאורי בעל־הטורים על התורה (כמודגש בהקדמתו); ר"מ אלשיך עה"פ "מאשר שמנה לחמו"; 'מנות הלוי' (על מגילת אסתר) בכ"מ (וכמודגש בהקדמתו); 'אור ישראל' (פפד"א תס"ב) קסו, ג (מירושלמי); 'מעשה רוקח' עב, א. במבוא ל'פירוש בעל הטורים על התורה' (ב"ב תשל"א) נמנים שלושה ספרים הדורשים את המסורה: 'טעמי המסורה' (לובלין ש"ע), 'תורת יוסף' (וילהרמשדורף תפ"ה) ו'מסורת הברית' (אמשטרדם תפ"ח). וכן מצינו בדרשות החת"ס ובית מדרשו, בסידור 'תפלה למשה' (לר"מ געלבשטיין) בכ"מ, ובדורנו בדברי תורתו של הרה"ק מקלויזנבורג זצ"ל.

[20] מובא בכתבי רבי לוי יצחק זצ"ל (נסמן במפתח הספרים).

[21] עי' ברכות ט, ב.

[22] ראה במפתח הענינים בע' תורה (ספרי התנ"ך).

[23] 'מגלה עמוקות' על התורה (לעמבערג תרמ"ב) פ' חיי כא, ד (והשווה ל'לקוטי לוי"צ' הע' לזח"ב עמ' שב) ופ' אחרי לח, ב ועוד.

[24] ס' השיחות תש"ד עמ' 33.

[25] בהקדמתו ל'ביאורי הזהר'.

[26] זח"ג קכד, ב וראה בהקדמת ה'מקדש מלך' וה'כסא מלך'.

[27] וראה בליקוטים שבסוף ס' הגלגולים וב'פרי עץ חיים' (דפוס דובראוונא) שער הנהגת הלימוד.

[28] ראה במקומות שנסמנו במפתח הביטויים בע' אם הגירסא.

[29] 'כסא מלך' סוף תיקון ו; 'מורה באצבע' סי' ב ועוד.

[30] ". . והאר"י ז"ל פירש לו [לרח"ו] אותו המאמר [בזה"ק] בטוב טעם ודעת ורזין המחודשין במלה עצמה מה שאינו צורך כ"כ אל הענין עצמו של הפשט והסוד ההוא רק למה סתם הסוד הזה במלה ותיבה זאת וגימטריא שלו בשמות נוראים. ועם כל זאת הם סודות אשר לא שמע אותם אוזן אדם מעולם מזמן רשב"י ע"ה ואילך" (הקדמת 'עמק המלך' ה, ג).

ושאר גדולי המקובלים "ובפרט הקדוש הרמ"ק[31] אשר יגע בעצמו בספר הזוהר לפרשו ממש בכל רמיזותיו ודקדק בו ממש כמו בספר תורה (ויש מקום לדרשו בפנימיות לפנימיות ברמיזות בראשי־תיבות וסופי־תיבות ממש כמו בספר־תורה. וכבר ראינו בדברי קדושי עליונים פליאות נשגבות בזה כגון דברי מהר"ש מאוסטרפליא)".[32]

אף כי מיוחדות הן הערותיו לזוה"ק - רובן ככולן - לביאורים בדרך הקבלה, אך פוגשים אנו בהן גם פירושים רבים בהברקת הפשט,[33] וכן יישוב דברי הזוהר והשוואתם למפורש בש"ס.[34]

תורה שבע"פ

דמותו של רבי לוי יצחק זצ"ל עולה לעינינו יותר מכל בביאוריו לסוגיות התלמוד בדרך הקבלה, כשלגביו אין כל מחיצה וגבול בין הנגלה והנסתר ולילה כיום יאיר כחשכה כאורה[35] "ולא שתי תורות הן אלא תורה אחת ממש ואין הפרש ביניהן כלל וכלל".[36]

השתלשלות התורה הנגלית לנו מסתרה בעליונים, ונצחיות התאחדותה עם פנימיותה שהיא שרשה ונשמתה[37], מחייבות שאין דבר שבא בקבלה שלא יוסיף וישתלשל בתורה הנגלית, ויחדיו יהיו תואמים כתרי"ג אברי הנפש עם תרי"ג אברי הגוף,[38] וכהתקשרות הנשמה והגוף כן קשורים ואחוזים יחדיו הנגלה והנסתר. ואשר זכה נפשו רואה את המסתתר בנגלה (שבלעדיו אי־אפשר להבין את אמיתות התורה הנגלית[39]) והיו לאחדים בידו, עד כי רואה ולומד כללי קבלה מסוגיות הש"ס (כדלקמן).

כמובן שביאורי רבי לוי יצחק עוסקים רבות בחלק האגדה שבש"ס ובמדרשים (ובדרושיו נהג לפתוח תמיד במארז"ל מהמדרש), שהרי זהו החלק בתורה שמושלל לחלוטין מההבנה הפשוטה[40] וכל כולו אומר דרשני, כי בו גנוזים רוב סודות התורה.[41] וכבר קם חד מן קמאי וחיבר את "אוצר הכבוד" לפירוש אגדות הש"ס בדרך הקבלה. וכן מיוחדים רוב ליקוטי הש"ס ושער מאמרי רז"ל (שבכתבי האריז"ל) לאגדות התלמוד. אך "רבנן דמתניתין ואמוראין כל תלמודא דלהון על רזין דאורייתא סדרו ליה",[42] ולא חלק האגדה בלבד, וכאשר סובב הולך ספר "הקנה" לקבוע "שכל התלמוד סודות עמוקים".[43]

ואם גם כבר נתפרשו הלכות מהש"ס באור הקבלה ובטעמים פנימיים לפרטי פרטים מדיני ישראל ומנהגיהם (כאשר נהג האריז"ל[44] (וגדולי הפוסקים)[45] ללמוד כל הלכה גם בדרך הסוד, ומפליא לעשות בס' "מקור חיים" (טור ברקת וכו') לפרש חלקים גדולים מהשו"ע[46] בביאורי הסוד), אך כמדומה שעד הנה לא נתגלו ספרים שיאירו במאור שבתורה (סודותיה)[47] סוגיות בתלמוד לכל פרטיהן ודקדוקיהן, ואת כל מהלך השקלא־וטריא וכיוצא בהם שאר דיוקי רבי לוי יצחק הקבועים ומיוחדים לו. עתים מיישב בשיטת הנגלה, אך גם אז אינו מסתפק

---

[31] מפתיע הוא הדמיון בין גישת הרמ"ק (בפירושו 'אור יקר' על הזוה"ק) לקטעי הזוה"ק, בהרצאת שורת קושיות על דקדוק לשון הזוהר ויישובן בהמשך, לדרך רבי לוי יצחק זצ"ל בהערותיו על ס' הזוהר.

[32] 'סור מרע ועשה טוב' ו'הוספות מהרצ"א' אות יב. וראה גם בסוף אות יד.

[33] לדוגמא: הערות לזח"א נז, ב (בעמ' כ); לזח"ג ר, רע"ב (בעמ' תו).

[34] ראה הע' לזח"א רנט, א (עמ' רסז).

[35] עי' סנהדרין כד, א (במחשכים הושיבני כו' זה תלמודה של בבל) ובלקוטי־תורה שה"ש מב, ד. ('שערי אורה' כב, ב ואילך). הקדמת הרח"ו לשער ההקדמות (בהוספות ל'קונטרס עץ החיים' עמ' 63) שסודות התורה שהם "תורה אור" מאירים את התלמוד בבלי. הרמ"ז זח"ג פ, א.

[36] הקדמת אדמו"ר האמצעי ל'ביאורי הזוהר'.

[37] זח"ג קנב, א.

[38] שו"ת 'אבני נזר' או"ח סי' לא אות יב; יו"ד סי' תסט אות ז (וראה ב'אביר הרועים' עמ' לו).

[39] לקוטי־שיחות (ה, עמ' 325). וראה פירוש הגר"א למשלי (ב, ט) ובכ"מ.

[40] פירוש המשניות להרמב"ם פ' חלק. וראה לקוטי־תורה ויקרא ה, ג, 'דרך אמונה ומעשה רב' מע' זוה"ק.

[41] הל' ת"ת לרבינו הזקן פ"ב ה"ב. באגה"ק סי' כג מכתבי האריז"ל.

[42] רע"מ בזח"ג רמד, ב. וראה לקוטי־תורה ויקרא ד, א "כל התורה נאמרה ע"פ הקבלה". וראה בהקדמת הרח"ו לשער ההקדמות (וב'תורת העולה' ח"ג פנ"ה).

[43] דף יז, א (דפוס קארעץ).

[44] שער המצוות פ' ואתחנן; לקוטי־תורה להאריז"ל (טעמי המצוות פ' ואתחנן).

[45] בפרט בשו"ע אדה"ז שבו מתאימות ההלכות לדעת המקובלים אף במקום שלא פורש שזו דעת "חכמי האמת" (שיחת כ' מנ"א תשכ"ה).

[46] לחלק או"ח בלבד באו (במרוכז) בס' 'אור ישראל' (עפד"א תס"ב) ביאורים בעומק הקבלה (מדף עו, ג ואילך).

[47] קרבן העדה בירושלמי חגיגה פ"א ה"ז.

[48] הע' לזח"ב עמ' רסד.

בכך ואם "עפ"י פשוט הוא וכו' אך בשרשן של דברים י"ל...".[48]

דיוק לשון המשנה מן המפורסמות הוא[49] "רוח ה' דבר בו ומלתו על לשונו"[50] בחיבור המשניות כו' ואם יש חסר או יתיר או חילוף בדבריו הכל מיד ה' השכיל".[51] ומבארים המקובלים[52] את הדיוק העצום שבמספר סדרי המשנה, בסדר המסכתות, מספר הפרקים והמשניות,[53] דיוק מנין אותיות פתיחת הפרקים והמסכתות וסיומם,[54] ואף שייכות הענין דוקא לאותו פרק ואותה משנה.[55] גם הסימן "זמ"ן נק"ט" שניתן לסדר המשנה[56] מתבאר בספרי הסוד[57] ובכתבי רבי לוי יצחק.[58]

אך לא המשנה לבדה רבים ועצומים הם דקדוקיה וסודותיה, אלא "כמו שהתורה כולה שמותיו - כן דברי רז"ל",[59] ואף אות אחת אינה מיותרת[60] וחייבת להידרש לא בדרך הפשט בלבד, היות "ואפילו דברים שנאמרו בגמ' שנראין דברי מותר כו' יש בהם פנימיות ורמז עצום כו' וכל דברי חז"ל כו' לא יבין אותם בעצם אלא מי שמלא כרסו מהקדמות חכמי האמת".[61] לפיכך ניתנים דברי הגמרא להיות נדרשים בגימטריאות ובראשי־תיבות כדחזינן בכתבי האריז"ל,[62] ואפילו הדברים הבאים כסימן בעלמא מיוסדים על סודות התורה[63] וכמבואר ברשימות רבי לוי יצחק זצ"ל.[64]

גישתו זו מיוסדת על הכלל ש"כל התנאים ואמוראים היה פסק דין שלהם רק על־פי הבטם בשורש החכמה שבתורה כמו שהוא למעלה"[65], וכפי שמבאר זאת רבי לוי יצחק בעצמו[66] שבהכרח לא היה שכלם שכל אנושי טבעי אלא השגה בעליונים כל אחד ואחד לפי שורש נשמתו "ואין ספק כלל וכלל שכל מה שנאמר בתורה שבכתב ובתורה שבע"פ, הן בהלכה והן באגדה, ובכל הספרים שחברום חכמים צדיקים שלמדו תורה לשמה [כדלקמן], וכן ההלכה שעליה אמרו אחר־כך שבדותא היא[67], כולם ממש אמר ה' ובאותו הלשון ממש שנאמרו כמו שהוא ממש, וה' עצמו אומר ההלכה והוא עצמו אומר שבדותא היא".

מכך מתחייב הדיוק העצום בכל אות בסגנון הגמ', ואף בפרטי סיפור המעשה הכתובים באותו ענין, ואם מצאו לנכון לספר לדורות ענין פלוני "למה ביררו.. סיפורים אלו דייקא לכתבם.. על־כרחך לומר מפני שרמזו בהם רזין וסודות עליונים"[68].

כאמור, השגת חכמי הש"ס בתורה שלמעלה היא בהתאם לשורש נשמתם, לפיכך דרך רבי לוי יצחק לקשר מיד את שם החכם (המורה על שרשו ובחינתו)[69] למימרא או לפסק ההלכה שאותם אמר,[70] או כל מעשה שעשה[71] (שהרי כל מעשיהם ועבודתם הוא בהתאם לבחינת נשמתם). בספרי הקבלה והחסידות[72] באו דוגמאות מספר לגילוי מדריגת נשמת חכם פלוני ובחינתו, ושייכותם של דיבורים ומעשים מסויימים אליו דוקא, אך (מלבד שבדרך־כלל מבארים המקובלים לפי סוד הגלגול ולא מדיוק

---

[49] אגרת רב שרירא גאון. הרמב"ם בהקדמת פירוש המשניות.
[50] בהקדמת פירוש 'הון עשיר' למשניות: מי לא ידע כל אלה כי יד ה' עשתה זאת המשנה.
[51] של"ה חלק תושבע"פ כלל רבנו הקדוש.
[52] פי' 'הון עשיר' ו'מעשה רוקח' למשניות, 'אור ישראל' (מו, ג לדיוק פרקי מסכת, ובכ"מ).
[53] ראה ב'הון עשיר' כלאים פ"ז משנה ד-ה ובלקוטי־שיחות (ד, עמ' 1175 הע' 1).
[54] ראה בספרים שנסמנו לעיל הע' 52 ובד"ה ביום השני הקריב - בס' מאמרי תרכ"ט, וד"ה מאימתי - תרמ"ב (ברוקלין תשכ"ה).
[55] ראה 'מעשה רוקח' עט, ב.
[56] מובא בס' 'הלכות גדולות' (מהדורת הילדסהיימר עמ' 633) ובהקדמת תקוני הזוהר (ה, א).
[57] ראה בס' הקנה יז, ג (נתפרש גם בהקדמת הצל"ח לפסחים).
[58] חלק האגרות עמ' רכג.
[59] של"ה חלק תושבע"פ כלל כבוד אלקים (על סגולת אותיות הגמ' ראה ב'דרך צדיקים' עמ' 49 אות כ).
[60] 'דרכי הגמרא' לר"י קאנפאנטון.
[61] 'שומר אמונים' הצעה ראשונה.
[62] 'דברי תורה' מהדו"ק אות עג.
[63] של"ה חלק תושבע"פ כללי לשונות הסוגיות אות ס'. ובלקוטי־תורה דברים צא, ב נתבאר הסימן פז"ר קש"ב.
[64] ראה במפתח הענינים בע' אביי (יע"ל קג"ם).
[65] 'ביאורי הזוהר' וישלח כ, ב ועיי"ש בארוכה. בס' הקנה (עד, ב) שהתנאים למדו במתיבא דרקיעא.
[66] חלק האגרות עמ' רסג-רסז.
[67] שבת כז, א; פסחים יא, א וש"נ. וראה בלקוטי־תורה במדבר נד.
[68] 'פלח הרמון' בראשית (נח, א) לענין סיפורי הנביאים.
[69] שער היחוד והאמונה פ"א. לקוטי־תורה ויקרא מא, ג.
[70] לשייכות שם החכם לדבריו ראה גם ב'כתר שם טוב' בביאור המשנה שנו חכמים בלשון המשנה (אות שכ); וכן בלקוטי־תורה, שה"ש, דף מח, ג (שמאי והלל).
[71] לשייכות השם למאורעות האדם ראה גם בתורות הרב המגיד - לקוטי־אמרים ואור־תורה להרב המגיד עה"פ "וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה".
[72] ספר ושער הגלגולים (מכהאריז"ל); 'גלגולי נשמות' מהרמ"ע; 'קול ברמה' בריש האד"ר; נצוצי־אור לזוהר"ג קכז, ב; לקוטי־תורה דברים כז, ד; שה"ש מח, ג. המשך "וככה" תרל"ז סוף פרק פ.

השם) מכתבי רבי לוי יצחק זכינו למספר רב של עשרות תנאים ואמוראים (וחכמי כל הדורות) שלא נתבארו ענייניהם ובחינותיהם בספרי הקדמונים,[73] ונתגלה קו חדש של "לשיטתו" שעל־פיו נהג אותו חכם במימרות שונות ומשונות בכל רחבי הש"ס, הזוהר והמדרשים.

בגישה מאירת עינים זו מפרש רבי לוי יצחק סוגיות שלימות, מתבארת ההלכה בדקדוק לשונה ויובן מדוע נמסרה מפי חכם פלוני דוקא. ואם נתפרש באותה שמעתתא היכן ובאיזה אופן היו חילופי הדברים, מובטח לנו שיתבארו גם פרטים אלו, ויוסבר מדוע הכרחית היא ידיעה זו לצורך הבנת הסוגיא לעומקה (ואגב כך נמצאנו למדים מהי בחינתם הרוחנית של מקומות וישובים רבים שעד כה לא נתפרשו ענייניהם בספרי הקבלה[74]). ולא זו בלבד, אלא מאחר ו"חז"ל זה דרכם לכלול בדברים - עיקרים גדולים ונכוחים למבין",[75] אין כל מניעה לרבי לוי יצחק זצ"ל מלהעלות חידושי קבלה מתוך השקלא־וטריא של הגמרא, ולעיניו הדבר צף ומתגלה מאליו: "אצבע מורה על בחי' חסדים, כדאיתא בזבחים..".[76]

על הראשונים ועל האחרונים

לתשומת לב מיוחדת ראויה היא הסתכלותו העמוקה של רבי לוי יצחק בדברי המחברים, ראשונים גם אחרונים, ודיוקו העצום בלשונם להעמידה ולבארה בדרך הקבלה. ומסורה היא בידנו מרבינו הזקן **"שכל המחברים עד הט"ז והש"ך, והם בכלל, עשו החיבורים שלהם ברוח הקודש"**[77]. ובשם הבעש"ט נ"ע מובא כדברים הללו על כל חיבור שנתפשט ונתקבל בתפוצות ישראל[78]. רבי לוי יצחק עצמו מגדיר זאת בבהירות: "כל מה שנאמר.. בכל הספרים שחיברום חכמים צדיקים שלמדו תורה לשמה.. כולם ממש אמר ה' ובאותו הלשון ממש שנאמרו כמו שהוא ממש"[79].

אשר על כן אין נוגעת למעשה כוונתו של הכותב עצמו, ואף על גדולי האחרונים המליצו "כי הכל בכתב מיד ה' השכיל על ידם.. רוח ה' נוסכה בקרבם להיות לשונם מכוון להלכה בלי כוונת הכותב וחפץ ה' בידם הצליח"[80]. "והנשמות אשר זכו ללמד תורה בישראל, הגם שפסקו איזו הלכה על־פי דרכי הפשט, הנה נפשם יודעת מאד ודבריהם דברי אלקים חיים בפרדס התורה ובודאי יש מבוא גם בדרך רמז ודרוש וסוד לסברת כל אחד מהנהו רבוותא"[81]. אולם בכל זאת יומתקו הדברים יותר כשמתוודעים ישירות אל גדלותם בסודות התורה.

ראש וראשון למחברים שדבריהם מתבארים על־ידי רבי לוי יצחק בדרך הקבלה הוא רש"י, "שהיה אבי המקובלים[82] וטובא גניז בגווייה בעומק דבריו בפנימיות, כאשר פירשו בדבריו ולשונו הקדוש הרבה מבעלי הרמז והסוד וחכמי האמת"[83]. דרך דיוקי רבי לוי יצחק זצ"ל בפירש"י מוכרת עתה היטב מדרכו של בנו כ"ק אדמו"ר זי"ע בשיחותיו בביאור פירש"י[84], שבהן מראה בעליל כיצד "בכל דיבור ודיבור של רש"י יש בו נסתרים עניינים מופלאים, כי חיבר החיבור שלו ברוח־הקודש וכו' ורש"י על הגמרא גם כן הוא"[85], ובעיקר מחלק הסוד שבו מצטיין פירש"י אשר כולו - כדברי רבנו הזקן[86] - "יינה של תורה"[87].

---

[73] שמותיהם רוכזו ב'ספר המפתחות - לתורת לוי יצחק ולקוטי לוי יצחק' מפתח הענינים בע' חכמי הזהר וכו'.
[74] רוכזו שם בע' מקומות וכו'.
[75] הקדמת ס' 'טור ברקת'.
[76] חלק האגרות עמ' רעג.
[77] לוח 'היום יום' עמ' יז (והוא מ'המשך תער"ב' [עמ' א'שפה] - הע' כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע ב'שדי חמד' עמ' ב' צה [ב]). וראה במקומות המצויינים ב"בטאון חב"ד" גל' 33 עמ' 15 (כל החיבורים שעד המהרש"א נתחברו ברוה"ק, או עד ה'מגן אברהם' ויש אומרים עד בעל ה'טורים'), ובשו"ת 'דברי חיים' ח"ב יו"ד סי' קה. עוד על הט"ז ב'שיח שרפי קודש' (ברסלב), עמ' רמ.
[78] 'שארית ישראל', דרושים לסכות מאמר א [עמ' קיז במהדורת תשנ"ח]; בטאון חב"ד שם.
[79] חלק האגרות עמ' רסו.
[80] 'אורים ותומים' לקיצור 'תקפו כהן' סוף ס"ק קכג-קכד.
וראה בסידור יעב"ץ דיני תקיעת שופר פ"ו ס"ז. 'לקוטי מהר"ן' (קמא) אות רפא.
[81] 'בני יששכר', ניסן, מאמר ו דרוש י.
[82] ראה גם בשו"ת 'דברי חיים' ח"ב או"ח סי' ח; ס' השיחות ה'ש"ת עמ' 41: בסוף פירוש היעב"ץ לקדיש (בדפוס הראשון הוא אחר ק"י).
[83] 'דברי תורה' מהדו"ק אות נ ועיי"ש אות פו ובמהדורא ד אות קיג. בשם ס' 'לבוש האורה' פ' בראשית מביאים: "כל הדברים שבפרש"י יש בהם נגלה ונסתר", ועוד.
[84] ראה בהע' לזח"א עמ' קנ שמבאר מדוע מביא רש"י ראיה מגז' פסוקים, ומדוע נוקטים שלא בסדר התנ"ך.
[85] של"ה, מס' שבועות (קפא, א) וראה בחלק תושבע"פ כללי רש"י כינ"ב על רש"י שבגמ'.
[86] לוח 'היום יום' עמ' כד.
[87] הוא רזין דאורייתא ('אמרי בינה' שער הק"ש סוף אות נ"ג ואילך) וראה לקוטי־שיחות (ה, עמ' 1 הע' 3-5).

וכל כך גדלה ועצמה מדת דיוקו בפרש"י, עד כי אינו מניח מלבאר ברמזי צירופי הקבלה אף את תיבות הלע"ז שמביא רש"י[88]. וגם זאת ידוע מקדושים שלשונות העמים אחיזתן בקדושה, וניתנים להידרש בגימטריאות ובראשי־תיבות כלשון הקודש עצמה[89]. ובפרט לשונות הלע"ז שהעלה רש"י לחלקו בפירושו, שכבר נהגו בהם קדושה כבכלל דבריו[90].

רבי לוי יצחק זצ"ל מדייק גם "במתק לשונו הזהב"[91] של הרמב"ם, אשר מלבד שכתב חיבוריו ברוח־הקודש (כנ"ל), הרי נתפרשה קבלת רבוה"ק עד מורנו הבעש"ט נ"ע, שהרמב"ם עצמו היה מקובל גדול[92] והשגתו התפשטה אף בעולמות הרוחניים[93], ואין זה איפוא מן התימה לגלות בספריו כוונות מסודות התורה ולרמז נפלאות בלשונו הזהב[94]. אף לשון ערב המובאת מפירושו מצורפת בדיוק הקבלה[95], עד כי מדוייקים המה גם סימני הפרקים בחיבוריו למספרם[96].

מקום בולט תופסים גם דיוקיו בפירוש הרע"ב למשנה לאור הקבלה[97] ואף במלות הלע"ז שמביא[98], וכן מוכח כיצד פירוש המהרש"א[99] (גם בחידושי הלכות) תואמים עם שרשם של דברים בעליונים.

תורת חב"ד

כמובן שרבי לוי יצחק משתמש רבות בספרי חסידות חב"ד, וציוניו מתבססים כמעט על כל ספרי הדא"ח שנדפסו עד לזמנו ממש[100], וכן על מאמרי אדמו"ר ה'צמח צדק' ואדמו"ר הרש"ב שהמה בכתובים[101]. שיטתו מתבטאת בקביעה "שבכתבי החסידות רובם ככולם מיוסדים העניינים על־פי קבלה, שעל זה מורה אותם המאמרים שיש ביאור עליהם, וכמו־כן גם אותם שלא נדפסו ביאורים עליהם, האמת הוא שהם מיוסדים כולם על־פי הקבלה"[102].

ראש וראשון לספרי החסידות שבו קובע רבי לוי יצחק את יתדותיו, הוא כמובן ספר התניא - "ספר התושב"כ בתורת חסידות חב"ד.. כל מלה ומלה היא מדוייקת בחסר ויתיר"[103], וכמקובל אודות יגיעת אדמו"ר הזקן בכתיבת כל אות ואות שבו[104]. וכן "ידוע ומפורסם הוא שאין לך תיבה ואות בתניא שאין בהם תילי תילים של כוונות בעמקי סתרי התורה.. ואם גדולי החסידים נ"ע למדו תניא באופן כזה, ודאי הי' להם בזה דברי קבלה"[105]. וכך הגדיל והפליא רבי לוי יצחק בהערותיו על גליון ספר התניא, ונראה לעין כל גודל ועוצם דיוקו בהערות אלו לכל אות ואות.

כמקובל, גם חלוקת פרקי התניא מכוונת היא[106], ורבי לוי יצחק מוסיף ומדייק לקשר ולשייך את תוכן הענין לסימן מניינו של אותו פרק[107].

מלבד הגהותיו אלו המבארות במישרין את דברי התניא, מצויים ברשימותיו עוד

---

[88] בתורת לוי"צ עמ' קלא (מפירש"י לש"ס בל' צרפת) ובעמ' רמג (מפירש"י עה"ת בל' ערבי).

[89] לאחיזת הלע"ז בקדושה ראה בפירוש החסיד יעב"ץ לאבות (במשנה אם אין קמח), ובשל"ה בסוף בית אחרון, וב'טור ברקת' סי' תר"צ אות ח'.

[90] ב'פאר יצחק' עמ' 79 על הרה"ק מזידיטשוב "שהיה נוהג קדושה יתרה בפרש"י ז"ל, וכשהיה מזכיר ממנו איזה מאמר היה נזהר לאמרו בלשונו מבלי לדלג אפילו על מלת 'וגומר' או לשון לע"ז שבו". ובס' 'שיח שרפי קודש' (ה, עמ' 47), שסיפר בעל 'חידושי הרי"מ' זצ"ל על צדיק נסתר אחד שחזר "על כל הש"ס בעל־פה עם פירוש רש"י ז"ל, אפילו תיבות הלע"ז (כי ידוע שהגה"ק בעל חידושי הרי"מ זי"ע היה מדקדק מאוד בתיבות הכתוב בלשון לע"ז)".

[91] לשונו על הרמב"ם בחלק האגרות עמ' תה.

[92] ס' השיחות ה'ש"ת עמ' 41 וראה בהע' שם.

[93] ס' השיחות תש"ה עמ' 17. עוד מדברי רבוה"ק במעלת השגותיו של הרמב"ם ורום נשמתו, ראה במאמר "והאיש משה גדול מאד", 'כרם חב"ד', 2, עמ' 93 ואילך.

[94] ראה לקוטי־שיחות (ב, עמ' 326; ג, עמ' 761; 768 ובהע' שם).

[95] שהרי המובא ב'תורת לוי"צ' עמ' רצה מקורו מפירוש המשניות להרמב"ם.

[96] בכתבים הנדפסים אין נמצאים דיוקי רבי לוי יצחק זצ"ל בכגון דא, אבל בעל־פה נשמע מפיו רבות ונפלאות בדיוק מספרי הפרקים ב'מורה נבוכים' וכיו"ב. בס' 'זכרון יחיאל' (לר"י מטעריוא) בדרוש ז' ובדרוש י"ד מדייק בסימני מנין המצוות להרמב"ם "כי בתורתנו הקדושה אין שום דבר במקרה ח"ו . . רק הכל בכוונה מיוחדת במספר ובמשקל . . ואפילו במנין ומספר של הסימנים הכל הוא נתיב לא ידעו עיט". סימני מנין המצוות מתבארים לרוב בס' 'משכנות לאביר יעקב'. גם בסידור יעב"ץ (הנסמן לעיל בהע' 81) מדייק במנין סימן [תקפ"ו] בשו"ע (וכן היה רבי לוי יצחק זצ"ל מדייק בסימני השו"ע בדרושיו שבע"פ).

[97] ראה במפתח הספרים, ולדוגמא ע' בתורת לוי"צ עמ' רפא.

[98] שם עמ' רצה.

[99] ראה "בטאון חב"ד" גל' 33 עמ' 15 הע' 8, וראה במפתח הספרים. במאמרי תרכ"ו (עמ' פג), שדבריו לקוחים מהזוהר.

[100]ראה במפתח הספרים.

[101]במפתח הנ"ל בערכם.

[102]חלק האגרות עמ' שח.

[103]מכתב כ"ק אדמו"ר הריי"צ ב'קצורים והערות לס' לקו"א' עמ' קיח, ושם עמ' קכד על סגולת אותיות התניא.

[104]ראה לקוטי־שיחות (ד, עמ' 1212 הע' 3).

[105]מכתב כ"ק אדמו"ר הרש"ב הנדפס בהוספות ל'קונטרס עץ החיים' עמ' 87.

[106]במכתב שבהע' 113 עמ' קכג.

[107]הע' לזח"א עמ' רמח: בחלק האגרות עמ' רנג. דיוק מכ"ק אדמו"ר זי"ע בשיטה זו ראה ב'לקוטי ביאורים בס' התניא' עמ' שצ.

[108]במפתח הספרים רוכזו לפי הסדר.

[109]זח"ב קס"א, א-ב; בראשית רבה פ"א א.

מאות פעמים שמציין לס' התניא[108], ובכל אלו, אף כי לכאורה הרי זה ציון בעלמא לאיזכור דבר מה או הוכחתו, אך בא ללמוד ונמצאנו למדים אגב כך הבנה מעמיקה בתניא שאינה מתגלה בלימוד הפשוט. וכך הוא גם במאות הציונים ל'לקוטי תורה', 'תורה אור' ושאר ספרי הדא"ח, שכל ציון מחדיר את הלומד לעומק הדברים ותמציתם.

פלאי ההשגחה

"קוב"ה אסתכל באורייתא וברא עלמא",[109] ואף אחר שנברא העולם נעוץ שרשם של כל ענייני העוה"ז בתורה, ועל ידה היא הנהגתם בהשגחה פרטית בהשתלשלות מהעולמות הרוחניים לעוה"ז הגשמי[110], "וכל הנהגות העולמות הוא על־פי פנימיות התורה"[111]. לפיכך מחוייבים כל המעשים הנעשים תחת השמש להיות נרמזים בתורה, וזכי הראות מבחינים בסוד האלקי המנהיג כל מאורע באופנו הפרטי: "דהנה רשב"י היה דורש טעמי דקרא, ואפשר אם היה רשב"י היום היה אומר טעם על כל דבר, מפני מה זה פרנסתו כך וזה כך, שזה גם־כן תורה שהכל בידי שמים"[112].

כך נהג רבי לוי יצחק לפרש בכל עת בדרך הקבלה את כל המאורעות שהתרחשו, וזו היתה הסתכלותו הרגילה על כל ענין פרטי או כללי. בכתבים הנדפסים מצויים רמזים מספר לתכונתו זו[113], אך העולה על כולנה היא הרשימה קטנת הכמות "על־דבר שמו, המאסר והגלות"[114] שבה מבאר לאור הקבלה כיצד מתקשר שמו ושם אמו לענין הגבורות (=המאסר), מדוע ישב ש"ג יום בחמישה בתי אסורים (בארבע עיירות), וכן מבוארים התאריכים שבהם נמסר משפטו לרשות ועד הגיעו לעיר גלותו, גזר דינו להישלח למקום וזמן מסויימים דוקא "וגם הכתב בציאילי מנ'ק'ו'ד' נתנו לי בכ"א שבט ביום ד'"

בהשגחה פרטית הטעונה הבהרה לשורש הדברים בפנימיותם.

בשורות אופייניות אלו יש בכדי ללמד על רבי לוי יצחק זצ"ל יותר מכל, והוא עצמו "נפשו כתב ויהיב" ונתגלה לעינינו בתכונתו הנעלית לראות בעינא פקיחא ולהבין את גילוי האלקות וההשגחה הפרטית על כל צעד ושעל, ובטחונו תלוי בה' הטוב ש"בזכות אבותי הקדושים נ"ע" ישיבו לביתו מגלותו לישב במנוחה "על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים".

מן המצר

הכתבים הנדפסים (מלבד חלק האגרות) נכתבו בעת גלותו הקשה, במצור ובמצוק שאף דברים פעוטים כנייר ודיו לכתיבה לא היו בהישג ידו. רוחו לא נפלה, אדרבה - התבטא בנו כ"ק אדמו"ר זי"ע - "הזית כשכותשין אותו מוציא שמנו"[115] ו"מן המצר" הגשמי הגיע ל"מרחב" הרוחני[116]. רבי לוי יצחק לא היה יכול לתת מעצור לנפשו השוקקה הפורצת כמעין המתגבר, ובהעדר נפש יהודי שיוכל להשפיע לו ממעיינותיו העולים על גדותיהם נאלץ להצטמצם בגליונות[117] מעט הספרים שאותם הביאה אתה עבורו זוגתו הרבנית חנה ע"ה (ובדיו שהצליחה להכין במו ידיה מחמרים שונים). לפיכך באו דבריו בקוצר לשון שאינו בדומה כלל להסברתו הנרחבת שבה רגיל היה להשמיע את דרושיו באזני השומעים, וזכינו שכ"ק אדמו"ר זי"ע ביאר בהזדמנויות רבות את עומק הכוונה שברשימות אלו.

פעם אחת מזכיר רבי לוי יצחק בדרך־אגב את השנה שבה נכתבו דבריו "השתא שנת ת"ש"[118], וגם דברים ברורים על מצבו כותב הוא פעמיים, בהתנצלו שאין אצלו משניות עם פירוש התוספות יו"ט ולא ה'לקוטי תורה', "כי הנני בגולה ה' ירחם"[119]. מצוקתו בספרים עולה מהערותיו על ספרים ('עץ חיים', מדרש

---

[110]ראה לקוטי־שיחות (ב, עמ' 466. ז, עמ' 89 והע' 46. י, עמ' 8 והע' 14).
[111]לקוטי־תורה ויקרא ד, א.
[112]מאמר אדמו"ר הזקן ב'בונה ירושלים' אות עד.
[113]חלק האגרות עמ' שסז; תכ ועוד.
[114]בהע' לתניא ולזח"א עמ' III.
[115]ראה שמות רבה פ' ל"ו, א. כעין זה הגדיר כ"ק אדמו"ר הרש"ב ('תורת שלום' עמ' 26) את מאסרו של רבינו הזקן (ונתבאר בלקוטי־שיחות, ה, עמ' 399).
[116]ראה ד"ה מן המצר תרצ"ה, שיחת כ' מנ"א תשכ"ח.
[117]ראה צילומים מגליונות אלו בגליון זה.
[118]הע' לזח"א עמ' צח.
[119]תורת לוי"צ עמ' רס; שיז.
[120]הע' לזח"א עמ' קצג; תורת לוי"צ עמ' רפג.
[121]בהע' לזח"א עמ' נא; קלח; רב; רה; רסא (על ס' הפרדס; פירוש הרמ"ז; ירושלמי; פרי ע"ח).
[122]במפתח הספרים ע' יפה שעה.
[123]במפתח הספרים ע' גליון.

רבה) שאינם תחת ידו באותה שעה[120] ועוד הערות אגביות המוכיחות על העדרם של ספרים נוספים[121], אך כל זאת אינו מעכב בעדו מלצטט מזכרונו שאינו יודע גבול את כל הנחוץ לו, ובציון מדוייק (כגון בס' 'עץ חיים') לשער לדרוש ולפרק, ואף למפרשי ה'עץ חיים'[122]. ואם לעתים יוסיף "כמדומה" כשמציין מזכרונו לדף בש"ס או לפרק ב'פרי עץ חיים', מובטח שאף באלו לא יטעהו זכרונו.

על שאר עשרות הספרים שמביא ברשימותיו לא נתפרש אם היו תחת ידו באותה שעה, אך מסתבר שאם לא היו בהישג ידו כל הספרים הנ"ל, ודאי שגם ה"ברית כהונת עולם" ו"שערי גן עדן" או "משנת חסידים" (ומפרשיו "טעם עצו" ו"מגיד משנה") ו"ערגות הבשם" לא היו בין ספריו, וציוניו אליהם מתבססים על כח זכרונו.

גם בביתו נהג רבי לוי יצחק לציין על גליונות ספריו[123], אך בעיקר הרבה ברשימות ארוכות שהיו חשובות בעיניו שבעל־פה.

[124]ראה במפתח הספרים, ויותר מזה נשמע בשיחותיו

בידך אפקיד רוחי

בכל לילה אנו אומרים לפני השינה את הפסוק "בידך אפקיד רוחי".

מובא בכתבי האריז"ל שראשי התיבות של מילים אלו הם: "באר".

כותב רבי לוי יצחק שבמילים אלו יש רמז ללילה שיעקב אבינו שכב במקום המקדש, "וישכב במקום ההוא", בהיותו בדרכו לחרן, שם ליד ה"באר" פגש את רחל, וכתוצאה מכך נשא את לאה ורחל.

בלילה הזה יעקב חלם "והנה סלם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה", וכאשר כותבים את אותיות המילה "סלם", ס' ל' ם' ב"מילוי" (עם האותיות ה"ממלאות" את אותיות המילה): סמ"ך, למ"ד, מ"ם - הגימטריה היא: סמ"ך 120, למ"ד 74, מ"ם 80 = יחד 274.

וזו הגימטריה של השמות "לאה" 36, "רחל" 238 = יחד הם 274.

רבי לוי יצחק מוסיף רמז מיוחד: על הפסוק "וישכב במקום ההוא" אומרים חז"ל (מדרש רבה עה"פ): "כאן שכב, אבל כל י"ד שנה שהיה טמון בבית עבר לא שכב. כאן שכב, אבל כל כ' שנה שעמד בביתו של לבן לא שכב".

ודבר זה מרומז בפסוק "בידך אפקיד רוחי":

המילה "ידך" היא שילוב של "יד" ושל "ך", בכל אותם "יד" שנה שיעקב היה בבית עבר הוא לא שכב, וכן בכל "ך" שנותיו בבית לבן הוא לא שכב,

אבל "בידך", בתוך ה"ידך", בין ה"יד" ל"ך", בלילה ששכב במקום במקדש, הוא הפקיד את רוחו ביד הקב"ה. בלילה שבו "וישכב במקום ההוא", בלילה הזה - "בידך, אפקיד רוחי".

אצטט את לשונו: **"הנה בתוך יד"ך הזה ישן יעקב, ששינה הוא בתוך היד שלמעלה כמו שכתוב בידך אפקיד רוחי, היינו בין י"ד וכ', מקודם לא ישן וכ' אחר כך לא ישן, ובין י"ד לכ' ישן, ועל ידי זה נעשה הבאר ראשי תיבות בידך אפקיד רוחי".**

(לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש, עמוד שלא)

והקדיש לכתיבתן חלק ניכר מיומו (כנראה מכמה מקומות בחלק האגרות), והחלק שזכינו שיודפס - שהוא מימי גלותו ומהתקופה שקדמה לכך - הוא אך מעט מזעיר מכללות כתביו. רמזים לעשרות רשימות נוספות מופיעים רבות בציוני רבי לוי יצחק, ומספר הגליונות (בויגענס) שנלקחו מאתו קודם מאסרו נמנו באלפיהם (כרשום בזכרונותיה של הרבנית חנה ע"ה).

יצויין כי רבי לוי יצחק עיין בספרי קבלה רבים ושונים, גם מהמקובלים האחרונים ועד בני דורו[124], וברשימותיו מרבה לציין אליהם ואף לשאת ולתת בדבריהם בבנין ובסתירה. בגלותו הביאו לו את חלק "שבעת המאורות" (המצורף לזהר הוצאת ווילנא), והנאהו הנאה גדולה כשכוון לדעת הרד"ל ב"נפש דוד" או למ"ש בס' "קרני אור".[125]

הנה כי כן מתגלה לפנינו עולם מופלא, שרק מקצתו הגיע לידינו ואותו סקרנו רק בראשי פרקים.

[125]ראה הע' לזח"ב עמ' רפא; רצג; שכ.

המפגש של יעקב ועשו

כאשר יעקב אבינו נפגש עם עשו אחיו, מספרת התורה: "**וישתחו ארצה שבע פעמים, עד גשתו עד אחיו**".

מהו תוכן שבע ההשתחואות הללו של יעקב?

יצחק אבינו, אביהם של יעקב ועשו, שמו "יצחק" בגימטריה 208. מספר זה שווה לשמונה פעמים שם "הוי-ה". 26 כפול 8 = 208.

שמונה פעמים הוי-ה אלו, עוברים יעקב ועשו בחלוקה הבאה: "יעקב", שהגימטריה שלו 182, שווה לשבע פעמים שם "הוי-ה", 26 כפול 7 = 182, ופעם אחת שם "הוי-ה" נמשך לעשו, ובשל שם הוי-ה זה, יש לו קשר של אח וחיבור עם יעקב.

היתרה שיש ב"עשו", על שם "הוי-ה" (הגימטריה של "עשו" היא 376, וההפרש בינה לבין שם "הוי-ה", 26), היא 350, וזו הגימטריה של שבע פעמים "**טמא**", 50. 50 כפול 7 = 350.

"עשו" הוא ה"לעומת זה" של "יעקב": יעקב יש בו שבע פעמים "הוי-ה", ולנגדו ניצב עשו שיש בו פעם אחת "הוי-ה", ועוד שבע פעמים "טמא", שבגינם היתה השנאה של עשו ליעקב.

על יסוד הבנה זו, מבאר רבי לוי יצחק את שבע ההשתחוואות של יעקב:

באמצעות כל השתחוואה, יעקב הסיר "טמא" אחד מעשו, כך שעל ידי שבע ההשתחוואות הוא הסיר את כל שבע ה"טמא", ונשאר בעשו רק שם הוי', החיבור והיותו "אח" ליעקב - "הלוא אח עשו ליעקב" (מלאכי א, ב) - וכיון שכך עשו חיבק ונישק אותו.

זה עומק לשון הפסוק: "וישתחו ארצה שבע פעמים", והתוצאה של זה היתה "עד גשתו עד אחיו", כלומר עד שהתגלה ה"אח" שבעשו - "עד אחיו", ולכן ההמשך המיידי: "וירץ עשו לקראתו ויחבקהו וגו'".

הבנה זו מעניקה עומק בדברי הגמרא (עבודה זרה ח ע"ב) המספרת אודות שלושים ושתיים המלחמות שהרומאים ערכו מול היוונים ולא יכלו להם, עד שהרומאים עשו שותפות עם היהודים, ומספרת שם הגמרא, שהשותפות בין הרומאים לעם ישראל החזיקה במשך עשרים ושש שנה.

החיבור בין הרומאים, צאצאי עשו, לעם ישראל, בני יעקב, היתה עשרים ושש שנה, כי ה"אחוה" המשותפת היא בשל "הוי-ה" האחד שישנו בעשו, שהוא בגימטריה 26.

(תורת לוי יצחק, עמ' ריד)

הגה"ק רבי לוי יצחק זי"ע, היה מופלא ממש בגאונותו ובעמקותו. לאחר הסתלקותו, לא אחר מאשר כ"ק אדמו"ר הריי"צ זי"ע כתב עליו דברי הספד, בהם מעיד על גדלותו בתורה ובחסידות ועל כשרונותיו העילויים הנדירים.

רבי לוי יצחק קיבל 'סמיכה' מהגאון רבי חיים מבריסק. באותה תקופה נהוג היה, שנשארים אצל הרב המסמיך לעשות 'שימוש' כחלק מהבחינה לשם קבלת ה'סמיכה'. פעם הגיע מישהו לרבי חיים וביקש לברר מה יעשה. היה זה בשבת חול המועד סוכות, ושכחו להניח עירוב. כיצד - שאל - יטלטלו מאכלים מן הבית אל הסוכה?

הגר"ח ביקש מהגרל"י שישיב, ורבי לוי יצחק אמר שאין בכך בעיה, כיוון שהסוכה עצמה מערבת. רבי חיים נהנה מתשובתו ואמר: "געוואלד ר' לוי'ק! אזא גוטע קאפ, אין וואס האט איר עס אריינגעלייגט!..." ["אבוי, ר' לוי'ק! ראש טוב שכזה, ובמה השקעת אותו!...] - בקבלה, בחסידות...

מה שהגיע לידינו מכתבי תורתו הוא ממש מעט מזעיר ממה שכתב. לידינו הגיעו רק דברי התורה שכתב בימי גלותו, ואילו חידושי התורה של עשרות השנים שקדמו לכך הוחרמו על ידי השלטונות הקומוניסטיים או שנאבדו בדרכים אחרות. לידינו הגיעו בעיקר חידושיו בתורת הקבלה, אבל רבי לוי יצחק כתב הרבה חידושים וביאורים בנגלה, ומזה בכלל לא הגיע שום דבר. מעניין היה לראות

איש האלוקים

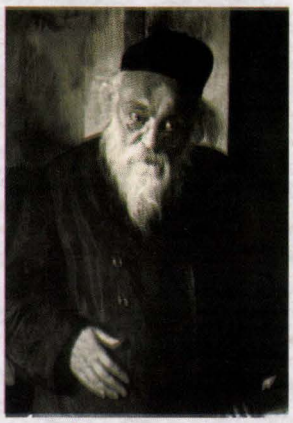
בהזדמנויות מיוחדות היה ה'חוזר' הגאון הגדול רבי יואל כהן זצ"ל מספר עובדות פלא וסיפורי הוד על איש הפלאות הגאון הקדוש רבי לוי יצחק שניאורסאהן זי"ע • ביריעה זו מוגשים פנינים ושביבי אור מרחיבי דעת ומרוממי נפש שנשמעו מרבי יואל בעתות נדירות, שיש בהם נגיעה בשולי אדרתו של גאב"ד יקטרינוסלב

מה הייתה דרך הלימוד שלו בנגלה.

לימוד בלי הפרעות

לאחר נישואיו עם הרבנית חנה, ישב רבי לוי יצחק ולמד, כשפרנסתו הייתה בידי חותנו, הגאון רבי מאיר שלמה ינובסקי זי"ע, גאב"ד ניקולייב.

באותה תקופה נהג רבי לוי יצחק להיות ניעור לאורך כל הלילה ולעסוק בתורה, ועבור השעות הנצרכות לשינה הקדיש דווקא משעות היום. כששאלוהו מדוע הוא נוהג כך,

הגר"ח מבריסק זצוק"ל

השיב שהחשבון פשוט: כאשר ערים ביום, באים אנשים ומדברים ומפריעים ללימוד. ואף שהם רואים שאני לומד, מכל מקום, לא כל־כך אכפת להם להפריע באמצע הלימוד. אבל אם אני ישן, אין לאנשים העזה להעיר אדם ישן. לכן, אני מעדיף לנצל את הזמן הנצרך לשינה במשך היום, בזמן זה שאנשים יכולים לבוא ולהפריע בלימוד, ואילו בלילה, כשאף אחד לא מגיע עם שאלות - אפשר ללמוד בשקט, בלי הפרעות.

המאסר והגלות

בשנות הנהגתו בקודש את קהל עדתו, הנה בשעת סעודה שלישית היה רבי לוי יצחק מדבר ענייני קבלה, ואילו בבוקר השבת, כאשר נכח קהל גדול יותר, הוא היה מדבר דברי חיזוק והתעוררות שהזמן גרמא - בקשר לגזירות הקשות ברוסיה באותה תקופה, תקופת הקומוניסטים.

כתוצאה מדרשות אלו אסרוהו הזדים, ולא בעקבות דיבוריו העמוקים בענייני קבלה...

[דרך אגב, פעם תפסו את הרב נימוויטין, שעזר הרבה לרבי לוי יצחק באותן שנים, ומצאו בידו כתב־יד של הגרל"י. כאשר החוקרים שאלו אותו מה כתוב בדף, הוא החל לגמגם. אז הם שאלוהו: "אתה באמת לא מבין מה כתוב פה..."].

הרבי זי"ע תיאר פעם את מסירות־הנפש של אביו הגה"ק, ובין היתר אמר כך: הרי במאסר היו הזדמנויות שלא יכל לקיים מצוות כהנחת תפילין וכיוצא בזה. ואף שהדין הוא ש"אונס רחמנא פטריה", אבל לאידך הרי נאמר ש"כמאן דעביד לא אמרינן". ורבי לוי יצחק, ביודעו עניין זה, מובן עד כמה גדול היה צערו מכך...

איש אלוקים

הרבנית חנה סיפרה, שפעם, בעת גלותם במדבר קזחסטן, היה רעב כבד, ופשוט לא היה מה לאכול. כאשר הגיעה השבת, לבה היה מר עליה מהמצב הקשה, מכך שאפילו מינימום של סעודת שבת אין בידם. רבי לוי יצחק היכה על השולחן באצבע צרדה ואמר בנעימה: "יש לנו תבלין ושבת שמו...".

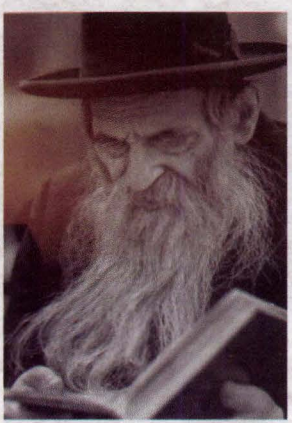
עוד סיפרה הרבנית, שפעם הלכה להביא מים ממרחק גדול, משך זמן רב של הליכה. כאשר הגיעו המים, חשבה לעצמה: "אה, סוף־סוף יהיה משהו לשתות", אך לפתע שמעה את ר' לוי'ק אומר: "אה, סוף־סוף יהיו מים לנטילת ידיים בבוקר...".

חותנתי, מרת יהודית בוטמן, הייתה בת־דודה ראשונה של רבי לוי יצחק. היא הייתה בתו של של הגרמ"מ שניאורסאהן - דודו של רבי לוי יצחק. פעם התארח רבי לוי יצחק בשבת בבית חותניי, בביתם היה מחסור בכלי מיטה, ועל כן השאילו מהשכנה הגויה כרים וכסתות. רבי לוי יצחק שאל אותו מהיכן השיג זאת, והוא אמר שקיבל זאת מהשכנה רבי לוי יצחק אמר: "איך וועל ניט לייגן מיין קאפ אויף דעם" [לא אניח את ראשי על זה].

'סילוק המלכות' מוחשי

שמעתי מהחסיד הגאון רבי אברהם מאיור, שפעם החסיד רבי בערל קורניצר שהה משך זמן במחיצת הגה"ק רבי לוי יצחק.. הוא היה יהודי פיקח ותפס שרבי לוי יצחק איננו אדם פשוט.

פעם, בליל ראש־השנה, הוא צעד במחיצת רבי לוי יצחק בחזרה מבית הכנסת והשיחה נסבה בעניינו של ראש השנה המבואר בחסידות - אשר בעת תקיעת שופר ממליכים בני ישראל את הקב"ה עליהם למלך, ומשעת כניסת היום ועד להכתרת הקב"ה בתקיעת שופר - נמצא העולם במצב של רפיון, ומלכותו של הקב"ה 'מסתלקת' מהעולם.

הגה"צ רבי אברהם דריזין זצ"ל

תוך כדי הדברים, שאל החסיד רבי בערל את הגאון רבי לוי יצחק - מדוע ה"סילוק" אינו ניכר במוחש בעולם? הוא רצה לראות כיצד רבי לוי יצחק יענה על כך, אך רבי לוי יצחק שתק ולא ענה. לאחר משך זמן, הם עברו תוך כדי הילוכם ליד נהר, ופתאום רבי לוי יצחק אומר לו: "הרי הנהר הומה אחרת לגמרי...".

לעין של אנשים כערכנו לא ניתנה הרשות לראות את הנעשה בפנימיות העולם, ואת האלוקות המחיה כל פרט בבריאה. אולם עיניו הקדושות של רבי לוי יצחק ראו מעבר לתפיסה הגשמית.

ניבוד אב

בזמן החתונה של כ"ק הרבי זי"ע, הכריז חותנו הרבי הריי"צ זי"ע: 'את בתי נתתי לאיש', ואמר כל מיני שבחים על חתנו הרבי.

אבי החתן, הגאון רבי לוי יצחק זי"ע ביקש מהרבי שיכתוב לו מה חותנו הרבי הריי"צ אמר עליו, אבל נראה שהרבי לא רצה לכתוב על כך. רבי לוי יצחק כתב לו שזאת לא גאווה, אלא כיבוד אב, אבל למרות זאת נראה שהרבי לא רצה לכתוב את הדברים.

מרבי לוי יצחק ורעייתו הרבנית חנה נמנע להשתתף בשמחת החתונה, שכן השלטונות לא אפשרו להם לצאת את רוסיה, אך הם הכינו בעודם ברוסיה סעודה כעין חתונה, וחסידים רבים באו והשתתפו עמהם בשמחה.

מההתכתבות בין רבי לוי יצחק לבנו הרבי נראה שהיו ביניהם חילוקי דעות בלימוד. הרבי כותב מאוד בעדינות כמובן, אבל נראה שהיו כעין ויכוחים בהבנת נושאים שונים בתורה.

עניין אחד - ביאורים שונים

הרבי הריי"צ אמר בנוגע לזמן החתונה של הרבי והרבנית בי"ד כסלו, ש"מסתמא המחותן יאמר טעמים על־פי קבלה, אך אני אדבר בקשר לזה שהיא מתקיימת בחודש השלישי".

ומעניין, לאחר שהתפרסמו עתה המכתבים של רבי לוי יצחק, רואים שגם שם מוזכר העניין של החודש השלישי. ייתכן שזה אותו עניין, אלא שיש כפי שהוא מתבטא בסגנון של קבלה, ויש כפי שהרבי הריי"צ אמר אותו בסגנון של חסידות.

רגש פנימי באהבת ישראל

מדודי רבי אברהם דוד ינובסקי, שמעתי את הסיפור הבא:

הזדמן לו פעם להתארח אצל רבי לוי יצחק לשבת. באותם ימים הממשלה נתנה רשות לרב לנאום בבית־הכנסת ולמסור שיעורים, אבל היה אסור לשכנע מישהו לבוא להשתתף בשיעור; זה היה כבר נחשב ל'פרופגנדה' [תעמולה]. רבי לוי יצחק היה מדבר בשבת לפני הקהילה שלו, והיה מנצל את ההזדמנות לומר דברי עידוד וחיזוק, בהתאם למצב הקשה ששרר אז.

באותה שבת דרש רבי לוי יצחק בפני המתפללים, וזה היה תוכן דבריו: כתוב בפרשת תשא "ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת". רש"י בפירושו עומד על המילים "ועתה אם תשא חטאתם", ומסביר כך: "ועתה אם תשא חטאתם - הרי טוב , איני אומר לך 'מְחֵנִי נא' , ואם אין , מחני נא".

לפי זה יוצא, שבפסוק חסרות כביכול כמה תיבות ומשמעותו היא כזו: "אם תשא חטאתם הרי טוב, ואם אין - מחני נא מספרך אשר כתבת". ברם, בפועל מה שכתוב הוא: "אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא מספרך", ורבי לוי יצחק פירש זאת כך: משה רבינו אמר לקב"ה: בין אם תשא חטאתם ובין אם לאו - "מחני נא מספרך", בכל מקרה.

מדוע באמת? - כתוב לפני זה שהקב"ה אמר למשה: "ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם ואעשה אותך לגוי גדול". הקב"ה אמר למשה כך: הרי אני נשבעתי לאבות "ארבה את זרעכם ככוכבי השמים... ונחלו לעולם", ועל כן אני חייב לעמוד בהבטחתי ולהשאיר להם זרע. לכן, אכלה את בני ישראל על עוון חטא העגל, ואעמוד בשבועתי לאבות על־ידי שאעשה אותך - שאתה גם כן מזרע האבות - לגוי גדול.

על כך ענה משה רבינו ואמר: "אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא מספרך". כאשר משה רבינו שמע שיש כזו קא־סלקא־דעתך למעלה, שהוא יהיה הגורם המאפשר לכך ש"ואכלם" ח"ו, עצם המחשבה הזו, אפילו שהיא לא יצאה אל הפועל, גרמה למשה רבינו להתבייש במציאותו! מה שווה מציאות כזו שיכולה לאפשר קא־סלקא־דעתך כזו?

ורבי לוי יצחק סיים את הדרשה ואמר: "זה מה שמשה רבינו אמר לקב"ה, 'ועתה' - בין אם תשא חטאתם ובין אם לאו - 'מחני נא מספרך', איך שעם זיך מיט מיין מציאות!..." [אני מתבייש במציאות שלי!...].

זה לא סתם פשט'ל; זה מראה על המהות של ר' לוי'ק, על האהבת־ישראל האמיתית והפנימית שלו. לפעמים 'וואט' אחד שאדם אומר, מבטא את כל מהותו ומהלך נפשו.

בהמשך אותה דרשה אמר רבי לוי יצחק: "כל ההתחלקות שישנה בעם ישראל, היא רק מצד הכוחות הגלויים, אבל מצד עצם

נקודת היהדות צריך לזכור שמשה רבינו הוא לא יותר גדול מיהודי, וקל שבקלים איננו פחות מיהודי".

[דרך אגב, רבי אברהם דוד סיפר לי בהזדמנות, ששמע פעם מרבי לוי יצחק, שאת הניגון "צמאה לך נפשי" (שהרבי לימד מאוחר יותר, בשנת תשי"ד) ניגנו אצל אדמו"ר הזקן].

הגאון רבי יואל קאהן זצ"ל בשיעור

דרך לימודו

דרך הלימוד של רבי לוי יצחק הייתה - רמז וקבלה. רוב כתביו שהגיעו לידינו עוסקים בביאורים על־דרך הרמז ועל־פי קבלה.

יש אנשים שחושבים שחלק הרמז שבתורה הוא כעין 'שטח הפקר'. כלומר, איש כרצונו וכדרכו יעשה. לפי גישה זו, כל מי שיש לו צורת חשיבה של 'רמז', שיש לו חוש במציאת גימטריות, גזירה־שווה, חילופי מילים וכיוצא בזה, יכול לומר 'רמז' בתורה.

אבל זו כמובן לא גישה נכונה. חלק ה'רמז' שבתורה הוא חלק מהתורה עצמה שכולה אמת. וכמבואר בכמה ספרים, והרבי זי"ע הזכיר זאת כמה הזדמנויות - גם בתחום זה יש כללים כיצד קובעים את ה'רמז', הכול מדויק והכול מכוון. אין זה סתם שמחפשים רמזים ומנסים כל מיני קישורים. כאשר בעל־הטורים כתב רמז בפסוק, זה לא היה באופן שניסה ראשי תיבות, ואם לא הסתדר חיפש אולי זה יסתדר בסופי תיבות, ואם גם זה לא הסתדר אזי בדק האם הגימטריה מתאימה, ואם היה חסר מספר אחד בחשבון אז הוא הוסיף 'עם הכולל'... זה בוודאי לא כך. תורת אמת, כשמה כן היא - אמת, לא סתם קישורי דברים לפי איך שמסתדר ח"ו. לא ייתכן לומר דבר כזה על בעל־הטורים, שכתב את הארבעה־טורים, הבסיס לשולחן־ערוך, והיה מגדולי ישראל האמיתיים.

אלא העניין בזה הוא כך: רמז, כמו גימטריה משותפת, ראשי־תיבות וכו' - הוא ביטוי לקשר ענייני בין שני דברים, וצורת הרמז תלויה בקשר ביניהם ועד כמה הקשר חזק וכו'. אם הקשר הוא בשורש הדברים, הרמז יבוא לידי ביטוי בראשי־תיבות; אם הקשר הוא ב'בכן' של העניין, במסקנה העולה ממנו, זה יבוא לידי ביטוי בסופי־תיבות; כמו כן, לעיתים יש קשר שהוא בעניין פרטי בין שני דברים, ואזי הקשר יתבטא בגימטריה 'רגילה'; אך לעיתים הקשר שייך גם לכלל הדבר, ואזי הגימטריה תהיה 'עם הכולל'.

לא כל אחד יודע ומכיר בעומק דברים אלו, ורק גדולי ישראל ידעו את הכללים, בהתאם להבנת תוכנם הפנימי של הדברים.

בספרים של רבי לוי יצחק עניין זה בולט מאוד. רואים בבירור איך כל פרט ממש שייך לכללות העניין.

ז' מבינה וב' ממלכות

הנה דוגמה אחת שממנה ניתן ללמוד על הכלל. כתוב בקבלה בנוגע לזב, שעניין

זה פוגם בספירת היסוד. שהרי יסוד הוא "סיומא דגופא אות ברית קודש", והזיבה מאותו האבר באה כתוצאה ממה שנפגם ביסוד.

וכתב במאורי־אור מערכת זב, שגם השם "זב" מורה על היסוד. כי "זב" בגימטריה ט', וספירת היסוד היא הספירה התשיעית.

רבי לוי יצחק אינו מסתפק בהסבר זה, שהסכום הכללי של התיבה עולה למספר הרומז על ספירת היסוד (בסדר הספירות), ומוסיף: "מה שנחלק מספר ט' בכאן לב' אותיות ז' ב'", הוא לפי שגם שתי אותיות אלו רומזות על יסוד.

היסוד מחבר את ספירת הבינה עם ספירת המלכות. ולהיות שהיסוד הוא שביעי לבינה (מלמעלה למטה) - "ז'", ושני למלכות (מלמטה למעלה) - "ב'", נמצא, שהשייכות דזב ליסוד מתבטאת גם באותיות הפרטיות ד"זב".

אם כן, השייכות של תיבת זב ליסוד היא מכל צד: הן מצד תוכן התיבה (כי עניין הזיבה הוא פגם ביסוד, כנ"ל), הן מצד הגימטריא של התיבה (שמספרה ט') והן מצד פרטי האותיות שבה.

רבי לוי יצחק אף מוסיף וכותב, שבספירת היסוד יש שני עניינים: היחס שלה לספירת הבינה והיחס לספירת המלכות, ושני עניינים אלו מרומזים בשתי האותיות של תיבת זב: האות ז' שבתיבת "זב" מורה על היחס של יסוד לספירת הבינה שלמעלה ממנה (זהו עניין ה"מקבל" שבה), והאות ב' מורה על היחס שלה לספירת המלכות שלמטה ממנו (זהו עניין ה"משפיע" שבה).

כלומר: בכל דבר יש את התכונות שלו עצמו, ויש את מה שיש בו מצד דברים אחרים - ממה שלמעלה ממנו וממה שלמטה ממנו. לדוגמה: בהשפעה של רב לתלמיד, מלבד זאת שהרב משפיע לתלמיד השכלות שונות, הרי בנוסף לזה רואים שלאחר זמן חושי התלמיד נעשים דומים לחושי הרב, ומהלך המחשבה שלו משתנה. זהו בנוגע להשפעה על התלמיד - מלמעלה למטה; כמו כן מהלך המחשבה של הרב מושפע מהתלמידים, "מתלמידי יותר מכולם" - מלמטה למעלה.

בהוספה זו מודגש גודל הדיוק שבדרך הרמז. בכך אנו רואים שלא רק שגופו של הדבר המרמז (התיבה או האות) בהכרח מותאם לעניין הנרמז מכל צד ופינה, אלא שגם ה"רמז" גופא הוא בדייקנות נפלאה המורה על עניין מסוים בדבר הנרמז: מכיוון שהרמז של יסוד באות ז' הוא מצד היותה שביעית לבינה, והרמז שלה באות ב' הוא מצד היותה שניה למלכות - הרי זה מוכיח, שגם בחינות היסוד המרומזות באותיות אלו הן בהתאם לאופן הרמז: בחינת היסוד המרומזת בז' היא בחינת ה"מקבל" שבה (שביעי), ובחינת היסוד המרומזת בב' היא בחינת ה"משפיע" שבה (שני).

ועניין זה (הביאור בהבדל שבין ז' לב') נכתב כהקדמה לבאר את הטעם הפנימי לחומר במה שהזב מטמא מתחתיו לגבי מה שהוא מטמא על גביו:

מה שמטמא מתחתיו - הוא מצד הב' שב"זב", בחינה התחתונה שבו המתייחסת למלכות, ומה שמטמא על גביו - הוא מצד הז' שב"זב", בחינה העליונה שבו המתייחסת לבינה. ולכן, מה שהזב מטמא על גביו היא רק "מדף" (טומאה קלה), מה־שאין־כן מה שמטמא מתחתיו היא טומאה חמורה - "כי מובן שטומאת המלכות . . היא יותר חמורה וקשה מטומאת הבינה".

הפרטים מוסיפים בכלל

לעיתים רואים איך שהפרטים שדקדק מסבירים את כללות העניין. דבר זה בולט מאוד בשיחות של הרבי זי"ע על ביאורי אביו זו"ע. רואים כיצד הרמזים מסבירים עניינים עמוקים וכלליים מאוד בנושא המדובר.

דרך אגב, הרבי אמר פעם, שכיוון שלאביו לא היו דיו ונייר בהרחבה, הוא כתב בקיצור נמרץ, אך בקיצור זה טמון עומק רב.

לעיתים רבות רואים, כיצד ביאוריו של רבי לוי יצחק, שבדרך כלל עוסקים בדרך הרמז ופנימיות התורה, מכניסים ומוסיפים עומק הגיוני בעניין כמו שהוא על־פי נגלה.

הקב"ה עצמו אומר: "בדותא היא"

בכלל, כל הגישה שלו לתורה מעניינת ומיוחדת מאוד. בולט אצלו מאוד היחס

לכל פרט בתורה כמדויק ואמיתי בתכלית. אין דבר כזה 'דרך אגב'. **אנשים כערכנו לא יכולים ללמוד בצורה כזו.**

ישנו מכתב בו הוא כותב כך: "אין ספק כלל וכלל, שכל מה שנאמר בתורה שבכתב ובתורה שבעל־פה הן בהלכה והן באגדה, ובכל הספרים שחיברום חכמים צדיקים שלמדו תורה לשמה, וכן ההלכה שעליה אמרו אחר כך ש'בדותא היא' (ויש גירסא ברותא, בר') כולם ממש אמר ה' ובאותו הלשון ממש שנאמרו כמו שהוא ממש, וה' עצמו אומר ההלכה והוא עצמו אמר ש'בדותא היא'".

זאת אומרת: כאשר הראב"ד, לדוגמה, מתבטא ואומר על הרמב"ם "טעות הוא" וכיוצא בזה (ועל־דרך־זה ישנן מחלוקות נוספות והשגות חריפות מאוד של גדולי ישראל מאיש על רעהו, ובלשונות חריפות מאוד) - אין מדובר בטעות כפשוטה, של בן אנוש רגיל. הפירוש בדברים אלו הוא, שבעולם של שכל, ושכל דק מאוד, שם הראב"ד אומר שהרמב"ם לא כותב כפי האמת, שטעה. בעולם האמת, הרמב"ם לא אמר את האמת האמיתית, אבל אין הכוונה שהוא אמר דבר לא נכון ח"ו.

הקב"ה מידתו אמת, ולא ייתכן לומר שהקב"ה יטעה ח"ו, כיוון שטעות כפשוטה פירושה הוא - סטייה מהאמת. וכשם שלא ניתן לומר שהקב"ה יטעה ח"ו, על־דרך־זה ב"צדיקים שלמדו תורה לשמה" לא תיתכן סטייה מדרך האמת. כל דבריהם הקב"ה בעצמו אמרם. ואף כשגדולי ישראל אחרים מציינים שהדבר טעות וכיוצא בזה הרי זה, כפי שרבי לוי יצחק מסיים ואומר, ש"ה' עצמו אמר ההלכה והוא עצמו אמר שבדותא היא".

חיים ולא 'לא מות'

רבי לוי יצחק פירש פעם, מדוע בתפילת גשם וטל, כשאומרים "לְחיים ולא לַמוות", הניקוד של תיבת לַמוות הוא בפתח, ולא בשווא, כפי שכתוב בשו"ע (תקפב, ז) בעניין 'זכרנו לחיים': "לחיים יאמר בשב"א תחת הלמ"ד ולא יאמר בפת"ח, דלא לשתמע לאחיים, כלומר: לא חיים".

אם כן - שאל - מדוע גם בפיוט זה לא אומרים "ולא לְמוות" - בשווא?

וכך הסביר: היא הנותנת; כפי שנאמר בשו"ע, כשאומרים לַ בפתח, זה יכול להתפרש גם כ'לא' . ובדיוק לכן, מבקשים בתפילה שיהיה לנו "לְחיים ולא לַמות": שהחיים יהיו **חיים**, ולא רק '**לא מות**'.

אדם יכול לחיות אבל זה באופן של 'לא מות'. כל משמעות חייו היא - שהוא לא מת. לכן מבקשים שיהיה באופן של 'לחיים', שיהיו חיים אמיתיים, חיים של יהוד'.

העיסוק בקבלה

החסיד רבי מיכאל דבורקין זצ"ל סיפר, שפעם הוא שאל את רבי לוי יצחק מנין לקח את שיטת הלימוד שלו בקבלה. ר' לוי'ק אמר לו, שאת הכללים לכך הוא קיבל מכ"ק הרבי הרש"ב.

החסיד רבי מיכאל דבורקין זצ"ל

עוד סיפר רבי מיכאל: פעם הגיע יהודי מיקטרינוסלב לליובאוויטש, והרבי הרש"ב שאל אותו מה קורה בעיר. הוא אמר לרבי, שרבי לוי יצחק מוסר שיעור בהמשך תרס"ו. הרבי התעניין איך הוא מלמד, והוא אמר לרבי דיוק שרבי לוי יצחק אמר במאמר. הרבי אמר: "מלכתחילה, כאשר אמרתי את המאמר, לא התכוונתי לכך, אבל זה דיוק נכון".

היו כמה מגדולי גאוני החסידים, כדוגמת רבי יצחק המתמיד ורבי אלחנן דב מרוזוב זצוק"ל, שהיו הולכים מפים לפעם במיוחד לשמוע אותו.

מספרים, שפעם, כאשר רבי לוי יצחק התחיל לדבר דברי קבלה, אמר לו רבי יצחק המתמיד: "אולי תדברו משהו בנוגע ל'יש מאין'?". כלומר, הוא ביקש מרבי לוי יצחק לדבר מעט בסגנון של חסידות, ולא רק ענייני קבלה, כרגיל. רבי לוי יצחק ענה לו: "אני יכול להבטיח לך, שאין מילה

אחת ממה שאני אומר שאינה קשורה לאחדות ה'".

עוד מספרים, שהרבי הרש"ב אמר פעם, שבשלושה חסידים הוא יכול להתפאר: הגאונים האדירים רבי מענדל חן, רבי לוי יצחק ורבי זלמן שניאורסאהן (מלודז'). רבי מענדל חן - בנגלה; רבי לוי יצחק - בקבלה; רבי זלמן שניאורסאהן - בשניהם.

היחס המיוחד לתורתו

היחס של הרבי זי"ע לכתבים של אביו הגדול הוא יחס מיוחד במינו. אין ספק שהרבי התייחס אל דברי תורתו של אביו במשמעות עמוקה ורצינית.

כידוע, בחב"ד לא נהגו ללמוד כתבי חסידות שכתבו חסידים, אפילו לא בכתבי גדולי החסידים כמו הרה"ק רבי יצחק אייזיק מהומיל זצוק"ל, רבי פסח מלסטובקר זצוק"ל וכו'.

הסיבה לכך היא, מפני שישנו הבדל גדול בין חסידות של רבותינו נשיאינו לחסידות שכתבו גדולי החסידים: רבותינו נשיאינו "רואים" את האור האלוקי והוא "נקלט" ונתפס במוחם וליבם, ופעולתם היא להוריד "מלמעלה למטה" את האור הזה ולהביאו לפני צאן מרעיתם באמצעות התורה שאמרו וכתבו. כאשר יהודי לומד בכתבים אלה, מאיר אצלו אור אלוקי, דברי אלוקים חיים, שבכוחו לפעול על נשמתו, לקרבה לאלוקות ולעוררה לעבודת ה';

מה־שאין־כן חסידים, גם בעלי־המדרגה שבהם, הם נבראים עם השגה מוגבלת. תפיסת האלוקות על־ידם היא "מלמטה למעלה" - באמצעות השכל האנושי הם משיגים את ענייני האלוקות. זה לא האור האלוקי עצמו.

ולמרות כל זאת, היחס שהיה לרבי כלפי ספרי 'לקוטי לוי יצחק', היה יחס מיוחד ושונה. כמדומני שאין ספר אחר, מלבד ספרי רבותינו נשיאנו, שקיבל יחס בדומה לו.

משך תקופות ארוכות הרבי עסק בהתוועדויות בדברי אביו, בשקלא־וטריא באריכות רבה. הרבי הרחיב בהסברת הדברים ופיענח את משמעותם העמוקה גם בענייני חסידות, ואף הראה כיצד בתיבות הספורות שכתב טמונים יסודות עמוקים בתורת החסידות. ב'לקוטי שיחות' ישנן שיחות רבות המבוססות על דברי רבי לוי יצחק, ובמיוחד בשיחות על אגרת התשובה לאדמו"ר הזקן, שבהן אף הייתה קביעות מיוחדת להסביר את ביאורי רבי לוי יצחק על אגרת התשובה.

ייחודו של מאמר דא"ח

יתירה מזו: יש מאמרי חסידות שבהם הרבי מתעכב על מילה אחת של רבי לוי יצחק, וסביב עניין זה נסוב עיקרו של הביאור במאמר!

ידוע, שכשרבי אומר מאמר - "שכינה מדברת מתוך גרונו". כל דברי הרבי הם מדויקים ואמיתיים לגמרי, אבל בזה גופא - למאמר יש ייחודיות עליונה.

אצל חסידים גם מקובל, שספר שמוזכר במאמר על־ידי רבותינו נשיאינו, אפילו כמראה מקום בעלמא, הרי זה מורה על היות הספר חלק מתורת אמת ממש.

[דרך אגב, ידוע הסיפור שפעם הרה"ק רבי הלל מפאריטש זצוק"ל התווכח עם אחד מגדולי החסידים בנוגע לפשט במאמר שכ"ק אדמו"ר הצמח־צדק אמר. הם החליטו שישאלו על כך את הרבי עצמו. ואכן, הם שאלו את הצמח־צדק, והוא פירש לא כמו שרבי הלל אמר אלא כדברי החסיד השני. אחרי שיצאו, אמר רבי הלל: "בזמן אמירת המאמר - הרי "שכינה מדברת מתוך גרונו". ביחס לעניין זה אין לי שום תפיסת מקום כלל; אבל בנוגע להבנת פשט המאמר - אני יכול להבין אחרת". כלומר, עצם הדברים בוודאי שהם בדיוק כפי שהרבי אמר ושכל אנושי כלל לא מאן־דאמר בזה, שהרי זה כהתגלות דברי תורה מלמעלה; אבל כאשר העניין הוא ההבנה בשכל - בזה כל אחד צריך להבין את הדברים בשכלו, וממילא גם להבנתו של רבי הלל יש תפיסת מקום.

ועל־דרך ההבדל בין חכם לנביא: נביא הוא בדוגמת 'צינור' להעביר את דבר ה' אל הנבראים; מה־שאין־כן עניינו של חכם הוא להבין ולהשיג מה שכתוב בתורה.

וכך גם בענייננו: רבי הלל סבר, שכאשר הרבי אומר מאמר זה כמו נביא, ועל נביא אסור כמובן לחלוק. הוא מגלה את דבר ה' מן השמים; אולם בנוגע להבנת הדברים בשכל, בזה הוא יכול וצריך להבין כפי

ששכלו תופס, אפילו אם הבנתו שונה מהבנת הרבי.

ומספרים, שכאשר סיפרו על־דבר מעשה זה לכ"ק הרבי הרש"ב, אמר: "אחד כזה ש'שכינה מדברת מתוך גרונו', ניתן לסמוך גם על סברא שלו...").

כל זאת מלמד על כך, שהרבי ראה בכתבי אביו רבי לוי יצחק משהו נעלה הרבה יותר ממה שמקובל לייחס לכתבים של גאון חסידי, נעלה ככל שיהיה. אינני יודע בדיוק מהי הגדרת הדברים, ואין זה בסמכות של אנשים כערכנו להגדיר עניינים אלו, אבל דבר ברור הוא שלכתבי רבי לוי יצחק יש מעמד ויחס שונים לגמרי.

דרך אגב, זכורני שהרבי התבטא פעם בהתוועדות של יום ההילולא כ' מנחם־אב, ש"יום זה מסוגל לקשר אותנו באילנא דחיי"!

כמו כן, במשך שנים רבות, באותם מאמרים שהרבי הזכיר את כל רבותינו נשיאינו, הוא הזכיר גם את רבי לוי יצחק והביא משהו מדברי תורתו.

התוועדות מיוחדת בכ' מנחם־אב

כמו כן, הרבי נהג באופן קבוע לערוך התוועדויות מיוחדות עבור הקהל כולו לרגל יום ההילולא כ' מנחם־אב, בסגנון ההתוועדויות שנהג לערוך בימי ההילולא של רבותינו אדמו"רי חב"ד.

מובן ופשוט שלא ייתכן להסביר הנהגה זו ולומר שהיא נובעת רק מטעם 'כיבוד אב'; 'כיבוד אב' אינו סיבה שהרבי יאמר מאמר חסידות המבוסס על דברי אביו, ואינו סיבה לערוך התוועדות רשמית עבור כלל חסידי חב"ד.

הרבי הזכיר פעם בהתוועדות, שיש אומרים שבדברי רש"י בתחילת פירושו על התורה "אמר רבי יצחק" רומז רש"י את שם אביו - רבי יצחק. הרבי אמר שפירוש זה צריך עיון, שהרי רש"י בוודאי לא השתמש בפירושו על התורה לרמוז על משהו אישי שלו. רעיון זה נכון מאוד גם כלפי הרבי עצמו, כידוע עד כמה הרבי "החביא" ו"העלים" את מציאותו האישית.

עניין אחד בשלוש שפות

שמעתי מהרבנית חנה ע"ה, אשת חבר של הגאון רבי לוי יצחק זי"ע, שבבית ביקטרינוסלב היו הרבה ויכוחים בין האב - רבי לוי יצחק, ושני הבנים - הרבי ור' לייב'ל. הוויכוחים יכלו להתפרס על־פני תקופות של שבועות, וכל יום במשך שעות! לכל אחד מהשלושה היה סגנון הסברה שונה: האב היה מדבר בסגנון של קבלה, רמזים וגימטריאות, הרבי היה מדבר בסגנון ובשפה של חסידות, ואילו לייב'ל היה מדבר בהגיון, בשפה של חקירה - מורה־נבוכים.

ר' לייב'ל היה אומר סברא שכלית ממורה־נבוכים, רבי לוי יצחק היה אומר לו שלכן הסופי־תיבות של הענין הם כך וכך, והרבי היה עונה בהסבר על־פי חסידות. לכל אחד הייתה שפה אחרת, והפלא הוא שהבינו זה את זה!

היא סיפרה, שפעם הם התווכחו תקופה ממושכת בעניין 'מ"ה' ו'ב"ן'. לאחר כמה שבועות אמר לייבל: "טוב, הרי בכל הויכוח הזה דיברנו רק על ה'ארום' [סביב] של 'מ"ה' ו'ב"ן'; אך מה היא המהות שלהם? על זה עדיין לא התחלנו לדבר"...

בקומה זקופה לא נכנע תחת היד הטמאה

נטפי דמע שהעלה על הכתב הגאון רבי **אהרן יעקב דיסקין** זצ"ל, אשר זכה להיות במחיצתו של פלא הדורות הגה"ק רבי לוי יצחק זיע"א בימי יסוריו הנוראיים בגלות קזחסטן, תוך מסירות נפש ודבקות הנשמה בבורא ית"ש • הדברים התפרסמו בשנת תשי"ד, במלאות עשר שנים להסתלקותו, בעיתון "המודיע" • **ה' לי לא אירא**

ללא חת הנהיג הגה"ק רבי לוי יצחק זיע"א את עדתו. ברמה עמד על משמרת היהדות, ותוך סכנה מוחשית עמד על כך שמנייני התפילה יתקיימו, שיתחתנו כדת משה וישראל, שלא תמוש התורה מפי היהודים בני העיר, ושלא תהיינה פשרות בטיב הידור כשרות המצות בפסח. ללא מורא היה עומד בבית הכנסת היחיד שהשאירו השלטונות פתוח, ואשר שרץ סוכני חרש צמאי טרף, ומחזק את המתפללים ביהדותם וביראת השמים שלהם. כאשר הסאה הוגדשה בעיני הזדים, אסרוהו, ייסרוהו ביסורים בלתי נתפסים, והגלוהו לאדמת ישימון, עד אשר גופו הטהור לא עמד בכך ונשמתו הטהורה עלתה השמימה ביום כ' אב תש"ד.

אחד מהבודדים אשר זכו להכיר את קדוש העליון בימי גלותו היה הגאון רבי **אהרן יעקב דיסקין** זצ"ל, רבה של לובאני שבאוקראינה (בנו של הגאון רבי **שמעון משה דיסקין** זצ"ל, רבה של לכוביץ').

כמו כל מי שלא עמד מנגד אל מול הגזירות האיומות של המשטר הקומוניסטי כנגד היהדות ומאבקם הבלתי מתפשר להכרית כל זכר של תורה ומצוות, ונאבק בסתר על הפצת תורה ואידישקייט ברוסיה הקפואה, נאסר גם הגרא"י דיסקין והושם בבית האסורים שבעיר חרקוב, שבו היה אסור באותם ימים רבי לוי יצחק זי"ע.

לימים, נשלח הגרא"י דיסקין לגלות במדבר קזחסטן, בעיר קזיל-ארדא הסמוכה לאלמא-אטא, בה האיר באותם ימים באור יקרות אורו של הגה"ק רבי לוי יצחק זיע"א, אשר בתוך יסורי הגוף וחוסר-כל גשמי, עבד את השי"ת בסילודין, ולא פסיק פומיה מגירסא.

בשנת תשי"ד, במלות עשר שנים להסתלקותו, פרסם הגרא"י דיסקין בעיתון 'המודיע' מילים נרגשות לזכרו של הגאון הקדוש, המובאות לפניכם.

הגה"צ רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל
רבה האחרון של יקטרינוסלב-רוסיא
עשר שנים לפטירתו

הרב אהרן יעקב דיסקין

לפני עשר שנים בכ' אב תש"ד, בקצה אסיה התיכונה, בעיר אלמא-אטא נערכה תהלוכת-אבל עגומה, אשר כמתגנבים, מלאי פחד בלהות צלמות, השתתפו בה היהודים המעטים שנתגלגלו לשם; ליוו למנוחת עולמים את אחד האחרונים ממנהיגי היהדות השסועה והמחונקת של רוסיא.

הרחק מעירו ומעדתו טולטל ענק-הרוח, בחזקת היד האכזרית של שלטון הרשע ונסתם הגולל על שריד עשוי לבלי-חת של יהדות שלימה.

דומם צעדו המלווים, כל אחד כאילו הולך לתומו, לעבודתו; כל אלה פקידים במוסדות הממשלה, עובדים וגולים. כל אחד מסתכל לצדדים אם אין מרגישים בו ובקלקלתו - כי אחרי הארון הוא הולך! עמוק בלב טמון הצער הנורא, עם הפחד והחרדה כי לא יוודע לאיש ולא יתנקמו בו.

הקדיש האחרון שנשמע מפי ישיש חב"די, שבר את לבבות המלווים אשר חנקו בחובם את מקורות הדמע. הטירור המשתולל בארץ אומללה זו, זה רבות בשנים, פרש את כנפי המוראות הגדולים, עד שאפילו לויה של רב יכולה להיות נידונה כהפגנה קונטר-ריבוליוציונית [=אנטי מהפכנית], ומשתתפיה יכול לשלם בעד "חטא" זה בשנות מאסר וגולה למקומות נדחים.

ככה הלך לעולמו אחד המיוחד, ואולי האחרון מיחידי הסגולה. הרב הנפלא שעמד בעקשנות חלמיש בן מצרי שאול ומצוקי שחת על דוכן משרתו בקהילה הגדולה, ולא נכנע לים היאוש אשר אפף מכל עבר את שרידי שאריות יהדות תורה ומצווה ברוסיא.

אולי יבוא היום וימצא מי שידע לתאר את מסירות הנפש היום-יומית ממש של אחרוני קברניטי היהדות הרוסית המפוארת, אשר בכל רגע ועל כל נשימה ונשימה היו נאבקים תוך כבשן אש מחוסרי ישע, אך בקומה זקופה ולא נכנעו תחת היד הטמאה!

אחד ומיוחד ביניהם היה הרב האחרון של הקהילה הגדולה אשר ביקטרינוסלב, הגאון הצדיק רבי **לוי יצחק שניאורסאהן** זצ"ל (אביו של כ"ק אדמו"ר שליט"א מליובאוויץ).

• • •

בשנות תרצ"ה-תרצ"ט התחילה התקופה הנוראה של סטאלין ימ"ש על הדת ונושאיה. בקנה מידה גדול נסגרו בתי הכנסת; נשדדו ספרי התורה שנמסרו לבתי חרושת של עור לעשות מהם כל מיני מוצרים; העמיסו על הרבנים מסים כבירים וכשלא יכלו לשלם נאסרו ונשלחו לעבודת פרך והוכרחו להתפטר ממשרותיהם. יחידים החזיקו מעמד בעקשנות, בפרט בערים הגדולות.

רק ביקטרינוסלב המצה כשרה

באותם הימים הופיעה מין גזירה חדשה: הממשלה העמיסה על עצמה ברוב חסדה את אספקת המצות לאוכלוסייה העברית. נפתחו מאפיות ממשלתיות תחת פיקוחם

של רבנים והמצה נמכרה בקואופרטיבים של הממשלה.

הרבנים ניסו להשתמט מלקבל עליהם את הפקוח, כי ידעו אשר אם יפסלו קצת מצה מחומצת, ידונו אותם כשונאי המדינה המחבלים במשק, אבל הממשלה הכריחה רבים מהם להיות "מפקחים" כביכול. הציבור ידע כי אימת המלכות על ה"מפקחים", אבל רק יחידי סגולה מצאו את האפשרות לאפות מצה במסתרים בתנוריהם. ההמון הגדול מוכרח היה להסתאב במצה "מוכשרת" ממשלתית זו.

הרב היחידי אשר העז להודיע כי לא יירתע לגזור איסור על המצה אשר לא ישמעו לפקודותיו ולא ימלאו הוראותיו בקפדנות, היה הרב שניאורסאהן זצ"ל והציבור ידע כי רק ביקטרינוסלב המצה הממשלתית היא כשרה כדבעי. הוא ידע מה צפוי לו. ידע כי מכינים "תיק שחור" אשר בו רשומים פרטי עוונותיו ו"ביום פקודה ופקדתי", אבל הוא לא נרתע וכעמוד ברזל עמד על משמרתו.

ואמנם באו ימי השילום. הגיעו ימי הטרור המחודש של יז'וב-בריה[1]. במהלך ה"טיהור" הגדול הזה, מיליוני אנשים הוגלו, נידונו לעבודת פרך לשנים רבות, רבבות הומתו אחרי אשר עונו בכל מיני עינוים קשים. ובזה עלה הכורת על הרב שניאורסאהן. כאן התגלה בכל שיעור קומתו.

מתוודים 'מרצונם הטוב'

הכל סודר על פי פרוצדורה חוקית. הקרבנות מתוודים "מרצונם הטוב" על החטאים אשר הנ.ק.וו.ד. מחליטה מקדם כי ראויים הם להם...

שיטה שטנית של חקירות ודרישות מלווה עינויים בלתי פוסקים במעגל של חוזר-חלילה; מכות אכזריות; מניעת שינה; התעללויות וכו' וכו' הביאו את האסורים למצב כזה שהיו קצים בחייהם והיו חותמים על כל אשמה ובלבד שיחישו את גמר היסורים ויתנו להם להוציא את נשמתם. נבחר מוות מחיים? לכל קרבן.

רוב החקירות היו בלילה. ביום היו שוכבים במרתפי הנ.ק.וו.ד. צפופים כדגים בחבית, נטולי ממש אוויר לנשימה. ה"חדשים" שנכבשו היו שומעים מהאסורים הוותיקים כי הם כבר הודו ובלבד שנקץ הקץ על ענוייהם, ומה יש להתעקש ומה טעם יש לחיים אלה. כל לילה היתה חוזרת החקירה התליינית, עד שכל אחד האשים את עצמו במה שרצה חוקר הדין.

אך בזה עוד לא בא אל קיצו נתיב הייסורים. אין השלטון הסובייטי גורס חטאים אינדיווידואליים, צריך גם לטפול חטאים על קרובים וגואלים. "התוודה וספר מרצונך הטוב מי היה עמך בין הקושרים". דרוש למצוא אחים לחטא ולצרה. חוזר מחזור הייסורים של שברי אדם, צללי מרתפי החושך והעני. בני אדם מעורפלי הכרה מצהירים על קרובים, על מכרים, על אחים ואחיות - מי יכול היה לעמוד בנסיונות אלו? מועטים מאד מאד!

אולי יצליחו ה'מומחים' בקייב...

בין מועטים אלה נצרף בכור העוני הרב שניאורסאהן זצ"ל. לא הודה! לא חתם על האשמה! כגיבור פלאי קיבל את כל מנת היסורים שנפלה בחלקו ולא נכנע. קיבל באהבה דין שמים ולא "הודה" למעניו.

העבירוהו לקיוב, אולי יצליחו ה"מומחים" משם לסחוט ממנו את חתימתו. צריך לאחז בכל האמצעים. כאן יש לפניהם "נתח" שמן: רב מפורסם, מחותנו של האדמו"ר מלויובאויץ' שנוא נפשם, אשר בחריקת שן התחרטו על יציאתו מרוסיא. כאן מקום להתגדר, לרקום עלילה שלימה על רשת מסונפת לריגול ולקונטר-ריבולוציה בינו לבין מחותנו בחו"ל. רשת זו תלכד לתוכה את כל שאריות הרבנים.

אבל גם ה"מומחים" נתאכזבו. הרב שניאורסאהן נשא בשרו בשיניו. לא חתם, לא הודה, אף-על-פי ששפכו עליו את כל חמתם. על ידי זה ניצולו הרבה רבנים והרבה יהודי תורה ומצוות מרשת זו טמנו להם.

בכל מירוץ הדמים הנורא הזה, אשר מליונים נלכדו בו, נשאר הרב מיקטרינוסלב כמעט היחידי ממש שלא שלטה בו אש הגיהנם ולא הכריעה אותו היד התקיפה!

1. ניקולאי יז'וב - היה ראש המשטרה החשאית הסובייטית הנ.ק.ו.ד., בתקופת הטיהורים הגדולים. סגנו היה לברנטי בֶּריה, שהחליפו בתפקיד.

עובדה זו הייתה נמסרת מאסיר אחד אל השני כאגדת פלאים. בבתי הסוהר דיברו הכל עליו כעל אדם עילאי.

• • •

כותב הטורים האלה נתנסה באותם הנסיונות, ואחרי שנתיים שנות מאסר בתנאים הנזכרים, יצא גזר-דינו לחמשת שנות עבודת פרך בערי ויערות אוראל הצפונית.

בינואר ת"ש העבירוני במסע "עטאפ" לסוהר - המעבר הגדול בחרקוב. דרך בית סוהר זה עברו רבבות אסירים. יום יום היו מגיעות פלוגות חדשות של אסירים, ו"עטאפים" גדולים היו יוצאים משם למחנות הריכוז השונים.

אני ישבתי אסור בתא מספר 22. היו שם יותר מארבע מאות איש, כולנו צפופים על הקרקע. על ידי שכבו מצד אחד קומיסר-הסעד, הזקן, של מדינת אוקרינה הסובייטית - דובאוואי - בולשביק וותיק ש"טוהר" וחיכה להעברתו לחמשת שנות גלות. הוא היה קורא לאנשי השלטון "פרעה-ונים". מהצד השני שכב מהנדס מבוגר מקיוב, "חבלן", אחד מאלפי האסירים מקיוב אשר "הודו" כי זממו לפוצץ את הגשר שעל הדנייפר בקייב.

לא קם ולא זע עד שלא קיבל גפרורים להבדלה

נתוועדתי שם עוד לשני מהנדסים; אחד מהם היה מהנדס מפורסם ונשלח לפני שנים אחדות מטעם הממשלה לארצות-הברית לסדר שם קניית מכונות לרוסיא; קיבל אחר-כך אות הצטיינות בעד עבודתו וכעת נסחף בזרם המאסרים. הוא נאשם בריגול לטובת אמריקה ויצא גזר דינו להיגלות לעשר שנות עבודת פרך.

שני המהנדסים האלה דברו בהתפעלות מרובה על הרב שניאורסאהן. מוקסמים היו מגדלותו. הם סיפרו, כי ביושבם יחד בבית הסוהר, היו מציעים לו חידות מתמטיות ושאלות הנדסיות מסובכות וקשות, הוא היה פותר אותן במהירות בזק. אך עיקר התפעלותם היתה מאומץ ליבו. לא קם ולא זע ללכת לחקירה במוצש"ק עד שלא קיבל גפרורים להבדלה. פעם נקרא לחקירה בעמדו בתא בתפילת שמונה עשרה, אך לא הפסיק את התפילה. המו גויים רעשו החיות בדמות אדם, אבל לא העיזו לסחבו. הוא שפך שיחו בלי ניד כל שהוא, גמר תפילתו ויצא עמהם. בשום אופן לא חתם על האשמות ש"הציעו" לפניו.

תפל רוחך ולא תזכה להעברה לתא מספר 6

נודע לי כי הרב שניאורסאהן נמצא בתא מספר 6. כשבא אל התא שלנו מנהל האגף - עמלקי גבה הקומה ורחב הגרם - בקשתיו להעבירני לתא מספר שש. הוא הסתכל עלי במבט מצליף מלמעלה למטה ונתן עלי בקולו: "אני יודע כוונת רצונך. תפל רוחך ולא תזכה להעברה למספר שש - שם שניאורסאהן!".

כשחזרתי למקומי שאלני מי שהיה קומיסר לסעד - דובאוואי - מה דיברת עם פרעה זה? אמרתי כי בקשתי העברה לתא מספר שש. הפליט הקומיסר: "שם הרב אשר לא חתם. טוב שנמצא לכל הפחות אחד שלא נכנע לתליינים אלה. באמת בן חיל הוא הרב הזה!".

• • •

הרב שניאורסאהן נידון לחמש שנות גלות לכפר נידח טשילי אשר באסיה התיכונה בקזכסטאן.

בסוף שנת תש"ג שוחררתי מעבודת הפרך באוראל והוגלתי לעיר קזיל-אורדא, ג"כ באסיה התיכונה לעמוד שם תחת פקוח הנ.ק.וו.ד.

שם נודע לי כי הרב שניאורסאהן גמר שנות גלותו בטשילי ובעמל רב עלה בידי הקהילה הקטנה של פליטי רוסיא הנמצאים באלמא-אטא להעבירו שמה והוא נתקבל (בחשאי כמובן) לרב הקהילה אשר באלמא-אטא.

ספרו לי מחייו בטשילי. הגיע שם רצוץ ומעונה ולא מצא אף פינה ללינה. ברב עמל "הסתדר" על הרצפה במטבח של איכר אחד (בזמן הראשון - עד אשר באה אליו אחרי רוב עמל ותלאה תבחטו"א זוגתו הרבנית שתחי'). רעב ממש ללחם. לא היה עם מי לשוחח אף מילה אחת. תלוש ממש מכל העולם ואעפ"כ לא נפל רוחו בקרבו - ד' לי לא אירא!

כשנודע על הימצאו בטשילי ליהודי קזיל-אורדא, נסעו אחדים מהם לפרקים

לבקרו והחיוהו ממש בביקורם. היו מבלים אצלו לילה שלם והוא היה אומר לפניהם דא"ח בהתלהבות עצומה.

גוולים נשרפים ואותיות פורחות!

בתחילת הקיץ של תש"ד התגנבתי (אסור היה לי לצאת מקזיל-אורדא בלי רשות) לשני ימים לאלמא-אטא. בקרתי אצלו, זקוף הקומה, עיניו משולהבות, אבל ניכר היה כי שנות היסורים כבר נתנו את אותותם אותות ומחלה פנימית קוננת בו.

ישבתי שעות אחדות וקשה ממש היה לי להיפרד. לא ידעתי אז כי זו הפעם האחרונה - - -

כ' אב תש"ד היה היום המר האחרון. את המגע עם אנשי קהילתו לא הפסיק כמעט עד הרגע האחרון. עודדם בדברי התחזקות ודא"ח (דברי אלוקים חיים) בהתלהבות ואש נעורים.

גופו היה שבור ורצוץ לגמרי אך רוחו נשאר שלם עד הנשימה האחרונה, בחינת - גווילים נשרפים ואותיות פורחות!

פירורים משולחן גבוה

פנינים מאוצר תורתו של הגה"ק רבי לוי יצחק זי"ע, בעיבוד שווה לכל נפש

זיכרון ושכחה

למרות שמן התורה, גם כאשר ראש השנה חל בשבת יש לתקוע בשופר, גזר רבה (ראש השנה כט, ב) שבשל החשש שיהודי ייכשל ויטלטל את השופר בשבת, אזי לא תוקעים ביום השבת בשופר. והגמרא אומרת שם, שזו גם הסיבה שלא נוטלים לולב בשבת, ולא קוראים את המגילה בשבת.

המצב המושלם הוא, שיהודי לא יגיע לשכחה ויקיים את המצוות כנדרש, כולל את מצוות "שופר", "לולב" ו"מגילה", אך מחשש שמא יהודי נמצא במצב רוחני ירוד, והוא עלול לשכוח דינים אלו ואחרים - בא רבה וגזר שלא יקיימו את המצוות הללו כשמועדים אלו חלים בשבת.

כותב על כך רבי לוי יצחק דבר נפלא:

סופי התיבות של שלוש המצוות הללו, האות האחרונה של כל מצווה: **שופר, לולב, מגילה** - יוצרים את המילה "**רבה**".

כאשר יהודי נמצא במצב של "סוף תיבה", במובן של האות האחרונה, המצב הנמוך ביותר של המילה, הוא עלול להגיע למצב של שכחה, ולכן הדבר נרמז בשמו של גוזר הגזרה.

אבל המצב הרצוי והנעלה הוא כמובן כאשר יהודי נמצא במצב של שלמות - כאשר הוא ב"ראשי תיבות", באות הראשונה. וראה זה פלא: המילה "**שלם**", היא **ראשי התיבות** של שלוש המצוות הללו: **שופר, לולב, מגילה**.

והנה, כאשר יעקב אבינו חוזר מבית לבן לארץ ישראל, פוגש בדרכו את עשו, ובסופו של מסע הוא מגיע לעיר שכם, אומרת התורה (בראשית לג): "ויבא יעקב **שלם**". משמעות המילה "שלם", מלבד המובן הגשמי של "שלם בגופו", ו"שלם בממונו", כותב רש"י: "שלם בתורתו, **שלא שכח** תלמודו בבית לבן". ההגדרה של "שלם בתורתו" היא - "שלא שכח תלמודו", כאשר אין מצב של שכחה.

(לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש, עמודים רסב־רסג)

יריעה תורנית בעניין

תוכנן של מצוות מחזור שבע השנים: תרומות, מעשרות, שמיטה והקהל והקשר ביניהן בדרך הנגלה ובדרך פנימיות התורה

חליפת מכתבים מרתקת בין כ"ק הרה"ק רבי לוי יצחק זיע"א לבנו כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זיע"א

בתוספת הקדמות והרחבת הביאור לתועלת הלומדים

בעריכת הרב מנחם מענדל ברים

מדוע מעשר שני ניתן בשנים א-ב-ד-ה ומעשר עני בשנים ג-ד • מהו הקשר בין תרומות, מעשרות, שמיטה והקהל • מה גדרו של וידוי מעשרות והאם הוא קשור למעשר שני או לכל התרומות והמעשרות • מה הקשר וההבדלים בין "וידוי מעשרות" ל"מצות הקהל" • ומה דינו של מי שאין לו אלא מעשר ראשון האם מתוודה או לא

מבין השורות עולה דרכו הייחודית של הגאון הקדוש המקובל רבי לוי יצחק זצוק"ל המראה איך שתורתנו הקדושה תורה אחת היא מאת אלוקים אחד וכל חלקי התורה מתאימים ומשלימים זה את זה עד אשר מבלי ימצא ראש וסוף

לפנינו חליפת מכתבים נדירה בין כ"ק הרה"ק המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן נ"ע לבין בנו כ"ק מרן אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע. המספק הצצה נדירה וטעימה קטנה מסגנון לימודו היחודי של כ"ק רבי לוי יצחק, לימוד המאחד וכולל את כל חלקי התורה פשט, רמז, דרוש וסוד. וכולם כמקשה אחת, תורה אחת[1].

כ"ק רבי לוי יצחק נ"ע כתב רבבות דפים של חידושי תורה לפי סגנונו הייחודי, בשבתו על כסא ממלכתו ברבנות העיר הגדולה דנייפרפטרובסק, מכל אוצר בלום זה לא נותר לנו כיום כמעט מאומה, הכל הושמד על ידי הצוררים.

סטאלין ימ"ש ושלטונו הקומנסטי החרימו הרבה מהכתבים בעת שעצרו את כ"ק רבי לוי יצחק נ"ע, ושילוחו לגלות בערבות קזחסטאן "בעוון" שמירת תורה ומצוות, ועמידתו העיקשת מול המשטר הסובייטי על משמר התורה, קיום המצוות וחיזוק היהדות.

ומה שנותר מחרב סטאלין, שרפם הצר הצורר השלטון הנאצי ימ"ש בשנות הזעם מלחמת העולם השניה.

המעט דמעט שנשאר לנו לפליטה הם חמשת כרכי הספר לקוטי לוי יצחק - תורת לוי יצחק, שנכתבו בעת היותו בגלות צ'יאלי קזחסטאן, במצור ובמצוק, בצרה ובשביה, ספרים אלו הם בבחינת "אף חכמתי עמדה לי"[2], תורה שלמדתי באף היא שעמדה לי[3], דווקא דברי התורה שנכתבו במקום זה בו ניסו הרשעים הארורים לכלותו, היא ההצצה שלנו לתורתו העמוקה מיני ים.

ספרים אלו נכתבו במסירות נפש ממש, מסירות נפש כפולה הן מצד כ"ק רבי לוי יצחק נ"ע והן מצד זוגתו הרבנית הצדקנית חנה ע"ה, שהרי בעת היותו בגלות הביאה אליו זוגתו הרבנית חנה ע"ה שלושה כרכים של זוהר הקדוש, וכן ספר תניא קדישא, על שולי הגליון רשם כ"ק רבי לוי יצחק נ"ע את הערותיו הגאוניות, השזורות מכל פרד"ס התורה ממש, בבקיאות נפלאה ובחריפות נוראה, עם אלפי מ"מ בלי שום ספרים.

ההערות נכתבו עם דיו שהכינה לו הרבנית חנה ע"ה במס"נ, מעשבים שליקטה בחצר ובישלה אותם למי צבע.

אמנם שונה הוא הכרך לקוטי לוי יצחק כרך ג' - אגרות קודש. תכריך אגרות אלו כתבם כ"ק רבי לוי יצחק נ"ע לבנו כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע בין השנים תרפ"ח - תרצ"ט.

בשנת תרפ"ח עזב כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע את תחומי ברית המועצות, יחד עם חותנו לעתיד כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ מליובאוויטש זי"ע, מאז ועד למעצרו של כ"ק רבי לוי יצחק נ"ע בשנת תרצ"ט עמדו האב ובנו בקשרי מכתבים, המכתבים עוסקים בסוגיות עמוקות בתורה הקבלה והחסידות לצד ביאורים עמוקים ופלפולים בדברי חז"ל.

מכתבים אלו שנכתבו בעת שבתו על כסא ממלכתו בדנייפרפטרובסק, (אף שגם אז כבר עלתה חמת המציק, והשלטון הקומוניסטי ששלט בכל פינה, דיכה והצר את צעדי הרבנים על כל צעד ושעל), מתאפיינים באריכות לפי ערך, ובפירוט רב יותר מאשר הכרכים האחרים.

בעת הדפסת דברי תורתו של כ"ק רבי לוי יצחק נ"ע מסר בנו כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש אף את תכריך מכתבים זה לצרפו לסדרת הספרים לקוטי לוי יצחק.

•

חליפת המכתבים שלפנינו נפתחת במכתב ברכה מכ"ק רבי לוי יצחק נ"ע לבנו כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע וכלתו הרבית הצדקנית חי"ה מושקא ע"ה לרגל יום נישואיהם השלישי.

הוא פותח את המכתב במילים "אהובי חביבי, בני מנחם מענדל וכלתי חי"ה מושקא שיחיו לאויט"א. היום מלאו שלש שנים מיום בואכם בברית הנשואין למז"ט". בהמשך המכתב הוא מברך אותם בברכות חמות לבביות "והנני מברך אתכם ביום הזה, שיהיה הברית שלכם, ברית קיים לעד ולעולמי עולמים. תהיו שבעי רצון וענג אמתי זמ"ז כל ימיכם לעולם. תעלו ותצמחו מעלה מעלה בכל טוב גשמי ורוחני, ותמצאו חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם. תהיו מאושרים ומבורכים כל ימיכם לעולם. ועינינו תראינה ותחזינה כל זה, בטובכם והצלחתכם הבשרי והנפשי גם יחד. ויזכנו השי"ת להתבשר מאתכם אך טוב וחסד ולהתראות עמכם במהרה בימינו לחיים ולשלום וכל טוב סלה".

תוכן המכתב הוא ביאור בעניין שנה שלישית, על פי ביאור פנימי ועמוק בסדר שבעת שני השמיטה: כאשר בכל שנה ישנם מצוות תרומות ומעשרות, בסיום השנה השלישית מצוות "ביעור מעשרות" ומצוות "וידוי מעשרות", בשנה השביעית שמיטה, ובמוצאי השמיטה מצוות הקהל.

כ"ק רבי לוי יצחק נ"ע מבאר שזהו תהליך של "בנין המלכות", תהליך של בניית וגילוי מלכות ה' בעולם, בנשמות ישראל, המורכב משלושה שלבים, כפי שיפורט להלן באריכות.

על מכתב זה כתב כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע ארבע הערות למדניות, ושיגרם לאביו.

המכתב של כ"ק אדמו"ר זי"ע איננו תחת ידינו, אך בספר "רשימות" (שלושה מחברות עמוסים בדברי תורה וחידושים שכתב כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע לעצמו, ונתגלו במגירת שולחנו לאחר הסתלקותו) חוברת קסח, רשם כ"ק אדמו"ר זי"ע לעצמו בקיצור את הערותיו למכתב אביו.

חודשיים לאחר מכן מוצאים אנו מכתב מהאב אל הבן, תשובה למדנית מחודשת מאד על הערות אלה. בשלושת ההערות הראשונות במכתב מפלפל כ"ק רבי לוי יצחק נ"ע, במעמקי הסוגיות ובלשון הרמב"ם על דרך הנגלה בלבד, ובהערה הרביעית על דרך החסידות.

לאחר מכן מביא כ"ק רבי לוי יצחק נ"ע ביאור בקושייה נוספת (שאינה קשורה לסוגיה דידן) שהקשה בנו כ"ק אדמו"ר זי"ע. בביאור זה מתנסח רבי לוי יצחק במילים מאד מיוחדות, עם הרבה דברי אמונה פשוטה, המחזקים ומעוררים את הלב, בין השיטין הוא כותב רעיון חסידי בעניין מלחמת עמלק, כפי שיפורט להלן.

•

לתועלת הלומדים חילקנו את היריעה לשלושה שערים:

שער א - מכתבו של כ"ק רבי לוי יצחק נ"ע לבנו אודות תוכן ומהות מחזור שבע שנות השמיטה ומצוותיהן בדרך הקבלה והחסידות.

שער ב - תגובת כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש לאביו ותשובת אביו אליו אודות גדר מצוות וידוי וביעור מעשרות וזמן עשייתן. שער זה נחלק לשני חלקים, בהתאם לשני הסוגיות השונות הנידונות בו.

שער ג - המשך חלק מהמכתב הדן בנושא אחר (שאינו קשור לסוגייא דידן) אודות מהות גדר תורה שבעל פה, תוך כדי ביאור בהנהגת הנס והטבע בעולם בהקשר מלחמת משה ויהושע בעמלק.

בתחילת כל שער מובאת הקדמה המהווה גם כמה מילות 'רקע' לסוגייא הנידונת וגם סיכום כללי של נקודת הדברים, למען אשר ירוץ בו הקורא. הדברים נצרכים בעיקר עבור שער א' העוסק בסתרי תורה בו לא מורגלים רבים.

בברכת והאר עיננו בתורתך.

העורך

שער א
מהלך מחזור שבעת שני השמיטה על פי פנימיות העניינים
מבוא וביאור מאת העורך

בסדר עבודת הארץ קבעה התורה מחזור של שבע שנים:

בשש השנים הראשונות זורעים וקוצרים, ומפרישים תרומות ומעשרות. בשנה השביעית אין לזרוע ואין לקצור, שנת שמיטה, שבת לה'.

ששת השנים הראשונות מתחלקות לשתי קבוצות של שלוש שלוש. בסיום כל שלוש שנים ישנה מצוות 'ביעור מעשרות' ומצוות 'וידוי מעשרות'. כלומר בסיום השנה השלישית צריכים לסיים להפריש את כל התרומות והמעשרות של שלושת השנים האחרונות, ולבערם מן הבית, לתת את התרומה לכהן ואת המעשר ללוי וכו'.

גם בתוך כל שלוש שנים יש שתי חלוקות: בשנים א' וב', וכן בשנים ד' וה', מפרישים '**מעשר שני**'. מעשר זה הוא קדוש ונאכל בירושלים לבעלים. ואילו בשנים ג' ו' תמורת 'מעשר שני' מפרישים '**מעשר עני**'. מעשר זה איננו קדוש, הוא ניתן לעניים ונאכל בכל מקום.

במוצאי שנת השמיטה, נצטווינו במצוות '**הקהל**'. תוכן המצווה הוא: בחג הסוכות של מוצאי שנת השמיטה, צריכים להקהיל את כל עם ישראל, אנשים נשים וטף, לעזרת הנשים שבבית המקדש, שם היה המלך קורא על בימת עץ גדולה כמה פרשיות מספר דברים שבחמשה חומשי תורה: פרשת המלך - "שום תשים עליך מלך"; פרשיות שמזרזות במצוות ומחזקות בדת האמת, כגון "שמע ישראל" "והיה אם שמוע" ברכות וקללות שבפרשת כי תבוא ועוד; ופרשת מעשרות "עשר תעשר את כל תבואת זרעך". וכמו שכתוב "מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה בחג הסוכות בבוא כל ישראל... תקרא את התורה הזאת באזניהם... הקהל את העם האנשים הנשים והטף... למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' אלוקיכם ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת".

•

במכתב שלפנינו יבאר רבי לוי יצחק נ"ע:

א) את פרטי המצוות: תרומות ומעשרות, וידוי מעשר, ביעור מעשרות, שמיטה והקהל, שכולן הן רצף אחד המייצר יחד מבנה שלם.

ב) את הקשר וההבדלים בין מצוות 'וידוי מעשרות' למצוות 'הקהל', (כל יחיד / מלך, לשון הקודש / בכל לשון, ביום / בלילה, ועוד)

ג) את פרטי מצוות הקהל בכלל (דווקא בעזרת נשים, קריאת ספר דברים ופרשת מעשרות, בחג הסוכות של מוצאי שביעית) על פי הבנה במהות ובתוכן הפנימי של המצווה.

להלן נסכם את נקודת הביאור:

א.

ג' שלבים בבניין המלכות, השפעה אחור באחור, נסירה, השפעה פנים בפנים

בתהליך התפתחותו של ילד ישנם שלושה שלבים:

כאשר הוא תינוק קטן מרעיפים עליו כל טוב, נותנים לו את כל צרכיו, לא דורשים ממנו כל מאמץ.

אם ימשיכו רק בשלב זה, הרי שהילד יגדל תלותי מאד, הוא לעולם לא יתפתח לאדם עצמאי. על כן בשלב השני מונעים ממנו את ההשפעה בחסד חינם, דורשים ממנו חשיבה עצמאית, פיתוח רצונות ומידות עצמאים.

לאחר שהילד כבר התבגר והפך להיות מציאות עצמאית יש לו חשיבה ורצונות, אזי חוזרים להשפיע לו חסדים והשפעות, אך כעת ההשפעה לא מבטלת את מהותו, היא לא הופכת אותו לתלותי, אלא להיפך החסדים וההשפעות מתקבלים אצלו כמו אצל אדם מבוגר.

גם בהשפעה האלוקית בעולמות ישנם את שלושת השלבים:

קודם כל ישנה השפעה בחסד חינם כדי ליצור את העולמות, בשלב זה העולמות אינם מציאות כלל של עולם עצמאי, הם תלותיים לגמרי באלוקות, הם לא בגדר נברא עצמאי.

אך מכיוון שרצון ה' הוא שהנבראים יעבדו אותו מתוך בחירה עצמית, ויגלו אלוקות בתוככי העולמות על אף שהם מרגישים נפרדים מאלוקות, לכן השלב השני הוא שהקב"ה מונע את ההשפעה והגילוי אלוקות בעולם.

אזי נוצר מצב שהעולמות אינם מרגישים אלוקות ועל כן הם מתעוררים מעצמם ומגלים את מהותם העצמית המושרשת באלוקות, הם מתפתחים ומקבלים ציור מפותח של עולם בעל חשיבה ורצונות.

רק לאחר מכן נמשכת מחדש ההשפעה לעולמות אך כעת אין ההשפעה גורמת לביטול מציאות העולמות, אלא השפע והחסד נקלט בעולמות, הקב"ה מתגלה בתוך עולמות (שנראים ומרגישים שהם) עצמאים.

זוהי תכלית בריאת האדם והעולמות, שהנבראים על ידי עבודת יהפכו את העולם שנרגש נפרד מאלוקות (ועד שיתכן מצב של כפירה ר"ל) למקום להשראת השכינה, אלא שאעפ"כ לא יתבטל העולם ממציאותו ו'ציורו' כעולם.

ענין זה נרמז בסדר המצוות - א) מעשרות; ב) שמיטה; ג) הקהל.

וכפי שיבואר להלן:

ג.

שש השנים כנגד ההשפעה ששת המידות, מצוות וידוי מעשר

בשש השנים הראשונות חורשים וזורעים את האדמה, כלומר משפעים השפעות לעולם, מהיבול שצומח מפרישים **'עשירית'** ומקיימים מצוות מעשר. ענין זה מרמז על ההשפעה לעולם, שהרי 'ספירת המלכות' המחייה את העולם היא הספירה העשירית.

ששת השנים בפרטות רומזים לששת מידות ההשפעה: חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד. כל שנה היא השפעה של מידה אחת.במידות עצמם הרי עיקר ההשפעה היא מהמידות השלישית והשביעית - תפארת ויסוד, ולא מהמידות חסד וגבורה נצח והוד.

נקודת ההסבר לכך הוא: במידות חסד וגבורה מורגשת מציאות ה'משפיע' ונטייתו לכאן או לכאן וכן בנצח והוד, משא"כ במידת התפארת (מידת הרחמים) מורגשת מציאות של המקבל, וכן מידת ה'יסוד' עניינה הוא ההתקשרות אל המקבל.

לכן בשנים א' ב' ד' ה' שהם כנגד חסד וגבורה נצח והוד - מפרישים 'מעשר שני' הנאכל בקדושה **לבעלים** בירושלים, כיון שבשנים אלו מורגשת יותר מציאות המשפיע, הבעלים.

בשנים ג' ו' שהם כנגד מידות 'תפארת' ו'יסוד' - שבהם מורגשת מציאות המקבל - מפרישים מעשר **עני**, שהרי המקבל הוא עני, אין לו משל עצמו והוא נזקק למשפיע.

ולכן: נוסח "**וידוי** מעשרות", המתייחסת להתגלות המשפיע (שהוידוי הוא הלא 'דיבור' - השפעה לזולת) מדבר בעיקר על מעשר שני. אך עיקר **השפעת המעשר** למלכות הוא ב'מעשר עני' כנ"ל ולכן אומרים אותו דווקא לאחר שנה ג' שמפרישין בו מעשר עני.

ד.

שנת השמיטה - נסירה

אך כדי שהעולם לא יהפוך לתלותי וחסר מציאות עצמאית, שהרי הקב"ה רוצה שהנבראים יגלו אלוקות בתוך עולם שנראה נפרד ובעל מציאות עצמאית, לכן מגיעים אנו לשלב השני: **שנת השמיטה.**

בשנה השביעית, הרומזת לספירת המלכות (הספירה השביעית לאחר ששת המידות), משביתים את הארץ, לא חורשים ולא זורעים, בשנה זו אין השפעה גלויה בעולם.

דווקא פעולה זו גורמת שהעולם מתעורר ומגלה את מהותו העצמית, הוא מעורר את שורשו הפנימי והאמיתי.

לאחר שנת השמיטה, כלומר לאחר שעברנו את השלב השני בו העולם גילה את מהותו העצמית, ספירת המלכות סיגלה לעצמה מבנה אישי, כעת כבר אפשר וצריך לחזור ולהשפיע שפע חדש, חסדים גלויים, שפע אלוקי שלא יבטל את מציאות העולם כי אם יגלה את הקב"ה בתוך עולם בוגר, בנוי ומשוכלל. זהו השלב השלישי: מצוות הקהל.

ה.

הקהל - השפעה פנים בפנים

לאחר שנת השמיטה, כל עם ישראל על כל גווניו וחלקיו, אנשים נשים וטף, נקהלים בבית המקדש, הדבר רומז לכך שעם ישראל התפתח, הוא איננו נקודה אחת, אלא מכלול שלם, יש לו מבנה שלם ערוך ומתוקן, אנשים, נשים וטף.

מלך ישראל, שרומז על מידת המלכות העליונה, מגיע לעזרת הנשים שבבית המקדש, הרומזת לספירת המלכות והעולמות כיון שהם **מקבלים** מהקב"ה חיות ושפע (אשה היא מקבלת).

זוהי גם הסיבה שנשים חייבות במצווה זו, על אף שהיא מצוות עשה שהזמן גרמא, כיוון שמצווה זו רומזת על שלימות ה'מקבל', על התפתחותו ובניינו.

ובעזרת הנשים קורא המלך (ועל ידי קריאתו הוא ממשיך ומשפיע) מתוך 'ספר דברים' 'משנה תורה' הרומז לספירת המלכות, שהרי על ספר זה נאמר שהוא לא כמו שאר החומשים, אלא "משה **מפי עצמו** אמרו".

ולכן הוא קורא את **פרשת המלך** (ספירת המלכות) ופרשיות שמחזקות את ידיהם בדת האמת ומזרזות אותם לקיום המצוות.

וכן את פרשת מעשרות שהרי מצוות מעשר רומזת על ההשפעה האלוקית לעולם כנ"ל.

זוהי גם הסיבה שמצוות הקהל היא בחג הסוכות לאחר ימי ראש השנה ויום הכיפורים של מוצאי שנת השמיטה, מכיוון שבימי ראש השנה ויום הכיפורים אין השפעה אלוקית גלויה בעולם, זה עדיין חלק מהתהליך שמידת המלכות בונה את עצמה, היא מגלה את שורשה האמיתי העצמי באלוקות, וכפי שמבואר באריכות בתורת הסוד.

רק בבוא חג הסוכות שבו נמשכים חסדים אלוקיים, שהרי בחג זה הקב"ה מכניס אותנו לביתו, מסוכך עלינו בכנפיו, פורס עלינו סוכת שלום, מאירה ההשפעה של "וימינו תחבקני", יש הארת והמשכת החסדים על ידי הלולב ונענועיו. אז ניתן לקיים מעמד הקהל ולהחזיר את ההשפעה והחסדים לעולם.

מכתבו של רבי לוי יצחק

על מנת להקל על הקורא את ציוני המקורות שבגוף דבריו הק' הורדנו להערות שוליים וכן הוספנו אי אלו מילות-קישור וציוני מקורות בגופן שונה

ב"ה אור ליום ד' ט"ו כסלו, התרצ"ב.

אהובי חביבי, בני מנחם מענדל וכלתי חי'ה מושקא שיחיו לאויט"א.

היום מלאו שלש שנים מיום בואכם בברית הנשואין למז"מ, והנני מברך אתכם ביום הזה, שיש בו ענין נכבד מאד נעלה מה שנתמלאו שלש שנים.

{א}

פרטי דיני מצוות וידוי מעשר ומצוות הקהל

כי הנה מצינו במצות וידוי מעשר שהוא דווקא אחר כלות שלש שנים, בפסח דשנה הרביעית, וכן בפסח דשנה השביעית אחר הג' שנים ד' ה' ו', וכמו שכתוב בפרשת ראה "מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך כו'"[1], וכתיב בפרשת תבא "כי תכלה לעשר כו' ואמרת לפני ה' אלקיך בערתי הקדש מן הבית כו'"[2].

והוידוי תלוי במעשר עני שהפרישו בשנה הג' ובשנה הו'[3], ומכל מקום עיקר הוידוי הונח על מעשר שני דווקא. כמ"ש[4] "מי שאין לו אלא מעשר שני בלבד מתודה שעיקר הוידוי במעשר הוא כו'", הרי שאימתי יכול להיות הוידוי הוא אחר שנת מעשר שני דווקא, וגוף הוידוי מירי במעשר שני דווקא.

שמעשר שני ומעשר עני לכאורה הם בחינות שונות זה מזה וכמעט שהם הפכים זה מזה, כי בשנה שיש מעשר שני אין מעשר עני, והוא בשנות א' ב' ד' ה', ובשנה שיש מעשר עני אין מעשר שני והוא בשנות ג' ו'[5].

וכלל ענין הוידוי תלוי כשיש תבואת הארץ והפריש מעשרותיו.

והוידוי הוא בפסח דווקא, ונלמד זה בגזירה שווה ממצות הקהל התלוי בשנת השמיטה, שהוא בחג הסוכות כמ"ש[6] "מקץ שבע שנים במועד שנת השמטה בחג הסוכות" כו'.

אך: א) בהקהל הוא בחג הסוכות, ובוידוי מעשר הוא בפסח דווקא.

ב) בוידוי מעשר הוא תלוי כשיש תבואת הארץ והפרישו המעשרות, ובהקהל תלוי בשנת השמטה שאין זריעה וקצירה והיא שנה שאינה מחוייבת במעשרות כלל בארץ ישראל[7].

ג) וידוי מעשר הוא ביום דווקא, וכל יחיד מתודה ואומרו בפני עצמו, ונאמר בכל לשון, ובהקהל – המלך בלבד קורא במשנה תורה לפני כל ישראל שנתאספו יחדו, ובלשון הקדש דווקא[8], ובעזרת נשים דווקא על בימה גדולה של עץ במוצאי יום טוב הראשון של חג הסוכות,

ובהקריאה בהקהל היה פרשת מעשרות ביחוד גם כן דהיינו פרשת "עשר תעשר" ופרשת "כי תכלה לעשר"[9].

הרי מובן מכל זה שמצות וידוי מעשר שהיא תלויה בשנה השלישית ומצות קריאה בהקהל שהיא תלויה בשנת השמיטה השנה השביעית, שייכים זה לזה, שנלמד וידוי מעשר מן קריאת הקהל שצריך להיות בחג דווקא, ובקריאת הקהל קורין פרשת מעשרות.

(שמה שקורין בהקהל שארי הפרשיות שבמשנה תורה[10], מובן, מפני שהם מביאים לזירוז במצות ולחזק ידיהם בדת האמת, והוא כל הפרשיות ופרשת קריאת שמע וברכות וקללות שבמשנה תורה שכל זה מביא לידי חזוק הדת. ופרשת המלך פשיטא שצריך לקרות, כי הרי המלך עצמו הוא הקורא, ופרשה זאת מביאה אותו ביחוד לחיזוק הדת, וגם את כל ישראל התלויים בהמלך, וכמובן. אבל למה קורין פרשות מעשרות ביחוד גם כן, הרי על כרחך לומר שמצות הקהל דשנת השמטה שייך לעניין מעשרות ווידוי מעשר).

ובמשך שמיטה אחת שיש מצות הקהל רק פעם אחת, היה במשך הזמן הזה מצות וידוי מעשר ב' פעמים.

{ב}

מעלת שנה השלישית ושנה השביעית

שרשי הדברים בכל זה יש לומר: כי הנה מצינו שאלו הב' זמנים דשלישי ושביעי יש להם מעלה ביחוד על שארי הזמנים, כמו שמצינו בטהרת טמא מת שההזיה היה ביום השלישי וביום השביעי דווקא,

---

1. להרחבה בעניין סגנון הלימוד של רבי לוי יצחק נ"ע ראה מאמרם של הגר"י כהן ושל הגר"י מונדשיין, להלן בגליון זה.
2. קהלת ב, ט.
3. ילקוט שמעוני קהלת פ"ב.
1. דברים יד, כח. ועיין בפרש"י שם.
2. שם כו, יב-יג.
3. כמ"ש ברמב"ם הלכות מע"ש ונטע רבעי פי"א הלכה ב'.
4. שם הלכה י"ד.
5. כמ"ש ברמב"ם הלכות מתנות עניים פ"ו הלכה ד'.
6. בפ' וילך. דברים לא, י.
7. כמ"ש בהלכות מעשר עני שם הלכה ה'.
8. כמ"ש בהלכות חגיגה פ"ג ע"ש,
9. כדאיתא בפ' אלו נאמרין ע"ש
10. שקחשיב באלו נאמרין שם.

כמ"ש "והזה הטהור על הטמא ביום השלישי וביום השביעי"[11], והוא לנגד יעקב ודוד[12], ז"א ומלכות בכלל.

(הטעם שמידת תפארת נקראת ז"א:

כי ו' מדות דז"א הנרמזים באות ו' שבשם, הנה בפרט הוא בתפארת אות אמת[13], מפני שהתפארת כולל כל הו' קצוות. ואם שיסוד גם כן כוללם, הנה יסוד הוא גם כן אות ו' דמילוי הו' וגוף וברית כחד חשבינן[14], הרי שבכללות כל ששת המידות נרמזים בו' שבשם הוי"ה, ובפרטות הרי מידת התפארת נרמזת באות ו' ומידת יסוד באות ו' של מילוי אות ו')

הקשר בין שלישי ושביעי:

ש"יעקב– תפארת – לא מת[15], וכן "דוד[16] מלך ישראל הוא חי וקים"[17], וזהו שמצות וידוי מעשר ומצות קריאת הקהל שהם תלויים בשנה הג' ובשנה הז' שייכים זה לזה ותלוים זה בזה, הוא כי ז"א תפארת בכלל ומלכות הם תלויים זה בזה.

כמו שמלכות חוה היתה כלולה באדם, הרומז לז"א, כי חוה בגימטריה י"ם, היא המילוי דאדם שם מ"ה[18], ואחר כך נגסרה ממנו, ובאה בפנים שלו ומתייחדת עמו כמ"ש "ויביאה אל האדם" כו'[19]. לכן וידוי מעשר התלוי בשנה ג' ומצות קריאת הקהל התלוי בשנה ז', שייכים זה לזה.

והוא האמור[20] שלמדין דוד מן יעקב, שכמו שביעקב כתיב "וירא יעקב מאד"[21] אמר "שמא יגרום החטא" כמו"כ בדוד כתיב "לולא האמנתי"[22], ונקוד על לולא שהיה ירא שמא יגרום החטא. והיינו מפני שדוד מלכות ויעקב תפארת שייכים זה לזה.

אך מצות וידוי מעשר עיקרו הוא בז"א רק ששייך למלכות, וזהו שהוא תלוי בשנה השלישית שזה רומז על ז"א, וקריאת הקהל עיקרו הוא במלכות רק ששייך לז"א, וזהו שהוא תלוי בשנה השביעית.

אך אימתי יכול להיות קריאת הקהל התלוי בשנה הז'? הוא כשיש מקודם וידוי מעשר פעמיים, אחר כלות השנה הג' ואחר כלות השנה הו'. ולכן בקריאת הקהל קורין פרשות מעשרות.

{ג}

מדרגה א' בבנין המלכות
על ידי המשכת חסד גבורה תפארת

והענין הוא: כי הנה אמרז"ל בנדרים[23], אברהם אבינו בן ג' שנים הכיר את בוראו שנאמר "עקב אשר שמע אברהם בקולי"[24], מספר עק"ב שמע בקולי[25].

וביאור הענין:

עקב קאי על מלכות, כי פירוש עקב הוא סוף, והיינו מלכות שהיא סופא דכל דרגין, עקב קאי על בחינה דמלכות כשהיא בחינת אושיט פסיעה לבר[26], והיינו עקב הרגל[27], ובחינה זו דמלכות אחר הלידה ישבה באחורי התפארת[28], ואברהם שמע בעקב הזה, היינו שבנה את המלכות, הנקראת עקב.

והבנין שלה הוא מהד' פעמים אותיות "היה" שבד' שמות אהי"ה, שבפשוטם הם פ' כמספר "ועד", ובמלואם הם מספר עק"ב, הפשוטים הם בכתר רחל ובמלואם הם בכל פרצוף רחל.

את האות ה' של שם אהי"ה אפשר לכתוב בשלושה סוגי מילואים, ה"א, ה"ה, ה"י, בתורת האריז"ל מובא שישנם ארבע צירופים כנגד ארבע צידופי שם הוי"ה, אלא שהשניים הראשונים הם אותו הדבר, נמצא שארבעה פעמים אותיות "היה" שבשם אהי"ה עולים בגימטריה 80 כמנין "ועד" {80} ויחד עם המילוי שלהם עולים 172 מנין "עקב" {ה"י יו"ד ה"י {50} + ה"י יו"ד ה"י {50} + ה"א יו"ד ה"א {32} =172}. האותיות במילואם רומזים על פרצוף שלם היינו שאברהם בנה את ה "עקב", הפרצוף של מלכות.

אך אימתי הוא הבנין דעק"ב דמלכות? הוא כשיש ג' שנים מקודם!

הג' שנים רומזים על חסד גבורה תפארת דז"א, וכשיש חסד גבורה תפארת דז"א, הנה אחר המשכת חסד גבורה תפארת דז"א הוא בנין המלכות, כמ"ש[29] "קל אלקים הוי"ה", שקאי על חסד גבורה תפארת דז"א, אז "דיבר ויקרא ארץ", דמלכות.

כי בנין המלכות מתחיל אחר חסד גבורה תפארת דז"א, כמו שדוד רגל רביעי מלכות הוא אחר הג'

---

11. במדבר יט, יט.
12. שבעת הרועים אברהם, יצחק, יעקב, משה, אהרן, יוסף ודוד, הם לנגד שבעת המידות חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד ומלכות. הרי שהשלישי והשביעי הם יעקב ודוד, והם כנגד תפארת ומלכות.
13. בזהר ריש פרשת ויקרא.
14. וכמשי"ת בסמוך אי"ה בענין שנה הג' ושנה הו' שאז הוא מעשר עני.
15. תענית דף ה' ע"ב.
16. ראש השנה דף כה' ע"א.
17. ועיין בלקו"ת בד"ה והזה הטהור ע"ש.
18. אדם בגימטריה 45, רומז לשם הוי"ה במילוי אלפי"ן, כזה יו"ד ה"א ואו"ו ה"א, העולה בגימטריה מ"ה.
האותיות השורשיות הוי"ה בגימטריה 26, ואותיות המילוי בגימטריה 19. הרי שאדם הרומז לשם מ"ה כלולה בו חוה בגימטריה י"ט.
19. בראשית ב, כב.
20. בברכות ד"ד ע"א.
21. בראשית לב, ח.
22. תהלים כז, יג.
23. דף לב ע"א.
24. בראשית כו, ה.
25. פירוש הר"ן שם.
26. המבואר בזהר בלק ע"פ ומגבעות אשורנו. דף ר"ג ע"ב.
27. ועיין בשער תיקון הנוקבא פ"ד בחי' ב' ע"ש.
28. כלומר שהמלכות בתחילה היא רק נקודה ולא פרצוף. דהיינו שאין לה ציור, אין לה מציאות עצמאית שלימה.
29. תהלים נ, א.

רגלי המרכבה האבות חסד גבורה תפארת, ועל דרך מה שכתוב "מקדש אדנ"י כוננו ידיך"[30], פירוש שהידים 'גדולה' 'חזקה' 'רמה' הם המכוננים 'מקדש אדנ"י' דמלכות[31].

נמצא אברהם בחינת חסדים בכלל הוא ז"א, ו"עקב אשר שמע" הוא מה שז"א בונה את המלכות, והוא אחר ג' שנים דחסד גבורה תפארת.

וזהו שהעקב האמור באברהם הוא בפרשת תולדות, כשהבטיח הקב"ה ליצחק, סיים "עקב אשר שמע אברהם בקולי", שמשמע מזה שמה שהבטיח ליצחק הוא בשביל אברהם דווקא, ולא בשביל יצחק עצמו. ולא מצינו כזאת באברהם ויעקב, שהבטיח להם הקב"ה הוא בשביל עצמם.

והיינו כי אברהם הוא בחינת חסד, ויעקב הוא בחינת רחמים דתפארת שנוטה גם כן לחסד. הנה ההבטחות להם הוא מחסד ורחמים שהיו מרכבה אליהם, ומאחר שהוא מחסד ורחמים אין צריך לזה זכות אחרים.

מה שאין כן ההבטחה ליצחק שהוא בחינת גבורות, הנה אדרבה מגברות אין הבטחת והשפעה. ואם כן ההבטחה היה צריך להיות מצד בחינת חסדים ומה זה שייך ליצחק בחינת גבורות? לכן בו אמר שהוא בשביל חסדים דאברהם, "עקב אשר שמע אברהם כו'".

ועוד זאת, הרי ליצחק אמר שיתן לזרעו את כל הארצות האל, שפירושו הוא קשה[32] והיינו גבורות קשות, וזה שייך ליצחק דווקא, שהוא שרשי הגבורות, כי אין הגבורות נמתקין אלא בשרשן. אך איך הוא אופן ההמתקה הוא ע"י חסדים דאברהם, "עקב אשר שמע אברהם".

והעקב הזה הוא כמו מה שכתוב מקודם בפרשת העקדה "עקב אשר שמעת בקולי"[33]. והיינו כי ענין העקדה הוא מה שחסדים דאברהם עקדו והמתיקו את הגבורות דיצחק.

הנה שם הוא מה שעקד והמתיק את הגבורות דיצחק, וכאן הוא מה שהחסדים דאברהם ימתיקו את הארצות האל הקשות.

(ובגמרא הביאו הפסוק דעקב אשר שמע אברהם בקולי, שהיה זה אחר ימי שני חיי אברהם, שאז שיך לומר שעק"ב שנה שמע בקלי, מה שאין כן בעקב דעקדה שאז היה בן קל"ז (או קכ"ו שנה) לא שייך לומר זה,

ומכל מקום יתפרש עקב דעקידה גם כן על עק"ב שנה, כי הרי על ידי נסיון העקדה נשאר אברהם צדיק גמור כל ימיו, ולא ניסהו הקב"ה עוד, ונתן לו שבועה על זה, כמ"ש[34] "כי נשבעתי"[35], והוי זה כמו כל חיי שני אברהם שעמד בצדקתו מספר עק"ב שנה).

והנגינה על עקב הוא זקף גדול, שזה מורה על בנין המלכות[36].

{ד}

מצוות מעשרות – מדרגה א' בבניין המלכות.

והנה ענין זה מה שז"א בונה את המלכות, זה הוא מצוה דמעשרות בכלל, הן תרומה והן מעשר ראשון ומעשר שני ומעשר עני ובכורים וכדומה.

וזהו שנקראו בכלל בשם 'מעשרות', אם שיש מהם שאינם חלק עשירי דווקא, היינו כי המכוון בכולם הוא לבנות את המלכות שהיא הספירה העשירית, לכן נקראו בשם מעשרות בכלל, שע"ז כתיב "כי תכלה לעשר" כו'.

ויש מעשר שני ומעשר עני, שבשנה שיש מעשר שני אין מעשר עני, ובשנה שיש מעשר עני אין מעשר שני. הנה מעשר שני הוא קדש ונאכל בירושלים דווקא, מה שאין כן מעשר עני.

והיינו כי מעשר שני רומז על לאה[37], ולכן הוא קדש, כי הוא למעלה מהחזה[38] ונאכל בירושלם שירושלים רומז על לאה כידוע[39]. ומעשר עני רומז על רחל, שהיא דלה ועניה ומקומה למטה מהחזה שכלה יסוד אימא בחזה, ולכן הוא חול ונאכל בכל מקום.

וכשיש מעשר שני דלאה שהוא בכ' שנים הראשונים שלנגד חסד וגבורה, שעד שם מתפשטת בינה. ובשנה הג' שהוא לנגד תפארת שרובו מגולה שלנגדו מתחיל קומת רחל, אז הוא מעשר עני.

ואח"כ בג' שנים האחרונים שהם לנגד נצח הוד יסוד. הנה בינה עד הוד אתפשטת[40], ונצח והוד בפרט שייכים לבינה שנקראים למודי הוי"ה דבינה, ונביאים שהם בחינת נצח והוד הם מבינה, וכידוע, לכן

---

30. שמות טו, יז.
31. ועיין בלקו"ת בהביאור דנשא דרוש הראשון.
32. (וכידוע מה שיש ח' פעמים האל, והוא לנגד הרפ"ח ניצוצין שהם כמספר ח' פעמים האל)
33. בראשית כב, יח.
34. שם, טז.
35. וכמ"ש במד"ר.
36. עיין בלקו"ת פ' מטות ע"פ ואשה כי תדור נדר ע"ש.
37. כמ"ש במאורי אור מערכת מעשר שני ע"ש.
38. בהשפעת המידות יש ב' מדריגות, יש מדריגה שבה נרגש בעיקר המשפיע, ויש מדריגה שבה נרגש בעיקר המקבל. והוא מפני שכדי שיהיה השפעה מהמידות לזולת, צריך העניין להתפשט לפני כן אצל המשפיע, וזהו עניין ספירת הבינה, וכשהענין מוסבר אצל המשפיע, יכול הוא להעביר את ההשפעה למקבל.
בפרטות יותר, במידות חסד וגבורה יש התפשטות הבינה, לכן מורגש שם בעיקר המשפיע (נטיית האדם לכאן או לכאן), לכן אז יש מעשר שני שהוא קודש. וכן במידות נצח והוד.
ואילו במידת הרחמים אין כבר התפשטת הבינה, לכן מורגש שם בעיקר המקבל (הרחמנות עליו), לכן אז יש מעשר עני שהרי המקבל הוא עני שאין לו כלום, וכן במידת היסוד מורגש ההתקשרות למקבל.
39. ועיין בל"ת להאריז"ל פ' ויצא ע"ש.
40. בביאורי הזוהר פרשת תשא על מאמר הרעיא מהימנא שם, על דרך העשור לא ירבה.

בשנות ד' ה' יש גם כן מעשר שני ולא מעשר עני.

ובשנת הו' שהיא כנגד יסוד, שאין מתפשט שם בינה בחינת לאה, הוא מעשר עני דרחל.

נמצא יש מעשר עני ב' פעמים, א' בשנה הג' וא' בשנה הו', והוא לנגד תפארת ויסוד שהם המשפיעים לבחינת מלכות רחל הנקראת עני סיהרא לית לה מגרמא כלום[41].

והמשפיעים אליה הם תפארת ויסוד, יעקב ויוסף, שהם ו' ומלוי ו'. והם הראשיים דסיהרא דמלכות, שזהו "ובראשי חודשיכם"[42], ראשי לשון רבים שקאי על יעקב ויוסף, שאז הוא מולד הלבנה שמתחלת להאיר מן שמשא, דשמש הוי"ה דז"א, שקאי על יעקב שנקרא שמש, וכן יסוד נקרא שמש.

(שלכן כשפגמו בברית קדש, בשיטים עם בנות מואב, כתיב "והוקע אותם לה' נגד השמש"[43] דווקא).

והיינו "ושמתי כדכד שמשותיך"[44], שמשותיך לשון רבים, ב' בחינות שמש דתפארת ויסוד.

וכשמכלין לעשר מעשר עני שבשנה השלישית, וכן בשנה הששית, אז אומרים 'וידוי מעשר' שכתוב בו "שמעתי בקול ה' אלקי"[45], שמעתי בקול דווקא, על דרך הכתוב באברהם שבן ג' שנה הכיר את בוראו "עקב אשר שמע אברהם בקולי".

וזהו שתלוי וידוי מעשר במעשר עני דווקא. אך הרי הוא נקרא וידוי מעשר, שמתוודין דווקא, וכל וידוי והודאה הוא מבחינת הוד דווקא, ולאה תפסה פלך הודאה[46] שאמרה "הפעם אודה"[47], ומצד רחל אדרבה הוא שתיקה שתפסה פלך שתיקה[48], לכן מצד שזהו בחינת הודאה הוא שייך לבחינת לאה דווקא ולכן עיקר הוידוי הוא על מעשר שני דווקא, וכנ"ל.

והנה כל זה בו' שני השמטה, שהו' שנים רומזים על הו' מדות ושנת הג' והו' הם לנגד תפארת ויסוד דז"א, ובהם הוא מעשר עני, שזה רומז על בנין המלכות בזמן קטנותה, שמקבלת הסיהרא דמלכות מתפארת ויסוד ז"א שהם הראשים אליה.

והעיקר הוא שנת הג', כי הרי בשנות ד' ה' ו' הנה שנת הו' היא ג' לחשבונם, אם כן הרי סוף כל סוף הוא שנת הג'.

אלא שבזה גופא יש ב' בחינות הבונים את המלכות: תפארת ויסוד. ובאמת נחשבים לחד, שגוף

41. זוהר חלק א' דף רמט ע"ב.
42. במדבר כח, יא.
43. שם כה, ד.
44. ישעיהו נד, יב.
45. דברים כו, יד.
46. במדרש רבה פ' ויצא.
47. בראשית כט, לה.

ובריח כחד חשבינן. וזהו שבתורה אמר "מקצה שלש שנים" "בשנה השלישית", ג' דווקא.

וזהו שהמעשרות הם מתבואת הארץ דמלכות, אך אימתי צומחת הארץ דמלכות? הוא כשנמשך בה מהאור זרוע לצדיק דז"א. והוא בנין המלכות בזמן קטנותה שנבנית באמצעות ז"א דווקא.

וזהו שאומרים בוידוי מעשר "השקיפה כו' מן השמים"[49], דז"א "וברך את עמך את ישראל ואת האדמה", בחינת מלכות.

ומפני שהמלכות עומדת באחור ז"א, והיא מקבלת רק מבחינת אחוריים אז, שכל אחוריים הוא בחינת תרגום כידוע, לכן אומרים הוידוי בכל לשון.

ועניין זה דבניין המלכות הוא מה שמלכי מזרח בחינת תפארת, ומערב בחינת יסוד, דז"א בונים את המלכות.

{ה}

שנת שמיטה היא הנסירה, מדריגה הב' בבנין המלכות. מצוות הקהל היא היחוד והחשפעה פנים בפנים, מדריגה הג' בבנין המלכות.

אך בשנה הו' שהוא שנת השמטה, שאין זורעין את הארץ דמלכות, שאז שובתת הארץ כמ"ש "ושבתה הארץ"[50], והשנה הז' הוא בפרט לנגד מלכות, זה רומז על מה שבחינת מלכות נגמרת מז"א, שאין נמשך בה הזריעה מז"א, ואינה צריכה אז לז"א, כי נבנית מבינה עצמה שלא ע"י ז"א.

(והוא האמור[51] "שגבורי כח עושי דברו"[52], בשומרי שביעית הכתוב מדבר ע"ש, והיינו גבורי כח עושי דברו קאי על בנין המלכות מהגבורות בזמן הנסירה.

כמו בר"ה (ואח"כ לשמוע בקול דברו הוא כמו המשכת החסדים בחג הסוכות בבואה בפנים דז"א.

והוא היפך מהסדר "דשמע אברהם בקולי", ואחר כך "וישמור משמרתי", (ששמירה קאי על בנין המלכות מהגבורות, כי השמר הוא מצות לא תעשה[53]).

וכן בוידוי מעשר אומרים מקודם "שמעתי בקול ה' אלקי" ואח"כ "עשיתי ככל מצותך כו'".

והוא כי בבנין המלכות בזמן קטנותה נמשך לה מקודם החסדים מז"א ואח"כ הגבורות מז"א[54],

48. כמ"ש במדרש רבה שם.
49. דברים כו, טו.
50. ויקרא כה, ב.
51. במדרש רבה ריש פרשת ויקרא.
52. תהלים קג, כ.
53. עירובין צו ע"א.
54. כמ"ש בעץ חיים שער תיקון הנוקבא ובשער הירח בארוכה ע"ש.

מה שאין כן בהנסירה דימי נערותה ואחר כך ימי בגרותה הוא בהיפך שמתחלה נמשכין לה הגבורות בימי נערותה, ואח"כ החסדים בימי בגרותה.

כמו שמתחלה ראש השנה "שמאלו תחת לראשי"[55] ואחר כך סוכות "וימינו תחבקני". וכן בפסוק מתחלה "עשות משפט" ואח"כ "ואהבת חסד"[56].

(וכן בזמן הנסירה דר"ה ועשי"ת גופא, מתחלה נמשכין לה גבורות לגמרי בעת התרדמה, ואחר כך נמשכין גבורות ממותקות על ידי השופר, שהם כמו בחינת חסדים בערך הקודמים דעת התרדמה.

והוא האמור בדרז"ל "כל שנה שרשה בתחלתה מתעשרת בסופה"[57], מתחלה רשה ואחר כך מתעשרת. וכן הוא בצדיקים "תחלתן יסורין וסופן שלוה"[58]).

ואופן בגינה אז הוא על ידי הפלת תרדמה על ז"א, והמלכות אינה ישינה אז, זהו כשכל מלכי מזרח ומערב דתפארת ויסוד ז"א ישנים, אז דוד בחינת מלכות, "חצות לילה אקום להודות לך"[59].

וזהו המצוה דהקהל, ומה שהמלך דווקא קורא אז במשנה תורה דווקא, תלוי בשנה הז' דשמיטת הארץ, והיינו כשיש שנה הז' שזה רומז על נסירת המלכות מז"א, שנעשית נערה, אז המלך בחינת מלכות דווקא, קורא במשנה תורה. שמשנה תורה ספר "אלה הדברים" רומז גם כן על מלכות בפרט[60]. ובעזרת נשים דווקא, שעזרת נשים רומז גם כן על מלכות, כי העיקר בכאן הוא מלכות, ולא ז"א, כי הרי נגסרה מז"א.

אך אימתי הוא כל זה, הוא בחג הסוכות דשנה הח', היינו כי הרי בעת הנסירה דהיינו בעת התרדמה הרי אדרבה המלכות נתמלאית אז מגבורות ודינים הרבה ביותר, ואיך שייך לקרוא אז ולעשות הקהל אחרי שהיא מלאה גבורות ודינים, (שאז הוא רק בחינת עושי דברו ולא לשמוע) וצריך לעשות שיתמתקו הגבורות והדינים, שאז שייך לעשות הקהל ולקרוא.

ולכן אינו קורא בעשרת ימי תשובה דשנת הח', כי הרי בעשרת ימי תשובה דכל שנה הוא זמן הנסירה שהמלכות היא מלאה גבורות ודינים.

ולא שייך לקרוא בהימים שבין יום הכיפורים לסוכות שמקבלת אז חסדים גם כן, כי הרי החסדים שנמשכו בהד' ימים הללו, הם מועטים בערך שלא נמתקים עדיין הגבורות דמלכות.

ורק אחר יום א' דסוכות, שביום א' דסוכות נמשכו החסדים הגדולים והרבים דחסד, דחסד דפנימי דאימא, וחסד דחסד דמקיף דאימא על ידי מצות סוכה, וחסד דחסד דפנימי ודמקיף דז"א (ע"י נענוע הלולב ומיניו, והקפותיו)[61], אז נמתקו הגבורות דמלכות,

והמלכות היא אז בבחינת בוגרת שלמעלה מנערה שהיא בפנים דז"א ומקבלת החסדים, שזהו שבוגרת גימטריה אתרוג[62].

(ואז המלך קורא והעם שומעין כמ"ש למען ישמעו, והוא לשמוע בקול דברו).

והוא כמו שדוד מלכות, גבורות, "קרי לנפשיה חסיד" שמקבל מהחסדים בחג הסוכות, אחר שכל מלכי מזרח ומערב דז"א כבר נתעוררו משנתם ויושבים אגודות אגודות בכבודם, וידיו מלוכלכות כו' לטהר אשה דמלכות לבעלה ז"א, שתוכל לקבל החסדים ממנו.

וגם זה אינו מספיק עדיין לשיקרא חסיד, אלא כשנמלך במפיבושת. רבו ואומר לו יפה דנתי כו' שזהו מה שהמלכות אחר שנטהרה באה בפנים דז"א ומקבלת החסדים ממנו שהם ח' חסדים, היינו הה"פ יפה[63].

אך העיקר עכ"ז הוא מלכות שהיא הנבנית, והיא בפרצוף בפני עצמה לא דבוקה לז"א, אז הוא המצוה דהקהל.

שהכל מחוייבים להקהל גם הטף והנשים, כי כולם נכללים במלכות והיא הכוללת כל ישראל למגדול ועד קטן. וגם הנשים מחוייבים אם שהוא מצוות עשה שהזמן גרמא, מפני כי המצוה הזאת היא בבחינת מלכות דווקא, שהיא בחינת אשה כידוע. והמלך בלבד קורא שהוא בחינת מלכות. מה שאין כן בוידוי מעשר כל יחיד קורא, כי הרי יש שם ב' יחידים תפארת ויסוד. מה שאין כן כאן הוא רק המלך דמלכות.

ומפני שאימתי יוכל להיות הנסירה דמלכות שתעשה נערה, ואחר כך בוגרת, הוא כשיש מקודם בנין המלכות בזמן קטנותה ואם לא היה זה לא היה זה, וכן עפ"י פשוטו, אימתי יש השנה הז' הוא כשיש מקודם הו' שנים שעיקרם הוא שנה הג' והו' דתפארת ויסוד הראשים דמלכות בזמן קטנותה, לכן הקריאה בהקהל הוא בפרשת מעשרות ביחוד גם כן.

אך הרי בחינה זו דמלכות בהקהל הוא גבוה הרבה מבחינה דמלכות שבוידוי מעשר, זהו שלמדין וידוי מעשר שהוא בחג מן הקהל שהוא בחג. והלימוד הוא בגזרה שווה דווקא, שרומז על מה שנגזרו ז"א ומלכות זה מזה.

והגזירה צ"ל שווה, היינו כי וידוי מעשר שהוא תלוי בשנה הג' והו', הוא מצד תפארת ויסוד דז"א, והקריאה דהקהל שהמלך קורא הוא במלכות, וז"א ומלכות הרי הם גזירה שווה.

---

55. שיר השירים ב, ו.
56. מיכה ו, ח.
57. ראש השנה ט"ז, ע"ב.
58. וכן "מברך" מתחלה מ"ב ואחר כך רך, בזהר תצוה דף קפ"ז.
59. תהלים קיט, סב.
60. כמ"ש בפרי עץ חיים בכוונת הושענא רבא ע"ש.
61. כמ"ש בפרי עץ חיים שער חג הסוכות פ"א ע"ש.
62. כמ"ש בפע"ח שער הלולב, ועיין בע"ח שער לאה ורחל סופ"ג.
63. וכמו שכתבתי ברשימה על מארז"ל הזה בארוכה בס"ד.

ומי הוא האומר שהוא גזירה שווה, הוא שהמלמד הוא הקהל והלמוד הוא וידוי מעשר? והיינו כי הרי אימתי נעשה שווה הוא בשנת הז' שבו תלוי המצווה דהקהל, לכן המלמד הוא הקהל והלימוד הוא וידוי מעשר!

ועם כל זה הקריאה דהקהל הוא בחג הסוכות, בחדש תשרי, שאז הוא בנין המלכות שהיא העיקרית אז, ובחדש תשרי העיקר הוא בנין המלכות.

והקריאה דוידוי מעשר התלוי בשנה הג' והו' תפארת ויסוד דז"א הוא בפסח זמן החסדים[64]. ופסח הוא לנגד אברהם[65], "לושי ועשי עוגות"[66], בחינת חסדים, שבחינת חסדים הוא ז"א בכלל.

ומפני שהמכוון בענין המעשרות הוא להמשיך למלכות לכן הקריאה היא ביו"ט האחרון ז' של פסח שהוא לנגד מדת המלכות בפרט.

ומפני שהמלכות נבנית מהגבורות. ואימתי נאמר "עקב אשר שמע אברהם בקלי", שבן ג' הכיר את בוראו? (שעל דרך זה הוא מעשר עני שבו תלוי הוידוי מעשר), נאמר זה ליצחק דווקא, שהוא בחינת גבורות, והוא מה שנמתקין הגבורות.

לכן זמן הוידוי מעשר שהוא בז' של פסח, הוא במנחה דווקא, שזמן המנחה שייך ליצחק, שתיקן תפלת מנחה, והוא מה שעל ידי הוידוי מעשר ממתיקין את הגבורות דבחינת מנחה, כמו שעל ידי עק"ב דאברהם נמתקין הארצות האל כנ"ל. ומפני שוידוי מעשר הוא מצד ז"א לכן הוא ביום דווקא, שיום הוא בחינת ז"א, שמאיר השמש דתפארת ויסוד.

אך המכוון להמשיך למלכות העומדת באחור, לכן נאמר בכל לשון.

וקריאת הקהל העיקר הוא במלכות, שלכן המלך דווקא קורא, לכן לא נאמר שחיוב הקריאה הוא ביום דווקא, ואדרבה מדת המלכות היא מדת לילה. ומכל מקום אין החיוב בלילה דווקא, כי הרי זה מיירי בבוא המלכות בפנים דז"א, ונאמר בלשון הקודש דווקא, כי בבואה בפנים דז"א אז הדיבור דמלכות הוא לשון הקודש בחינת פנים. מה שאין כן בהיותה באחור הוא תרגום[67].

וזהו מה שלנגד הקהל אחד דמלכות יש ב' פעמים וידוי מעשר דז"א, הוא על דרך כמו שנים מקרא ואחד תרגום. אך מתהפך כאן הסדר שבהב' פעמים וידוי מעשר אומרים בכל לשון גם בתרגום, ובפעם אחד דהקהל אומרים בלשון הקודש דווקא.

היינו כי המכוון בוידוי מעשר הוא להמשיך מתפארת ויסוד, למלכות שבאחור, לכן הוא בלשון תרגום גם כן, והמכוון בקריאה דהקהל, הוא שהמלכות באה בפנים דז"א ומקבלת החסדים בשם, לכן הוא בלשון הקודש דווקא וכמובן.

ומפני שבהקהל אז המלכות היא גדולה מאד, לכן הקריאה היא על מקום גבוה, בימה. אך הבימה היא של עץ, שרומז על חסדים, ובימה הוא נוטריקון "בי מה" לרמז שהיא מקבלת מהחסדים על ידי ז"א שם מ"ה וד"ל.

ועל פי כל האמור מובן שב' אלו הענינים, דוידוי מעשר וקריאת הקהל, תלויים זה מזה ושייכים זה לזה, ושביעי תלוי בשלישי. אמנם סוף כל סוף הרי העיקר וההתחלה הוא וידוי מעשר, שבשלישי ששי, ואחר כך הקהל שבשביעי, ובדכורא ונוקבא העיקר הוא דכורא.

וכן במועדים הרי יום טוב של פסח הוא היסוד וההתחלה, ובפרט ז' של פסח שכתוב בו "עצרת לה' אלקיך לא תעשה מלאכה"[68], סתם[69], נמצא היסוד והעיקר הוא שלישי, דהיינו מה שנתמלאו שלש שנים, שאברהם בן ג' שנה הכיר את בוראו.

ובכלל המספר דשלשה רומז על ג' קוין דתיקון. והיינו החוט המשולש לא במהרה ינתק, שכשמלאו מספר שלשה, אז יש קיום לעולמי עד, בנין עדי עד.

ובכן שיהיה הברית שלכם, ברית קיים לעד ולעולמי עולמים. תהיו שבעי רצון וענג אמתי זמ"ז כל ימיכם לעולם. תעלו ותצמחו מעלה מעלה בכל טוב גשמי ורוחני.

(וכמו שוידוי מעשר התלוי בשלישי, הוא בז' של פסח, שאז הוא זמן לידת הנשמות כידוע, כמו כן יהיה אצלכם לידה בעגלא ובזמן קריב במהרה בימנו אם ירצה השם).

ותמצאו חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם. תהיו מאושרים ומבורכים כל ימיכם לעולם. ועינינו תראינה ותחזינה כל זה, בטובכם והצלחתכם הבשרי והנפשי גם יחד. ויזכנו השי"ת להתבשר מאתכם אך טוב וחסד ולהתראות עמכם במהרה בימינו לחיים ולשלום וכל טוב סלה.

בחפץ אביכם אוהבכם מעומק לבו ונפשו מתגעגע עליכם וחפץ בטובכם כל הימים לטוב.

לוי יצחק שניאורסאהן

64. זוה"ק חלק ג דף ג, ע"ב.
65. טור או"ח סוף סימן תיז.
66. בראשית יח, ו.
67. ועין בטעמי מצות להרב רבי חיים ויטאל ז"ל זיע"א פרשת ואתחנן בענין שנים מקרא ואחד תרגום ע"ש.
68. דברים טז, ח.
69. ועין בלקוטי תורה על פסוק זה.

שער ב
טעם מצוות וידוי בשנה השלישית ושישית ולמה מתייחס גוף הוידוי

מבוא וביאור מאת העורך

במכתב הקודם כתב כ"ק רבי לוי יצחק זיע"א ביאור פנימי ועמוק על דרך החסידות והקבלה, בעניין סדר שני השמיטה והמצוות הנוהגות בהם, מעשר ראשון, מעשר שני, וידוי מעשרות, שמיטה והקהל.

על מכתבו זה ענה לו בנו כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זיע"א במכתב עם כמה הערות למדניות אודות כמה הנחות-יסוד עליהם הביאור היה מושתת.

בשער זה יובאו שתי הערות מהדין ודברים בין האב ובנו זיע"א:

א) לפי ביאורו של כ"ק רבי לוי יצחק נ"ע במכתבו הטעם שמתוודים "וידוי מעשרות" לאחרי שנה שלישית ושישית הוא, כיון ששנים אלו רומזות על פי פנימיות העניינים לספירות השלישית והשישית: ספירת תפארת וספירת היסוד. שכן במידות אלו (בשונה מספירות חסד, גבורה, נצח והוד) מורגש יותר מציאות המקבל (ולא המשפיע), ולכן אז נשלם פנימיות ענין ה"מעשרות", שנועד לתקן את הספירה העשירית - ספירת המלכות, המקבלת מכל הספירות, ולכן אז דווקא מתוודים.

במכתבים שלפנינו ידונו האב ובנו על גדר מצוות וידוי מעשרות על פי נגלה, מה טעם מתוודים דווקא לאחרי שנה שלישית? האם וידוי המעשר הונח והתייסד בעיקרו על 'מעשר עני' או שמא על כללות על התרומות ומעשרות?

ב) במכתבו כתב כ"ק רבי לוי יצחק נ"ע שוידוי מעשר הגם שהוא הושתת ותלוי במעשר עני, מכל מקום גוף הוידוי מתייחס בעיקר למעשר שני. והוכיח דבריו מלשון הרמב"ם "מי שאין לו אלא מעשר שני בלבד מתוודה - שעיקר הוידוי במעשר הוא".

במכתבים שלפנינו ידונו האב ובנו בהוכחה זו, האם מי שאין לו אלא מעשר ראשון בלבד מתוודה או לא?

[מלבד זאת יש במכתב כ"ק אדמו"ר עוד שתי הערות על מכתב אביו, ועליהן יש תשובות ופלפולים מכ"ק רבי לוי יצחק נ"ע, במאמרינו זה לא ניגע בהם, ואי"ה עוד חזון למועד.]

•

כפי שנכתב בהקדמה למאמר זה, גוף מכתב כ"ק אדמו"ר זי"ע איננו תחת ידינו, אך בספר "רשימות" חוברת קס"ח, רשם כ"ק אדמו"ר זי"ע לעצמו את נקודות ההערות וההשגות על מכתב אביו.

כ"ק רבי לוי יצחק ענה על הערות אלו במכתב מתאריך י"ט שבט ה'תרצ"ב[1] הנמצא תחת ידינו. במכתב זה מתפלפל כ"ק רבי לוי יצחק עם בנו, במעמקי הסוגייה בגדר דין וידוי מעשר ובדיני וידוי מעשר וכו'.

רבי לוי יצחק נ"ע מחדש מהלך נפלא בכל מהלך הסוגייה, ומסיים את מכתבו "**ולפי האמור כשתעמיק בזה יתורצו הקושיות שבמנחת חינוך שם, ואכמ"ל**". במנחת חינוך (מצוה תר"ז) נשאר בצ"ע על אחת-עשרה קושיות על דברי הרמב"ם, ולפי מהלכו המחודש של כ"ק רבי לוי יצחק נ"ע מתורצים כל הקושיות.

במסגרת מאמר זה לא נכנסנו לבאר האיך מתורצים כל הקושיות מחמת קוצר הזמן, אך "תן לחכם ויחכם עוד", ואי"ה עוד חזון למועד.

הערה א'

האם 'וידוי מעשרות' קשור למעשר עני או לכל המעשרות

א.

מצוות ביעור מעשרות ומצוות וידוי מעשרות

בדין תרומות ומעשרות נצטווינו בתורה בשתי מצוות - מצוות ביעור מעשרות ומצוות ווידוי מעשרות:

א] מהות מצוות **ביעור מעשרות** היא, שלאחר

1. בנוגע לתאריך המכתב ראה הנכתב בסוף המכתב.

השנה השלישית והשישית של שנות השמיטה, צריך לסיים להפריש את כל התרומות ומעשרות של כל שלושת השנים שעברו, שהם תרומה, (תרומת מעשר), מעשר ראשון, מעשר שני, מעשר עני, ביכורים, חלה, לקט, שכחה, פאה,

כלומר שאם נשאר בבית תרומה משנה שניה או ביכורים משנה שלישית וכדומה, הרי שבבוא ערב חג הפסח שלאחרי שנה שלישית ושישית משני השמיטה, צריכים לבערם מן הבית ולעשות בהם כמצווה בתורה תרומה לכהן מעשר ראשון ללוי וכו'.

כמ"ש "מקצה שלוש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך בשנה ההיא ובא הלוי . . והגר והיתום והאלמנה . . ואכלו ושבעו"[2].

זמן המצווה הוא בערב פסח של שנה רביעית ושביעית, כיוון שאז מסיימים את יבול השנה השלישית והשישית כמ"ש בירושלמי[3] "נאמר כאן מקצה ונאמר להלן "מקץ שבע שנים"[4], מה להלן במועד אף כאן במועד, יכול מה להלן בחג הסוכות אף כאן בחג הסוכות, תלמוד לומר "כי תכלה לעשר"[5], אימתי מכלה לעשר בפסח של רביעית".

ב] מהות מצוות **וידוי מעשר** היא, לאחר ביעור מעשרות נצטווינו להתוודות על המעשרות, כלומר להתוודות לפני ה' ולומר שקיימנו מצות תרומות ומעשרות, כמ"ש "כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית שנת המעשר ונתת ללוי לגר ליתום ולאלמנה. . ואמרת לפני ה' אלקיך ביערתי הקדש מן הבית וגם נתתיו וגו'"[6].

ב.

חקירה בגדר המצווה, האם עיקר המצווה היא על מעשר עני או על כל התרומות ומעשרות?

והנה יש לחקור בגדר דין מצות וידוי מעשרות: האם זה שהמצווה להתוודות לפני ה' על המעשרות היא בשנה השלישית והשישית, האם הוא מפני שהמצווה בעיקרה מיוסדת ותלויה במצוות מעשר עני, שהיא רק בשנה שלישית ובשנה שישית, אלא שאגב אורחא כבר מתוודים על כל התרומות ומעשרות,

או שמא יש לומר שהמצווה בעיקרה מיוסדת על כל סוגי התרומות ומעשרות, ועל כולם צריכים בעצם להתוודות, אלא הטעם שנקבעה בשנה השלישית ובשנה השישית, הוא מפני שבשנים אלו מסיימים להפריש את כל סוגי התרומות ומעשרות, שהרי בשנים אלו מפרישים מעשר עני, ואם כן יש להתוודות תיכף ולא להמתין עד סיום כל שנות השמיטה שהרי מאיזה טעם יאחרוהו יותר, הרי אין מעבירין על המצוות[7].

ג.

הוכחות לשני הצדדים

ויש להוכיח לכאן ולכאן. דהנה בירושלמי[8] נחלקו האם הצוות וידוי מעשרות היא בשנה הרביעית לאחרי השנה השלישית, או גם בשנה החמישית.

ומזה שאין מוכרח שהוידוי הוא לאחרי השנה השלישית הרי שעיקר המצווה התייסדה על כל התרומות ומעשרות ולאו דווקא על מעשר עני.

וז"ל הירושלמי: "חבריא אמרין שאינו מתוודה ברביעית אלא בחמישית". ודייקו זה ממה שכתוב במצות ביעור מעשרות, "מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך בשנה ההיא", "השנה ההיא אתה מבער ואי אתה מתודה בשנה ההיא אלא בשנה החמישית".

אמר רבי הילא שאינו מעכב ודאי ברביעית אלא בחמישית. כלומר דעתו של רבי הילא שאפשר להתוודות גם ברביעית אבל לאו דווקא ברביעית,

ומסיים בירושלמי "מאי נפק מבינייהון? (מה הנפקא מינא בין הדעות?) עבר ונתוודה ברביעית! על דעתייהו דחבריא פסול, על דעתיה דרבי הילא כשר", עכ"ל. (= לפי דעת חבריא פסול, לפי דעת רבי הילא כשר).

העולה לנו מדברי הירושלמי שישנה דעה שמתוודים בחמישית, ואפילו דעת החולקים היא שאפשר גם ברביעית וגם בחמישית, (ולכאורה הוא הדין בשישית[9]).

הרי שהמצווה הונחה על כל התרומות ומעשרות, ולאו דווקא על מעשר עני שבשלישית, שהרי לדברי הירושלמי אין צריכים להתוודות סמוך לשנה שלישית דווקא.

אך מאידך יש להוכיח ארבע הוכחות לאידך גיסא, שעיקר מצוות וידוי מעשרות הונחה על מעשר עני דווקא:

א) מלשון הכתוב "כי תכלה לעשר וגו' **בשנה השלישית שנת המעשר**".

דהנה במצוות ביעור מעשרות לשון הכתוב הוא "**מקצה שלוש שנים** וגו'" ואילו במצוות וידוי מעשרות לשון הכתוב הוא "כי תכלה לעשר גו' **בשנה השלישית** שנת המעשר", הרי שבמצוות ביעור מעשרות הדגש הוא על שלוש שנים, ואילו מצוות וידוי מעשר הדגש הוא בעיקר על השנה השלישית, שבה מפרישים מעשר עני.

ב) וכן מהמשך הכתוב "בשנה השלישית **שנת המעשר**", שבפשוטו של מקרא פירושו שנת

2. דברים יד, כח.
3. מעשר שני פ"ה ה"ג
4. דברים לא, י.
5. שם כו, יב.
6. שם יב-טו.
7. יומא ל"ג ע"א.
8. מעשר שני פ"ה ה"ג שם
9. הוספת כ"ק אדמו"ר ברשימותיו להלן.

המעשר עני, כמו שכתוב באבן עזרא וברשב"ם[10], ועוד. וכן איתא בספרי, על פי פירוש התורה והמצוה להמלבי"ם שם. ובתרגום ירושלמי גם כן כתב בפירוש "שנת מעשרתא דמסכיניא".

ואפילו לפי פירוש רש"י שפירש וז"ל: "שנת המעשר: שנה שאין נוהג בה אלא מעשר אחד, ואיזה? זה מעשר ראשון!", כלומר בשנה ראשונה ושנייה, נוהגים שתי סוגי מעשרות, מעשר ראשון ומעשר שני, ואילו בשנה השלישית אין בה מעשר שני, (ותמורתו יש מעשר עני) ממילא נשאר בה רק מעשר אחד, מעשר ראשון, וזהו פירוש "שנת המעשר".

הנה מה שפירש כן הוא מחמת הכרח דרשות הכתובים שבגמרא, אך עדיין גם לשיטת רש"י פשוטו של מקרא הוא "שנת המעשר" מעשר עני.

דהנה בגמרא[11] אמרו: "שנת המעשר, שנה שאין נוהג בה אלא מעשר אחד, ואיזה, זה מעשר ראשון (ולא מעשר שני). ואימא זה מעשר עני (כלומר שיפרישו בשנה שלישית רק מעשר עני ולא יפרישו לא מעשר ראשון ולא מעשר שני), אמר קרא ("כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר אשר נתתי לכם מאתם בנחלתכם" ודרשינן) "את המעשר בנחלתכם" מה נחלה אין לה הפסק אף מעשר ראשון אין לו הפסק" (כלומר שמעשר ראשון מפרישים כל השנים).

ומעתה הרי לפי ההו"א "ואימא זה מעשר עני", שלא יפרישו מעשר ראשון בשנה שלישית, האיך יתפרש לפי זה דברי הכתוב "כי תכלה... בשנה השלישית שנת המעשר"? על כרחך שיתפרש "שנה של מעשר עני",

ואם כן הרי הטעם שלא לומדים כך למסקנא הוא רק מפני הכרח הדרשה "את המעשר בנחלתכם" שמעשר ראשון אין לו הפסק, אבל מצד פשוטו של מקרא פירוש הכתוב "שנת המעשר" עדיין קאי על מעשר עני. ורק מצד הכרח הלימודים דרשינן על מעשר ראשון.

ג) וכן משמע מלשון הרמב"ם[12] שעיקר מצוות וידוי מעשר הוסדה ותלויה במעשר עני דווקא, כמ"ש הרמב"ם שם בזה"ל: "ואין מתוודין וידוי זה אלא אחר השנה שמפרישין בה מעשר עני" ומדלא כתב שאין מתוודין וידוי זה אלא אחר השנה שמסיימים להפריש המעשרות, אלא כתב "אחר השנה שמפרישין בה מעשר עני", הרי שתלה את הוידוי במעשר עני דווקא.

ד) וביותר יש לטעון מסברא, שהרי אם וידוי מעשרות נתקן על כל התרומות ומעשרות, והטעם שמתוודים אחרי השנה השלישית ולא פעם אחת בשבע שנים, הוא מפני שאז מסיימים להפריש כל המעשרות, ואם כן למה יאחרוהו, הא אין מעבירים על המצוות, כנ"ל.

הרי לפי זה הרי מטעם הנ"ל היה ראוי יותר להתוודות בכל שנה ושנה בפני עצמה על התרומות ומעשרות השייכים לשנה ההיא, דהא אין מעבירין על המצוות, ואם כן מדוע להמתין מלהתוודות על מעשרות שנה ראשונה עד לאחר שנה שלישית.

ומזה שאין מתוודין בכל שנה ושנה בפני עצמה, רק מתוודים פעם אחת לאחרי שנה שלישית ושנה שישית על כל שלושת השנים שלפני זה. הרי מוכח שמצוות וידוי מעשר לא הונחה בעיקרה על כל המעשרות, ואינה תלויה בכל השנים אלא שאין מעבירין על המצות, כי אם שמצות וידוי מעשרות הונחה מעיקרה ותלויה דווקא במעשר עני, ולכן מתוודים רק אחרי שמפרישים מעשר עני.

•

הערות כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש על דברי אביו

ההערות נכתבו בקיצור ברישמותיו ומובאות כאן בתוספת מילות-קישור

א) מ"ש **אאמו"ר** בענין מצות וידוי מעשר בשנה הד' והו',
שזהו לפי שהוידוי תלוי במעשר עני דווקא לכאורה אינו מוכרח, דיש לומר ע"פ פשוט:

אפשר הי' להיות וידוי מעשר רק אחרי שנת ג' או ו', דהוידוי קאי (לא רק על מעשר ראשון ושני, אלא) גם על מעשר עני, ומעשר עני הפרישו רק בשנת ג'. וע"פ **סברא** צריך ליסמוך הוידוי לנתינת המעשר כל כמה דאפשר, דלמה יאחרוהו? ו"אין מעבירין על המצות"[13] וכו', ולכן זמן הוידוי אינו יכול להיות אלא אחרי שנת ג' או ו'.

ובאמת – בירושלמי מעשר שני פ"ה ה"ג איתא חד אב"א דמתודין רק בשנת ה', ואב"א דבד' או בה' (ואולי ה' לאו דווקא, וגם בו' אפשר), ומזה מוכח שאין זה תלוי במעשר עני דווקא, שהוא בשנה השלישית (והששית).

10. על הפסוק
11. ראש השנה דף י"ב ע"ב
12. פרק י"א מהלכות מעשר שני ונטע רבעי הלכה ה'.

מכתבו של רבי לוי יצחק

על מנת להקל על הקורא את ציוני המקורות שבגוף דבריו הק' הורדנו להערות שוליים וכן הוספנו אי אלו מילות-קישור וציוני מקורות בגופן שונה

ב"ה, אור ליום ד' י"ט שבט, התרצ"ב.

אהובי מחמדיי שיחיו.

קבלתי את מכתבך הבטוח משבוע העברה, ותשואות חן בעד זה. ויהי נא מטובכם לשלוח גם משארי מכתבים כאשר כתבתי לך, היינו מי"ט כסלו דאשתקד ומכ"ד טבת דהשתא.

ועל דבר הערותיך על מכתבי נהנתי מהם מאד, "ואם חכם בני ישמח לבי גם אני כו'"[14], ומי ייתן והיה שתעשו הערות גם על שארי העניינים האמורים בו.

ובגוף הערותיך, הנה הערתך הא' שרצית לומר שלא היה אפשר להיות הוידוי לא לפני שנת ד' וו', דכיון שצריך לומר בוידוי כל המעשרות, ולפניהם עדיין לא הפריש מעשר עני, איך יאמר לגר ליתום כו'.

ואם כן מי יאמר שהוידוי עיקרו תלוי במעשר עני דווקא?

הנה מלבד זה שאם נאמר שעיקרו של וידוי אינו תלוי כשהפריש מעשר עני דווקא, למה באמת הונחה מצות וידוי אחר שהפריש כל מיני מעשר, ולא אחר כל שנה ושנה בפני עצמה. (ויאמר בהוידוי דכל שנה רק מענין המעשרות השייכים להשנה ההיא). הרי כתבת בעצמך שאין מעבירין על המצות. ואם כן למה מאחרין הוידוי שאחר שנות א' ב', וד' ה', עד אחר שנות ג' ו'? אלא על כרחך לומר שעיקרו דוידוי תלוי כשהפריש מעשר עני דווקא.

הנה מלבד זה, לשון הרמב"ם[15] "ואין מתוודין וידוי זה אלא אחד השנה שמפרישין בה מעשר עני", מורה שהוא תלוי במעשר עני דוקא.

וגם לשון הכתוב כי תכלה לעשר כו' בשנה השלישית כו' ואמרת כו' בפרשת תבוא, ולא קאמר כי תכלה לעשר כו' דשלש שנים כאמור בפרשת ראה "מקצה שלש שנים", ולא קאמר שם מקצה השנה השלישית, משמע ומורה שמצות וידוי תלויה בעיקרה כשהפריש מעשר עני דווקא.

וגם לשון הכתוב שנת המעשר, שפשוטו של מקרא קאי על המעשר עני שהוא בשנה השלישית דוקא. (כמ"ש בתרגום ירושלמי שנת מעשרתא מסכיניא, וכן הוא ברבינו אברהם בן עזרא, ובפירוש הרשב"ם.

ורש"י פירש שנת המעשר על מעשר ראשון ע"ש. והוא מהגמרא[16]. ולשון הספרי מורה יותר שמפרש שנת המעשר על מעשר עני. ועיין בפירוש התורה והמצוה להמלבי"ם ז"ל שם.

ובאמת גם מהגמרא דראש השנה שם מוכח שפשוטו של מקרא "המעשר" מורה על מעשר עני, וכמו שאמרו שם או אינו אלא אף מעשר ראשון נמי יבמל כו'.

והיינו שיתפרש כפשוטו של מקרא שהמעשר קאי על מעשר עני, ורק מצד הכרח הלימודים מהפסוקים שהביאו שם על כרחך לפרש שהמעשר קאי על מעשר ראשון, ועם כל זה פשוטו של מקרא נשאר שהמעשר קאי על מעשר עני, וד"ל).

ועל זה כתיב אחר כך מצות וידוי ואמרת כו', משמע מזה שהוידוי עיקרו תלוי במעשר עני.

13. פסחים סד, ב. וש"נ.
14. משלי כג, טו
15. בפי"א מהלכות מעשר שני ונטע רבעי הלכה ב',
16. דראש השנה דף י"ב ע"ב.
17. פי"א מהלכות מעשר שני ונטע רבעי הל' י"ד.
18. וז"ל: "לא נתבאר בדברי רבינו מי שאין לו אלא מעשר ראשון אם יתודה או לא, ונראה שאינו מתודה". עכ"ל.

הערה ב'

בדין וידוי מעשר למי שאין לו אלא מעשר ראשון

כתב הרמב"ם[17]: "מי שאין לו אלא מעשר שני בלבד מתוודה, שעיקר הוידוי במעשר הוא, וכן אם לא היה לו אלא ביכורים בלבד מתוודה, שנאמר "בערתי הקודש", הקדש הראשון שהוא הביכורים, אבל מי שאין לו אלא תרומה בפני עצמה אינו מתוודה, שאין התרומה טעונה וידוי אלא בכלל שאר המתנות". עכ"ל.

א.

חקירה בדין מי שאין לו אלא מעשר ראשון, דיוקים בדברי הרמב"ם לכאן ולכאן.

והנה הרדב"ז חקר בדברי הרמב"ם[18], מה דינו של מי שאין לו אלא **מעשר ראשון** האם מתוודה או לא? דהנה על מי שאין לו אלא מעשר שני או ביכורים כתב הרמב"ם דמתוודה, ומי שאין לו

אלא תרומה אינו מתוודה, אך לא נתבאר בדברי הרמב"ם מה דינו של מי שאין לו אלא מעשר ראשון.

מסקנת הרדב"ז בדברי הרמב"ם היא שמי שיש לו רק מעשר ראשון אינו מתוודה, והביאור בזה דהנה משגרת לשונו של הרמב"ם נראה דמי שאין לו אלא **מעשר ראשון** אינו מתוודה, דבראשית דבריו כתב מי שאין לו אלא "**מעשר שני**" מתוודה ואף על פי שממשיך שמי שאין לו אלא ביכורים מתוודה, מוסיף מיד טעמו של דבר שנאמר "ביערתי הקודש" הקודש הראשון.

ומה שבסוף דבריו כתב "מי שאין לו אלא תרומה אינו מתוודה" ולא כתב מי שאין לו אלא או תרומה או מעשר ראשון, הוא מפני שבתרומה היה צד לומר שיתוודה הואיל וקראו הכתוב ראשית, קמ"ל שלא, אבל על מעשר ראשון בלבד לא היתה הו"א שיתוודה, לכן לא הזכירו הרמב"ם כלל.

אך החסדי דוד כתב[19] למסקנא בדברי הרמב"ם שמי שאין לו אלא מעשר ראשון הרי זה מתוודה, ודייק זה מלשון הרמב"ם "דעיקר הוידוי במעשר הוא", ולא כתב "דעיקר הוידוי במעשר שני הוא", הרי שגם על מעשר ראשון מתוודה.

ומה שעל תרומה בלבד אינו מתוודה, הוא מפני שתרומה לא כתיבה בוידוי בהדיא, ואין מתווים עליה בפירוש רק נלמד מריבוי הלשון "וגם נתתיו ללוי" כפרש"י "וגם לרבות את התרומה", ועל כן מי שיש לו תרומה בלבד אינו יכול להתוודות.

ומה שפתח הרמב"ם "מי שאין לו אלא מעשר שני", ולא כתב "מי שאין לו אלא מעשר בלבד מתוודה", הוא מפני שבמקורו של דין זה[20] כתובים עוד פרטים ודינים **שאינם** נוהגים אלא במעשר שני בלבד, ולכן נצמד הרמב"ם ללשון המקור כמ"ש בכללי הרמב"ם[21] שהרמב"ם בהביאו דבר ממקורו כותב הוא בלשון המקור, אך האמת הוא שגם על מעשר ראשון בלבד מתוודים.

ב.

הוכחה מדברי הגמ' בסוטה שמתוודין על מעש"ר בלבד

ולכאורה יש להוכיח מדברי הגמרא[22] שאמרו שם על מאמר המשנה "יוחנן כהן גדול העביר הודיית המעשר", מאי טעמא? אמר רבי יוסי ברבי חנינה לפי שאין עושין אותו כתיקונו, דרחמנא אמר דיהבי ללויים ואנן יהיבנן לכהנים, (עזרה הסופר קנס את הלויים שלא יקבלו מעשר ראשון מפני שסירבו לעלות לארץ ישראל מן הגולה). ומכיוון שאין מפרישין מעשר ראשון כתיקונו לכן אין מתוודים וידוי על התרומות ומעשרות.

והקשו בגמרא "ולודי אשארא (=על שאר המעשרות)? אמר ריש לקיש כל בית שאין מתוודה על מעשר ראשון שוב אין מתוודה. אמר אביי מאי טעמא הואיל ופתח בו הכתוב תחילה". ופירש רש"י "פתח בו כו' - מה שכתוב ונתת ללוי זה מעשר ראשון".

הרי חזינן מדברי הגמרא בפירוש שדווקא למעשר ראשון יש מעלה מיוחדת בעניין וידוי מעשרות עד כדי כך שכל בית שאין מתוודה על מעשר ראשון שוב אין מתוודה.

ג.

חידוש בדברי הגמ' להתאימו לדעת הירושלמי

איברא דהרמב"ם לא פירש את הגמ' שם כדברי רש"י, שהרי רש"י פירש מה שכתוב "פתח בו הכתוב תחילה" על הפסוק "כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית שנת המעשר **ונתת ללוי**" שזה קאי על מעשר ראשון.

ואילו הרמב"ם כתב[23] וז"ל: "וצריך להפריש המתנות על הסדר... ובזמן שהיו נותנים מעשר ראשון לכהנים לא היו מתוודין, שנאמר וגם נתתיו ללוי". עכ"ל. הרי שהרמב"ם פירש דברי הגמרא "הואיל ופתח בו הכתוב תחילה" על הפסוק שכתוב בשעת הוידוי "ועבית ואמרת לפני הוי"ה אלוקיך ביערתי הקדש מן הבית וגם נתתיו ללוי".

(והטעם מה שנקרא זה פתח בו הכתוב תחילה, והרי לכאורה "ביערתי הקדש" שקאי על מעשר שני וביכורים, בו פתח הכתוב תחילה, יתבאר להלן).

מקורו של הרמב"ם הוא לכאורה בדברי הירושלמי[24] שאמרו שם: "וגם נתתיו ללוי מכאן שאין נותנין מעשר ראשון לכהונה". והנה על כרחך לומר שאין כוונת הירושלמי כפשוטו, לחדש את הדין שאין נותנין מעשר ראשון לכהנים[25], שהרי אם כן הרי אין כאן מקומו של דין זה, כי אם בפרשת קרח, או ראה, כשמדובר בתורה בעניין מתנות כהונה ולויה. ומדוע הובא דין זה כאן בפרשת כי תבוא כשמיירי בענין וידוי מעשרות?

---

19. זה לשון החסדי דוד לתוספתא מעשר שני פ"ה, יג: "והרמב"ם ז"ל.. אע"ג דלא הזכיר אלא מעשר שני, נראה דלרבותא נקטיה, דאף על גב דאינו מפורש במקרא, עם כל זה הוא מעיקר הוידוי, דהקדש קאי עליה, וכל שכן מעשר ראשון ומעשר עני שמפורשים במקרא, נתתיו ללוי ולגר וכו', לאפוקי תרומה שאינה מפורשת אלא אתיא מריבוייא. ותדע שזו כוונת רבינו, שהרי מסיים שעיקר הוידוי במעשר סתם, ולא קאמר שעיקר הוידוי במעשר שני". עכ"ל.

20. ירושלמי ביכורים פ"ב ה"ב.

21. ראה יד מלאכי כללי הרמב"ם אות ב'.

22. סוטה דף נ"ח ע"א.

23. פי"א מהל' מעשר שני ונטע רבעי הל' י"ג.

24. מעשר שני פ"ה ה"ה.

25. האמת הוא שהפני משה על אתר כן פירש כך וצ"ע בדבריו.

אלא על כרחך לומר דכוונת הירושלמי באמרו "מכאן שאין נותנין מעשר ראשון לכהונה" היא לומר שאם עבר ונתן המעשר ראשון לכהנים שוב אין מתוודה, ונלמד זה מהכתוב "וגם נתתיו ללוי", הרי שמקורו של הרמב"ם שכתב "ובזמן שהיו נותנים מעשר ראשון לכהנים לא היו מתוודין, שנאמר וגם נתתיו ללוי" הוא בדברי הירושלמי.

ובאמת הואיל ובגמרא סוטה דילן לא אמרו מאיזה פסוק נלמד דין זה, רק אמרו הואיל ופתח בו הכתוב תחילה, עדיף לנו לפרש ולומר שכוונת הבבלי הואיל ופתח בו הכתוב תחילה בהפסוק "וגם נתתיו ללוי". דמה טעם לפרש דכוונת הבבלי לפסוק כי תכלה לעשר ונתת ללוי, ולעשות פלוגתא בין הבבלי לירושלמי? מסתברא יותר לומר דמפרש הואיל ופתח בו הכתוב תחילה בוידוי עצמו שאומר ביערתי הקדש וגם נתתיו ללוי, ואז יתיישבו דברי הבבלי והירושלמי אל נכון.

ד.

יחדש מהלך חדש בדברי הגמ' "הואיל ופתח בו הכתוב תחילה"

ומה שנקרא הכתוב "וגם נתתיו ללוי" תחילה, (- הואיל ופתח בו הכתוב תחילה) הגם שכתוב לפני זה "בערתי הקדש מן הבית" דקאי על מעשר שני וביכורים.

מחדש רבי לוי יצחק נ"ע דהנה בוידוי אומרים שני דברים: ביעור ונתינה "**ביערתי** הקודש מן הבית וגם **נתתיו** ללוי לגר ליתום ולאלמנה", יש תרומות ומעשרות שביערתי ויש שנתתי. ועל כן הגם שלא פתח הכתוב במעשר ראשון תחילה, בכללות הוידוי, מכל מקום נקרא מעשר ראשון פתח בו הכתוב תחילה.

דהנה הוידוי הוא מורכב מכמה וכמה חלקים, קודם כל מדברים על ביעור, "ביערתי הקדש מן הבית", אח"כ על הפרשה ונתינה, "וגם נתתיו ללוי לגר ליתום וגו', אח"כ פרטי דיני המעשרות, לא עברתי ממצותיך... לא אכלתי באוני וגו'.

והנה בהלכות הוידוי יש כמה דברים שהם לעיכובא ויש כמה פרטים שאינם לעיכובא[26]. והכלל בזה הוא, כל דבר שהוא תחילה בהחלק שלו הוא לעיכובא, מה שאין כן דבר שהוא רק נגרר בתוך החלק שלו אינו לעיכובא.

כגון מעשר שני הוא לעיכובא, חלה אינו לעיכובא, והטעם שנאמר "בערתי הקדש מן הבית", "הקדש" זה מעשר שני ונטע רבעי הקרוי קדש, "מן הבית" זו חלה שהיא המתנה של כהנים בבית. ומפני שמעשר שני הוא תחילה בקטע זה לכן הוא לעיכובא, אך חלה שאיננה תחילה בקטע זה אינה לעיכובא.

והטעם בכלל זה הוא, מפני שצריך לומר את כל חלקי הוידוי, ואם לא קיים חלק אחד מחלקי הוידוי איך יתוודה על זה ויאמר שקר.

מה שאין כן אם קיים ההתחלה של כל חלק וחלק, על כל פנים ההתחלה שבו, הגם שלא קיים כל הפרטים שמתוודה עליהם אחר כך בהמשך קטע זה, אך מכל מקום אינו אומר שקר, אלא מתוודה על האמת אלא שמזכיר עוד פרטי דינים שיש בהלכות אלו בכללות.

וזהו הטעם שאם הפריש ונתן מעשר ראשון לכהן, שאז אינו יכול לומר "וגם נתתיו ללוי" שהרי זהו שקר, והרי תיבות אלו הם ההתחלה של חלק הוידוי שמדבר בעניין נתינה, אשר על כן אינו יכול להתוודות.

ה.

הוכחה מדברי הגמ' בסוטה שאין מתוודים על מעש"ר בלבד

ולפי מה שנתבאר לעיל שדברי הגמרא "הואיל ופתח בו הכתוב תחילה" קאי על הפסוק "וגם נתתיו ללוי" כדברי הירושלמי, ולא על הפסוק "כי תכלה לעשר... ונתת ללוי".

הרי לא זו בלבד שאין קושיה מדברי הגמרא, ואין הוכחה לשמי שאין לו אלא מעשר ראשון בלבד מתוודה, כי אם אדרבא זהו הוכחה וראיה מוכחת שמי שאין לו אלא מעשר ראשון בלבד אינו מתוודה.

שהרי אם ההתחלה שבכל שלב ושלב של הוידוי הוא לעיכובא, עד כדי כך שהמפריש מעשר ראשון לכהן אינו מתוודה, שהרי זה ההתחלה של החלק של נתינה "נתתיו".

קל וחומר שמי שיש לו רק מעשר ראשון ואין לו מעשר שני כלל, שאינו יכול להתוודות, שהרי איך יאמר "ביערתי הקודש מן הבית" שזה תחילת כל הוידוי והוא אין לו מעשר שני, אלא על כרחך מגמרא זו מוכח שמי שאין לו את תחילת כל הוידוי, שהוא מעשר שני, אינו יכול להתוודות.

מה שאין כן שאר חלקי הוידוי שהם אינם תחילת הוידוי, ואינם עיקר הוידוי, ואין מתוודין עליהם בפני עצמם, הן אמת שבכל אחד מהם בפני עצמו מעכב ההתחלה שבו, כלומר שאם לא קיים את התחלה של כל חלק בהוידוי שוב אינו יכול להתוודות,

אך מכל מקום אינו חייב בכל הפרטים עכשיו, כלומר שעכשיו בשעת הוידוי מה שמעכב הוא רק תחילת הוידוי דהיינו מעשר שני או ביכורים, הנקראים קודש "ביערתי הקודש מן הבית".

מה שאין כן כל שאר הדברים אפשר להתוודות גם אם קיים בשנים שעברו, ולאו דווקא עכשיו

26. ראה משניות מעשר שני פ"ה משנה י-יב.

בשעת הוידוי, רק מעשר שני כיון שזו היא התחלת כל הוידוי, לכן היא צריכה להיות עכשיו בשעת הוידוי כיון שהתחלת הוידוי צריך להיות אמת עכשיו.

אבל לגבי שאר חלקי הוידוי מצטרף גם מה שהפריש בשנים שלפני זה, ובלבד שכאשר מקיים כל שאר התרומות ומעשרות, תרומה מעשר ראשון וכו', יקיים כל תחילה של כל שלב של הוידוי כהלכתו כדי שכאשר יבוא שעת הוידוי לא יהיה שקר בתחילת שום שלב שבוידוי.

•

הערות כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש על דברי אביו

ההערות נכתבו בקיצור ברישמותיו ומובאות כאן בתוספת מילות-קישור

ב) מ"ש אאמו"ר שעיקר הוידוי הונח על מעשר שני דוקא, כמ"ש הרמב"ם "מי שאין לו אלא מעשר שני בלבד מתודה" הנה **הא** דכתב הרמב"ם "מי שאין לו אלא מעשר שני בלבד מתודה וכו'", **נראה** ד"מעשר שני" לאו דוקא, ובכל המעשרות הדין כן (שאם אין לו אלא מעשר ראשון או מעשר עני בלבד מתודה עליו), דמאי שנא.

וכן משמע ג"כ מהטעם שנתן לדין זה: "שעיקר הוידוי במעשר הוא" – דלא קאמר "מעשר שני", אלא "מעשר", דקאי על כל המעשרות.

וכן משמע מסוף דבריו: "אבל מי שאין לו אלא תרומה בפני עצמה אינו מתודה שאין התרומה טעונה וידוי אלא בכלל שאר המתנות" – דמזה משמע להדיא שרק תרומה (ותרומת מעשר). שנתרבה מריבוי ד"וגם נתתיו", אינו מתודה, ולא מעשר עני או מעשר ראשון שמתודה עליהם.

והא דקאמר הרמב"ם "מעשר שני" אפשר לומר שהוא משום דבמתניתין (בכורים פ"ב מ"ב) ששם הוא המקור לדין זה, קאי במעשר שני (והוא משום דנקט שם עוד דברים, שאינם אלא במעשר שני), ולכן העתיק כן גם הרמב"ם, כדרכו להביא דין המפורש להדיא. וכדאיתא בכללי הרמב"ם.

ואדרבה: מצינו מעלה במעשר ראשון לגבי שאר כל המעשרות לענין אמירת הוידוי בסוטה (מח, א) "אמר ריש לקיש כל בית שאין מתודה על מעשר ראשון שוב אינו מתודה על שאר המעשרות, מאי טעמא .. הואיל ופתח בו הכתוב תחילה".

מכתבו של רבי לוי יצחק

על מנת להקל על הקורא את ציוני המקורות שבגוף דבריו הק' הורדנו להערות שוליים וכן הוספנו אי אלו מילות-קישור וציוני מקורות בגופן שונה

הערתך הב', שרצית לומר שמי שאין לו אלא מעשר ראשון או מעשר עני גם כן ישנו בוידוי. והבאת סמוכים לזה (למעשר ראשון), והמימרא דריש לקיש בסוטה דף מ"ח ע"א.

להוי ידוע לך כי בפירוש הרדב"ז על הרמב"ם (הנדפס בווארשא) בהלכות מעשר שני ונטע רבעי פי"א הלכה י"ד, חקר בזה, ומסיק שאינו מתודה. ועיין מזה גם כן בספר מנחת חינוך על ספר החינוך במצות וידוי מעשר ע"ש.

ואין סתירה לזה מהמימרא דריש לקיש, כי הנה מצות הוידוי שעל זה כתיב ואמרת כו' תלה אותו הקרא בהאמור מקודם כי תכלה לעשר כו' כמובן. (כלומר הפסוק של דברי הוידוי "ואמרת לפני וגו'," הוא המשך לתחילת הפרשה "כי תכלה לעשר וגו'").

והנה רש"י בסוטה שם פירש "הואיל ופתח בו הכתוב תחלה הוא מה שכתוב בפסוק כי תכלה כו', ונתת ללוי זה מעשר ראשון, לגר זה מעשר עני, בשעריך זה מעשר שני".

ואם כן מאחר שאין כאן האמור בפסוק כי תכלה כו', התחלה דונתת ללוי זה מעשר ראשון, אז אין אחר זה הוידוי האמור בפסוק ואמרת כו', מאחר שהקרא דואמרת כו' תלוי בהקרא דכי תכלה כו'.

אך הלא בגוף הוידוי הרי התחלה הוא מעשר שני ובכורים, שהם נקראים קדש, שבזה מתחיל הוידוי בערתי הקדש כו', ולכן מי שיש לו מעשר שני או בכורים שעליהם יתכן לומר בערתי הקודש מתוודה כו' שהם התחלה בגוף הוידוי מתוודה.

מה שאין כן מי שאין לו אלא מעשר ראשון (ומכל שכן מעשר עני בלבד, שאינו גם תחלה בהפסוק דכי תכלה כו') מפני מה יש סברא לומר שישנו בוידוי? מפני מעלתו שפתח בו הכתוב תחלה! אם כן הגע עצמך הרי מפני הסברא הזאת דתחלה גופא צריך להיות שלא יתוודה עליו, כי הרי אין כאן תחלה דוידוי שהוא "בערתי הקדש" שיתכן לאומרו רק על מעשר שני ובכורים.

והרי על כל פנים התחלה דגוף הוידוי כוחו יותר חזק מהתחלה הקודם כמובן. ואם כן מפני מה היית רוצה לומר שישנו בוידוי הוא מפני כוחו דתחלה, הנה מפני כח דתחלה גופא היותר חזק מהתחלה הזה דמעשר ראשון צריך להיות שלא יהא יכול להתוודות עליו.

ומכל שכן לפי דעת הרמב"ם בהלכות מעשר שני פרק י"א סוף הלכה י"ג שנראה ברור שמפרש שפתח בו הכתוב תחלה הוא ממה שכתוב בגוף הוידוי וגם נתתיו ללוי. (לא כפרש"י שקאי על ונתת ללוי דפסוק כי תכלה כו'.

ובירושלמי פ"ה דמעשר שני ריש הלכה ה' בגמרא שם "נתתיו ללוי מכאן שאין נותנין מעשר לכהונה" ע"ש, מוכח מזה כהרמב"ם שהלימוד הוא מהפסוק דנתתיו ללוי שבפסוק ואמרת, ולא מונתת ללוי שבפסוק כי תכלה.

כי הרי על כרחך כוונת הירושלמי שם הוא להדין שאם נותנים מעשר ראשון לכהן אין וידוי, שהוא דעת יוחנן כהן גדול האמור במשנה שם. כי אי אפשר לומר שהכוונה הוא על עצם הדין שמעשר ראשון צריך להיות ללוי דווקא ולא לכהן, (וכמו שמשמע מפירוש הפני משה שם),

כי אם כן למה הובא הדין הזה כאן שמיירי בענין וידוי, וגם למה אין לומדין זה מכמה פסוקים הקודמים לו, שכתוב בהם שנתינת מעשר הוא ללוי. בפרשת קרח ובפרשת ראה ועוד ועוד.

אלא על כרחך שכוונת הירושלמי הוא להדין דוידוי, שאם נותנים מעשר ראשון לכהן אין וידוי, ולכן למדו מהפסוק המיירי בוידוי.

ואם כן למה לנו לעשות פלוגתא בזה בין הירושלמי להבבלי בעניין הלימוד, יותר טוב להשוותם (אחר שבבבלי אינו מפורש הכתוב שפתח בו תחילה), שגם כוונת הבבלי בפתח בו הכתוב תחלה, הוא על נתתיו ללוי, ולכן הביא הרמב"ם הלימוד מן נתתיו ללוי האמור בירושלמי, וסבירא ליה שגם כוונת הבבלי כך).

ומה שנקרא תחלה הוא, שהוא תחלה בנתינה. כי בפסוק כתוב ב' דברים. ביעור "בערתי", ונתינה "נתתיו". הנה בנתינה פתח בו תחלה ללוי, שקאי על מעשר ראשון.

כי הנה בהוידוי צריך להיות לעיכוב שיקויים כל הדברים האמורים בפסוק דוידוי, שיש בו כמה דברים, "בערתי" ביעור, "נתתיו" נתינה, "לא עברתי ממצותיך" לא הפרשתי ממין על שאינו מינו כו', "לא אכלתי באוני, ולא בערתי ממנו בטמא", וכן כל השאר, והם כולם לעכובא[27].

ובכולם מעכב התחילה שבכל אחד מהם, היינו שאם לא קיים התחלה באיזו מהם אינו יכול להתוודות, מפני שצריך לומר כל הוידוי, ואיך יאמר שקר. מה שאין כן אם קיים התחלה בכל אחד מהם אינו אומר שקר.

ולכן כשלא קיים התחלה דהנתינה, שהוא הנתינה דמעשר ראשון ללוי, שנתנו לכהן, אינו יכול להתוודות.

ואם כן הגע עצמך ומה אם התחלה שבכל דבר מעכב להוידוי, מכל שכן וקל וחומר שהתחלה דסדר הדברים, דהיינו התחלה בערתי הקדש מן הבית, ואחר כך וגם נתתיו ללוי כו',

הנה התחלה שהוא בערתי הקדש שקאי על מעשר שני ובכורים בודאי מעכב, והיינו התחלה דהפסוק בכלל, שהוא בערתי הקדש שקאי על מעשר שני ובכורים, (שֶׁדַּי באחד מהן. כי מעשר שני הוא קדש, ובכורים קרוי קדש) מעכב לגמרי.

פירוש שעליהם הוא עיקר הוידוי (וכנראה הם הצריכים להיות להתבער, ואם אין לו מה לבערם שכבר אכלם במועדם, לא יהא חייב בודוי, וצ"ע) ולכן מי שאין לו מעשר שני וגם לא בכורים אינו מתוודה.

ושארי הדברים האמורים בפסוק שהם בכלל הפסוק אינם תחלה, לא עליהם קאי עיקר הוידוי אך מכל אחד מהם מעכב התחלה שבכל אחד מהן, להוידוי הקאי על מעשר שני ובכורים.

שאם לא קיים איזו תחלה שבכל אחד מהם (לו יהא לא עתה, רק מקודם, היינו אם לא קיימם גם מקודם, לא כמו במעשר שני ובכורים שצריך לקיים עתה דוקא בזמן הביעור, וד"ל) אז אי אפשר להתוודות על המעשר שני והביכורים. ולכן על מעשר ראשון בלבד (ומכל שכן על מעשר עני) אינו מתוודה, כי הרי חסר התחלה שבכלל הפסוק.

ולפי האמור בשתעמיק בזה יתורצו הקושיות שבמנחת חינוך שם, ואכמ"ל, וכל זה בדרך אפשר כמובן.

27. עיין בתפארת ישראל פרק ה' דמעשר שני ביכין סימן ס"ג וסימן ס"ה.

שער ג
מהות תורה שבעל פה וקדושתה ותוכן הנהגת נס וטבע בעולם מול קליפת עמלק

מבוא וביאור מאת העורך

בקטע המכתב שלפנינו כותב רבי לוי יצחק נ"ע דברי אמונה בעניין קדושת התורה ומהות גדר תורה שבעל פה.

בתוך דבריו יבאר בסוגריים את גדר הניסים של התנאים והאמוראים.

כהקדמה לדבריו יובא להלן תוכן העניין:

בתחילת פרשת בשלח מסופר על נס קריעת ים סוף "ויט משה את ידו על הים.. ויבקעו המים"[1].

בהמשך הפרשה מסופר על מלחמת עמלק שהתנהלה על ידי יהושע בציווי של משה. לאחר מלחמת עמלק מספרת התורה "ויבן משה מזבח ויקרא שמו הוי"ה ניסי"[2].

בסוגריים שבקטע מכתב זה יבאר רבי לוי יצחק:

א) מדוע דווקא לאחר מלחמת עמלק בנה משה מזבח, ואף הוסיף וקרא לו 'ה' ניסי', ואילו על נס קריעת ים סוף לא בנה?

ב) מדוע משה בנה את המזבח, והרי יהושע הוא זה שנלחם בעמלק?

א.

שתי הנהגות נס וטבע, שתי מדרגות בניסים

ישנם שתי הנהגות אלוקיות בעולם. ישנה הנהגה טבעית וישנה הנהגה נסית. כשההנהגה היא טבעית נראה כאילו העולם מתנהל מאליו ללא יד מכוונת, כאילו הכל מוכרח להיות. לא ניכר שיש מנהיג לבירה שקובע מה יהיה, ומשגיח על כל פרט ופרט.

כשהקב"ה מנהיג את העולם בהסתרה הוא נקרא 'אלוקים' (בגימטריה 'הטבע'), הפירוש של תיבת 'אלוקים' הוא גבורה. ההסתרה היא גבורה ואיפוק, היפך הגילוי שהוא חסד והשפעה.

כשההנהגה היא נסית אז רואים במוחש שיש מי שבורא ומהוה את העולם בכל רגע, ועושה בעולמו כרצונו. אין לעולם שום טבע, חוקים וכללים. בהנהגה זו נקרא הקב"ה בשם 'הוי"ה' מלשון מהווה, ומלשון היה הווה ויהיה.

בתחילת י"ג מידות הרחמים כתוב "ויעבור ה' על פניו ויקרא הוי"ה הוי"ה"[3], מכאן אנו למדים שישנם שתי שמות הוי"ה, שהם שני סוגים של הנהגה ניסית.

נס הוא דבר אינדיבידואלי, מצב שלגבי מישהו מסוים הוא ניסי וחורג מכללי הטבע, יכול להיות לגבי מישהו אחר דבר טבעי. כמו למשל מה שכתוב בגמרא[4] שבזמן שמעון בן שטח חיטים נעשו ככליות וגשמים ירדו רק בליל שבת וכו', בימים ההם היה זה המצב הטבעי, אבל לגבינו זהו מצב ניסי שמופשט ונעלה מחוקי הטבע.

נמצא שאצל אדם שהעולם תופס אצלו מקום, ההנהגה הטבעית שלו היא שם אלוקים. כאשר יש גילוי של שם הוי"ה שבו מתבטלים חוקי וגדרי הטבע הרי זה מצב ניסי.

אבל באדם כמו משה רבינו שנקרא 'איש האלוקים'[5], וראה באספקלריה המאירה, וקרן עור פניו', הרי ההנהגה הטבעית שלו היא שם הוי"ה, ורק כשמתגלה שם הוי"ה העליון יותר זהו מצב ניסי.

ב.

תוכן קליפת עמלק

בקריעת ים סוף היה נס גלוי, כל העמים התבטלו וראו שיש מנהיג לבירה, כמו שכתוב 'שמעו עמים ירגזון חיל אחז יושבי פלשת'[6]. אך עמלק שהוא קליפה קשה 'יודע את ריבונו ומתכוון למרוד בו'[7], הוא לא מתפעל מניסים, הוא לא נכנע בפני הקב"ה, ועל אף נס קריעת ים סוף קפץ לבריכה הרותחת ונלחם בישראל.

זהו מה שבסיום מלחמת עמלק נאמר בתורה "כי יד על כס י-ה מלחמה לה' בעמלק"[8], ואמרו חז"ל "אין השם שלם ואין הכסא שלם עד שימחה שמו של עמלק"[9].

---

1. שמות יד, כא.
2. שם יז, טו.
3. שם לד, ו.
4. תענית כ"ג ע"א.
5. תהלים צ, א.
6. שמות טו, יד.
7. ראה ליקוטי שיחות חלק כא פרשת זכור אות ד (עמוד 193) הערה 38 ושו"נ.
8. שמות יז, טז.
9. רש"י ע"פ מדרש תנחומא תצא יא.

עמלק מסתיר הן על הכסא האלוקי שמסמל את ההנהגה הטבעית בעולם ('אלוקים' בגימטריה 'הכסא'), כמ"ש "וישב ה' מלך לעולם"[10]. כמו אדם כאשר הוא מתיישב הוא מנמיך את עצמו למטה, כך להבדיל גם הקב"ה כשמשפיל ומצמצם את עצמו להנהיג את העולם בדרך הטבע, הרי זה נקרא כביכול ישיבה על כסא.

ומלבד ההסתרה על הכסא, עמלק מסתיר גם על שם הוי"ה, שהיא ההנהגה הניסית, שהרי גם בראותו את נס קריעת ים סוף לא התבטל לאלקות.

בכדי למחות את קליפת עמלק צריכים את הגילוי של שם הוי"ה העליון (משתי שמות הוי"ה שביי"ג מידות הרחמים), רק בפניו עמלק נשבר, נאבד ומתבטל.

ג.

שתי המלחמות בעמלק, לבטל את שתי הקליפות שלו

לכן מלחמת עמלק התנהלה בשתי חזיתות:

האחת - על ידי יהושע בן נון. היא הייתה מלחמה נגד קליפת עמלק המסתירה על שם אלוקים.

משה רבינו שאצלו האיר בגילוי שם הוי"ה התחתון כנ"ל, נתן ליהושע את הכח להילחם בעמלק, לגלות שהקב"ה מנהל את הטבע. לכן המלחמה התנהלה בדרך טבע בחרב וחנית כמ"ש "ויחלוש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב"[11].

המלחמה השנייה - התנהלה על ידי משה רבינו בעצמו, מלחמה נגד קליפת עמלק המסתירה על שם הוי"ה. משה רבינו באמצעות הרמת ידיו, המשיך גילוי של שם הוי"ה העליון, ובכך ניצח את עמלק המסתיר על שם הוי"ה התחתון, כמ"ש "והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל"[12].

זהו מש"כ "ויאמר הוי"ה אל משה כתוב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע כי מחה אמחה את זכר עמלק"[13], הרי שתי מלחמות (כתוב זאת.. ושים באזני יהושע), וכנגדם מחה אמחה - שתי ניצחונות.

ד.

ההבדל בין קריעת ים סוף למלחמת עמלק

אמנם גם בנס קריעת ים סוף התגלה שם הוי"ה העליון, כמ"ש "ויראו העם את הוי"ה ויאמינו בהוי"ה"[14], הוזכרו שתי פעמים שם הוי"ה לרמז על גילוי שם הוי"ה העליון.

אבל מכל מקום בנס קריעת ים סוף שם הוי"ה העליון הסתתר בשם הוי"ה התחתון, כמ"ש במדרש 'אחזה ידו של הקב"ה בידו של משה'[15].

אך במלחמת עמלק התפלל משה לגילוי שם הוי"ה העליון, והרים את ידו למעלה ממדרגתו (שלא כמו בקריעת ים סוף שהשפיל משה את ידו כמ"ש "נטה את ידך"[16]), על ידי כך נמשך גילוי אלוקות כזה שגם לגבי משה הוא נס.

לכן דווקא אחרי מלחמת עמלק בנה משה מזבח וקרא את שמו הוי"ה ניסי, מכיוון שאז התגלה שם הוי"ה העליון שגם לגבי משה הוא נס.

10. תהלים כט, י.
11. שמות יז, יג.
12. שם, יא.
13. שם, יד.
14. שם יד, לא.
15. שמות רבה פרשת בשלח כא ו
16. שמות יד, כו.

מכתבו של רבי לוי יצחק

על מנת להקל על הקורא את ציוני המקורות שבגוף דבריו הק' הורדנו להערות שוליים וכן הוספנו אי אלו מילות-קישור וציוני מקורות בגופן שונה

על דבר קושייתך בביאורי הזוהר פרשת וישלח, מה שכתב שם שהתנאים ואמוראים פסקו הדין רק על פי הבטם בשרש החכמה שבתורה כמו שהיא למעלה כו', שלכאורה הוא היפך הידוע שלא בשמים היא, ואין משגיחין בבת קול וכדומה.

ומהאמור בהקדמה לפירוש המשניות להרמב"ם ז"ל שמה שיעשה יהושע ופינחס בעניין העיון והסברא, הוא שיעשה רבינא ורב אשי, וכדומה הרבה[1].

הנה תדע בני, כי עניין זה צריך ביאור רב רחב ועמוק מאד, ואין כאן המקום להאריך, ואין בי כח להאריך.

{א}

כל דברי התנאים ואמוראים הוא על פי השורש למעלה

ואולם בקצרה אומר לך, אל תדמה שהליכות וההשכלה בעניין העיון והסברא דחכמי המשנה והתלמוד, וגם מי שאחריהם שעסקו בתורה

1. זה לשון הרמב"ם שם "ודע שהנבואה אינה מועילה בפירושי התורה, ובהוצאת ענפי המצות בשלש עשרה מדות, אבל מה שיעשה יהושע ופנחס בענין העיון והסברא הוא שיעשה רבינא ורב אשי, אבל יתרון הנביא ופעלו במצוה אם תשאל עליו, הוא חי נפשי מן העיקרים הגדולים העצומים שעליו משען הדת ויסודה". עכ"ל.
הרי שאין לפסוק על פי נבואה כי אם על פי השכל.

לשמה, הוא בחינת לימוד והשכלה דשכל אנושי פשוט וכדומה, כמו השכל וההבנה דשארי בני אדם, לא כן הוא כלל וכלל.

הרי אנו מוצאים בכל מקום ששכלם בתורה היה באופן אחר לגמרי, שלכן אחר חתימת התלמוד, אין בכח כל חכמי הדור יחד להוסיף או לגרוע שום דין והלכה עליהם, ואין בכוחם לחלוק עליהם בשום אופן בעולם כלל. וגם בהדורות שאחרי זה אין בכח האחרונים לחלוק בשום אופן על הגאונים שאחר התלמוד ועל הפוסקים הראשונים וכדומה.

(ומה שהלכה כבתראי, הן בתלמוד, ויש סברא שכמו כן הוא בהגאונים והפוסקים שאחריהם, אין זה שייך לנדון דידן).

ובחכמי המשנה והתלמוד גופא, מצינו שאיתמר[2] שלבן של ראשונים כפתחו של אולם, ושל אחרונים כפתחו של היכל, ואנן כו' ואנן כו' ואנן כו'[3]. ואם הראשונים כמלאכים כו' ולא כחמורו של רבי פינחס בן יאיר[4]. ומעניינים כאלה נמצא הרבה בתלמוד, אם שהדורות היו מקורבים זה לזה.

שמכל זה מובן שבשום אופן אי אפשר לומר שהבנתם ושכלם היה רק על פי שכל אנושי בלבד, כי אם כן הכי לא יארע שימצא בהדורות האחרונים מי שיהיה לו בתולדה שכל עמוק מאד, יותר מבדורות הראשונים. ובעל כרחך לומר שהבנתם בתורה לא היה רק בשכל אנושי שבטבע בלבד, רק שכל אחד מהם הביט וראה בחכמה דתורה כמו שהיא למעלה, ולפי שרש נשמתו וחלקו בתורה, אם בהלכה או באגדה (וכמו מה לך אצל אגדה, כלך אצל נגעים ואהלות[5], שזה איתמר בתנאים הגדולים, וכן באמוראים, חכים ברי בטרפות כרבי יוחנן[6], וכדומה הרבה) שיש בזה הרבה חילוקי מדריגות עד אין שיעור.

מלבד זה שהתורה כולה בכל חלקי פרטיה הן שבכתב, והן שבעל פה, הן בעיקרי ההלכות, והן בהגזירות וסייגים, והמנהגים וכדומה, היא כולה אלקית, וכל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש כו'[7]. אם כן בהכרח לומר שלא הייתה הבנתם רק על פי שכל אנושי פשוט, רק שהיו רואים ומביטים למעלה, והמשיכו זה או בדרך מעביר או בהתלבשות בשכל אנושי שבהם.

{ב}

גדר הניסים של התנאים והאמוראים

ולכן מצינו שהיו יכולים לעשות ניסים גדולים ביותר כמו ברבי פינחס בן יאיר בגינאי נהרא, וזוטרא דבבו מחיה מתים[8], וכדומה. ומצינו בחכמי המשנה מי שהיה תורתו אומנתו, כמו רבי שמעון בן יוחאי, שמה שאצלנו הוא נסים, אצלו היה זה כמו דרך הטבע אצלנו.

(ואצלו מה שנקרא נס הוא בחינה ומדריגה יותר גבוה ממה שאצלנו נקרא נס, ועל דרך האמור במדרש רבה פרשת חיי שרה כמדומה, "שמשה ניסן של ישראל ומי היה ניסו של משה? הקב"ה! שנאמר ה' נסי".

והוא במלחמת עמלק, שבכדי לנצח את עמלק ולמחותו, הוא ממקום גבוה ביותר ממה שאצלנו נקרא נס. רק לגבי משה עצמו נקרא זה גם כן נס, וכמו שכתבתי במקום אחר מזה בס"ד.

ושרשי הדברים בזה הוא, דרך הטבע הוא משם אלקים גימטריה הטבע, ונסים הם משם הוי"ה.

ויש ב' שמות הוי"ה דלתתא ודלעילא, (ז"א וא"א). הנה לגבי כל אדם ואפילו צדיקים סתם, הנקראים עובדי אלקים וכדומה, אם יש גלוי משם הוי"ה דלתתא הוא נם לגבם.

מה שאין כן צדיקים גדולים ביותר כמו משה ורבי שמעון בר יוחאי וכדומה, שבהם בלאו הכי מאיר שם הוי"ה, כמו משה שנתנבא בזה, שלמעלה מבחינת כה, ומשה נקרא איש האלקים, איש הוא ענין בעל כידוע, וקרן עור פניו, וכן ברבי שמעון בר יוחאי קרן עור פניו[9], אצלם ההנהגה משם הוי"ה דלתתא הוא בחינת דרך הטבע, על דרך "והיה הוי"ה לי לאלקים"[10], ששם הוי דלתתא נחשב כשם אלקים אצלם, ואולם נם הוא משם הוי"ה דלעילא.

ובכדי למחות את עמלק היה צריך להיות המשכה משם הוי"ה דלעילא, כי הרי בשם הוי"ה דלתתא הרי מגיע בזה הפגם דעמלק כי הרי אין השם שלם כו'[11], אם כן על כרחך שההמשכה היה צריך להיות משם הוי"ה דלעילא. והוא מה שאמר משה "ה' נסי"[12], שזה גם לגבי משה נחשב נם.

ועמלק הוא המנגד ופוגם גם בשם אלקים גימטריה "הטבע", "הכסא", כי הרי גם אין הכסא שלם, אך בכדי לנצחו בזה בלבד, היה די בהמשכה משם הוי"ה דלתתא שלמעלה משם אלקים,

והוא מה שלחם עמו יהושע, שהוא שייך למלכות שם אלקים, כי פניו כפני לבנה[13], על ידי ציווי משה לו, שמשה המשיך לו משם הוי"ה דלתתא.

---

2. עירובין נ"ג ע"א.
3. כראיתא בפ' כיצד מעברין.
4. שבת קיב: ירושלמי שקלים ה א, בראשית רבה ס"י
5. סנהדרין ס"ז ע"ב.
6. חולין כ"ח ע"ב.
7. ויקרא רבה פרשה כ"ב ועוד.
8. עבודה זרה י' ע"ב.
9. כמ"ש באדרא רבא ע"ש
10. בראשית כח, כא.
11. רש"י ע"פ מדרש תנחומא תצא יא.
12. שמות יז, טו.
13. בבא בתרא ע"ה ע"א.

אך בכדי לנצח את עמלק במה שהוא מנגד ופוגם בשם הוי"ה דלתתא, שחסר ו"ה חם ושלום, צריך להיות ההמשכה משם הוי"ה דלעילא, שאז נעשה המחיה שלו גם בזה.

והוא על ידי שהרים משה ידו, שמשה מצד בחינתו עצמו האיר בו שם הוי"ה דלתתא, והרים ידו למעלה לשם הוי"ה דלעילא, וכשנמשך משם הוי"ה דלעילא גם לגבי משה נקרא זה נס.

ואין הכוונה שבמלחמת יהושע נמשך רק משם הוי"ה דלתתא. אך הענין כך הוא, כי אם היה הניגוד דעמלק רק לנגד הכסא בלבד, היה די בהמשכה משם הוי"ה דלתתא, אך מאחר שניגודו היה גם לשם הוי"ה דלתתא, אם כן בכדי לנצחו בזה צריך להיות המשכה משם הוי"ה דלעילא.

ומאחר שנמשך משם הוי"ה דלעילא שלגביה שווין שם הוי"ה דלתתא ושם אלקים (כי כתר מקיף הכל בהשוואה) ממילא נעשה המחיה דעמלק בב' הבחינות דניגודו, הן במה שמחסר ו"ה דהוי"ה דלתתא, והן במה שמחסר א' דהכסא דאלקים,

והיינו הב' פעמים מחיה הכתוב שם "מחה אמחה", ולכן אמר הקב"ה למשה כתוב זאת כו' ושים באזני יהושע כו'[14], שצירף כאן שניהם הן את משה והן את יהושע. ומכל מקום הציווי נאמר למשה ולא ליהושע, יען כי ההמשכה משם הוי"ה דלעילא נמשך לשם הוי"ה דלתתא, שהוא כמו בחינת אלקים לגביו, וממנו נמשך לשם אלקים דמלכות. ולכן משה דווקא קרא ה' נסי, ולא יהושע.

וכן על פי פשוט מה שמשה נצח את עמלק לא היה זה על פי דרך הטבע, מלחמה בחרב, רק בהרמת יד למעלה, שזהו ענין נס, מה שאין כן במה שנצחו יהושע היה זה בהתלבשות בדרך הטבע, במלחמה ובחרב.

ועל פי האמור תבין למה דווקא בהנס הזה בנה משה מזבח וקרא שמו ה' נסי, ולא בהנס דקריעת ים סוף, והוא מפני שבהנס דקריעת ים סוף אם כי שם היה גם כן המשכה משם הוי"ה דלעילא, כמ"ש ב' פעמים הוי"ה "ויראו העם את הוי"ה ויאמינו בהוי"ה"[15], אך הוא על ידי התלבשות בשם הוי"ה דלתתא.

והוא האמור במדרש רבה פרשת בשלח[16] שקריעת ים סוף היה על ידי יד משה, אך ידו של הקב"ה אחזה בו ע"ש, והיינו התלבשות שם הוי"ה דלעילא בשם הוי"ה דלתתא[17].

וזהו שקריעת ים סוף היה על ידי "ונטה ידך" דמשה, שהוא היפך מהרמת יד. מה שאין כן לנצח את עמלק (שהוא לא נתפעל מהנס דקריעת ים סוף אם ששארי האומות נתפעלו מזה, כמ"ש "שמעו עמים ירגזון כו'"[18]) היה המשכה משם הוי"ה דלעילא עצמו שלא על ידי התלבשות[19]. ולכן הנס הזה גדול ביותר, שגם לגבי בחינת משה נקרא נם ה' נסי, וד"ל).

והנהגתו הטבעית דרבי שמעון בר יוחאי היה שכלום אדם חורש כו', אלא שהדבר יעשה מעצמו, וכמו שאיברי להו חרובא ועינא דמיא, (וע"ד "ששת ימים יעשה מלאכה"[20], יעשה מעצמו שלמעלה גם מבחינת תעשה[21] לשון נוקבא, ומכל שכן מ"ועשית כל מלאכתך"[22], וד"ל) וכדומה.

(ואל תתמה על החפץ איך הוא שמה שאצלנו הוא למעלה מדרך הטבע אצל צדיקים גדולים ביותר הוא דרך הטבע.

כי הרי מצינו שמה שעתה גן עדן הוא שכר לנשמה בצאתה מן הגוף, שהוא ברוחניות, הנה אדם הראשון קודם החטא, היה מקומו ומושבו בהיות הנשמה בגופו בגן עדן, ושם אכל ושתה, כמאמר רז"ל שמלאכי השרת היו צולין לו בשר כו'[23], שהיה אצלו זה בגשמיות).

ובכלל בהיות ישראל במעלה עליונה היו כל הדברים הטבעיים באופן אחר, שעתה נחשב זה לנס. כמו שבימי שמעון בן שטח כו' נעשו חטים ככליות כו' וגשמים ירדו רק בלילי שבתות כו'[24], וכיוצא הרבה. וכל זה הרי היה בכח תורתן, שהתורה היא העיקר ותכלית הכל, ותלמוד תורה כנגד כולן, וכל חפצים לא ישוו בה.

{ג}

התורה כפי שהיא בשרשה נתלבשה בשכלם

אם כן מכל זה מוכרח לומר שלימוד התורה שלהם, אם שהיה בעיון וסברא, אך אין זה כלל כמו עיון וסברא דשארי בני אדם, רק כמו חכמה דתורה שלמעלה, שראו והביטו החכמים הצדיקים הגדולים האלה.

ואין סתירה מהאמור בפירוש המשניות בהקדמה לזרעים שמה שיעשה כו', כי על כל פנים נתלבש זה בעיון והבנה דשכל,

בשגם שהרמב"ם אמר רבינא ורב אשי שרוח ה' דבר בם כו' ונרמזו בפסוק עד אבוא אל מקדשי אל אבינה לאחריתם"[25], כדאיתא בהשוכר את הפועלים[26].

---

14. שמות יז, יד.
15. שמות יד, לא.
16. כא, ו.
17. (ועל דרך הוי"ה יחתו מריבו בתנועת גרשיים בליקוטי תורה על פסוק זה).
18. שמות טו, יד.
19. (ועל דרך עליו בשמים ירעם בליקוטי תורה שם)
20. שמות לא, טו.
21. שם לה, ב.
22. שם כ, ח.
23. סנהדרין נ"ט ע"ב.
24. שם.
25. תהלים עג, יז.
26. בבא מציעא פ"ו ע"א.

(ודו"ק והבן מה שהשוה אלו השנים רבינא ורב אשי, ליהושע ופינחס, אלו דוקא, שיש בזה טעם נכון להההשוואה.

מלבד הטעם הפשוט שיהושע ופינחס הם המקבלים הראשונים שאחר משה, ורבינא ורב אשי הם המקבלים האחרונים, הדור המ' עיין בהקדמתו למשנה תורה. וגם הקדים רבינא לרב אשי, אם שרב אשי קדים, וכן ברמיזתם בפסוק קדים רב אשי, הבן כל זה).

ומה שלא בשמים היא, ואין משגיחין בבת קול וכדומה, הוא בבחינה שנקרא שמים, ובבחינה שנקרא בת קול אין משגיחין.

ואחרי כמה בחינות יש בתורה למעלה גופא, תורה דאצילות, ותורה דבריאה (שהיא התורה שלנו,[27]) וכן בכל עולם ועולם. שעל פי זה אתי שפיר שינויי המסורות, שכולם אמת הם, ומה שנמצא בזהר בעניין ומגבעות במתיבתא עילאה כו' וכדומה הרבה.

ואחרי מצינו שגם בהפלוגתא דספק בהרת קדים לשער לבן כו', פסיק הרמב"ם[28] כדעת המתיבתא כו'[29]. ומי לנו גדול מהרשב"י, ועם כל זה רבי מאיר ורבי שמעון הלכה כרבי מאיר, ורבי יהודה ורבי שמעון הלכה כרבי יהודה[30], ומצינו בפלוגתת בית שמאי ובית הלל שעתה הלכה כבית הלל, ולעתיד יהיה הלכה כבית שמאי כדאיתא במדרש שמואל[31], ודבר זה צריך ביאור רחב איך הוא ואכמ"ל.

אך בקצרה אומר לך, שאין ספק כלל וכלל, שכל מה שנאמר בתורה שבכתב ובתורה שבעל פה הן בהלכה והן באגדה, ובכל הספרים שחיברום חכמים צדיקים שלמדו תורה לשמה, וכן ההלכה שעליה אמרו אחר כך שבדותא היא[32] כולם ממש אמר ה' ובאותו הלשון ממש שנאמרו כמו שהוא ממש, וה' עצמו אומר ההלכה 'והוא עצמו אמר שבדותא היא. וכן כל האיבעיות שנשארו בתיקו, והדברים שנשארו בתיובתא כולם אמרם ה', והוא אמר גם כן התיקו והתיובתא וכדומה, ואין מזה סתירה למה שלא בשמים היא, ואחרי רבים להטות.

(ואחרי אם שחלקו על רבי אליעזר ושמתוהו, הלא רבי יהושע עצמו אמר שהאבן שישב עליה רבי אליעזר היא כמו הר סיני, אם כן הוא כמו התורה עצמה, וידיו של רבי אליעזר הוא כמו ב' ספרי תורה[33], וכדומה הרבה).

ומה שבהדברים שהם הלכה למשה מסיני אין בהם מחלוקת, ובשארי דברים יכול להיות מחלוקת, ומכל שכן בענין התקנות והמנהגים. ומה שהסנהדרי גדולה שבכל דור ודור היו יכולים לפסוק הדין באופן אחר מהסנהדרין שהיו לפניהם. ומענין קביעות החדשים שכל המועדים תלויים בהם, וכל התורה כולה תלויה בהם, (כי מה שנעשה האדם מחוייב בקיום התורה והמצות, הוא כשנעשה בן י"ג ונקבה בת י"ב, ודבר זה תלוי בקביעות החדשים והעיבורים) ואם טעו בזה, או אפילו במזיד ממש מכל מקום נשאר הדבר כמו שקבעו בכל העולמות והמדריגות מריש כל דרגין עד סוף כל דרגין.

ובהכרח לומר שנעשה הדבר אז אמת בפועל, וכמו ברבי יהושע שהיה צריך לבוא במקלו ובתרמילו ביום הכיפורים שחל להיות בחשבונו[34] וכדומה, וגם עצם הטבע משתנה אז, וכדאיתא בירושלמי[35] על פסוק "לאל גומר עלי"[36], לענין בתולים, וכמו כן הוא לענין וסתות[37], (אפילו למ"ד וסתות דאורייתא) וכדומה.

והוא מפני שיש בחינות ומדריגות לאין קץ ושיעור כלל בתורת ה' תמימה שהיא כולה אלקית לגמרי, ועם ישראל הם בעצם למעלה מן הטבע לגמרי, ושכל דישראל הלומד תורה לשמה, או על כל פנים באמונה פשוטה ודאית שכל התורה כולה היא אלקות, אין שכללו בעצם כמו שכל בני אדם בכלל (ולכן "מגיד דבריו ליעקב כו' לא עשה כן לכל גוי"[38], וגוי הלומד תורה חייב מיתה[39]).

והוא לפי אופן המשכת התורה בכל ההשתלשלות מריש כל דרגין עד סוף כל דרגין שגם בהם יש כמה מדריגות ובחינות עד אין קץ ושיעור כלל, ומפני זה נעשה כל החילוקי בחינות והמחלוקת שיש בחכמי התורה שהיא לשם שמים, "ואת והב בסופה"[40], כדרז"ל[41].

אבל כולם אהובים כולם ברורים כולם קדושים אמתיים ונאמנים לעד ולעולמי עולמים, בלי שום ספק כלל וכלל.

ואמת נכון הדבר שהתנאים ואמוראים בלמדם תורה היו רואים ומביטים בשרש החכמה שבתורה כמו שהיא למעלה, שעל פי זה היו פוסקים את הדין כל אחד ואחד לפי דעתו וסברתו, אם שהיה בהם מי שלא נשאר הלכה כמותו משום שאחרי רבים להטות.

---

27. כמ"ש בליקוטי תורה להאריז"ל פרשת בראשית, ובליקוטי תורה בד"ה ואכלת ושבעת.
28. בפ"ב מהלכות נגעים ה"ט.
29. ועיין בליקוטי תורה בדרוש הזה בפרשת תזריע ע"ש.
30. כדאיתא בעירובין בפרק מי שהוציאוהו כמדומה. דף מ"ו ע"ב.
31. ועיין בלקו"ת בד"ה ויקח קרח.
32. (ויש גירסא ברותא בר', ההפרש בין ד' לר', עיין בהוספות לתורה אור בדרוש הראשון למגילת אסתר, והבן)
33. שיר השירים א ג.
34. משניות ראש השנה פ"ב מ"ט.
35. כתובות פ"א ה"ב.
36. תהלים נז, ג.
37. דעת הרשב"א הובא בש"ך יור"ד סימן קפט ס"ק י"ג.
38. תהלים קמז, יט.
39. חגיגה י"ג ע"א.
40. במדבר כא, יד.
41. קידושין לי ע"ב.

ודי בזה לעת עתה ודו"ק והבן בזה.

הנך רואה שהמכתב כבר מונח אצלי עוד מן י"ט שבט, שכתבתיו אז רובו, דהיינו עד הערתך הד', והפסקתי, מפני כי הוכרחתי לרשום ענינים אחרים כאשר כבר הודעתיך. ורק הלילה והיום בכ"א אדר ב' מצאתי עת פנוי קצת וכתבתי מהערה הד', וגם זה בחפזי.

אביכם אוהבכם בלב ונפש כל הימים מבקש ומקווה מהשם יתברך ברחמיו המרובים כי תצליחו ותתגדלו בתורת ה' בנגלה ובנסתר למעלה מעלה, ללכת בדרכיו ואורחותיו יתברך לטוב לכם כל הימים.

לוי יצחק שניאורסאהן

ניצוצי לוי יצחק

בספרים אלו מלוקטים ניצוצי רעיונות
מתוך עושר ועומק תורתו המופלאה
של הגאון המקובל
כ"ק רבי לוי יצחק שניאורסאהן זיע"א
מעובדים בשפה קלה ומוגשים בשפה שוה לכל נפש
על סדר פרשיות השבוע

ניתן להשיג
בהוצאות הספרים קה"ת. טל: 03.9606018
או בדוא"ל: t03554554@gmail.com

לזכות

הרה"ת ר' **זאב יחזקאל הכהן** וזוגתו מרת **רישא** שיחיו **כ"ץ**

נדפס על ידי ולזכות בנם וכלתם

הרה"ת ר' **יוסף יצחק הכהן** וזוגתו מרת **נחמה דינה** שיחיו

ולזכות בניהם ובנותיהם

הרה"ת ר' **מנחם מענדל הכהן** וזוגתו מרת **חי' מושקא** ובתם **מלכה**

הת' **לוי הכהן**

מרת **חי' מושקא** ובעלה הרה"ת ר' **אברהם**

ובנותיהם **זעלדא רחל וחנה בילא גיצא** שיחיו **דרזין**

אסתר מרים, משה פינחס הכהן ומרדכי הכהן

שיחיו לאורך ימים ושנים טובות

כ"ץ

להצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו בטוב הנראה והנגלה בגשמיות וברוחניות

ולנחת רוח יהודי חסידותי מכל יוצאי חלציהם מתוך שמחה וטוב לבב

לזכות

יוסף יצחק בן ביילא

לרפואה שלימה וקרובה

ושלא יישאר שום רושם כלל וכלל

לע"נ

הרה"ח עוסק בצ"צ

ר' **טוביה** ע"ה

בן הרה"ח ר' **יעקב** ע"ה

פלס

לע"נ

מרת **גנעשא** ע"ה

בת הרה"ח **משה דלמן** ע"ה

גופין

נלב"ע ח"י מנחם אב תש"ס

לע"נ

הרה"ח ר' **חיים אהרן** ע"ה

בן הרה"ח **יחיאל מיכל** ע"ה

דוברוסקין

נלב"ע ר"ח מנ"א תשפ"ד